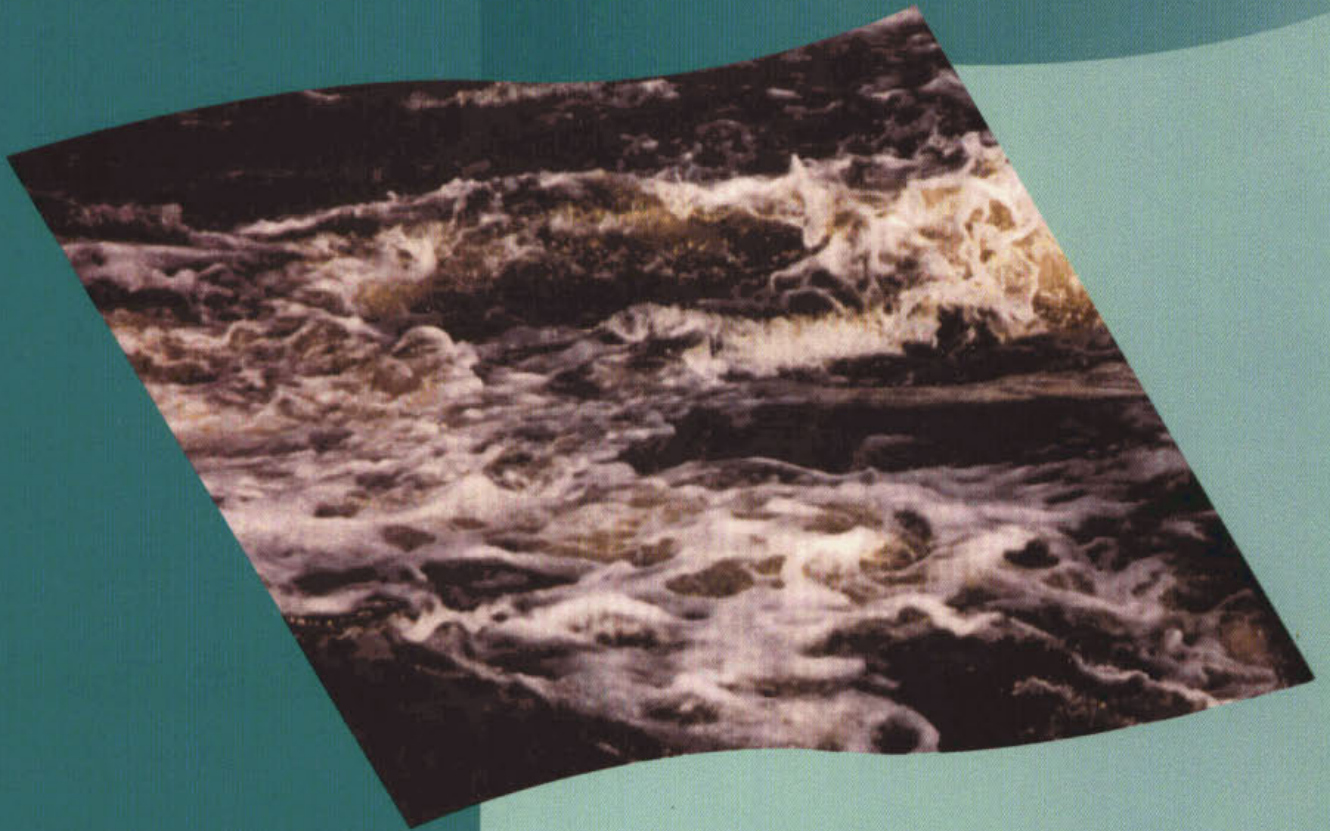

1999-09_draagvlak-waterbeheer

stowa

richting Toegepast Onderzoek Waterbeheer

Draagvlak voor het waterbeheer

99

09

Draagvlak voor het waterbeheer

Auteurs:

Ir. S. Lijklema

Dr. M.A. Koelen

Arthur van Schendelstraat 816
Postbus 8090, 3503 RB Utrecht
Telefoon 030 232 11 99
Fax 030 232 17 66
E-mail stowa@stowa.nl

Publicaties en het publicatie-
overzicht van de STOWA kunt u
uitsluitend bestellen bij:

Hageman Verpakkers BV

Postbus 281

2700 AC Zoetermeer

tel. 079 - 361 11 88

fax 079 - 361 39 27

o.v.v. ISBN- of bestelnummer en
een duidelijk afleveradres.

ISBN 90.5773.059.6

99 09

INHOUDSOPGAVE

blz.

TEN GELEIDE

SAMENVATTING

1	INLEIDING, PROBLEEMSTELLING EN DOELSTELLING	1
1.1	Inleiding	1
1.2	Probleem- en doelstelling	2
1.3	Opzet van het onderzoek	3

DEEL A: ORIËNTERENDE FASE

2	THEORETISCH KADER	7
2.1	Definitie van draagvlak	7
2.2	Definitie van acceptatie	7
2.3	Factoren die van invloed zijn op acceptatie	7
2.3.1	Legitimiteit	8
2.3.2	Beoordeling van een maatregel	10
2.4	Factoren die van invloed zijn op de afweging van voor- en nadelen van een maatregel	10
2.4.1	Sociale dilemma's	12
2.4.2	De perceptie en acceptatie van risico's	13
2.5	De perceptie van waterkwaliteit en waterkwantiteit	16
2.5.1	Perceptie van de waterkwaliteit	16
2.5.2	Perceptie van de veiligheid van dijken	18
2.6	Samenvatting en conclusies	18
3	INTERVIEWS MET SLEUTELFIGUREN	21
3.1	Inleiding	21
3.2	Resultaten	21
3.3	Samenvatting	27
4	INTEGRATIE VAN THEORIE EN PRAKTIJK	29
4.1	Integratie van de factoren uit de praktijk in het theoretisch kader	29
4.2	De onderzoeksvragen opnieuw geformuleerd	32
4.3	Nadere uitwerking van de onderzoeksvragen	33

DEEL B: PUBLIEKSENQUÊTE

5	WERKWIJZE PUBLIEKSENQUÊTE	37
5.1	De vragenlijst	37
5.2	Samenstelling steekproef	37
5.3	Procedure	38
5.4	Werkwijze bij de data-analyse	38
5.5	Opzet van deel B	40
6	DRAAGVLAK	41

7	BEOORDELING VAN EEN MAATREGEL	43
	7.1 Voorkennis	43
	7.2 Betrokkenheid	46
	7.3 Informatie	49
	7.4 Neiging tot nadenken	53
	7.5 Samenhang tussen neiging tot nadenken, kennis en aantal bronnen van informatie	54
	7.6 Conclusie	55
8	FACTOREN DIE VAN INVLOED ZIJN OP DE AFWEGING VAN VOOR- EN NADELEN VAN EEN MAATREGEL	57
	8.1 De mate van besef van de ernst van het probleem	57
	8.2 Risicoperceptie bij hoog water	63
	8.3 Waargenomen effectiviteit van de maatregel	67
	8.4 De omvang van de individuele offers	69
	8.5 De mate waarin de doelgroep over hulpbronnen beschikt	72
	8.6 De verwachtingen over toekomstige maatregelen	73
	8.7 De mate waarin de doelgroep tegelijkertijd met verruimende maatregelen wordt geconfronteerd	74
	8.8 Gevoelde rechtvaardigheid: het besef van verantwoordelijkheid	75
	8.9 Gevoelde rechtvaardigheid: de waargenomen bijdrage van andere doelgroepen	83
	8.10 Gevoelde rechtvaardigheid: de waargenomen mogelijkheden tot ontduiking	88
	8.11 Wie moet betalen en wie betaalt in werkelijkheid?	90
	8.12 Conclusie	92
9	BELANG	93
	9.1 Algemeen belang	93
	9.2 Specifieke belangen	96
	9.2.1 Recreanten	96
	9.2.2 Groenheid	98
	9.2.3 Eigen woning	100
	9.2.4 Urbanisatiegraad en stedelijkheid	101
	9.2.5 Agrariërs	102
	9.2.6 Politieke voorkeur en stemintentie	102
	9.3 Conclusie	105
10	ACHTERGRONDVARIABLEN	107
	10.1 Sexe, leeftijd en positie in het huishouden	107
	10.2 Soort huishouden	110
	10.3 Sociaal-economische status	111
	10.4 Conclusie	113
11	ENKELE NADERE ANALYSES	115
	11.1 De brede taakopvatting	115
	11.2 De groep die steeds negatief is	116
	11.3 De invloed van het invullen van de vragenlijst	117
	11.4 Terug naar het theoretische model	117
12	CONCLUSIES UIT DE PUBLIEKSENQUETE	121

DEEL C: DE ENQUETE ONDER WATERSCHAPPERS

13	DE ENQUETE ONDER WATERSCHAPPERS	127
	13.1 Inleiding	127
	13.2 Theoretisch kader	127
	13.3 Werkwijze	128
	13.4 Steekproef	130
	13.5 Vergelijking van de uitkomsten van de publieksenquête met wat waterschappers denken	131
	13.5.1 Oordeel en houding	131
	13.5.2 Informatie en kennis	132
	13.5.3 De kosten van het waterbeheer	136
	13.5.4 De eenhedenvraag	137
	13.5.5 Invloed op oordeel en houding	137
	13.5.6 Antwoorden op de open vraag over draagvlak	144
	13.6 Samenvatting en conclusies	145

DEEL D: ALGEMENE CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

14	ALGEMENE CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	149
	14.1 Inleiding	149
	14.2 Conclusies	149
	14.3 Aanbevelingen	153

	GERAADPLEEGDE LITERATUUR	159
--	--------------------------	-----

	BIJLAGEN	163
--	----------	-----

TEN GELEIDE

Voorlichting en communicatie met het publiek zijn voor waterschappen tegenwoordig vanzelfsprekend. Dat is niet altijd zo geweest. Door schaalvergoting, de integratie van het kwantiteits- en het kwaliteitsbeheer en de invoering van de nieuwe categorie 'ingezetenen' is de relatie van een waterschap met haar achterban fundamenteel veranderd. Traditioneel bestond de achterban van een waterschap uit agrariërs en was draagvlak voor het beheer een vanzelfsprekendheid. Tegenwoordig bestaat de achterban van een waterschap uit zeer diverse groepen met soms tegenstrijdige belangen. Voorlichting en communicatie worden ingezet om het draagvlak bij het publiek voor het waterbeheer te behouden of te versterken.

Het idee voor dit onderzoek is ontstaan vanuit de verwachte discrepantie tussen de (technische) normen die waterschappen hanteren bij het formuleren van hun beleid en de gronden waarop het publiek het waterbeheer beoordeelt. De verwachting was dat het draagvlak en de bereidheid mee te betalen bij het publiek tot stand komen op een manier die mogelijk vrij ver afstaat van de afwegingen van deskundigen en beheerders, waarbij steeds verdere verfijningen en complexere relaties binnen de ecosystemen een rol spelen.

Dit onderzoek levert kennis en inzicht op over publieke perceptie van het waterbeheer en de manier waarop de bereidheid hieraan mee te betalen tot stand komt. Deze inzichten kunnen gebruikt worden om de voorlichting beter aan te laten sluiten op de percepties van het publiek. In een aanvullend onderzoek is gekeken in hoeverre de waterschappen een goed beeld hebben van de publieke perceptie van het waterbeheer en van de factoren die hierop van invloed zijn.

De opdracht voor dit onderzoek werd door de STOWA verleend aan de Water Quality Management Foundation te Renkum. Uitvoerend onderzoeker was mw. ir. S. Lijklema. De begeleiding was in handen van mw. dr. M.A. Koelen van de leerstoelgroep Communicatie en Innovatiestudies van de Landbouwuniversiteit Wageningen en van de STOWA-begeleidingscommissie bestaande uit ir. H.A. van Alderwegen (dijkgraaf van waterschap de Waterlanden, voorzitter), mw. drs. S. van Galen (Unie van Waterschappen), dr. J.M. Gutteling (Universiteit Twente), mw. drs. P. Kroonenberg (waterschap de Dommel), prof. dr. L. Lijklema (Water Quality Management Foundation), mw. drs. A. Oldersma (Unie van Waterschappen) en ir. M.A. de Ruiter (dienst DWR van waterschap Amstel, Gooi en Vecht). Dr. S.P. Klapwijk (STOWA) heeft een belangrijke rol gespeeld bij het initiëren van het onderzoek en in de eerste fase. Na zijn overlijden is zijn taak overgenomen door drs. B. van der Wal (STOWA).

De onderzoekers bedanken de leden van de begeleidingscommissie voor hun inzet voor en betrokkenheid bij het onderzoek. Hun kritische opmerkingen vanuit verschillende invalshoeken hebben in belangrijke mate bijgedragen aan de totstandkoming van dit rapport dat wetenschappelijk verantwoord is en onderwerpen aansnijdt die voor de praktijk van belang zijn.

Tenslotte hebben een kleine 200 medewerkers en bestuursleden van verschillende waterschappen hun medewerking verleend door mee te werken aan interviews en het invullen van vragenlijsten. De STOWA is allen die aan het onderzoek hebben meegewerkt zeer erkentelijk.

SAMENVATTING

Dit onderzoek bestaat uit vier delen. Het eerste deel, de oriënterende fase, is een verkenning van de begrippen *draagvlak* en *acceptatie van maatregelen*, alsmede van de factoren die hierop van invloed kunnen zijn. Hiertoe is een literatuurstudie uitgevoerd en zijn sleutelfiguren uit de waterschapswereld geïnterviewd. In het tweede deel, de publieksenquête, is gekeken hoe het publiek tegen het waterbeheer aankijkt en welke factoren van invloed zijn op het draagvlak voor het waterbeheer. Dit is gedaan door middel van een enquête onder een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking. In het derde deel van het onderzoek is aan een steekproef van medewerkers en bestuurders van waterschappen gevraagd hoe men denkt dat 'de gemiddelde burger' tegenover het waterbeheer staat. Hiertoe is dezelfde vragenlijst (in aangepaste vorm) aan de waterschappers voorgelegd met de vraag hoe men denkt dat het publiek de vragen heeft beantwoord. De resultaten geven een beeld van de punten waarop waterschappers de kennis en houding van burgers goed dan wel minder goed inschatten. In het afsluitende gedeelte tenslotte worden de resultaten van beide enquêtes geïntegreerd en worden conclusies getrokken en aanbevelingen geformuleerd op het gebied van de interne en externe communicatie.

Voor het theoretisch kader is het begrip 'draagvlak' als uitgangspunt genomen. Draagvlak is echter een vaag begrip. Om dit concreter te maken is het gedefinieerd als 'acceptatie door voldoende aantallen'. Onder acceptatie wordt verstaan: een positieve of neutrale houding op basis van een oordeel over het betreffende beleid of de betreffende maatregel. Acceptatie, het vormen van een oordeel, vindt pas plaats wanneer men met een concrete maatregel wordt geconfronteerd. De enige maatregel vanuit het waterbeheer die burgers direct raakt, is de belastingheffing door de waterschappen. Daarom is in dit onderzoek gewerkt met de begrippen 'oordeel over de uitvoering van het waterbeheer' en 'houding tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer'.

De publieksenquête

In de publieksenquête is gekeken naar factoren die van invloed zijn op het oordeel van burgers over de uitvoering van het waterbeheer en de houding van burgers tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer. Hierbij is uitgegaan van de belastingheffing door de waterschappen, als maatregel die burgers persoonlijk treft. Er wordt een invloed aangetoond van de volgende factoren.

- **Kennis:** weten wat de waterschapsbelastingen zijn maakt positiever dan het niet weten. Degenen die het menen te weten maar een fout antwoord geven zijn ook positiever dan degenen die het niet weten.
- **Betrokkenheid bij oppervlaktewater:** de aanwezigheid van oppervlaktewater in de omgeving leidt tot een positiever oordeel over de uitvoering en een positievere houding tegenover het moeten meebetalen aan het waterbeheer.
- **Informatie:** degenen die zich herinneren informatie te hebben gehad over de waterschapsbelastingen en over waterbeheer zijn positiever. De groep die steeds negatief oordeelt, is gemiddeld minder geïnformeerd.
- **De mate van besef van de ernst van het probleem:** besef van de ernst van de gevolgen van watervervuiling of verkeerde waterstanden leidt tot een positievere houding tegenover meebetalen.

- **De waargenomen effectiviteit van het waterbeheer:** waargenomen verbetering van de kwaliteit van oppervlaktewater en waargenomen goed beheer van de waterstanden leiden tot een positiever oordeel en positievere houding.
- **De verwachte ontwikkeling van de waterschapsbelasting:** degenen die denken dat deze belastingen véél hoger zullen worden zijn minder positief dan degenen die denken dat deze (gewoon) hoger zullen worden.
- **Het besef van verantwoordelijkheid:** naarmate men meer besef heeft van de eigen verantwoordelijkheid (voor de oorzaak en/of de oplossing van het probleem) is men positiever.
- **De waargenomen bijdrage van anderen:** bekendheid met het feit dat andere groepen (ook) bijdragen aan de kosten leidt tot een positievere houding en oordeel over het waterbeheer.
- **De waargenomen mogelijkheden tot ontduiking:** als men geen mogelijkheden tot ontduiking ziet, is men positiever. Als men wel mogelijkheden tot ontduiking ziet voor andere groepen maar niet voor zichzelf, is men minder positief.
- **Algemene betrokkenheid:** respondenten die zeker weten te zullen gaan stemmen hebben een positiever oordeel en een positievere houding.

Ook van invloed op oordeel en houding zijn:

- **Belang:** leden van natuur- en milieu-organisaties, eigenaars van woningen en beoefenaars van sommige vormen van buitenrecreatie zijn positiever. Ook het zien van een algemeen belang leidt tot een positievere houding.
- **Sexe, leeftijd en sociaal-economische klasse:** vrouwen en jongeren zijn wat minder positief en mensen met een hogere opleiding, functie en/of inkomen zijn positiever.

Voor de bekendheid met de kwijtscheldingsregeling (een verruimende maatregel), de risicoperceptie van hoog water en urbanisatiegraad en stedelijkheid worden geen significante verschillen gevonden.

De enquête onder waterschappers

De inhoud van de voorlichting die waterschappen geven is gebaseerd op ideeën over wat het publiek wel en niet weet, op bepaalde (impliciete) veronderstellingen, opvattingen en ideeën over de perceptie van burgers die al dan niet overeenkomen met de werkelijkheid. De bedoeling van de enquête onder de waterschappers is het expliciet maken van veronderstellingen over burgers die leven bij degenen die verantwoordelijk zijn voor (de inhoud van) de voorlichting, zodat zij op dezelfde lijn kunnen gaan zitten als de doelgroep (burgers). Hiertoe zijn de kennis, het oordeel en de houding die burgers volgens waterschappers verondersteld worden te hanteren geïnventariseerd en vergeleken met de uitkomsten van de publieksenquête.

Waterschappers hebben gemiddeld een redelijk tot goed beeld van:

- de kennis van het publiek van de waterschapsbelastingen
- de perceptie van het publiek van het beheer van de waterstanden
- het belang van de waargenomen effectiviteit voor oordeel en houding
- het belang van 'groenheid' voor de houding
- het feit dat bekendheid met de kwijtscheldingsregeling relatief minder belangrijk is voor oordeel en houding

De volgende onderwerpen worden door waterschappers gemiddeld minder goed ingeschat:

- de publieke perceptie van de waterkwaliteit en de belangrijkste oorzaken en gevolgen van watervervuiling
- de publieke perceptie van de gevolgen van niet goed regelen van de waterstanden
- welk deel van de bevolking zich onveilig voelt bij hoog water (dit wordt overschat) en het feit dat dit geen effect heeft op oordeel en houding
- welke groepen volgens burgers moeten bijdragen aan de kosten van het waterbeheer
- het aantal mensen dat zich informatie herinnert over de waterschapsbelastingen: dit wordt onderschat, evenals de invloed hiervan op oordeel en houding
- het belang van de waargenomen mogelijkheden tot ontduiking (dit wordt onderschat)
- het belang van enkele achtergrondkenmerken voor het oordeel en de houding: met name het belang van stedelijkheid wordt overschat

Conclusies en aanbevelingen

Tenslotte worden conclusies getrokken en worden aanbevelingen gedaan op het gebied van de interne en externe communicatie. De aanbevelingen op het gebied van de interne communicatie moeten ertoe leiden dat, waar de ideeën binnen waterschappen over 'burgers' of 'het publiek' niet voldoende overeenkomen met de werkelijkheid, deze ideeën bijgesteld worden. De aanbevelingen op het gebied van de externe communicatie hebben als doel een goede afstemming van de voorlichting aan het publiek op de percepties van het publiek. Uit dit onderzoek blijkt dat sommige punten bijzondere aandacht nodig hebben. Dit leidt tot aanbevelingen op het gebied van zowel de inhoud als de vorm van de voorlichting.

1 INLEIDING, PROBLEEMSTELLING EN DOELSTELLING

1.1 Inleiding

Er is de laatste jaren veel veranderd in de wereld van het waterbeheer. Traditioneel waren waterschappen organisaties voor en door agrariërs, het waterbeheer was een lokaal gebeuren en de grootste boer was de dijkgraaf. Nu zijn waterschappen grote organisaties geworden, waarin kwaliteits- en kwantiteitsbeheer steeds meer worden geïntegreerd, waarin het waterbeheer wordt bekeken in samenhang met andere beleidsterreinen en waarin naast boeren andere categorieën belanghebbenden zeggenschap hebben gekregen. Sinds het ingaan van de Waterschapswet betalen alle inwoners van Nederland mee aan zowel het kwaliteits- als het kwantiteitsbeheer. Daarom is het belangrijk dat hiervoor draagvlak is bij de bevolking. Er is echter weinig bekend over de manier waarop het publiek tegen het waterbeheer aankijkt en de gronden waarop het publiek haar oordeel baseert.

Alle (semi-)overheidstaken vinden uiteindelijk hun draagvlak in de publieke waardering. Deze perceptie is voortdurend in beweging en heeft onder andere te maken met ontwikkelingen in de samenleving, collectieve en individuele ervaringen, opleiding en welvaartsniveau en ook met de informatie die vanuit de betrokken overheid wordt verschaft. De bereidheid om te betalen ("willingness to pay") voor de vervulling van de overheidstaken hangt af van de waarden die door het beheer worden beschermd of verbeterd. Een besef van veiligheid is daarbij zeer belangrijk; dit wordt o.a. uitgedrukt in de term "perceptie van milieurisico's" (zie UitdeWilligen et al, 1993). In termen van kwantiteitsbeheer kan men denken aan de waterkering en de beroering die de dreigende overstromingen langs de grote rivieren in 1995 hebben gewekt. Met betrekking tot waterkwaliteit waart na een aansprekend incident soms de gedachte rond "dat het water vergiftigd is". Vroegere milieu-incidenten, die soms gebagatelliseerd zijn, kunnen het vertrouwen in de overheid ernstig schaden.¹ Er kan een soms ernstige discrepantie ontstaan tussen de gepercipieerde werkelijkheid en de feitelijke werkelijkheid. Volgens Schoonman (1995) "is het voor organisaties van groot belang te proberen deze gelijk te laten zijn." (p.822). Van Vliet-Kuiper (1995) stelt: "De overheid zal zich altijd moeten afvragen of er een draagvlak bij alle belanghebbenden bestaat. Legitimiteit is het werkkapitaal van de overheid. Het is een reserve waaruit geput kan worden, maar er zal regelmatig aanvulling moeten plaats vinden." (p. 823). Voorlichting is daarbij een vitaal instrument.

Bij de perceptie van het waterbeheer is de complexiteit van het beoordelen van eventuele risico's een belangrijk aspect. Het publiek zal waarschijnlijk een redelijk begrip hebben van de betekenis van de bewoordingen waarin de Derde Nota Waterhuishouding de doelstellingen van het waterkwantiteitsbeheer samenvat: "het hebben en houden van een veilig en bewoonbaar land als primaire randvoorwaarde en het ontwikkelen en instandhouden van gezonde waterhuishoudkundige systemen die een duurzaam gebruik garanderen". Maar de complexe technische, bestuurlijke, organisatorische en financiële consequenties en de beperkingen, afwegingen en compromissen die daarmee gepaard gaan zijn voor de gemiddelde leek vrij ontoegankelijk. Ten aanzien van het kwaliteitsbeheer geldt dit wellicht in nog sterkere mate. De relatie tussen "waterkwaliteit" en geschiktheid voor diverse functies (b.v. zwemwater) is niet scherp; er is een

¹ Zie bijvoorbeeld "De lange termijn begint vandaag", een advies van de Commissie lange-termijnontwikkelingen milieubeleid uitgebracht aan de Minister van VROM, 1983 en deelrapporten m.b.t. tot het overheidsoptreden t.a.v. het chemisch afval in de Volgermeerpolder, de Waddenzee en de ozonlaag.

geleidelijke overgang van zeer goed, via minder geschikt en bedenkelijk tot onacceptabel wanneer de concentraties van één of meerdere stoffen toenemen of eigenschappen als kleur en geur of de temperatuur afwijken. De normen die desalniettemin worden gesteld zijn gebaseerd op een vaak zeer complexe samenhang tussen oorzaak en gevolg, waarachter veel expertise schuil gaat, maar waarin ook een ruime marge van onzekerheid is verdisconteerd (Lijklema, 1995). Gebeurtenissen waarbij een norm overschreden blijkt te zijn kunnen soms overmatige schrikreacties oproepen. In feite wordt door het stellen van normen al a priori een afweging gemaakt tussen belangen en als gevolg van de gestelde normen moeten vaak technische en/of bestuurlijke maatregelen worden doorgevoerd. De kosten en heffingen die daaruit voortvloeien worden niet meer expliciet afgewogen tegen de belangen die de norm beoogt te beschermen. Waar deskundigen nog een redelijk tot goed zicht hebben op de relaties tussen functies, normen, effecten en kosten, is de informatie waarover het publiek beschikt beperkt. Daarmee is de perceptie en acceptatie van het waterbeheer zeer gevoelig voor veranderingen in de omstandigheden en zelfs voor "de waan van de dag".

In het algemeen is er niet veel (kwantitatieve) informatie over de publieke perceptie omtrent de resultaten van het waterbeheer. Uit Engels onderzoek, uitgevoerd voor de National Rivers Authority, blijkt dat vooral esthetische aspecten (met name visuele en geurkenmerken) tot de verbeelding spreken (House, 1996). Ook onderzoeken in de Verenigde Staten, onder andere van Cairns (1995), wijzen er op dat esthetische aspecten een belangrijke rol spelen in de perceptie van de milieukwaliteit in het algemeen. In Nederland is door LUW-onderzoekers in het kader van het onderzoek van de NWRW (Nationale Werkgroep Riolerings- en Waterkwaliteit) een bewonersenquête gehouden naar ondervonden hinder van riooloverstortingen. Hieruit blijkt onder meer dat 25 van de 123 respondenten (20%) zegt hinder te ondervinden van een nabijgelegen riooloverstortput van een zogeheten gemengd stelsel. Voor een gescheiden stelsel was dit slechts 1 op de 25 (4%). Andere aspecten die mogelijk een rol speelden bij de perceptie konden niet goed worden geevalueerd door de beperkte opzet van het onderzoek (het was geen formeel onderdeel van de NWRW opdracht). Zulke aspecten kunnen bijvoorbeeld de woonafstand tot het eventueel schadelijke object zijn, waarbij zich verrassende relaties kunnen voordoen: mensen die dichterbij een kerncentrale wonen blijken zich minder onveilig te voelen dan anderen; gewenning speelt hierin een rol (UitdeWilligen, 1993).

1.2 **Probleem- en doelstelling**

Uit bovenstaande overwegingen en gegevens blijkt dat over het onderwerp 'draagvlak voor het waterbeheer' niet veel systematische informatie beschikbaar is. Toch is het belangrijk voor waterschappen om zicht te hebben op het draagvlak en op de publieke perceptie van het waterkwaliteits- en kwantiteitsbeheer. Daarom is in eerste instantie uitgegaan van de volgende probleem- en doelstelling.

In het onderzoek wordt getracht:

inzicht en kennis te verwerven ten aanzien van de beleving van het publiek m.b.t:

- de (regionale) organisaties belast met het waterbeheer, de financiering, evt. zeggenschap.
- de taken en de toestand betreffende het kwantiteitsbeheer, de veiligheid, het peilbeheer etc.
- de taken en de toestand betreffende het kwaliteitsbeheer, de bruikbaarheid voor diverse functies van water etc.

opdat:

- de beheerders beter kunnen inspelen op de verwachtingen en gevoelens van het publiek bij het plannen en uitvoeren van hun taak
- de voorlichting beter aan kan sluiten op de verwachtingen en gevoelens van het publiek.

1.3 Opzet van het onderzoek

Het onderzoek bestaat uit drie delen. Het eerste deel is oriënterend van aard. Het tweede deel is een publieksenquête en het derde deel van het onderzoek bestaat uit een enquête onder medewerkers en betuurders van waterschappen.

In de oriënterende fase van het onderzoek is het begrip 'draagvlak' als ingang genomen. Door middel van literatuurstudie, een inventarisatie van uitgevoerd en lopend onderzoek en interviews met sleutelfiguren uit de waterschapswereld is onderzocht welke factoren theoretisch en in de praktijk een rol spelen bij 'draagvlak'. Dat resulteerde in de ontwikkeling van het theoretische model. Dit wordt beschreven in deel A (hoofdstuk 2 tot en met 4).

Op basis van het theoretische model is een vragenlijst ontwikkeld en afgenomen aan een representatieve steekproef uit de Nederlandse bevolking. Dit wordt beschreven in deel B: de publieksenquête (hoofdstuk 5 tot en met 12).

Deel C (hoofdstuk 13) beschrijft het onderzoek dat onder waterschappers is gehouden. Hoofdstuk 14 tenslotte bevat de algemene conclusies en aanbevelingen.

DEEL A: ORIËTERENDE FASE

2 THEORETISCH KADER

In de oriënterende fase is het begrip 'draagvlak' als ingang genomen. Draagvlak is een veelgebruikte term, die eigenlijk heel vaag is. Daarom is dit begrip verder uitgewerkt. De vraagstelling hierbij was: Wat is draagvlak? Welke factoren zijn van invloed op draagvlak? Het uiteenrafelen van het begrip draagvlak is gebeurd via twee sporen: literatuurstudie enerzijds en gesprekken met sleutelfiguren anderzijds.

In de literatuurstudie is nagegaan welke factoren theoretisch een rol spelen bij het creëren of vergroten van draagvlak. Er is gezocht naar literatuur over de onderwerpen draagvlak, acceptatie van beleid en acceptatie van maatregelen. Ook is uitgevoerd en lopend onderzoek dat voor het onderwerp van belang is bestudeerd.

2.1 Definitie van draagvlak

In van Dale wordt draagvlak gedefinieerd als: ondersteuning, goedkeuring door de gemeenschap. De Raad voor het Milieubeheer hanteert de volgende definitie: 'Draagvlak is acceptatie van het uitgevoerde of nog uit te voeren beleid en van huidige en voorgestelde maatregelen, met inbegrip van de consequenties van dat beleid of die maatregelen.' Voldoende draagvlak betekent dat het beleid geaccepteerd wordt door een voldoende grote, voor het beleid relevante, groep (Raad voor het Milieubeheer, 1995). Het draait bij draagvlak dus om acceptatie. Indien er in de groep waar het beleid betrekking op heeft voldoende individuen zijn die dat beleid (inclusief de consequenties ervan) accepteren, kan gezegd worden dat dat beleid draagvlak heeft. Dus:

Acceptatie door voldoende aantallen ---> Draagvlak.

2.2 Definitie van acceptatie

Potman geeft de volgende definitie van acceptatie van beleid: 'Acceptatie van beleid is de houding (het geheel van cognities en affecten) van een persoon tegenover een beleid, die is gebaseerd op zijn of haar oordeel over het beleid (het bestaan, de vormgeving, inhoud en effecten ervan) in het licht van zijn of haar normen, waarden, wensen, verwachtingen, doeleinden, belangen of posities.' (Potman, 1989). Van Meegeren gaat er van uit dat mensen zich pas een oordeel gaan vormen als ze geconfronteerd worden met (plannen voor) concrete maatregelen. Het begrip acceptatie van beleid wordt te breed geacht. Acceptatie van een maatregel wordt dan gedefinieerd als 'een positieve of neutrale houding ten aanzien van een maatregel' (van Meegeren, 1995b). Acceptatie is dus een houding, die tot stand komt op basis van een oordeel over het betreffende beleid of de betreffende maatregel. (N.B. dit zegt dus nog niets over het gedrag.) Dus:

Oordeel ---> Houding; indien deze positief of neutraal is ---> Acceptatie.

2.3 Factoren die van invloed zijn op acceptatie

Acceptatie van een maatregel ontstaat als een persoon op grond van zijn of haar oordeel een positieve of neutrale houding aanneemt ten aanzien van een maatregel. Hoe komt het oordeel over een maatregel tot stand? Van Meegeren noemt drie verschillende wijzen waarop de houding ten opzichte van een maatregel tot stand kan komen (van Meegeren, 1995b):

- men kan zich een oordeel vormen op basis van globale overwegingen betreffende de houding ten opzichte van de overheid in het algemeen (legitimiteit van de overheid);
- men kan de maatregel beoordelen op grond van een afweging van voor- en nadelen;
- men kan de maatregel beoordelen op grond van affectieve reacties en oppervlakkige informatieverwerking.

In de praktijk zal de houding ten aanzien van een maatregel tot stand komen op basis van een mengvorm van deze drie.

2.3.1 Legitimiteit

Potman (1989) definieert legitimiteit als de houding tegenover besluitvormingsorganen, regimes, politieke systemen, wetgeving als zodanig en algemeen beleid. Legitimiteit ontstaat op basis van (1) de bron van waaruit het beleid afkomstig is, (2) de procedures rond de totstandkoming van een beslissing of (3) de overeenstemming ervan met waardenpatronen in de samenleving. Het verschil met acceptatie is, dat bij legitimiteit geen beoordeling plaatsvindt op basis van persoonlijke kosten en baten. Hij stelt dat de aanvaarding van overheidsbeleid steeds meer een functie is van de beoordeling ervan, op basis van de calculatie van het nut dat het beleid voor een individu heeft. De Raad voor het Milieubeheer constateert dat het draagvlak (voor milieubeleid) afkalft door verminderde geloofwaardigheid van de overheid. De trend van verminderde geloofwaardigheid van de overheid wordt gevoed door inconsistentie van het beleid en versterkt door ongeloofwaardige communicatie over het beleid (Raad voor het Milieubeheer, 1995). Ook van Hall (1996) merkt op dat burgers tegenwoordig overheidsmaatregelen per onderwerp beoordelen, en vooral loyaal zijn wanneer er individueel voordeel te behalen is. De burger maakt zelf uit wat goed voor hem is en de overheid heeft niet meer a priori gezag, omdat ze overheid is.

Dus: legitimiteit wordt steeds minder belangrijk en persoonlijke kosten-baten-analyse steeds belangrijker, bij het komen tot een oordeel over beleid of maatregelen.

De bron van waaruit het beleid afkomstig is

Legitimiteit kan ontstaan op basis van de bron van waaruit het beleid afkomstig is. De bestuurden aanvaarden het beleid omdat het uit die bron, van die overheid komt. De inhoud, totstandkoming of effecten van het beleid spelen hierbij geen rol (Potman, 1989). Voor deze vorm van legitimiteit is bekendheid met de bron van het beleid een voorwaarde. Men kan geen positieve houding hebben tegenover een overheid (of andere instantie) indien men er niet mee bekend is. Een positief imago van een overheid onder burgers, zal bevorderlijk zijn voor de legitimiteit. Imago wordt gedefinieerd als het totaal aan denkbeelden, opinies en gevoelens ten opzichte van de betreffende organisatie (De Jong en Koolhaas, 1995).

Verschillende waterschappen hebben onderzoek laten doen naar hun imago bij burgers, de naamsbekendheid, de bekendheid met de taken en dergelijke. Het algemene beeld dat uit deze onderzoeken naar voren komt, is dat de waterschappen bij burgers niet zo bekend zijn. Men associeert vooral de zuiveringsschappen vaak met drinkwater. Vaak gaat de bekendheid niet verder dan een associatie met water. Ook worden de waterschapslasten vaak met andere lasten verward. Dit geldt in sterkere mate in stedelijke en in hoger gelegen gebieden, waar het belang van het waterschap minder merkbaar is en men van oudsher minder betrokken is bij het

waterbeheer. (Zie Brouwers, Rottink en Partners, 1993 en 1994, Beauchez Public Relations, 1993, Team Vier, 1995, Gemeente Almelo, 1994, de Heer, 1995.)

De wijze waarop het beleid tot stand komt

Legitimiteit kan ook ontstaan op basis van de procedure rond de totstandkoming van een beslissing over beleid. Beslissingen die volgens een bepaalde procedure tot stand zijn gekomen, worden geaccepteerd onafhankelijk van de inhoud en effecten ervan (Potman, 1989).

Van Woerkum stelt dat waar gesproken wordt over 'draagvlak', er meestal iets aan de hand is, namelijk dat het beleid onvoldoende wordt geaccepteerd door de burger. Het probleem ligt volgens hem echter niet bij de burger maar bij de overheid zelf; hij noemt 3 redenen. (1) De overheid definieert de problemen en werkt aan oplossingen over de hoofden van de burger heen. (2) Ook is er een representatieprobleem: groepen goed georganiseerde staatsburgers gebruiken de overheid vanuit hun belang voor beleid, gericht op een groep die nauwelijks participeert. (3) Het denken in de dichotomie: bestuurder - bestuurde. De oplossing is: beleidsprocessen interactief opzetten. De uitkomst hiervan is een draagvlak (Van Woerkum, 1995a).

Achter het begrip 'draagvlak' zit meestal het 'Decide-Announce-Defend'-model. Dit houdt in: de overheid beslist iets, en dat moet worden overgedragen en verdedigd. Het wordt niet vanzelf door de burger geaccepteerd, daarvoor is communicatie nodig. Maar dit werkt niet, er is een acceptatieprobleem. Dat heeft te maken met de volgende punten:

- acceptatie van de ernst van de situatie;
- acceptatie van het ingrijpen van de overheid, en wel nu;
- cumulatieve interventies (verschillende maatregelen komen tegelijk bij de burger samen);
- acceptatie van de hoofdlijnen van beleid;
- acceptatie van de maatregelen (worden ze als effectief beleefd?);
- het realistische karakter van de maatregelen (zijn ze inpasbaar?);
- acceptatie van de maatregel als een rechtvaardige maatregel, die de lasten goed verdeelt.

De oplossing moet niet gevonden worden in communicatie om draagvlak voor een bepaald beleid te krijgen, maar in communicatie om tot een ander beleid te komen, dat beter geaccepteerd wordt. De overheid moet in samenspraak met de maatschappij haar beleid vormen. Het beleid moet een product van communicatie zijn (Van Woerkum, 1995b). Dit wordt 'interactieve beleidsvorming' genoemd. Zo wordt, door de procedure waardoor het tot stand is gekomen, het beleid als meer legitiem ervaren en wordt het eerder geaccepteerd. Ook van Hall pleit ervoor de betrokkenen in een vroeg stadium bij het beleid te betrekken. 'Draagvlak bij burgers-ingelanden wordt vooral dan optimaal, wanneer zij de indruk krijgen volwaardig mee te kunnen doen in ideevorming en realisatie van plannen. ... Burger en overheid zullen naar elkaar moeten luisteren en niet alleen gericht moeten zijn op het de ander overtuigen van het eigen gelijk.' (Van Hall, 1996).

Tenslotte kan legitimiteit ontstaan doordat het beleid overeenstemt met waardenpatronen in de samenleving. Hierop wordt in het kader van dit onderzoek niet nader ingegaan.

2.3.2 Beoordeling van een maatregel

De afweging die men maakt van de collectieve en/of individuele voor- en nadelen van een maatregel, kan variëren van oppervlakkig tot diepgaand. De afweging kan tot stand komen op basis van gevoelsmatige associaties en eenvoudige beslisregels, zonder veel cognitieve verwerking, of op basis van meer cognitieve verwerking van argumenten over voor- en nadelen: beredeneerde opinievorming (van Meegeren, 1995b). In het Elaboration Likelihood Model van Petty en Cacioppo (in: Koelen en Martijn, 1994) wordt ervan uitgegaan dat er twee routes zijn waarlangs mensen informatie kunnen verwerken. De centrale of systematische route kenmerkt zich door een hoge mate van elaboratie. Elaboratie is het goed nadenken over de inhoud van de informatie: men denkt na over de geboden argumenten en weegt deze kritisch tegen elkaar af. Bij de perifere of heuristische route gaat de aandacht meer uit naar de vorm van de boodschap en vindt nauwelijks of geen elaboratie plaats. De centrale en de perifere manier van informatieverwerking zijn twee uitersten, in de meeste gevallen bevindt men zich hier ergens tussen in.

De volgende factoren zijn van invloed op de manier van informatieverwerken: de motivatie van de ontvanger en zijn mogelijkheden en vaardigheden om een boodschap centraal te verwerken. De *motivatie* tot elaboratie is groter bij persoonlijke betrokkenheid bij het onderwerp. Dit geldt ook wanneer een boodschap verschillende en uiteenlopende argumenten bevat of door verschillende bronnen wordt gepresenteerd. Maar er bestaan ook verschillen tussen mensen in hun neiging en behoefte over iets na te denken.

De *mogelijkheden en vaardigheden* van een ontvanger om informatie centraal te verwerken, worden beïnvloed door drie factoren. Ten eerste bepalen de omstandigheden waaronder men de informatie ontvangt, in hoeverre het mogelijk is deze centraal te verwerken. Ten tweede blijkt dat de kans op centrale verwerking toeneemt naarmate men meer voorkennis heeft. Tenslotte moet de informatie duidelijk en begrijpelijk zijn.

Uit onderzoek van Fleur e.a. (1993) blijkt dat mensen die beter geïnformeerd zijn anders tegen de problematiek van dijkverbetering aankijken dan mensen die minder geïnformeerd zijn. Ook in het monitoronderzoek Deltaplan Grote Rivieren (Hufen, de Kruijk en Rekkers, 1996; Zandstra, Hufen en Geerlof, 1996) speelt kennis een belangrijke rol. De relatief geringe bekendheid met de taken van waterschappen, zoals naar voren komt uit onderzoek door individuele waterschappen, staat wellicht een centrale verwerking in de weg. Dus:

Legitimiteit + Beoordeling (heuristisch/beredeneerd) voor/nadelen ---> Houding

2.4 **Factoren die van invloed zijn op de afweging van voor- en nadelen van een maatregel**

Bij de beoordeling van een maatregel op grond van de perceptie en afweging van de kosten en baten kunnen verschillende factoren een rol spelen. Van Meegeren komt tot de volgende opsomming van factoren die van invloed zijn op de acceptatie van maatregelen in geval van beredeneerde opinievorming (van Meegeren, 1995a en 1995b):

- mate van besef van de ernst van het probleem;
- waargenomen effectiviteit van de gewenste gedragsverandering in relatie tot andere mogelijke gedragsaanpassingen (leidt het gewenste gedrag tot een zinvolle bijdrage aan de oplossing van het probleem?);
- besef van de noodzaak van overheidsingrijpen;

- waargenomen effectiviteit van de maatregel in vergelijking tot andere mogelijke maatregelen (leidt de maatregel tot het gewenste gedrag?);
- omvang van de individuele offers;
- mate waarin de doelgroep over hulpbronnen beschikt (inkomen, tijd);
- waargenomen efficiëntie van de maatregel in vergelijking met andere mogelijke maatregelen (is met een andere maatregel, die minder kosten voor de doelgroep met zich meebrengt, (bijna) evenveel te bereiken?);
- mate waarin de doelgroep tegelijkertijd met andere beperkende maatregelen wordt geconfronteerd;
- verwachtingen over toekomstige beperkingen;
- mate waarin de doelgroep tegelijkertijd met verruimende maatregelen wordt geconfronteerd;
- gevoelde rechtvaardigheid van het gevraagde offer:
 - a) besef van verantwoordelijkheid
 - b) waargenomen bijdrage van andere doelgroepen
 - c) waargenomen mogelijkheden tot ontduiking;
- mate waarin de doelgroep in het besluitvormingsproces over regulerende maatregelen betrokken is geweest (zie ook 2.1.2).

Deze factoren hebben betrekking op beperkende maatregelen: maatregelen die voor het individu een inperking van gedragsalternatieven met zich meebrengen. Ziet de doelgroep meer individuele voor- dan nadelen, dan wordt gesproken van een verruimende maatregel. Acceptatie is dan niet problematisch (Hoogerwerf e.a., 1993).

De Raad voor het Milieubeheer heeft enkele voorwaarden waaraan moet worden voldaan wil het milieubeleid breed geaccepteerd worden, door onderzoek getoetst. De volgende voorwaarden bleken hiervoor van belang te zijn (in volgorde van belangrijkheid):

- effectiviteit van de maatregel
- eerlijke verdeling van de lasten
- de overheid moet zelf het goede voorbeeld geven
- de maatregel moet eenvoudig uitvoerbaar zijn
- de kosten voor de burger moeten niet te hoog zijn.

Actualiteit van het probleem, lage kosten voor de overheid en een persoonlijke beloning vond men minder belangrijk (Raad voor het Milieubeheer, 1995).

Enkele van bovenstaande factoren, die voor het onderwerp waterbeheer van belang zijn, worden hieronder verder uitgewerkt. Eén van de factoren die een rol speelt bij het afwegen van de voor- en nadelen van een maatregel, is de gevoelde rechtvaardigheid van het gevraagde offer. Worden de lasten eerlijk verdeeld? Van belang hierbij is, hoe men de bijdrage van anderen en de mogelijkheden tot ontduiking waarneemt en of de overheid zelf het goede voorbeeld geeft. Hierbij kunnen zich zogeheten 'sociale dilemma's' voordoen. Hierop wordt in paragraaf 2.4.1 nader ingegaan. De mate van besef van de ernst van een probleem en het besef van de noodzaak van overheidsingrijpen worden beïnvloed door hoe men het risico waarneemt (risicoperceptie). Dit onderwerp wordt in paragraaf 2.4.2 verder uitgewerkt.

2.4.1 Sociale dilemma's

Bij het afwegen van de voor- en nadelen van een maatregel speelt de gevoelde rechtvaardigheid een rol. De waarneming die men heeft van de bijdrage van anderen en van de mogelijkheden tot ontduiking spelen hierin mee. Hierbij kunnen sociale dilemma's optreden. Een sociaal dilemma treedt op wanneer individuele belangen in strijd zijn met collectieve belangen. Een persoon moet dan een keuze maken waarbij hij zijn eigen belang kan laten prevaleren of het collectieve belang. Koelen en Röling (1994) beschrijven twee veel voorkomende vormen van sociale dilemma's: het prisoners of commons dilemma en het public goods dilemma.

In het **commons dilemma** is het voor een individu voordelig om een keuze voor het eigenbelang te maken, tenzij iedereen dit doet, want dan wordt het gemeenschappelijke belang dusdanig geschaad dat iedereen slechter af is. Dit dilemma komt voor waar sprake is van een gemeenschappelijke bron waar veel mensen uit putten. De keuze voor het collectief houdt dan in: minder nemen, zodat de bron niet uitgeput raakt. In het **public goods dilemma** geldt, dat er voldoende andere mensen moeten kiezen voor het collectief, wil de keuze van een persoon voor het eigen belang profijtelijk zijn. Dit is het geval als mensen wordt gevraagd iets te geven voor een doel waar iedereen profijt van heeft (een collectief goed). Als er niet genoeg mensen bijdragen wordt dit doel niet bereikt en is iedereen slechter af. Echter, als er wel genoeg mensen bijdragen is het mogelijk om als individu van het collectieve goed te profiteren, zonder zelf bijgedragen te hebben ('zwartrijden').

Veel problemen op milieugebied kunnen in termen van deze sociale dilemma's beschreven worden. Er worden individuele inspanningen gevraagd ten behoeve van een collectief nut. Of iemand zijn eigen belang dan wel dat van het collectief laat prevaleren, hangt af van onder meer de volgende factoren:

- het type dilemma: mensen zijn eerder bereid minder te nemen (commons dilemma) dan iets te geven (public goods dilemma);
- groeps grootte: hoe groter en dus heterogener de groep, hoe kleiner de neiging om in het belang van die groep te handelen;
- groepsidentiteit: als iemand zich sterk identificeert met de groep, valt het eigen belang samen met het groepsbelang en wordt eerder coöperatief gedrag vertoond;
- de tijdhorizon: de baten van een keuze voor het eigen belang liggen vaak op de korte termijn en de kosten op de lange termijn, terwijl voor het collectieve belang het omgekeerde geldt;
- de zichtbaarheid van het gedrag: door de bijdrage aan het collectief zichtbaar te maken, wordt de kans groter dat men hiervoor kiest;
- de ingeschatte eigen en groeps effectiviteit: de perceptie van de eigen invloed en de inschatting of voldoende anderen een bijdrage leveren.

Voorlichting kan ingezet worden om mensen te bewegen de keuze voor het collectief te maken. In het geval van het commons dilemma kan voorlichting bijdragen aan het vormen van 'platforms' waarop belanghebbenden onderhandelen over het beheer van de hulpbronnen. Bij een public goods dilemma kan voorlichting een rol spelen bij het creëren van voldoende draagvlak (Koelen en Röling, 1994).

2.4.2 De perceptie en acceptatie van risico's

De mate van besef van de ernst van een probleem en het besef van de noodzaak van overheidsingrijpen worden beïnvloed door hoe men het risico waarneemt (risicoperceptie). Leken echter nemen risico's op een andere manier waar dan deskundigen. Uitdewilligen, van Meegeren en Martijn beschrijven de inzichten die de discrepantie tussen een formele risico-analyse door deskundigen en een intuïtieve risico-acceptatie door leken verklaren (Uitdewilligen, van Meegeren en Martijn, 1992). In de formele risico-analyse is het risico de som van het product (kans x omvang) van alle mogelijke gevolgen. Dit wordt getoetst aan normen (het maximaal toelaatbaar risico en het verwaarloosbaar risico). Hieruit volgt of een risico ontoelaatbaar is, verwaarloosbaar of niet ontoelaatbaar maar ook niet verwaarloosbaar. Leken echter komen op een andere manier tot het al dan niet accepteren van risico's (intuïtieve acceptatie van risico's). Hoe neemt men het risico waar (perceptie)? Hierbij speelt een rol, hoe het risico zich manifesteert en hoe het gepresenteerd wordt. Vooral de cognitieve beschikbaarheid van informatie bepaalt de perceptie van een risico, maar stemming en emoties hebben ook invloed. De perceptie van het risico bepaalt, samen met het gewicht dat men toekent aan de kans op en omvang van de mogelijke gevolgen, de neiging tot acceptatie van het risico.

De perceptie van risico's

Hoe nemen leken de kans en omvang van een risico waar? Men gaat vaak op incorrecte wijze met informatie om, besteedt niet aan alle aspecten in gelijke mate aandacht. Men laat zich leiden door algemene, intuïtieve verwerkingsstrategieën: **heuristieken** (= simpele beslissingsstrategie om een complexe mentale taak te vereenvoudigen). Dit kan tot onjuiste conclusies leiden, met name als de informatie onvolledig, eenzijdig of tweestrijdig is. Drie heuristieken die van invloed zijn op de risicoperceptie:

De beschikbaarheidsheuristiek: hoe 'beschikbaarder' een risico, hoe groter men de kans erop waarneemt. Beschikbaarheid is het gemak waarmee men zich associaties of voorbeelden voor de geest kan halen. Dit wordt beïnvloed door:

- opvallendheid (is het risico spectaculair of heeft het grote gevolgen, dan leidt dat tot overschatting van de kans)
- ervaring (wordt men vaak geconfronteerd met een risico, bv. via de media, dan leidt dat tot overschatting van kans en omvang)
- recentheid (hoe recenter de informatie over het risico, hoe groter de beschikbaarheid; dit leidt tot grotere inschatting van de kans)
- nabijheid (nabijheid in plaats en tijd vergroot de inschatting van kans en omvang).

Dat beschikbaarheid een rol speelt blijkt bijvoorbeeld uit het snel toegenomen draagvlak voor de versnelde dijkverzwaringen na de bijna-rampen met het hoog water in 1993 en 1995.

De representativiteitsheuristiek: het negeren van de initiële kans op een gebeurtenis (dat is de kans dat iets ook gewoon vanzelf kan gebeuren, niet veroorzaakt door datgene waarvan we het risico bestuderen) leidt tot overschatting van de kans.

De ankerheuristiek: als de initiële kans gebaseerd wordt op irrelevante informatie, leidt dit tot een foute inschatting van de kans.

Naast deze drie heuristieken zijn er nog andere factoren die van invloed zijn op de risicoperceptie, namelijk:

De neiging tot confirmatie: het selectief omgaan met nieuwe informatie. Men geeft meer aandacht aan informatie die aansluit bij eerdere waarnemingen.

De stemming heeft invloed: in een negatieve stemming wordt informatie analytischer en systematischer verwerkt, gaat men kritischer met informatie om en heeft men meer aandacht voor negatieve aspecten. In een positieve stemming neigt men eerder tot heuristische informatieverwerking en heeft men meer aandacht voor positieve effecten.

Affectieve reacties: direct betrokkenen (bv. omwonenden) hebben meer aandacht voor **wat** er kan gebeuren dan voor de **kans** daarop. Indien de beheersbaarheid van het risico als laag wordt waargenomen en als er veel onzekerheid is over de mogelijke omvang van het risico, wordt het risico als ernstiger waargenomen en dus minder geaccepteerd.

De acceptatie van risico's

Intuïtieve risico-acceptatie is opgebouwd uit de waargenomen kans, de waargenomen omvang van de gevolgen en het gewicht van deze twee. Het intuïtieve oordeel over de aanvaardbaarheid van een risico wordt bepaald door de volgende kenmerken:

- de catastrofaliteit
- de uitgesteldheid van de gevolgen
- de beheersbaarheid van de gevolgen
- de bekendheid met het risico
- de vrijwilligheid van de blootstelling
- de mate waarin een risico nieuw is
- de -ongelijke- verdeling van de voor- en nadelen van een risicovolle activiteit
- de mate waarin het risico angst oproept
- het soort risico: door de natuur veroorzaakt of door mensen gemaakt.

Catastrofaliteit: het aantal slachtoffers, de grootte van het getroffen gebied, het direct optreden van gevolgen en het zichtbaar zijn van gevolgen kunnen de catastrofaliteit verhogen. De waargenomen omvang van de gevolgen en het gewicht ervan nemen toe, waardoor de acceptatie afneemt.

Uitgesteldheid van de gevolgen: als gevolgen zich pas in de verre toekomst manifesteren, wordt de kans lager ingeschat en neemt de acceptatie toe. Als er langdurige negatieve effecten optreden, neemt de waargenomen omvang van de gevolgen toe en de acceptatie af.

Beheersbaarheid van de gevolgen: als risicovolle activiteiten beheersbaar zijn of lijken te zijn, worden ze eerder geaccepteerd. De mate waarin rampen en ongelukken zich voordoen is hierop van invloed: als er vaak berichten zijn over rampen of ongelukken, wordt de kans groter ingeschat en neemt de acceptatie af. Als men zelf mogelijkheden heeft het risico te reduceren, wordt de waargenomen omvang van de gevolgen kleiner, de ervaren beheersbaarheid groter en neemt de acceptatie toe. Ook het vertrouwen in de verantwoordelijke instanties beïnvloedt de waargenomen omvang en het gewicht. Vertrouwen in de instantie vergroot de ervaren

beheersbaarheid en het gevoel dat alles onder controle is: de acceptatie neemt toe. Het besef dat normen en maatregelen er niet voor niets zijn, vergroot het gewicht van de omvang van de gevolgen en verkleint de acceptatie.

Vrijwilligheid van de blootstelling: hoe groter de mate van waargenomen onvrijwilligheid, hoe groter het gewicht dat aan het risico wordt toegeschreven en hoe minder de acceptatie.

Bekendheid met het risico: onbekendheid van de wetenschap met een risico vergroot de waargenomen kans en omvang van de gevolgen. Door gevoelens van angst en onzekerheid kent men aan het risico een groter gewicht toe en neemt de acceptatie af. Door onbekendheid van de wetenschap met een risico, gebrek aan kennis bij leken, gebrek aan persoonlijke ervaring met het risico en moeilijkheden bij het interpreteren van formele risico-analyses (door de wetenschappelijke taal en de moeilijkheid van de statistische informatie), ontstaat onbekendheid van leken met het risico. Dit leidt tot angst en verkleint de acceptatie. Het informeren van het publiek op basis van formele risico-analyses kan leiden tot grotere acceptatie doordat angst en onzekerheid afnemen, of tot lagere acceptatie doordat men meer begrip krijgt van de gevaren (grotere waargenomen omvang en groter gewicht van de waargenomen kans).

De mate waarin een risico nieuw is: een nieuw risico brengt onzekerheid met zich mee omdat vergelijkingsmateriaal ontbreekt. Dit kan zelfs tot paniek leiden. (Een voorbeeld hiervan is AIDS. Bij het bekendworden van deze ziekte brak een soort paniek uit, waardoor men zelfs bang werd besmet te raken door het geven van een hand of door een wc-bril.) De onbekendheid is dus groot waardoor waargenomen kans en omvang toenemen en acceptatie afneemt.

De (ongelijke) verdeling van de voor- en nadelen van een risicovolle activiteit: de voordelen kunnen ten gunste komen aan het individu of aan het collectief. Hetzelfde geldt voor de nadelen. Indien zowel de voor- als de nadelen individueel zijn: in deze categorie vallen individuele gedragingen, de afweging van het risico is persoonsgebonden. Een voorbeeld van een risico waarvan zowel de voordelen als de nadelen op collectief niveau liggen is kernenergie. Indien de voordelen collectief en de nadelen individueel zijn kunnen de risico's voor een kleine groep worden gerechtvaardigd door de collectieve voordelen. Acceptatie treedt eerder op als angst en onzekerheid over de veiligheid gereduceerd kunnen worden, de bekendheid en vrijwilligheid groot zijn, de catastrofaliteit klein is en de collectieve voordelen groot zijn. Als de voordelen individueel en de nadelen collectief zijn, geldt: hoe verder weg de risico's, hoe kleiner de beschikbaarheid en hoe groter de acceptatie. Ook kan de beheersbaarheid als klein worden ervaren en is er onzekerheid over het gedrag van anderen (zie ook: sociale dilemma's).

De mate waarin het risico angst oproept beïnvloedt het gewicht dat aan een risico wordt toegekend. Volgens het parallelle respons-model van Leventhal (in: Maes, 1986) treden bij angst altijd twee reacties tegelijkertijd op: angstcontrole (emotionele respons) en gevaarcontrole (cognitieve respons). Angstcontrole houdt in dat men het gevaar gaat negeren of bagatelliseren (bijvoorbeeld een roker die zegt dat het wel mee valt met de gevolgen). Gevaarcontrole betekent dat men daadwerkelijk iets doet of laat waardoor het gevaar vermindert (bijvoorbeeld stoppen met roken). Afhankelijk van de hoeveelheid informatie gaat een van deze

twee reacties overheersen. Als de tweede reactie (gevaarcontrole) gaat overheersen, accepteert men de maatregel of gaat men het aanbevolen gedrag vertonen.

Het soort risico: door de natuur veroorzaakt of door mensen gemaakt: bovenstaande heeft voornamelijk betrekking op risico's die door mensen gemaakt zijn. Tegen risico's die door mensen gemaakt worden kijkt men doorgaans negatiever aan dan tegen natuurlijke risico's (Gutteling en Wiegman, 1996). Mensen reageren verschillend op technologische en natuurlijke rampen. Technologische rampen vertegenwoordigen een gebrek aan menselijke beheersing in situaties waar wel beheersing verwacht werd. Een technologische ramp heeft gevolgen voor het vertrouwen van het publiek in de beheersbaarheid van technologie. Bovendien is de bedreiging niet afgelopen als de ramp voorbij is. Deze permanente dreiging en onzekerheid zijn bronnen van chronische angst.

Maar steeds meer mensen menen dat de natuur door techniek te beheersen is. Natuurlijke gebeurtenissen worden steeds meer gezien als controversiële gebeurtenissen waarvan iemand de schuld zal krijgen. Door iemand de schuld te geven wordt (een illusie van) beheersbaarheid geschapen: het ongeluk is geen toevallige gebeurtenis maar veroorzaakt door menselijke activiteit en dus beheersbaar (Gutteling en Wiegman, 1996).

Tenslotte blijkt de beoordeling van risico's ook aan demografische factoren gerelateerd te zijn. Gutteling en Wiegman onderzochten hoe mensen drie risico's beoordelen, te weten 1) het wonen in de buurt van een chemische fabriek, 2) het wonen in de buurt van een geplande bovengrondse opslagplaats voor radio-actief afval en 3) het wonen in een wijk met bodemverontreiniging. Zij tonen aan dat mensen met een linkse politieke voorkeur negatiever oordelen over drie onderzochte risico's dan mensen met een rechtse politieke voorkeur. Ook vonden vrouwen deze risico's meer bedreigend dan mannen. Over het algemeen zijn vrouwen bezorgder over milieuproblemen dan mannen. Over de drie onderzochte risico's hadden vrouwen meer gevoelens van onzekerheid (Gutteling en Wiegman, 1996).

2.5 De perceptie van waterkwaliteit en waterkwantiteit

De perceptie van risico's speelt dus een rol bij de beoordeling van de voor- en nadelen van maatregelen, hetgeen weer van invloed is op de acceptatie. Voor dit onderzoek is het van belang na te gaan hoe men die risico's waarneemt die samenhangen met waterkwaliteit enerzijds en waterkwantiteit (veiligheid en peilbeheer) anderzijds. Over de publieke perceptie van waterkwaliteit en waterkwantiteit is niet veel bekend. In Engeland is onderzoek gedaan naar de perceptie van waterkwaliteit (House, 1995; House and Herring, 1996). Dit wordt in 2.5.1 besproken. In Nederland is onderzoek gedaan naar de perceptie van de veiligheid van dijken (Fleur, Hufen en Korfage, 1993) en naar het draagvlak voor dijkverbetering (Hufen, de Kruijk en Rekkers, 1996; Zandstra, Hufen en Geerlof, 1996). Dit komt in 2.5.2 aan de orde. Over de publieke perceptie van het peilbeheer is geen onderzoek bekend.

2.5.1 Perceptie van de waterkwaliteit

House (1995) heeft onderzoek gedaan naar de perceptie die het publiek heeft van de esthetische waterkwaliteit. De beleving van het publiek omtrent de kwaliteit van de omgeving wordt vooral beïnvloed door visuele en geurkenmerken. Deze kenmerken vormen samen het begrip

'esthetische vervuiling'. Volgens House is de publieke perceptie van de waterkwaliteit helemaal op deze esthetische aspecten gebaseerd en heeft deze weinig of geen relatie met de feitelijke fysisch-chemische of biologische waterkwaliteit. Hoe slechter de waargenomen waterkwaliteit, hoe minder vaak men het water gebruikt of bezoekt. House verwijst naar ander onderzoek waarin de volgende factoren het meest genoemd worden als indicator voor de waterkwaliteit: algengroei, modderig water, vreemde geuren, dode vissen, olielaagjes, afval in het water en een vreemde kleur. Voor een goede waargenomen waterkwaliteit zijn van belang: volwassenen die er vissen, veel vis en het kunnen zien van de bodem. Voor een slechte waargenomen waterkwaliteit zorgen de factoren: groen schuim (scum) op het oppervlak, vreemde kleur of geur, modderig water, schuim (foam) op het water en uit het water komend afval. Het lijkt erop dat de aanwezigheid van indicatoren voor goede waterkwaliteit minder invloed heeft dan de aanwezigheid van indicatoren voor slechte waterkwaliteit.

In het onderzoek van House wordt gekeken naar de invloed van afval afkomstig uit het riool (vanuit stedelijke drainagesystemen) op de perceptie van het publiek van de kwaliteit van water, strand en rivieroever. Er zijn enquêtes gehouden onder de bezoekers van een strand en twee rivieren; en vrijwilligers van watersport- en hengelverenigingen zijn ondervraagd in een laboratoriumsituatie aan de hand van dia's waarop in toenemende mate rioolverontreiniging te zien is. Uit dit onderzoek kunnen de volgende conclusies getrokken worden:

- De aanwezigheid van vervuiling afkomstig uit het riool zou een grotere invloed hebben op het plezier dat het publiek beleeft aan een bezoek aan rivier of strand dan de andere indicatoren van esthetische vervuiling. Het publiek ziet echter niet vaak van deze sewage-derived products. Dit wordt ten dele veroorzaakt doordat men deze dingen niet herkent. Het kan ook komen doordat men deze producten niet graag opmerkt of bespreekt. Wanneer zulke voorwerpen geïdentificeerd worden, hebben ze een negatieve invloed op de waargenomen waterkwaliteit.
- Het lijkt erop dat de perceptie van de waterkwaliteit meer uit de visuele staat van het water zelf afgeleid wordt dan van andere indicatoren, en dan met name uit verkleuring van het water of de aanwezigheid van een laagje (film or scum) op het wateroppervlak.
- De aanwezigheid van 'solid waste contaminants' in het water heeft meer invloed dan wanneer deze zich op de oever bevinden; afval op de oevers heeft geen grote invloed op de waargenomen waterkwaliteit of op het bezoekgedrag.
- Eén los voorwerp van afval afkomstig uit het riool heeft (indien het als zodanig herkend wordt) meer invloed dan een hoopje verschillende dingen.
- Verschillende voorwerpen hebben verschillende invloed: maandverband heeft een sterkere negatieve invloed op waargenomen waterkwaliteit dan condooms.
- Een groot deel van het publiek associeert de aanwezigheid van afvalproducten afkomstig uit het riool in het water, op de rivieroever of op het strand niet als komend uit het water.
- Het bouwen van meer of het verbeteren van bestaande rwzi's beschouwt het publiek als de beste en effectiefste oplossing van rioolvervuiling. Wetgeving en consumentenbewustwording over hoe deze zaken weg te gooien scoorden tweede en derde (House and Herring, 1996; House, 1995).

In termen van risicoperceptie en -acceptatie kan gesteld worden dat de catastrofaliteit van watervervuiling laag is en de gevolgen zijn uitgesteld; echter, eventuele negatieve effecten zijn wel langdurig, de beheersbaarheid is laag en de bekendheid met de gevolgen is laag. De

beschikbaarheid kan toenemen door berichtgeving in de media. De blootstelling voor zwemmers en watersporten is vrijwillig. Geruchten kunnen angst oproepen.

2.5.2 Perceptie van de veiligheid van dijken

Uit onderzoek van Fleur e.a. in 1993 (dus vóór het hoog water) gehouden onder bewoners van het rivierengebied komen enkele aspecten naar voren die betrekking hebben op de risicoperceptie. De bewoners van het gebied hebben voor een groot deel het idee dat de dijken in de omgeving veilig zijn. Maar hoe veilig men zich ook voelt, een aanzienlijk deel van de bewoners van het gebied denkt in het algemeen of onder specifieke (weers)omstandigheden wel eens aan de mogelijkheid van een dijkdoorbraak. Een aanzienlijk deel van de bewoners gaat uit van foutieve veronderstellingen mbt. de dijken: men denkt dat tijdige alarmering of het prikken van gaten op de juiste plekken in de dijk overstroming kan doen voorkomen. Wat betreft de inschatting van de gevolgen van een dijkdoorbraak, blijkt dat een groot deel van de huishoudens denkt dat er schade kan ontstaan als gevolg van een dijkdoorbraak. Over het algemeen denkt men hierbij aan schade aan de omgeving. Tweederde van de huishoudens denkt aan schade aan het eigen huis. De kans dat er mensen om zullen komen als gevolg van een dijkdoorbraak wordt niet hoog ingeschat. Men is vrij zorgeloos en onderschat de gevolgen voor de eigen situatie, aldus Fleur, Hufen en Korfage (1993).

In het monitoronderzoek Deltaplan Grote Rivieren wordt het draagvlak voor dijk- en kadeverbetering gezien als de uitkomst van een afweging tussen cultuurhistorische waarden, landschappelijke en natuurwaarden en de waarde veiligheid. Hieruit blijkt dat respondenten gemiddeld het meest waarde hechten aan aspecten van natuur en landschap, gevolgd door veiligheid en daarna cultuur-historie (Hufen, de Kruijk en Rekkers, 1996; Zandstra, Hufen en Geerlof, 1996).

In de winters van 1993, 1994 en 1995 kwam het water van de grote rivieren zo hoog te staan dat enkele dorpen onder water stonden en een paar gebieden geëvacueerd moesten worden in verband met het gevaar van dijkdoorbraken. Tot die tijd waren er heel lang niet zulke hoge waterstanden geweest. In termen van risicoperceptie en -acceptatie kan gezegd worden, dat de beschikbaarheid van het risico van een dijkdoorbraak tot 1993 laag was: er was lang niets gebeurd (recentheid en ervaring laag). Men dacht ook dat het risico beheersbaar was (bijvoorbeeld door alarmering en gaten prikken). Na de hoogwaterstanden bleek de beheersbaarheid echter laag te zijn en de catastrofaliteit hoog (een groot gebied en grote gevolgen). Bovendien is de blootstelling aan het risico onvrijwillig en waren de angstgevoelens groot. Hierdoor trad een verschuiving op van angstcontrole (de dijken zijn best veilig en de gevolgen van een eventuele doorbraak zullen wel mee vallen) naar risicocontrole (een groot draagvlak voor het versneld verbeteren van dijken en kaden).

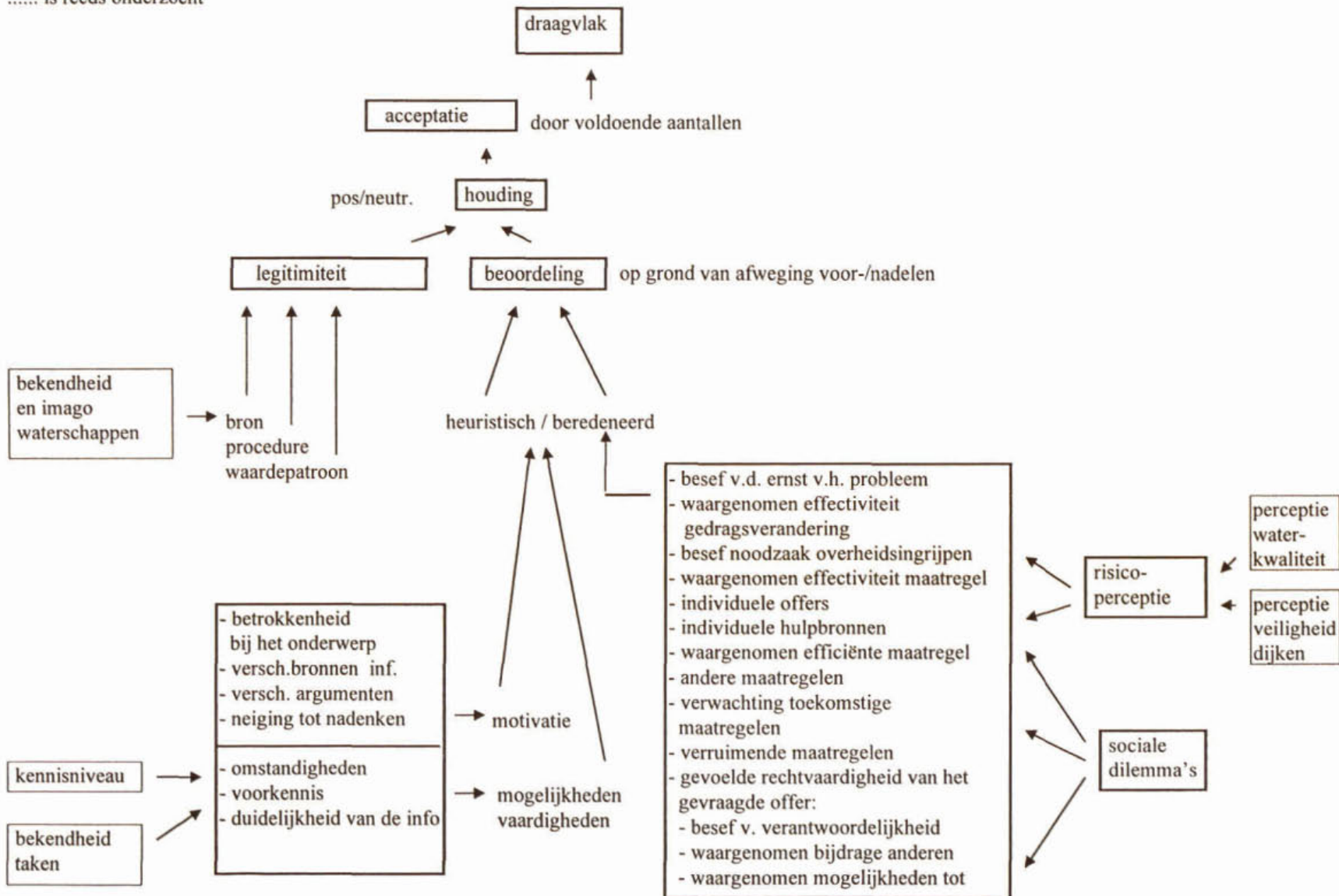
2.6 **Samenvatting en conclusies**

Draagvlak is acceptatie door voldoende aantallen. Acceptatie is een positieve of neutrale houding tegenover maatregelen of beleid. Deze houding komt tot stand op basis van legitimiteit enerzijds en een afweging van de voor- en nadelen anderzijds. Legitimiteit ontstaat op basis van de bron van waaruit het beleid voortkomt, de procedure waarlangs het tot stand is gekomen of door overeenstemming ervan met waardenpatronen in de samenleving. De afweging van van

voor- en nadelen van maatregelen kan heuristisch of beredeneerd gebeuren. De mate waarin men tot een beredeneerd oordeel komt wordt beïnvloed door de motivatie om na te denken enerzijds en de mogelijkheden en vaardigheden om na te denken anderzijds. Indien de afweging van voor- en nadelen beredeneerd gebeurt, is hierop een aantal factoren van invloed. Deze verbanden worden weergegeven in schema 2.1. In relatie tot het draagvlak leidt dit tot drie onderzoeksgebieden.

- (1) Het eerste onderzoeksgebied is legitimiteit. Beleid kan als legitiem worden ervaren doordat het uit een bepaalde bron komt. Aan welke eisen moet een overheid voldoen, willen burgers het beleid dat uit die overheid voortkomt als legitiem ervaren? Beleid kan ook als legitiem worden ervaren doordat het via bepaalde procedures tot stand komt. Hoe moeten zulke procedures eruit zien?
- (2) Het tweede onderzoeksgebied is de manier waarop men tot een oordeel over maatregelen komt. Gebeurt dit oppervlakkig (heuristisch) of diepgaand (beredeneerd)? De motivatie enerzijds en de mogelijkheden en vaardigheden anderzijds bepalen de mate waarin dit oordeel beredeneerd tot stand komt. De motivatie om diepgaand over informatie na te denken wordt beïnvloed door de betrokkenheid bij het onderwerp, het aantal verschillende argumenten dat de informatie bevat, het aantal bronnen waaruit de informatie voortkomt en de persoonlijke neiging tot nadenken. De mogelijkheden en vaardigheden om over informatie na te denken worden bepaald door de omstandigheden, de hoeveelheid voorkennis en de duidelijkheid en begrijpelijkheid van de informatie.
- (3) Het derde onderzoeksgebied betreft de verschillende factoren die van invloed zijn op de afweging van voor- en nadelen van een maatregel, in het geval van beredeneerde opinievorming. Voor het onderwerp waterbeheer zijn drie factoren van belang. Ten eerste het besef van de ernst van het probleem en van de noodzaak van overheidsingrijpen. Hierbij speelt risicoperceptie een rol. Ten tweede de omvang van de individuele offers en de gevoelde rechtvaardigheid hiervan. Hierbij kunnen zich sociale dilemma's voordoen. Ten derde de waargenomen effectiviteit en efficiëntie van de maatregelen, de combinatie met andere maatregelen die zich tegelijkertijd voordoen en de verwachtingen omtrent toekomstige maatregelen. Als van mensen een gedragsaanpassing wordt gevraagd (bijvoorbeeld minder chloor gebruiken), zal men in het oordeel mee laten wegen of dit realistisch en eenvoudig uitvoerbaar is (het moet binnen het vermogen van de mensen liggen).

..... is reeds onderzocht

Schema 2.1: theoretisch model

3 INTERVIEWS MET SLEUTELFIGUREN

3.1 Inleiding

In aansluiting op de literatuurstudie is middels interviews met sleutelfiguren nagegaan wat er in de praktijk wordt verstaan onder draagvlak en welke factoren volgens de praktijk van invloed zijn op de perceptie die burgers van het waterbeheer hebben. Sleutelfiguren zijn deskundigen op een bepaald terrein dat voor het onderwerp relevant is. Er is met 8 sleutelfiguren gesproken, waaronder drie voorlichters, een technicus op het gebied van kwaliteitsbeheer en vier voorzitters (2 van kwantiteitsschappen en 2 van all-in schappen) met verschillende achtergronden: technisch, juridisch en bestuurlijk.

Naast de interviews is ook gebruik gemaakt van artikelen uit het tijdschrift "Het Waterschap", uitgegeven door de Unie van Waterschappen. Hierin staan regelmatig interviews met mensen uit de praktijk, waarin het begrip 'draagvlak' ter sprake komt.

3.2 Resultaten

De gesprekken met sleutelfiguren en de informatie uit "Het Waterschap", geven een zeer divers beeld van de factoren die in de praktijk invloed kunnen hebben op het draagvlak voor het waterbeheer onder burgers. Deze factoren zijn in een aantal clusters onderverdeeld. Deze clusters zijn uiteraard niet onafhankelijk van elkaar en kennen een grote overlap. De clusters van factoren die van invloed kunnen zijn op draagvlak worden hieronder in willekeurige volgorde besproken.

de aard van de organisatie

Een *sterke band* en *korte afstand* tussen bestuurders en bestuurden kan een sterk draagvlak geven. Als door fusies en schaalvergroting het waterschap verder van de burgers af komt te staan en minder herkenbaar voor hen wordt, is het moeilijker een draagvlak te creëren. Door interne reorganisaties en het instellen van bijv. stroomgebiedscommissies kan deze afstand weer verkleind worden en het draagvlak toenemen.

Ook de *cultuur van de organisatie* kan van belang zijn. Een organisatie met een gesloten cultuur, die bureaucratisch is, traag reageert en moeizaam communiceert zal moeilijker draagvlak vinden dan een open en benaderbare organisatie, waarin tweerichtingsverkeer plaats kan vinden en die voor de burger doorzichtig en betrouwbaar is. Door deelname van ingezetenen aan het bestuur wordt de cultuur opener en inzichtelijker.

Het *ontvangen van meer dan één rekening* per huishouden (in gebieden waar waar verschillende taken in handen zijn van verschillende waterschappen) zal bij burgers de indruk kunnen wekken dat de waterschappen inefficiënt zijn of dat men dubbel betaalt. In het geval van een all-in waterschap wordt slechts één rekening per huishouden verstuurd, dit zou beter kunnen zijn voor het draagvlak.

beleid

Het *betrekken van burgers bij het beleid* kan ervoor zorgen dat het draagvlak optimaal wordt. Traditioneel hebben boeren altijd mede richting gegeven aan het beleid, hetgeen zeer veel draagvlak gaf. Hiervoor voldoet een top-down benadering niet, burgers en bestuurders moeten

zich wederzijds in elkaar verdiepen. Als het beleid tot stand komt in samenspraak met alle betrokkenen, via een procesmatige aanpak waarbij bestuurders in alle fasen van het proces bereid zijn tot bijstellen (iteratief proces) ontstaat begrip en vertrouwen. Dit gaat verder dan rekening houden met de betrokkenen; zij worden als volwaardige partners betrokken in de ideevorming en de realisering van de plannen. Er moet niet alleen gevaren worden op wat deskundigen vinden en men moet niet alleen op de eigen wereld (water) gefixeerd zijn. Ook het terugkoppelen naar burgers is belangrijk. Vergadertechnieken en informele aspecten (bv. een ronde tafel) kunnen ook een rol spelen. Een beslissing die, na meedenken en inspraak, toch anders uitvalt dan de betrokkenen verwachten kan het draagvlak verminderen.

Een *gebiedsgerichte aanpak* waarin *regionaal maatwerk* wordt geleverd, draagt de mogelijkheid in zich een groot draagvlak onder de betrokkenen te bewerkstelligen.

Het beleid moet *consistent* zijn en de besluiten *helder*. Betrouwbaarheid is belangrijk. Er moet vantevoren aangekondigd worden wat er gaat gebeuren en waarom. Onaangekondigd ergens met draglines verschijnen of bomen gaan kappen, zal het draagvlak onder burgers verminderen. Dit kan ook gebeuren door opeenvolgende maatregelen: bijvoorbeeld als een bepaalde dijk die net verhoogd is opnieuw verhoogd moet worden, omdat de normen zijn bijgesteld.

De *brede kijk* en de integratie van kwaliteits- en kwantiteitsbeheer tot *watersysteembeheer*, zijn ook factoren die van invloed kan zijn op het draagvlak voor het waterbeheer. Hierbij spelen verschillende dingen, zowel positief als negatief:

- de directe belanghebbenden (grondgebruikers) worden hierdoor slechter bediend: hun belang is één van de vele belangen geworden, waardoor het draagvlak bij hen kan afnemen;
- de scheiding tussen waterbeheer enerzijds en milieu en ruimtelijke ordening anderzijds valt weg, waardoor men zich zal afvragen of er voor waterbeheer nog wel een aparte overheid nodig is;
- er ligt een grote kans voor draagvlakverbreding onder burgers als aan hun duidelijk wordt gemaakt dat de regionale waterbeheerder zal zorgen voor het instandhouden van duurzame watersystemen en voor voldoende water van voldoende kwaliteit. "Wij doen aan watersysteembeheer, op een duurzame manier, voor u en uw kinderen." Als het waterbeheer op deze manier gepresenteerd wordt kan een breed draagvlak onder burgers ontstaan.

openheid en klantvriendelijkheid

Openheid en klantvriendelijkheid kunnen het draagvlak bevorderen. Er moet zorgvuldig en klantgericht gewerkt worden. De telefoon moet goed worden aangenomen, de post goed en snel behandeld, verwijzingen moeten duidelijk zijn, burgers moeten weten waar ze met hun vragen terecht kunnen en hier snel antwoord op kunnen krijgen. Openbaarheid en doorzichtigheid zijn belangrijk. Formele communicatie en juridische taal kunnen dit in de weg staan. Een goede kwijtscheldingsregeling hoort hier bij, evenals het ontvangen van slechts één rekening per huishouden. Verder moeten besluiten goed bekendgemaakt worden en moeten persberichten duidelijk zijn.

legitimiteit

Het draagvlak voor het waterbeheer wordt beïnvloed door de mate waarin burgers het waterbeheer als legitiem ervaren. Hiervoor is het belangrijk *verantwoording* af te leggen over het beleid en over de besteding van het geld. Door publieksinformatie kan het waterschap

bekendmaken dat zij tegen zo laag mogelijke kosten haar taak zo goed mogelijk heeft uitgevoerd. Het al dan niet snel groeien van de tarieven heeft hier mogelijk ook invloed op. Het bestaan van een aparte overheid (met eigen belastingen) voor het waterbeheer kan door burgers als minder legitiem worden ervaren naarmate de integratie met milieubeleid en ruimtelijke ordening toeneemt.

Legitimiteit kan bevorderd worden door democratische verkiezingen. De legitimiteit die burgers in het algemeen aan 'de overheid' toekennen speelt ook een rol. Als men ziet dat een collectief goed afgebroken wordt (door privatisering) kan dat weer meer draagvlak voor de overheid geven.

bekendheid

Bekendheid kan worden opgesplitst in bekendheid met de uitvoerders van het waterbeheer (i.c. de waterschappen) enerzijds en bekendheid met het waterbeheer, de taken van de waterschappen anderzijds. (Deze kunnen elkaar uiteraard wederzijds beïnvloeden.) *Bekendheid met het waterschap* is een voorwaarde voor draagvlak voor het waterschap als organisatie. Hierbij speelt het imago dat het waterschap onder burgers heeft een rol. Door fusies en schaalvergroting raken waterschappen hun eigen gezicht kwijt, worden zij minder herkenbaar en komen zij verder van de burger af te staan.

Mensen kunnen in meerder of mindere mate *bekend zijn met de taken* van het waterschap; naarmate men vindt dat het waterschap zijn taken goed uitvoert, zal het draagvlak toenemen. Men kan echter ook bepaalde taken aan het waterschap toeschrijven die door een andere instelling uitgevoerd worden (drinkwaterbedrijf, gemeente). Het idee dat waterschappen voor schoon drinkwater zorgen geeft draagvlak, terwijl dit de taak van het drinkwaterbedrijf is. De verwarring die bij veel mensen heerst over gemeentelijke heffingen en *waterschapsheffingen*, kan van invloed zijn op de bekendheid en herkenbaarheid van (de taken van) het waterschap. Anderzijds is het denkbaar dat er draagvlak bestaat voor taken die het waterschap uitvoert zonder dat men het waterschap als organisatie kent. (Men denkt dat "de overheid" het doet.) *Bekendheid met het beleid*, de visie van de waterbeheerder zal ook de perceptie van het waterbeheer beïnvloeden. Mogelijk leidt het verduidelijken van watersysteembeheer (uitleggen dat water een systeem is, dat moeilijk te beheren is) tot een groter draagvlak onder de bevolking. Watersysteembeheer wordt verduidelijkt door projecten die zichtbaar maken dat water moeilijk te beheren is. Dit kan gebeuren door bijv. het terugbrengen van bepaalde elementen in het landschap of het regenereren van natuur (beken).

betrokkenheid

Betrokkenheid ligt in het verlengde van bekendheid. Als men niet alleen bekend is met (de uitvoerder van) het waterbeheer maar er ook een gevoel van instemming of tevredenheid bij heeft, of zich er zelfs mee kan identificeren, dan is sprake van betrokkenheid. Dat kan gebeuren als men het instituut en/of de taken als nuttig ervaart, als men bijvoorbeeld beseft hoe hard er gewerkt wordt om het water zo schoon te krijgen. Als mensen bij de planvorming betrokken worden en burgers en waterbeheerders zich wederzijds in elkaar verdiepen, kan dit enthousiasme onder burgers ontstaan.

verkiezingen en inspraak

Het waterschapsbestuur is functioneel bestuur, gebaseerd op het beginsel belang-betaling-zeggenschap. Iedereen die belang heeft bij het werk van het waterschap moet betalen en heeft

zeggenschap in het bestuur. Sinds de invoering van de waterschapswet, waarbij de nieuwe belangencategorie 'ingezetenen' is toegevoegd, hebben alle burgers op deze manier zeggenschap in het waterschapsbestuur. Verondersteld wordt dat het mogen meedoen aan de verkiezing van het waterschapsbestuur de acceptatie en het draagvlak bevordert. Deze vorm van democratische controle geeft openheid en legitimatie. Directe verkiezingen zouden beter zijn dan indirecte verkiezingen (waarbij de gemeenteraden stemmen als vertegenwoordigers van de burgers) omdat zij democratischer zijn. De ingewikkeldheid en ondoorzichtigheid van het verkiezingssysteem zijn niet bevorderlijk voor het draagvlak. De lage opkompercentages zijn een indicatie van geringe betrokkenheid van de burger bij de verkiezingen.

Inpraak is een mogelijkheid voor directe contacten tussen het waterschap en burgers. Deze directe contacten geven betrokkenheid, hetgeen het draagvlak kan bevorderen.

voorlichting en educatie

Dit onderwerp is op te splitsen in de vorm van de voorlichting enerzijds en de inhoud anderzijds.

De inhoud van de voorlichting kan bestaan uit: simpele en duidelijke kennisoverdracht (bijvoorbeeld het vergroten van de naamsbekendheid), achtergrondinformatie, landelijke of gebiedsspecifieke informatie, informatie over de gevolgen van besluiten. Bij de vorm van de voorlichting kan gedacht worden aan voorlichtingsavonden (naar de burgers toe gaan), excursiemogelijkheden, bijsluiters bij rekeningen, doelgroepgerichte informatieverbreiding, het beschikbaarstellen van informatie via intermediairen.

In het verleden heeft educatie en voorlichting op het gebied van waterkwaliteit een hoog rendement gehad, zoals een van de geïnterviewden zei: "Aan het 'begin van de pijp' zijn mensen zich bewust gemaakt van hun gedrag. Er is bijv. geen mens meer die niet weet dat chloor slecht is, niemand loopt meer elke dag met de chloorfles door het huis." Bij permanente educatie en voorlichting gelden de volgende voorwaarden: het moet uit te leggen zijn, het moeten sprekende voorbeelden zijn en het moet binnen het vermogen van de mensen liggen.

risicoperceptie

Risicoperceptie is van groot belang voor het draagvlak voor het waterbeheer. Een goed voorbeeld hiervan zijn de dijkversterkingen. Doordat er lang niets gebeurd was, was het risicobesef afgenomen. Door de bijna-rampen door het hoge water in 1993-1995, zat de schrik er goed in en was het risicobesef hoog. Daardoor was het mogelijk in versneld tempo dijkversterkingen en kade-aanleg uit te voeren, met een groot draagvlak onder de bevolking.

Angsten en geruchten kunnen een groot risicobesef veroorzaken terwijl deze niet op waarheid hoeven te berusten. Zo kan het gerucht dat er ziekten of 'verbindingen' in het water zitten, ervoor zorgen dat men op een bepaalde plaats niet meer durft te zwemmen. Men kan denken dat 'alles doodgaat' door vervuiling, dat vervuiling allerlei gevolgen heeft voor gezondheid, natuur en milieu. Dit kan een groot draagvlak geven voor water(kwaliteits)beheer.

De tijd speelt dus een rol bij risicoperceptie, evenals emoties, angsten en geruchten en de ideeën die men heeft over de gevolgen van (eventuele) calamiteiten.

soort gebied

Het draagvlak kan per gebied verschillen. Een genoemde mogelijke verklaring is de 'volksaard' in een bepaald gebied. Ook het belang dat men heeft bij het waterbeheer verschilt per gebied. In polderdistrict Betuwe bijvoorbeeld is het draagvlak voor dijkversterkingen altijd al hoog

geweest. In een stad is het kwaliteitsbeheer nog wel uit te leggen maar het kwantiteitsbeheer veel moeilijker.

Ook zijn de heffingen verschillend per gebied (de waterschapsomslag varieert van f15,- in dichtbevolkte gebieden tot f120,- in dunbevolkte gebieden).

belang

Er wordt van uitgegaan dat het draagvlak toeneemt naarmate het belang dat men heeft bij het waterbeheer groter is en beter bediend wordt. Een voorwaarde hiervoor is dat men *inziet* dat men belang heeft bij het waterbeheer. Hierbij spelen verschillende soorten belangen een rol: *persoonlijk belang, bijzondere belangen, het algemeen belang, milieubelang*. Traditioneel hebben de waterschappen een groot draagvlak onder agrariërs. Het ingrijpen in de waterhuishouding is voortgekomen vanuit hun belangen. Zij zijn direct afhankelijk van het waterbeheer: de bodem wordt geschikt gemaakt voor bedrijfseconomische aanwending en hun opbrengst en inkomen zijn afhankelijk van het water(kwantiteits)beheer. Bovendien wordt door het waterbeheer hun vermogen (de waarde van de grond) in stand gehouden. Het draagvlak onder agrariërs neemt de laatste jaren af. Dat heeft verschillende oorzaken. Hun invloed in de besturen neemt af, door de toetreding van de categorie ingezetenen (en in mindere mate natuurterreinbeheerders) zijn boeren inmiddels getalsmatig in de minderheid. Door de integratie van kwaliteits- en kwantiteitsbeheer worden hun belangen minder goed bediend. De afstand tussen de boer en de dijkgraaf is veel groter geworden en het beleid is geobjectiveerd: vroeger was het waterbeheer veel meer een lokaal, sectoraal gebeuren in een klein gebied en was de grootste boer de dijkgraaf.

Ook voor woningbezitters geldt dat door het waterbeheer hun vermogen (woning) in stand wordt gehouden. Voor ingezetenen die geen eigen woning bezitten, geldt alleen een algemeen belang. Dit wordt vaak geformuleerd als 'het mogen wonen, werken en recreëren' in het gebied. Ook hiervoor is het noodzakelijk dat er een waterstaatkundige infrastructuur in stand gehouden wordt. Dit belang is veel moeilijker uit te leggen. De uitleg voor gewone burgers kan ook op landelijk niveau zijn (in de trant van: Nederland is een delta, met veel polders). Het algemeen belang kan ook geformuleerd worden als 'duurzaam watersysteembeheer'. Andere belangen hebben bijvoorbeeld watersporters en zwemmers, of mensen die aan een dijk wonen die versterkt moet worden (onteigening).

Het waterbeheer is ook van invloed op de natuur. Het belang van de natuur kan tegengesteld zijn aan dat van agrariërs (bijvoorbeeld bij vernattingsprojecten). Verondersteld wordt dat de betrokkenheid van mensen bij natuur en milieu van invloed is op hun mening over het waterbeheer. Iemand die nauw betrokken is bij het milieu, zal het waterbeheer beoordelen vanuit de invalshoek natuur, gezondheid, duurzaamheid. Politieke kleur speelt hier mogelijk ook een rol.

andere organisaties

De contacten met andere organisaties kunnen ook van invloed zijn op het draagvlak voor het waterbeheer. Als er bijvoorbeeld in het blad van Natuurmonumenten een positief artikel zou staan, zou dat draagvlak kunnen creëren onder de achterban van deze vereniging. Ook is het denkbaar dat het publiek via intermediaire organisaties (bijvoorbeeld de Consumentenbond) aan meer specifieke informatie kan komen. Door allianties met andere organisaties toon je aan dat je midden in de maatschappij staat. Tenslotte is het draagvlak bij functionele relaties van

belang: als bijvoorbeeld een gemeenteambtenaar zich negatief uitlaat over het waterbeheer of de waterschapslasten heeft dat zijn weerslag op de perceptie door het publiek.

beoordelen nutsfuncties

De wijze waarop mensen de nutsfuncties die het waterbeheer vervult beoordelen is van invloed op het draagvlak. Men kan beoordelen in negatieve zin: ik ervaar geen gevaar of hinder (ik heb geen last van algen, de sloot stinkt niet, e.d.) of in positieve zin: ik heb verbeteringen waargenomen (in de loop der jaren zie ik de waterkwaliteit verbeteren, ik zie geen dode vis meer). Als men het nut ervan inziet en een positieve waardering heeft, kan men zelfs een hogere belasting acceptabel vinden.

De criteria op grond waarvan burgers het waterbeheer beoordelen hoeven niet overeen te komen met de normen waarop het beleid is gebaseerd. Burgers beoordelen meer op grond van 'gezond verstand'. Hierdoor kan het gebeuren dat een taak die door het waterschap volgens alle normen is uitgevoerd, toch door burgers negatief beoordeeld wordt.

Voorbeelden hiervan zijn:

- De officiële norm voor een overstort is gebaseerd op de frequentie, terwijl burgers wellicht in hun oordeel (ook) de kwaliteit betrekken.
- De normering voor een dijkdoorbraak is bijvoorbeeld dat het 1x per 500 jaren mag gebeuren; maar spelen voor burgers niet ook de consequenties van een verandering van de normering mee?
- Een sluisje dat zorgt voor een goede waterstand wordt door schaatseren als hinderlijk ervaren. Men weet echter niet dat dit voorkomt dat de funderingen van de huizen gaan rotten.
- Omwonenden van een meer vinden de helderheid van het water en de aanwezigheid van planten en vissen in het water minder belangrijk dan het waterschap.
- Men oordeelt positief over het werk van het waterschap, omdat men veel belang hecht aan schoon drinkwater en denkt dat het waterschap daar voor zorgt.

sociale dilemma's

Door het in het openbaar aan de kaak stellen van grote vervuilers kan een groot draagvlak verkregen worden voor het aanpakken van de kleintjes. Dit is in de praktijk gebleken. Na een persconferentie door een waterschap over vervuiling door enkele grote bedrijven, bleek een enorme goodwill ontstaan te zijn. Het verhoogde de credit, het betekende voor een grote groep mensen een rechtvaardiging.

zichtbaarheid van de taken

De aard van de taken is van invloed op de perceptie door het publiek. Het inspringen bij een calamiteit valt op, maar verreweg het grootste deel van de taken van het waterschap bestaat uit het voorkómen van calamiteiten en dat valt doorgaans niet op. Veel van de taken van het waterschap zijn niet erg zichtbaar voor het publiek. Alleen als er iets fout gaat valt het op.

Een waterschap heeft niets 'uit te delen' aan de mensen, zoals een gemeente bijv. subsidies uit kan delen.

De taken (en heffingen) op het gebied van het kwaliteitsbeheer zijn doorgaans makkelijker uit te leggen dan die op het gebied van kwantiteitsbeheer.

3.3 Samenvatting

Vanuit de praktijk worden de volgende factoren genoemd die van invloed zijn op het draagvlak voor het waterbeheer:

- de aard van de organisatie
- het beleid
- openheid en klantvriendelijkheid
- legitimiteit
- bekendheid
- betrokkenheid
- verkiezingen en inspraak
- voorlichting en educatie
- risicoperceptie
- soort gebied
- belang
- andere organisaties
- beoordelen nutsfuncties
- sociale dilemma's
- zichtbaarheid van de taken.

4 INTEGRATIE VAN THEORIE EN PRAKTIJK

4.1 Integratie van de factoren uit de praktijk in het theoretisch kader

Uit de literatuurstudie komt een aantal kernbegrippen naar voren die met draagvlak te maken hebben. Legitimiteit en de beoordeling op grond van voor- en nadelen bepalen samen welke houding men tegenover maatregelen of beleid heeft. Is deze houding positief of neutraal, dan wordt gesproken van acceptatie. Indien een voldoende aantal mensen uit de doelgroep de maatregelen of het beleid accepteert, bestaat er draagvlak in de doelgroep.

De theorie heeft geleid tot drie onderzoeksgebieden:

- (1) legitimiteit
- (2) de wijze waarop men zich een oordeel over maatregelen vormt
- (3) de factoren die van invloed zijn op de afweging van voor- en nadelen van een maatregel in het geval van beredeneerde opinievorming.

Vanuit de praktijk worden de volgende factoren genoemd die van invloed zijn op het draagvlak voor het waterbeheer:

- de aard van de organisatie
- het beleid
- openheid en klantvriendelijkheid
- legitimiteit
- bekendheid
- betrokkenheid
- verkiezingen en inspraak
- voorlichting en educatie
- risicoperceptie
- soort gebied
- belang
- andere organisaties
- beoordelen nutsfuncties
- sociale dilemma's
- zichtbaarheid van de taken

De factoren uit de praktijk kunnen als volgt in deze drie onderzoeksgebieden onder worden gebracht:

(1) **legitimiteit**

In het onderzoeksgebied 'legitimiteit' kunnen de volgende factoren uit de praktijk worden ingedeeld:

- bekendheid (met de organisatie)
- de aard van de organisatie
- openheid en klantvriendelijkheid
- andere organisaties
- het beleid
- verkiezingen en inspraak

- legitimiteit
- voorlichting en educatie

Beleid kan als legitiem worden ervaren omdat het uit een bepaalde bron komt, in dit geval de waterschappen. De bekendheid van het publiek met de waterschappen en het beeld dat men van waterschappen heeft, de afstand tussen bestuurders en bestuurden, schaalvergroting, de openheid en klantvriendelijkheid van de organisatie en contacten met (en imago en draagvlak bij) andere organisaties zijn factoren die betrekking hebben op de bron van waaruit het beleid komt. De legitimiteit van het waterbeheer door aparte overheden kan wellicht verminderen door de integratie met milieu en ruimtelijke ordening. Beleid kan ook als legitiem worden ervaren doordat het via bepaalde procedures tot stand komt. De wijze waarop beleid tot stand komt en de manier en het moment waarop burgers hierin worden betrokken zijn dan belangrijk. Via democratische verkiezingen hebben burgers zeggenschap in het bestuur van de waterschappen. Lage opkomstpercentages wijzen echter op een geringe betrokkenheid bij deze verkiezingen. Inspraak is een manier om burgers bij beslissingen te betrekken. Indien het beleid tot stand komt via een procesmatige aanpak in samenspraak met de betrokkenen wordt gesproken van interactieve beleidsvorming. Naarmate burgers meer bij de beleidsvorming betrokken zijn, zullen zij het eerder als legitiem ervaren. Door voorlichting en educatie kunnen de waterschappen hun bekendheid vergroten en verantwoording afleggen over het beleid en de besteding van het geld.

(2) de wijze waarop men zich een oordeel over maatregelen vormt

De volgende factoren die uit de praktijk naar voren kwamen hebben te maken met de wijze waarop men zich een oordeel vormt:

- bekendheid (met de taken)
- betrokkenheid
- zichtbaarheid van de taken
- belang
- soort gebied
- andere organisaties
- voorlichting en educatie

De manier waarop men tot een oordeel over maatregelen komt kan variëren van oppervlakkig tot beredeneerd. De mate waarin men tot een beredeneerd oordeel komt staat onder invloed van de motivatie enerzijds en de mogelijkheden en vaardigheden anderzijds. Naarmate men meer bij een onderwerp betrokken is, is men meer gemotiveerd over informatie na te denken. Betrokkenheid bij het waterbeheer kan ontstaan doordat men de taken als nuttig ervaart. Als men belang heeft bij het waterbeheer (persoonlijk, bijzonder of algemeen) en dit ook inziet, zal de betrokkenheid toenemen. Als informatie over maatregelen niet alleen van waterschappen komt maar ook uit andere bronnen, wordt de motivatie tot nadenken vergroot. Hiervoor zijn contacten met andere organisaties en intermediairen van belang. Ook het zichtbaar maken van projecten van waterbeheer kan van invloed zijn op de motivatie tot nadenken. Indien de boodschap verschillende en uiteenlopende argumenten bevat neemt ook de kans dat men erover zal nadenken toe. De omstandigheden waaronder men de informatie ontvangt, de hoeveelheid voorkennis en de duidelijkheid en begrijpelijkheid van de informatie zijn bepalend voor de mogelijkheden en vaardigheden van de ontvanger van de informatie om hier beredeneerd over

na te denken. Dit alles is van belang voor de vorm en inhoud van de voorlichting en educatie. Gebiedsspecifieke informatie kan betrokkenheid geven. Achtergrondinformatie kan de voorkennis vermeerderen. Informatie over de gevolgen van besluiten zet belanghebbenden aan het denken. In samenwerking met intermediaire organisaties kan informatie vanuit verschillende bronnen bij burgers terecht komen. Uit onderzoek naar de bekendheid van het publiek met de taken van de waterschappen blijkt, dat deze kennis niet groot is en bovendien niet altijd klopt.

(3) de factoren die van invloed zijn op de afweging van voor- en nadelen van een maatregel in het geval van beredeneerde opinievorming

De volgende factoren die uit de praktijk naar voren kwamen zijn van invloed op de afweging van voor- en nadelen van maatregelen:

- belang
- soort gebied
- beoordelen nutsfuncties
- risicoperceptie
- sociale dilemma's
- voorlichting en educatie

De gronden waarop burgers het waterbeheer beoordelen hoeven niet overeen te komen met de door deskundigen gehanteerde normen, waarop het beheer is gebaseerd. Burgers kunnen heel andere criteria hanteren. Het belang speelt een zeer grote rol bij een beredeneerde afweging van voor- en nadelen van maatregelen. Het belang dat men heeft bij waterbeheer is verschillend voor bijvoorbeeld grondgebruikers (boeren), woningbezitters, watersporters en zwemmers, mensen die aan een dijk wonen, natuurbeheerders en -liefhebbers of ingezetenen die geen van deze belangen hebben. Het belang varieert ook per gebied (hoog-laag, stedelijk-platteland). Voor iedereen geldt een algemeen belang, maar de mate waarin men dat inziet varieert. Het algemene belang wordt meestal geformuleerd als 'het mogen wonen, werken en recreëren in het gebied'. Het kan ook geformuleerd worden als 'watersysteembeheer, op een duurzame manier, voor u en uw kinderen'.

Bij het besef van de ernst van het probleem en de noodzaak van overheidsingrijpen, speelt een rol hoe men risico's waarneemt. Bijvoorbeeld de risico's van watervervuiling, van onveilige dijken of van te veel of te weinig water. Het belang dat men heeft zal zorgen voor variatie in de wijze waarop men risico's waarneemt en hoe men de gevolgen van een eventuele calamiteit inschat. Bij risicoperceptie speelt de tijd een rol, evenals emoties, angsten en geruchten. De inschatting van risico's kan op onjuiste veronderstellingen gebaseerd zijn.

De omvang van de individuele offers speelt een rol bij de afweging van voor- en nadelen. Dat kunnen offers in geld zijn (waterschapslasten en verontreinigingsheffingen; deze variëren per gebied) maar ook bijvoorbeeld in gedrag (geen schadelijke stoffen door de gootsteen spoelen). Of men dit als rechtvaardig beschouwt, hangt af van het besef van verantwoordelijkheid, de waargenomen bijdrage van anderen en de waargenomen mogelijkheden tot ontduiking. Hierbij kunnen sociale dilemma's optreden. Het voorbeeld waarin een waterschap zeer veel goodwill kreeg voor het aanpakken van kleine vervuilers doordat het enkele grote vervuilers publiekelijk aanpakte, illustreert dit. De betalingsbereidheid zal ook afhangen van de individuele hulpbronnen (inkomen) en verwachtingen omtrent de toekomst (blijven de lasten stijgen?). Als

men weet dat er een goede kwijtscheldingsregeling is, kan dat de gevoelde rechtvaardigheid doen toenemen.

Bij risicoperceptie kunnen voorlichting en educatie een grote rol spelen, vooral daar waar de perceptie op onjuiste gronden gebaseerd is. Bij sociale dilemma's kan voorlichting ingezet worden om mensen te bewegen de keuze voor het collectief te maken. In het geval van het commons dilemma kan voorlichting bijdragen aan het vormen van 'platforms' waarop belanghebbenden onderhandelen over het beheer van de hulpbronnen. Bij een public goods dilemma kan voorlichting een rol spelen bij het creëren van voldoende draagvlak.

4.2 De onderzoeksvragen opnieuw geformuleerd

De probleem- en doelstelling van het onderzoek zijn in het onderzoeksvoorstel als volgt geformuleerd:

Inzicht en kennis verwerven ten aanzien van de beleving van het publiek m.b.t.

- de (regionale) organisaties belast met het waterbeheer, de financiering, evt. zeggenschap;
- de taken en toestand betreffende het kwantiteitsbeheer, de veiligheid, het peilbeheer etc.;
- de taken en toestand betreffende het kwaliteitsbeheer, de bruikbaarheid voor diverse functies van water etc.;

opdat de beheerders:

- beter kunnen inspelen op de verwachtingen en gevoelens van het publiek bij het plannen en uitvoeren van hun taak, en
- de voorlichting meer kunnen laten aansluiten op deze verwachtingen en gevoelens.

Hier staan dus drie dingen:

- a. Hoe beleeft het publiek de organisaties belast met het waterbeheer?
- b. Hoe beleeft het publiek (de resultaten van) het kwantiteitsbeheer (veiligheid en peilbeheer)?
- c. Hoe beleeft het publiek (de resultaten van) het kwaliteitsbeheer?

Ad a. Dit valt onder het onderzoeksgebied 1: 'legitimiteit' (zie boven). Het beeld dat burgers van de waterschappen hebben en de zeggenschap zijn van invloed op legitimiteit. Naar bekendheid en imago is en wordt door de waterschappen zelf al geregeld onderzoek verricht. Het imago van waterschappen bij hun functionele relaties is onderzocht door de B&A-groep (de Jong en Koolhaas, 1995). In het verlengde hiervan wordt sinds 1997 een landelijk, regionaal toepasbaar onderzoeksinstrument ontwikkeld waarmee waterschappen (onder meer) het imago dat zij bij burgers hebben kunnen meten. Daarom wordt in het kader van dit onderzoek hier niet verder op ingegaan.

Ad b en c. De beleving van het publiek van (de resultaten van) het kwantiteits- en kwaliteitsbeheer kan ingedeeld worden in de onderzoeksgebieden 2 en 3: 'op welke wijze vormt men zich een oordeel over maatregelen?' en indien dit beredeneerd gebeurt: 'welke factoren zijn van invloed op de afweging van voor- en nadelen van maatregelen?'. Deze twee aspecten staan centraal in het vervolg van dit onderzoek.

Op basis van het bovenstaande zijn de onderzoeksvragen voor de publieksenquête nader gespecificeerd als:

- Op welke wijze vormt het publiek zich een oordeel over maatregelen op het gebied van waterbeheer?
- Welke factoren zijn van invloed op de afweging van voor- en nadelen van deze maatregelen?
- Op grond van welke criteria beoordelen burgers het waterbeheer?
- Komen mensen die een verschillend belang hebben bij het waterbeheer tot een andere afweging van voor- en nadelen?

4.3 Nadere uitwerking van de onderzoeksvragen

Waterschappen hanteren bepaalde normen en criteria waaraan zij kunnen aflezen of zij hun taak goed vervullen. Verwacht wordt dat burgers andere criteria hanteren dan de waterschappen (**eerste werkhypothese**). Het is voor zowel voorlichters als bestuurders en uitvoerders belangrijk deze criteria te kennen. De vraagstelling wordt dan: **Op grond van welke criteria beoordelen burgers het waterbeheer?** In hoeverre is het oordeel van burgers gebaseerd op oppervlakkige informatieverwerking en gevoelsmatige associaties? In hoeverre weegt men de voor- en nadelen van maatregelen tegen elkaar af? Welke criteria hanteren burgers als zij kijken naar veiligheid, naar waterkwantiteit, naar waterkwaliteit? Wanneer vinden zij dat de waterschappen hun taak goed uitvoeren? Waar lezen zij dat aan af?

Factoren die van invloed zijn op de manier van oordelen, die gemeten kunnen worden, zijn:

1. betrokkenheid bij het onderwerp waar de informatie betrekking op heeft;
2. het aantal bronnen van waaruit men de informatie krijgt;
3. het aantal verschillende argumenten dat de informatie bevat;
4. de persoonlijke geneigdheid tot nadenken;
5. de omstandigheden waaronder men de informatie ontvangt;
6. de hoeveelheid voorkennis;
7. de duidelijkheid en begrijpelijkheid van de informatie.

De eerste vier factoren kunnen de motivatie om tot een beredeneerd oordeel te komen beïnvloeden, de volgende drie de mogelijkheden en vaardigheden om zich een beredeneerd oordeel te vormen.

Voor de beoordeling door het publiek van het waterbeheer op grond van een afweging van voor- en nadelen, kunnen de volgende factoren gemeten worden:

1. waargenomen effectiviteit van maatregelen: leidt het waterbeheer tot schoon water, een goed peil, droge voeten?
2. waargenomen efficiëntie van maatregelen: kan het anders, met minder kosten?
3. gelijktijdige maatregelen (gemeentelijke belastingen of de rekening van het nutsbedrijf, waar de waterschapsbelasting bij opstaat; andere gedragsaanpassingen)
4. verwachtingen omtrent toekomstige beperkingen: blijven de lasten stijgen?
5. verruimende maatregelen: kwijtscheldingsregeling
6. omvang individuele offers: hoogte waterschapsomslag en zuiveringsheffingen
7. hulpbronnen waarover de doelgroep beschikt: inkomen (tijd, vaardigheden)

8. gevoelde rechtvaardigheid van het offer:
 - besef van verantwoordelijkheid: ben ik (deels) verantwoordelijk voor het probleem of ben ik (mede) verantwoordelijk voor de oplossing van het probleem, wil ik daaraan meewerken?
 - waargenomen bijdrage anderen (die medeverantwoordelijk zijn), volgens een van deze drie rechtvaardigheidsprincipes: de vervuiler betaalt (belang-betaling), iedereen draagt in gelijke mate bij, of iedereen draagt bij naar draagkracht (kwijtscheldingsregeling).
 - waargenomen mogelijkheden ontduiking: is zichtbaar dat iedereen aan zijn verplichtingen wordt gehouden?
9. besef van de ernst van het probleem: perceptie van de risico's van watervervuiling, verkeerde waterstanden of onveilige waterkering
10. besef van de noodzaak van overheidsingrijpen; sociale dilemma's. Schoon water, een goed peil en veiligheid zijn publieke goederen. Iedereen profiteert ervan. Iedereen moet bijdragen. Niet iedereen heeft bij alle onderdelen van het waterbeheer evenveel belang (belang --> betaling). Tot voor kort betaalden ingezetenen die geen woning of grond bezitten wel zuiveringslasten maar geen waterschapsomslag (kwantiteit). Nu betalen ook zij hieraan mee, op grond van het algemeen belang.

Een **tweede werkhypothese** is, dat mensen die een verschillend belang hebben bij het waterbeheer, een andere afweging van voor- en nadelen zullen maken.

De **functies van water** zijn: landbouw, recreatie, visserij, industrie, scheepvaart, drinkwaterwinning.

Het **belang** is verschillend voor: grondgebruikers, natuurbeheerders, natuur- en milieubeschermers, recreanten (zwemmers en zonners, schaatser, watersporters, sportvissers, wandelaars, fietsers, paardrijders), woningbezitters, woonplaats: hoog of laag, stad of platteland (ook: dun- of dichtbevolkt ivm. hoogte heffingen?). Het algemeen belang is: mogen wonen, werken en recreëren in het gebied; duurzaam watersysteembeheer. Dit geldt voor iedereen, maar de mate waarin men dat inziet varieert. Beroep, politieke kleur en 'groenheid' kunnen hierbij een rol spelen.

DEEL B: PUBLIEKSENQUETE

5 WERKWIJZE PUBLIEKSENQUETE

5.1 De vragenlijst

Uitgaande van de begrippen uit het theoretische model zijn diepte-interviews afgenomen aan mensen uit de doelgroep. Aan de hand van deze open interviews zijn (in drie stappen) de open vragen omgewerkt tot gesloten vragen. Hierbij is zoveel mogelijk uitgegaan van de termen die door de respondenten in de open interviews gebruikt werden. De aldus ontstane concept-vragenlijst is naar aanleiding van de proefinterviews en het commentaar van de begeleidingscommissie verder bijgesteld.

In de enquête worden vragen gesteld over de volgende onderwerpen:

- de houding tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer
- het oordeel over de uitvoering van het waterbeheer
- de bekendheid met de belastingen van het waterschap
- de kwaliteit van het oppervlaktewater
- onderhoud en versterking van dijken en kaden
- peilbeheer
- informatie van het waterschap
- beoefende activiteiten in, bij of op oppervlaktewater en lidmaatschap van natuur- en milieuorganisaties

De vragenlijst is opgenomen in bijlage 1.

5.2 Samenstelling steekproef

De enquête is voorgelegd aan de leden van het telepanel van 'CenterData'. Dit telepanel is zo opgebouwd, dat het representatief is voor de nederlandse bevolking. Omdat er voortdurend huishoudens uit het panel afvallen, moet er ook steeds aangevuld worden. Hierbij wordt er continu op gelet dat het panel representatief blijft. Uit de 2000 huishoudens die aan het telepanel meedoen zijn de personen van 16 jaar en ouder geselecteerd (2448). Hiervan konden er 220 niet meedoen aan het invullen van de vragenlijst: 109 om persoonlijke redenen (vakantie, ziekte en dergelijke) en 111 om technische redenen. In totaal is derhalve aan 2228 personen gevraagd de vragenlijst in te vullen; 1810 hebben dit gedaan. Dat is een respons van 81%. De representativiteit van deze respondenten is gecontroleerd door te vergelijken met de totale nederlandse bevolking op de volgende punten: provincie en stedelijkheid, leeftijd en geslacht, soort en grootte van het huishouden en aantal kinderen (de tabellen hiervan staan in bijlage 2).

1. provincie en stedelijkheid.

De procentuele verdeling van de respondenten naar provincie komt overeen met de werkelijkheid. De verdeling naar stedelijkheid laat zien dat in de steekproef iets minder respondenten uit zeer sterk stedelijke gebieden zitten, verder komt dit vrijwel overeen.

2. leeftijd en geslacht.

In de steekproef zijn de mannen enigszins oververtegenwoordigd en is de leeftijdscategorie van 20-29 jaar iets ondervertegenwoordigd. De ervaring van CenterData leert, dat vrouwen gemiddeld eerder stoppen met het meedoen aan het telepanel. Het is niet duidelijk waaraan dat ligt. Een vermoeden is, dat dat ligt aan het werken met een computer (die is vaak van hun man). CenterData heeft zelf onderzoek gedaan naar de factoren die bepalend zijn voor de uitval uit het telepanel. Hierin zijn allerlei achtergrondvariabelen meegenomen maar ook psychologische factoren zoals eenzaamheid (blijven eenzame mensen soms langer in het panel?). Uit dit onderzoek blijkt alleen leeftijd een belangrijke variabele te zijn voor uitval: ouderen zijn trouwer, misschien ook doordat zij meer vrije tijd hebben, terwijl jongeren eerder stoppen, bijvoorbeeld omdat zij druk zijn met werk of studie.

3. soort huishouden.

In grote lijnen komt de steekproef overeen met de werkelijkheid, alleen de alleenstaanden zijn in de steekproef enigszins ondervertegenwoordigd. Dit hangt mogelijk samen met de ondervertegenwoordiging van de leeftijdsgroep 20-29 jaar.

5.3 Procedure

De vragenlijst is ingevuld door de leden van het telepanel van CenterData in het weekend van 4 en 5 oktober 1997. De respondenten hebben de beschikking over een PC met modem, waardoor zij wekelijks vragenlijsten kunnen beantwoorden. Elke vrijdag ontvangen de deelnemende huishoudens via hun modem een vragenlijst. Men heeft tot maandag de tijd om de ingevulde vragenlijsten terug te sturen via hun modem.

De vragen (met eventuele bijbehorende toelichting) verschijnen één voor één op het scherm. Zodra men een vraag beantwoord heeft kan men doorgaan naar de volgende vraag. Het is niet mogelijk vragen over te slaan, niet in te vullen of meer antwoorden aan te kruisen dan is toegestaan. Waar nodig is de vragenlijst zo geprogrammeerd dat men eenmaal ingevulde antwoorden niet meer kan veranderen.

5.4 Werkwijze bij de data-analyse

Er is één afhankelijke variabele die het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater in het algemeen meet. Deze is gemeten op een 6-puntsschaal waarbij 1 het meest negatieve antwoord is en 6 het meest positieve. Deze variabele kende naast de 6-puntsschaal ook een antwoordcategorie 'weet niet'. Deze is toegevoegd omdat tijdens de proefinterviews bleek dat sommige mensen echt geen idee hadden en dan zomaar iets invulden. Dat geeft dan geen betrouwbare resultaten.

Er zijn 5 afhankelijke variabelen die de houding tegenover meebetalen aan het waterbeheer meten. Deze variabelen zijn:

- het oordeel over het meebetalen aan waterbeheer in het algemeen
- het oordeel over de rechtvaardigheid van het moeten betalen van verontreinigings- of zuiveringsheffing
- het oordeel over de noodzaak van het betalen van verontreinigings- of zuiveringsheffing

- het oordeel over de rechtvaardigheid van het moeten betalen van ingezetenenomslag of waterschapsomslag
- het oordeel over de noodzaak van het betalen van ingezetenenomslag of waterschapsomslag.

Voor deze variabelen was het niet nodig de antwoordmogelijkheid 'weet niet' toe te voegen, omdat de variabelen betrekking hebben op het betalen van de respondenten (of het huishoudens waar zij toe behoren). Dat is iets dat hen persoonlijk aangaat en dan is het minder moeilijk een oordeel te vormen.

Het besef van de noodzaak van overheidsingrijpen staat in het theoretische schema (blz. 20) als onafhankelijke variabele. Echter, omdat bij het waterbeheer het enige overheidsingrijpen waar burgers iets van merken, de belastingheffing is, is dit een afhankelijke variabele geworden en vormt ze onderdeel van de 5 houdingsvariabelen.

Cronbachs alpha voor deze 5 afhankelijke variabelen is hoog: 0,9188. Dat betekent dat deze variabelen zo sterk samenhangen dat gezegd mag worden dat ze hetzelfde meten.

De variabelen die de begrippen uit het theoretische model operationaliseren, zijn allemaal getoetst op hun effect op bovengenoemde afhankelijke variabelen. Bovendien is gekeken naar een aantal achtergrondvariabelen, zoals leeftijd, geslacht, inkomen. Waar nodig is voor deze achtergrondvariabelen gecontroleerd.

In de meeste gevallen heeft de toetsing plaatsgevonden door middel van variantieanalyses. Waar dat niet het geval is, zal dat in de tekst genoemd worden. Bij variantieanalyse worden voor de groepen van de onafhankelijke variabele (bijvoorbeeld mannen en vrouwen, of: degenen die wel resp. geen informatie hebben gehad) de gemiddelden op de afhankelijke variabelen berekend en wordt getoetst of deze significant van elkaar verschillen. De variantie (spreiding rond het gemiddelde in het kwadraat) tussen de groepen wordt gedeeld door de variantie binnen de groepen, en als dit resultaat (de F-waarde) duidelijk groter dan 1 is wordt (afhankelijk van het aantal vrijheidsgraden) een significant effect van de onafhankelijke variabele geconstateerd. Het merendeel van de totale variantie wordt dan veroorzaakt door verschillen tussen de groepen.

Er is steeds een enkelvoudige variantieanalyse uitgevoerd voor het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater. De afhankelijke variabelen die redelijkheid, rechtvaardigheid en noodzaak meten zijn steeds samen in een multivariate variantieanalyse opgenomen. Dat kan omdat deze variabelen hetzelfde gemeten zijn. Deze methode heeft als voordeel dat hij conservatiever is, dwz. de kans dat de significantie op toeval berust is kleiner. In de tabellen staan steeds de gemiddelden weergegeven voor de onderzochte categorieën van de onafhankelijke variabelen. Als het multivariate hoofdeffect significant is, staan voor de 5 houdingsvariabelen de gemiddelden, de F-waardes, het aantal vrijheidsgraden en de significantie van de univariate effecten in de tabel.

Op deze manier is getoetst welke factoren uit het theoretische model van invloed zijn op het oordeel en de houding met betrekking tot het waterbeheer. Tenslotte is door middel van multi-pele regressieanalyses gepoogd inzicht te krijgen in het relatieve belang van de onderzochte variabelen, dus welke variabelen zijn belangrijker dan andere. Dat kon alleen gedaan worden voor de variabelen die omgecodeerd kunnen worden tot dichotome variabelen.

5.5 Opzet van deel B

De opzet van deel B is als volgt. Hoofdstuk 6 bevat de uitkomsten van de vragen die het draagvlak meten. In hoofdstuk 7 komen de factoren aan de orde die van invloed kunnen zijn op de manier waarop men tot een oordeel komt en in hoofdstuk 8 de factoren die volgens de theorie van invloed zijn op de afweging van voor- en nadelen. In hoofdstuk 9 wordt gekeken welke vormen van belang een rol spelen bij het oordeel en de houding. In hoofdstuk 10 wordt nagegaan of het oordeel en de houding verschillen naar bepaalde achtergrondkenmerken. Hoofdstuk 11 bevat enkele nadere analyses. Deel B eindigt met conclusies uit de publieksenquête (hoofdstuk 12).

6 DRAAGVLAK

In het theoretisch kader is het begrip 'draagvlak' als uitgangspunt genomen. Draagvlak wordt gedefinieerd als acceptatie door voldoende aantallen, waarbij onder acceptatie verstaan wordt: een positieve of neutrale houding op basis van een oordeel over het betreffende beleid of de betreffende maatregel.

Er is 1 variabele die het oordeel over de uitvoering meet en er zijn 5 variabelen die de houding tegenover meebetalen aan het waterbeheer meten. Deze zijn gemeten op 6-puntsschalen waarbij 1 het meest negatieve antwoord is en 6 het meest positieve. De variabelen zijn:

- het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater in het algemeen
- het oordeel over het meebetalen aan waterbeheer in het algemeen
- het oordeel over de rechtvaardigheid van het moeten betalen van verontreinigings- of zuiveringsheffing
- het oordeel over de noodzaak van het betalen van verontreinigings- of zuiveringsheffing
- het oordeel over de rechtvaardigheid van het moeten betalen van ingezetenenomslag of waterschapsomslag
- het oordeel over de noodzaak van het betalen van ingezetenenomslag of waterschapsomslag.

In tabel 6.1 is te zien hoeveel respondenten op de genoemde variabelen een negatieve score (1,2 of 3) invulden en hoeveel een positieve (4, 5 of 6). De complete tabellen staan in bijlage 3.

Tabel 6.1 Respondenten naar oordeel over de uitvoering van het waterbeheer en houding ten opzichte van meebetalen aan het waterbeheer

variabele:	weet niet		negatief		positief	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
algemeen oordeel uitvoering zorg voor ow.	246	14%	430	24%	1134	63%
redelijkheid meebetalen waterbeheer algemeen			313	17%	1497	83%
rechtvaardigheid heffing			371	21%	1439	80%
rechtvaardigheid ingezetenenomslag			358	20%	1452	80%
noodzaak verontreinigingsheffing			368	20%	1442	80%
noodzaak ingezetenenomslag			386	21%	1424	79%

Over het algemeen genomen wordt positief geoordeeld over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater en over de redelijkheid van het meebetalen hieraan. Ook wordt het moeten betalen van de beide soorten belasting gemiddeld rechtvaardig en noodzakelijk gevonden. Maar er is ook steeds een groep (ongeveer 1/5 deel) die negatief oordeelt.

Er is geen onderzoek bekend naar andere belastingen waarin gelijksoortige vragen gesteld worden. Dus kunnen deze gemiddeld positieve scores nergens mee vergeleken worden. Het enige andere onderzoek dat enigszins in de richting komt is een onderzoek naar het imago van drinkwaterbedrijven dat de Vewin in 1997 heeft laten uitvoeren door het NIPO. Hierin is onder

meer gevraagd wat men van de prijs van drinkwater vindt. Van alle ondervraagden vindt bijna de helft (46%) de prijs precies goed, 18% vindt de prijs te hoog, 3% te laag en 32% weet het niet of heeft geen mening. De conclusie luidt dat de prijsstelling van drinkwater overwegend als goed wordt beoordeeld. (Mondelinge mededeling van de Vewin.) Als degenen die het niet weten of geen mening hebben niet mee worden geteld zou dit betekenen dat 27% de prijs te hoog vindt, 5% te laag en 69% precies goed. Omdat de belastingen van het waterschap en de prijs van drinkwater echter geen vergelijkbare zaken zijn is het moeilijk hieraan een conclusie te verbinden.

Berekenen we de gemiddelde score (bij het algemeen oordeel over de uitvoering worden dan degenen die 'weet niet' invulden, niet meegerekend) van deze variabelen dan blijkt dat alle gemiddelden boven de 3,5 liggen (dat is het midden van de schaal), dus gemiddeld oordeelt men op al deze punten positief (zie tabel 6.2).

Tabel 6.2 Gemiddelden en standaarddeviaties van de afhankelijke variabelen

Variabele:	Standaard-		
	Gem.	deviatie	Aantal
algemeen oordeel uitvoering zorg voor water	4,08	1,05	1564
redelijkheid meebetalen waterbeheer algemeen	4,58	1,21	1810
rechtvaardigheid ingezetenenomslag	4,44	1,17	1810
noodzaak ingezetenenomslag	4,41	1,25	1810
rechtvaardigheid verontreinigingsheffing	4,37	1,18	1810
noodzaak verontreinigingsheffing	4,41	1,21	1810

Volgens het theoretische model wordt de houding deels bepaald door het oordeel. Het is met deze data niet mogelijk een eventueel causaal verband aan te tonen maar wel in hoeverre de houding tegenover meebetalen en het oordeel over de uitvoering samenhangen. De correlatiecoëfficiënt tussen oordeel (zonder 'weet niet') en houding bedraagt 0.39, de verklaarde variantie is derhalve 15%. Dit wil zeggen dat een positief oordeel samenhangt met een positieve houding.

7 BEOORDELING VAN EEN MAATREGEL

De afweging die men maakt van de voor- en nadelen van een maatregel kan variëren van oppervlakkig tot diepgaand. Volgens het Elaboration Likelihood Model van Petty en Cacioppo houdt de centrale of systematische route van informatieverwerking in, dat men goed nadenkt over de geboden argumenten en deze tegen elkaar afweegt (elaboratie). Bij oppervlakkige informatieverwerking gaat de aandacht meer uit naar de vorm van de boodschap dan naar de inhoud en vindt nauwelijks elaboratie plaats (de perifere of heuristische route).

De volgende factoren zijn van invloed op de manier van informatieverwerking:

1. De motivatie om een boodschap centraal te verwerken. Deze wordt vergroot door betrokkenheid bij het onderwerp en wanneer de boodschap verschillende, uiteenlopende argumenten bevat of door verschillende bronnen wordt gepresenteerd. Maar er bestaan ook persoonlijke verschillen tussen mensen in hun neiging en behoefte over iets na te denken.
2. De mogelijkheden en vaardigheden om een boodschap centraal te verwerken. Deze hangen af van de omstandigheden waaronder men de informatie ontvangt, de duidelijkheid van de informatie en de voorkennis die men heeft.

In dit hoofdstuk wordt gekeken of kennis, betrokkenheid, informatie en neiging tot nadenken van invloed zijn op het oordeel over de uitvoering van het waterbeheer en de houding tegenover het zelf moeten meebetalen hieraan.

7.1 Voorkennis

Voorkennis is gemeten aan de hand van twee vragen. Er is gevraagd (1) wat waterschapsomslag of ingezetenenomslag is en (2) waarvoor de verontreinigingsheffing of zuiveringsheffing dient. Er werden verschillende antwoordcategorieën gegeven, die voor de analyse zijn omgecodeerd naar goed - fout - weet niet. De resultaten staan in tabel 7.1 en tabel 7.2. In het bovenste deel van deze tabellen wordt een overzicht gegeven van de scores op de antwoordcategorieën, in het onderste gedeelte de verdeling over goed, fout en weet niet.

Tabel 7.1: Respondenten naar bekendheid met ingezetenenomslag of waterschapsomslag

	Aantal	Procent
belasting van gemeente	43	2%
belasting van waterschap	656	36%
belasting van nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf	60	3%
rekening van nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf	17	1%
rekenmaat gemeentelijke belasting	29	2%
rekenmaat waterschapsbelasting	364	20%
rekenmaat nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf	33	2%
weet niet	608	34%
	-----	-----
Totaal	1810	100%
goed	656	36%
fout	546	30%
weet niet	608	34%
	-----	-----
Totaal	1810	100%

Tabel 7.2: Respondenten naar bekendheid met verontreinigingsheffing of zuiveringsheffing

	Aantal	Procent
voor schoon drinkwater	381	21%
voor de riolering	239	13%
voor schoon grondwater	139	8%
voor schoon oppervlaktewater	675	37%
voor verwerking huish.afval	136	8%
weet niet	240	13%
	-----	-----
Totaal	1810	100%
goed	675	37%
fout	895	49%
weet niet	240	13%
	-----	-----
Totaal	1810	100%

Voor beide heffingen geldt dat minder dan 40% op de hoogte is. Verder blijkt dat 17% van de respondenten een goed antwoord geeft op beide vragen, dus bekend is met beide belastingen van het waterschap; 39% heeft één van de twee vragen goed beantwoord en 44% heeft geen van beide antwoorden goed (tabel 7.3).

Tabel 7.3 Respondenten naar bekendheid met de omslag en de heffing

	Aantal	Procent
geen van beide	788	44%
één goed antwoord	713	39%
beide antwoorden goed	309	17%
	-----	-----
Totaal	1810	100%

Uit de open interviews die zijn gehouden voor de ontwikkeling van de vragenlijst, blijkt dat men soms niet weet wat de belastingen inhouden maar uit de naam probeert af te leiden wat het zou kunnen zijn. Bij de ingezetenenomslag/waterschapsomslag leidt dit soms tot het idee dat het om een soort rekenmaat gaat:

"Ik ben inzittende van de gemeente ... dat zal het wel zijn."

"Dat zal wel gaan over het aantal mensen per huishouden, waarop dat tarief gebaseerd wordt."

Op de vraag naar de verontreinigingsheffing/zuiveringsheffing werd onder meer als volgt geantwoord:

"Voor het schoonhouden van water, het hergebruik van water."

"Om rioolwater te zuiveren, voor hergebruik weer."

"Voor water dat ik door het riool spoel. Volgens mij ook voor al het afval. Vroeger hadden we rioolretributie, nu is dat allemaal onder één noemer gekomen."

Om te onderzoeken of eigenaars van woningen beter bekend zijn met de omslag dan huurders, hetgeen te verwachten is omdat zij deze belasting al langer betalen en omdat zij meer betalen, is een kruistabel gemaakt van bekendheid met de omslag en woonsituatie (tabel 7.4). Het blijkt dat respondenten met een koopwoning wat vaker een goed antwoord geven dan huurders. Zij geven echter ook vaker een fout antwoord, maar vullen minder vaak in 'weet niet' (Pearsons X^2 is 9,71743 met 2 vrijheidsgraden: $p=0,008$).

Tabel 7.4: Respondenten naar bekendheid met de waterschapsomslag en woonsituatie (kolompercentages)

	Woonsituatie				Rij-totaal	
	koop		huur			
	Aantal	Kol. %	Aantal	Kol. %		
Wat is omslag?						
goed	480	38%	174	33%	654	36%
fout	395	31%	151	28%	546	30%
weet niet	400	31%	207	39%	607	34%
Kolom-totaal	1275	71%	532	29%	1807 *	100%

* 3 missing cases

Kennis van de ingezetenenomslag heeft een significant effect op het algemeen oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater: $F(2,1561)=12,65$, $p<0,000$. Ook de kennis van de heffing heeft een significant effect: $F(2,1561)=8,92$, $p<0,0001$. De gemiddelden zijn het hoogst voor degenen die het goede antwoord geven en het laagst voor degenen die 'weet niet' invullen:

Tabel 7.5 Effect van kennis van de waterschapsbelastingen op algemeen oordeel over de uitvoering

antwoord op de vraag: 'wat is ...':	goed	fout	weet niet	totaal
ingezetenenomslag:	4,22	4,10	3,90	4,08
zuiveringsheffing:	4,21	4,03	3,88	4,08

Uit de Scheffétoets, die de verschillen tussen de groepen steeds 2 aan 2 op significantie toetst, blijkt dat degenen die niet weten wat ingezetenenomslag is, significant minder positief oordelen over de uitvoering van het waterbeheer dan de rest. Voor de zuiveringsheffing geldt dat degenen die het goede antwoord invullen significant afwijken van de rest ($p<0,05$): zij oordelen positiever.

Er is een significant hoofdeffect van kennis van de omslag op de 5 houdingsvariabelen: $F(10,3608)=7,20539$, $p<0,000$. De univariate effecten zijn alle 5 significant (tabel 7.6). Degenen die het goede antwoord geven en degenen die een fout antwoord geven oordelen ongeveer even positief; degenen die 'weet niet' invullen oordelen minder positief. Uit de Scheffétoets blijkt dat de verschillen tussen 'goed' en 'fout' niet significant zijn. Degenen die 'weet niet' invulden verschillen wel significant ($p<0,05$) van beide andere groepen: hun houding is minder positief.

Tabel 7.6: Effect van kennis van de omslag op de houdingsvariabelen

variabele	antwoord op de vraag 'wat is ingezetenenomslag':			F(2,1807)	p<
	goed	fout	weet niet		
red.h. betalen	4,74	4,72	4,29	28,10	0,000
rechtv.heffing	4,51	4,52	4,09	26,85	0,000
rechtv.omslag	4,59	4,58	4,16	27,58	0,000
noodz.heffing	4,54	4,58	4,13	26,49	0,000
noodz.omslag	4,55	4,55	4,13	23,44	0,000

Er is ook een significant hoofdeffect van kennis van de heffing op deze 5 variabelen: $F(10,3608)=6,41398$, $p<0,000$. De univariate effecten zijn alle 5 significant (tabel 7.7).

Degenen die het goede antwoord geven oordelen het meest positief en degenen die 'weet niet' invullen het minst positief. Uit de Scheffétoets blijkt dat al deze verschillen significant zijn ($p < 0,05$).

Tabel 7.7: Effect van kennis van de heffing op de houdingsvariabelen

variabele	antwoord op de vraag: 'waarvoor dient de heffing'			F(2,1807)	p<
	goed	fout	weet niet		
red.h. betalen	4,77	4,53	4,26	17,55	0,000
rechtv.heffing	4,59	4,30	4,00	26,05	0,000
rechtv.omslag	4,64	4,38	4,10	21,45	0,000
noodz.heffing	4,63	4,36	4,02	25,30	0,000
noodz.omslag	4,55	4,38	4,08	13,21	0,000

Samenvattend

Voorkennis is van invloed op algemeen oordeel en houding. Dit betreft voorkennis over zowel de omslag (weet men wat dat is) als de heffing (weet men waar die voor dient).

De gemiddelden zijn over het algemeen het hoogst voor degenen die een goed antwoord geven, en het laagst voor degenen die 'weet niet' invulden. Bij 'wat is omslag' oordelen degenen die het goede antwoord geven en degenen die een fout antwoord geven ongeveer even positief; degenen die 'weet niet' invullen oordelen minder positief. Bij de 'waarvoor dient de heffing' is het een beetje anders: hier oordelen degenen die het goede antwoord geven het meest positief en degenen die 'weet niet' invullen het minst positief. Het lijkt er dus op dat het vooral van belang is dat men meent te weten waarvoor de belastingen dienen, meer dan dat men het ook bij het rechte eind heeft. Onwetendheid maakt dat men minder positief oordeelt.

7.2 Betrokkenheid

Om de betrokkenheid van de respondenten bij het waterbeheer te meten, is gevraagd of men dijken of kaden in de omgeving heeft en of men oppervlaktewater in de omgeving kent. Tabel 7.8 tot en met 7.10 geven een overzicht van de antwoorden. In bijlage 4 is een uitsplitsing naar provincie te vinden.

Tabel 7.8: Respondenten naar aanwezigheid dijken of kaden in de omgeving

	Aantal	Procent
ja	1086	60%
nee	724	40%
	-----	-----
Totaal	1810	100%

Tabel 7.9: Respondenten met dijken of kaden in de omgeving naar soort dijken of kaden

	Aantal	Procent
kaden	124	11%
zeedijken	184	17%
rivierdijken	462	43%
polderdijken	316	29%
	-----	-----
Totaal	1086	100%

Van de respondenten kent 83% sloten, meren, plassen of ander oppervlaktewater in de omgeving en 60% heeft dijken of kaden in de omgeving. Als deze gegevens worden gecombineerd (tabel 7.11) blijkt dat in totaal 56% zowel oppervlaktewater als dijken of kaden in de omgeving heeft terwijl 13% geen van beide in de omgeving heeft.

Tabel 7.10: Respondenten naar bekendheid met oppervlaktewater* in de omgeving

	Aantal	Procent
ja	1500	83%
nee	176	10%
niet in omgeving, wel elders	134	7%
Totaal	1810	100%

* sloten, meren, plassen of ander oppervlaktewater

Tabel 7.11: Respondenten naar aanwezigheid oppervlaktewater en aanwezigheid dijken en kaden in de eigen omgeving

	Oppervlaktewater in omgeving:				Rij-totaal
	ja	Aantal Rij % Kolom % Totaal %	nee	Aantal Rij % Kolom % Totaal %	
Dijken/kaden in omgeving:					
ja	1008 93% 67% 56%	78 7% 25% 4%	1068 60%		
nee	492 68% 33% 27%	232 32% 75% 13%	724 40%		
Kolom-totaal	1500 83%	310 17%	1810 100%		

Voor de analyse zijn voor beide variabelen twee groepen gemaakt: degenen waar wel dijken of kaden resp. oppervlaktewater in de omgeving is en degenen waar dat niet het geval is.

Als de aanwezigheid van dijken of kaden en de aanwezigheid van oppervlaktewater afzonderlijk bekeken worden, hebben zij ieder een significant effect op het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater in het algemeen. De respondenten waar wel dijken of kaden resp. oppervlaktewater in de omgeving is, hebben een positiever oordeel over de uitvoering dan de respondenten waarbij dat niet het geval is.

Tabel 7.12: Effect van de aanwezigheid van dijken of kaden en van oppervlaktewater in de omgeving op het algemeen oordeel over de uitvoering

aanwezigheid van ...	wel	niet	F(1,1562)	p<
dijken/kaden	4,13	4,02	3,90	0,0483
oppervl. water	4,12	3,91	7,61	0,0059

Als echter de aanwezigheid van dijken of kaden en de aanwezigheid van oppervlaktewater tegelijk in de analyse betrokken worden, valt het effect van de aanwezigheid van kaden of dijken weg. Het effect van de aanwezigheid van oppervlaktewater in de omgeving blijft significant: $F(1,1560)=5,53$, $p<0,019$.

De gebruikte methode van variantieanalyse is hier de **unieke methode**: dat wil zeggen dat gekeken wordt of een variabele nog effect heeft nadat andere variabelen hun werk hebben gedaan. In dit geval blijkt de aanwezigheid van dijken of kaden geen extra effect te hebben bovenop het effect van de aanwezigheid van oppervlaktewater. Andersom is dit wel het geval: als al gekeken is naar het effect van de aanwezigheid van dijken en kaden, heeft de aanwezigheid van oppervlaktewater ook nog een significant verklarend effect. Dit resultaat is niet verwonderlijk: want waar dijken of kaden zijn, is ook oppervlaktewater. Dus als al gekeken is naar het effect van de aanwezigheid van oppervlaktewater is het niet gek dat de aanwezigheid van dijken of kaden niets meer toevoegt. De conclusie die hieruit getrokken kan worden is, dat niet zozeer de aanwezigheid van dijken of kaden op zichzelf van belang is maar meer de aanwezigheid van oppervlaktewater.

Het hoofdeffect van de aanwezigheid van dijken of kaden op de groep van 5 houdingsvariabelen (die redelijkheid, rechtvaardigheid en noodzaak van betalen meten), is significant: $F(5,1804)=4,06$, $p<0,001$. De univariate effecten zijn significant voor de redelijkheid van meebetalen in het algemeen en voor rechtvaardigheid en noodzaak van de heffing (tabel 7.13). Respondenten waarbij wel dijken of kaden in de omgeving zijn, oordelen positiever dan respondenten waarbij geen dijken of kaden in de omgeving zijn.

Tabel 7.13: Effect van de aanwezigheid van dijken of kaden in de omgeving op de houdingsvariabelen

variabele	dijken/kaden aanwezig:		F(1,1808)	p<
	wel	niet		
redelijkh. betalen	4,96	4,47	11,09	0,001
rechtv.heid omslag	4,52	4,32	12,44	0,000
noodz. omslag	4,48	4,29	10,01	0,002

Ook het hoofdeffect van de aanwezigheid van oppervlaktewater in de omgeving is significant: $F(5,1804)=6,04$, $p<0,000$. De univariate effecten zijn voor alle 5 de variabelen significant (tabel 7.14).

Tabel 7.14: Effect van de aanwezigheid van oppervlaktewater in de omgeving op de houdingsvariabelen

variabele	oppervlaktewater aanwezig :		F(1,1808)	p<
	wel	niet		
redelijkh. betalen	4,64	4,31	18,80	0,000
rechtv.heid heffing	4,42	4,13	16,42	0,000
rechtv.heid omslag	4,49	4,17	19,63	0,000
noodz. heffing	4,47	4,16	16,53	0,000
noodz. omslag	4,48	4,07	27,78	0,000

Wanneer echter de aanwezigheid van dijken of kaden en de aanwezigheid van oppervlaktewater tegelijk in de analyse betrokken worden (methode: uniek), valt ook hier het effect van de aanwezigheid van kaden of dijken weg. Het hoofdeffect van de aanwezigheid van oppervlaktewater in de omgeving blijft significant: $F(5,1802)=5,07$, $p<0,000$, evenals de univariate effecten. Ook hier geldt dus dat het niet de aanwezigheid van dijken of kaden op zichzelf is waar invloed van uitgaat, maar de aanwezigheid van oppervlaktewater.

Samenvattend

Een grotere betrokkenheid leidt tot een positiever oordeel en een positievere houding. Zowel de aanwezigheid van oppervlaktewater in de omgeving als de aanwezigheid van dijken/kaden in de omgeving hebben een positieve invloed op de beoordeling en houding. Het effect van de aanwezigheid van oppervlaktewater geldt voor alle 6 de variabelen. Het effect van de aanwezigheid van dijken of kaden is te herleiden tot een effect van de aanwezigheid van oppervlaktewater.

7.3 **Informatie**

Er is gevraagd of men wel eens informatie over de belasting van het waterschap heeft gehad en over het beheer van oppervlaktewater heeft gehad. De resultaten staan in tabel 7.15 en 7.16. Tabel 7.17 betreft een kruistabel.

Tabel 7.15: Heeft men informatie over de belastingen van het waterschap ontvangen?

	Aantal	Procent
ja	1170	65%
nee	234	13%
weet ik niet	406	22%
	-----	-----
Totaal	1810	100%

Tabel 7.16: Heeft men informatie over het beheer van oppervlaktewater ontvangen?

	Aantal	Procent
ja	511	28%
nee	495	27%
weet ik niet	804	44%
	-----	-----
Totaal	1810	100%

Tabel 7.17: Heeft men informatie over belastingen én over waterbeheer ontvangen?

	Informatie over beheer:			Rij-totaal
	ja	nee/weet niet		
	Aantal	Aantal		
	Rij %	Rij %		
	Kolom %	Kolom %		
	Totaal %	Totaal %		
Informatie over belasting:				
ja	485	685		1170
	42%	59%		65%
	95%	53%		
	27%	38%		
nee/weet niet	26	614		640
	4%	96%		35%
	5%	47%		
	1%	34%		
Kolom-totaal	511	1299		1810
	28%	72%		100%

Uit deze tabellen blijkt dat 65% van de respondenten zich herinnert informatie over de waterschapsbelastingen te hebben gehad en 28% over het waterbeheer. Ruim een kwart van de

respondenten (27%) herinnert zich beide soorten informatie, terwijl eenderde (34%) geen van beide soorten informatie gehad heeft (of dat niet weet).

Voor de analyse zijn 2 groepen gemaakt: degenen die wel eens informatie hebben gehad en degenen die geen informatie hebben gehad of dat niet weten. Degenen die wel eens informatie hebben gehad over de belasting van het waterschap hebben een positiever algemeen oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater (zie tabel 7.18): $F(1,1562)=61,47$, $p<0,000$. Ook degenen die wel eens informatie over het beheer van oppervlaktewater hebben gehad komen tot een positiever oordeel ($F(1,1562)=48,32$, $p<0,000$).

Tabel 7.18: Effect van informatie op algemeen oordeel over de uitvoering

informatie gehad over ...	wel	niet	F(1,1562)	p<
belasting	4,23	3,79	61,47	0,000
waterbeheer	4,36	3,96	48,32	0,000

Als "informatie over de belasting van het waterschap" en "informatie over waterbeheer" tegelijk in de analyse worden meegenomen valt het effect van de informatie over waterbeheer net weg: $F(1,1560)=3,77$, $p<0,052$. Het effect van informatie over de belasting blijft wel significant. Dat betekent dat de invloed van de informatie over de belastingen belangrijker is voor het oordeel over de uitvoering dan de invloed van de informatie over waterbeheer.

Ook wordt een significant hoofdeffect van "informatie over de belasting van het waterschap gehad" op de 5 houdingsvariabelen gevonden: $F(4,1804)=14,06$, $p<0,000$. De univariate effecten zijn voor de 5 variabelen significant (tabel 7.19). De respondenten die wel informatie over de belastingen hebben gehad, scoren op alle variabelen positiever dan degenen die geen informatie hebben gehad.

Tabel 7.19: Effect van informatie over de belasting van het waterschap op de houdingsvariabelen

variabele	info over belasting waterschap gehad:		F(1,1808)	p<
	wel	niet		
redelijkh. betalen	4,74	4,30	57,67	0,000
rechtv.heid heffing	4,50	4,14	39,38	0,000
rechtv.heid omslag	4,59	4,16	60,56	0,000
noodz. heffing	4,54	4,19	36,05	0,000
noodz. omslag	4,55	4,14	45,20	0,000

Ook "informatie over het beheer van oppervlaktewater" heeft een significant hoofdeffect: $F(5,1804)=16,11$, $p<0,000$. Alle 5 de univariate effecten zijn significant (tabel 7.20): degenen die wel informatie hebben gehad hebben een positievere houding.

Tabel 7.20: Effect van informatie over het beheer van oppervlaktewater op de houdingsvariabelen

variabele	info over beheer oppervlaktewater gehad:		F(1,1808)	p<
	wel	niet		
redelijkh. betalen	4,92	4,45	56,64	0,000
rechtv.heid heffing	4,70	4,24	57,52	0,000
rechtv.heid omslag	4,78	4,31	63,09	0,000
noodz. heffing	4,77	4,27	63,65	0,000
noodz. omslag	4,74	4,28	51,13	0,000

Naast het feit of men informatie heeft gehad, is ook gekeken of het verschil maakt op **hoeveel manieren en uit hoeveel bronnen** deze informatie kwam. De respondenten die informatie hebben gehad, is gevraagd aan te geven hoe zij aan die informatie zijn gekomen en van wie deze informatie afkomstig was. Dat is gedaan voor informatie over de belastingen van het waterschap (tabel 7.21 en 7.22) en voor informatie over waterbeheer (tabel 7.23 en 7.24).

Tabel 7.21: Hoe is men aan informatie over belasting van het waterschap gekomen?

	Aantal	Pct van de antwoorden	Pct van de respondenten
folder bij de aanslag	1131	71%	97%
krantenartikel	211	13%	18%
advertentie in de krant	102	6%	9%
tv	60	4%	5%
tijdschrift	41	3%	4%
anders	39	3%	3%
Totaal antwoorden	1584	100%	135% *

(* omdat men meer dan 1 antwoord aan mocht kruisen is dit totaal groter dan 100%)

Tabel 7.22: Bronnen van informatie over belasting van het waterschap

	Aantal	Pct van de antwoorden	Pct van de respondenten
van het waterschap	964	66%	82%
van het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf	180	12%	15%
van de gemeente	116	8%	10%
van de provincie	96	7%	8%
van de rijksoverheid	37	3%	3%
anders	15	1%	1%
weet niet	47	3%	4%
Totaal antwoorden	1455	100%	124% *

(* omdat men meer dan 1 antwoord aan mocht kruisen is dit totaal groter dan 100%)

Tabel 7.23: Hoe is men aan informatie over het beheer van oppervlaktewater gekomen?

	Aantal	Pct van de antwoorden	Pct van de respondenten
folder	431	63%	84%
krantenartikel	110	16%	22%
tijdschrift	40	6%	8%
advertentie in de krant	37	5%	7%
tv	32	5%	6%
anders	40	6%	8%
Totaal antwoorden	690	100%	135% *

(* omdat men meer dan 1 antwoord aan mocht kruisen is dit totaal groter dan 100%)

In bijlage 5 staan kruistabellen waarin degenen die informatie hebben gehad via een folder uitgesplitst zijn naar van wie men de informatie heeft ontvangen.

Voor de analyse zijn de respondenten die informatie hebben gehad, verdeeld in twee groepen: zij die op één manier resp. uit één bron informatie hebben gekregen (groep 1) en zij die op twee of meer manieren resp. uit twee of meer bronnen informatie hebben gekregen (groep 2+) (zie bijlage 6).

Tabel 7.24: Bronnen van informatie over het beheer van oppervlaktewater

	Aantal	Pct van de antwoorden	Pct van de respondenten
van het waterschap	395	58%	77%
van het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf	84	12%	16%
van de provincie	63	9%	12%
van de gemeente	52	8%	10%
van de rijksoverheid	34	5%	7%
anders	28	4%	6%
weet niet	31	5%	6%
Totaal antwoorden	687	100%	134%*

(* omdat men meer dan 1 antwoord aan mocht kruisen is dit totaal groter dan 100%)

De indeling in één of meer bronnen van informatie:

Voor het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater in het algemeen, wordt alleen een significant verschil tussen groep 1 en groep 2+ voor de informatie over het beheer gevonden. Degenen die informatie over het waterbeheer uit één bron hebben gekregen, oordelen positiever dan degenen die informatie uit meer bronnen hebben ontvangen.

Tabel 7.25: Effect van het aantal bronnen van informatie over waterbeheer

aantal bronnen informatie over beheer:	groep 1	groep 2+	F(1,485)	p<
	4,41	4,21	4,0118	0,0457

Volgens de theorie is te verwachten, dat degenen die de informatie uit meer bronnen krijgen juist een positiever oordeel hebben. Deze uitkomst is dus tegen de verwachting. Dit kan verschillende oorzaken hebben, bijvoorbeeld dat verschillende bronnen tegenstrijdige informatie geven. Op basis van dit onderzoek kunnen daar echter geen uitspraken over worden gedaan.

Of men informatie over de belasting uit één resp. meer bronnen heeft ontvangen, heeft geen significant effect op het algemeen oordeel over de uitvoering ($F < 1$).

Er is geen significant effect van de indeling naar aantal bronnen op de 5 houdingsvariabelen, noch voor de informatie over de belasting ($F(5,1164)=2,20$, $p < 0,052$), noch voor de informatie over het beheer ($F(5,505)=1,28$, $p < 0,272$).

De indeling naar één of meer manieren van informatie ontvangen:

Op het oordeel over de uitvoering wordt noch van de indeling naar het aantal manieren van informatie ontvangen over de belasting ($F(1,1058)=1,72$, $p < 0,1900$) noch van het aantal manieren van informatie ontvangen over het beheer ($F(1,485)=1,24$, $p < 0,2660$) een significant effect gevonden.

Het aantal manieren waarop men aan informatie over de belasting van het waterschap is gekomen heeft wel een significant hoofdeffect op de 5 houdingsvariabelen: $F(5,1164)=2,68477$, $p < 0,020$. Hier zijn ook alle 5 de univariate effecten significant. Groep 2+ oordeelt gemiddeld positiever dan groep 1 (tabel 7.26).

De indeling naar het aantal manieren van informatie ontvangen over het beheer heeft geen significant effect op de houdingsvariabelen ($F(5,505)=2,06$, $p < 0,069$).

Samenvattend

Informatie algemeen: degenen die wel eens informatie van het waterschap hebben gehad zijn op alle punten positiever dan degenen die geen informatie hebben gehad of niet weten of ze informatie hebben gehad. Dit geldt zowel voor informatie over de belasting van het waterschap als voor informatie over het beheer van oppervlaktewater.

Het aantal bronnen: als men de informatie over het beheer uit meer bronnen heeft, is het oordeel over de uitvoering minder positief (voor de houding wordt geen verschil gevonden).

Het aantal manieren: als men de informatie over belastingen op meer manieren heeft ontvangen is de houding positiever (voor het oordeel wordt geen verschil gevonden).

Tabel 7.26: Effect van het aantal manieren waarop men informatie over de belastingen van het waterschap heeft gekregen op de houdingsvariabelen

aantal manieren informatie over de belastingen van het waterschap:				
variabele	groep 1	groep 2+	F(1,1168)	p<
redelijkh. betalen	4,69	4,88	6,28	0,012
rechtv.heid heffing	4,43	4,69	11,29	0,001
rechtv.heid omslag	4,53	4,78	11,61	0,001
noodz. heffing	4,48	4,72	9,09	0,003
noodz. omslag	4,49	4,72	7,98	0,005

7.4 Neiging tot nadenken

De neiging tot nadenken (meegeleverd door CenterData) is gemeten met een schaal van 34 items die de 'need for cognition' meet. Dat is een bestaande schaal die uitgebreid getest en gevalideerd is. Deze schaal meet de neiging van individuen om te denken en daar plezier in te hebben (Bearden, Netemeyer en Mobley, 1993).

De respondenten zijn in 2 groepen verdeeld: degenen met een lage neiging tot nadenken (score negatief of 0) en degenen met een hoge neiging tot nadenken (score >0) (zie tabel 7.27).

Tabel 7.27: Respondenten naar neiging tot nadenken

	Aantal	Procent
lage neiging tot nadenken	351	26%
hoge neiging tot nadenken	997	74%
Totaal*	1348	100% (* 462 Missing cases)

Variantieanalyse met het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater in het algemeen levert geen significant effect op: $F(1,1171)=1,5133$, $p<0,2189$.

Maar voor de 5 houdingsvariabelen is er wel een significant hoofdeffect: $F(5,1342)=8,23560$, $p<0,000$. En ook de univariate effecten zijn allemaal significant (tabel 7.28). Respondenten met een hoge neiging tot nadenken komen tot een positievere houding dan respondenten met een lage neiging tot nadenken.

Samenvattend

Degenen die meer geneigd zijn tot nadenken hebben een positievere houding dan degenen die minder geneigd zijn tot nadenken. Voor het oordeel over de uitvoering maakt de neiging tot nadenken geen verschil.

Tabel 7.28: Effect van de neiging tot nadenken op de houdingsvariabelen

nadenken:	nee	ja	F(1,1346)	p<
redelijkh. betalen	4,34	4,75	32,99	0,000
rechtv.heid heffing	4,18	4,51	21,73	0,000
rechtv.heid omslag	4,15	4,57	35,49	0,000
noodz. heffing	4,21	4,55	21,74	0,000
noodz. omslag	4,17	4,54	23,71	0,000

7.5 Samenhang tussen neiging tot nadenken, kennis en aantal bronnen van informatie

In het theoretisch kader zijn neiging tot nadenken, betrokkenheid, aantal bronnen van informatie en voorkennis de factoren die van invloed zijn op de manier van informatieverwerking. Het is echter ook denkbaar dat de neiging tot nadenken invloed heeft op de hoeveelheid informatie die men tot zich neemt en op de voorkennis. (Niet op de betrokkenheid zoals die hier geoperationaliseerd is, nl. de aanwezigheid van oppervlaktewater en/of dijken en kaden.) Daarom zijn de correlaties tussen deze variabelen berekend. Hiervoor is neiging tot nadenken in 5 categorieën ingedeeld (tabel 7.29).

Tabel 7.29: Respondenten naar neiging tot nadenken

	Aantal	Procent
laag	266	20%
.	273	20%
.	267	20%
.	272	20%
hoog	270	20%
	-----	-----
Totaal*	1348	100% (* 462 Missing cases)

De correlatiecoëfficiënt van deze variabele met kennis (hoeveel goede antwoorden geeft men op de vragen naar beide soorten belasting: 0, 1 of 2) is niet hoog: 0,14. De correlatiecoëfficiënten van deze variabele met het aantal bronnen en het aantal manieren waarop men aan informatie is gekomen, zijn ook laag: tussen de 0,13 en 0,18. Er is dus wel een samenhang maar deze is niet sterk (zie bijlage 7).

Om te onderzoeken of degenen die wel eens informatie over de belastingen van het waterschap hebben gehad, beter op de hoogte zijn van wat deze belastingen inhouden zijn hiervan kruistabellen gemaakt (tabel 7.30 en 7.31). Het blijkt dat degenen die wel eens informatie over de belastingen van het waterschap hebben gehad, vaker het goede antwoord geven op de vragen "Weet u wat ingezetenenomslag of waterschapsomslag is?" en "Weet u waar de verontreinigingsheffing of zuiveringsheffing voor dient?". Degenen die geen informatie hebben gehad of dat niet meer weten, antwoorden op deze vragen vaker dat ze niet weten wat deze belastingen inhouden. Deze verschillen zijn significant. Voor tabel 7.30 is Pearsons Chi-kwadraat 281,96 met 4 vrijheidsgraden: $p = 0,000$. Voor tabel 7.31 is Pearsons Chi-kwadraat 129,53 met 4 vrijheidsgraden: $p = 0,000$.

Tabel 7.30: Heeft men informatie over de belastingen van het waterschap gehad en weet men wat ingezetenenomslag is (rij-percentages)

	Wat is ingezetenenomslag:						
	goed		fout		weet niet		Rij-totaal
Informatie gehad:	Aantal	Rij %	Aantal	Rij %	Aantal	Rij %	
ja	523	45%	413	35%	234	20%	1170 65%
nee	62	27%	46	20%	126	54%	234 13%
weet niet	71	18%	87	21%	248	61%	406 22%
Kolom-totaal	565	36%	546	30%	608	34%	1810 100%

Tabel 7.31: Heeft men informatie over de belastingen van het waterschap gehad en weet men wat verontreinigingsheffing is (rij-percentages)

	Waarvoor dient verontreinigingsheffing:						
	goed		fout		weet niet		Rij-totaal
Informatie gehad:	Aantal	Rij %	Aantal	Rij %	Aantal	Rij %	
ja	516	44%	568	49%	86	7%	1170 65%
nee	54	23%	121	52%	59	25%	234 13%
weet niet	105	26%	206	51%	95	23%	406 22%
Kolom-totaal	675	37%	895	49%	240	13%	1810 100%

7.6 Conclusie

Samenvattend kan gezegd worden dat betrokkenheid, informatie, en neiging tot nadenken alledrie een positief effect hebben op oordeel en houding. Voorkennis zit wat ingewikkelder in elkaar. Soms hebben mensen die van verkeerde veronderstellingen uitgaan, een even positieve houding als degenen die het bij het rechte eind hebben. Onwetendheid leidt in elk geval tot een minder positieve houding: degenen die 'weet niet' antwoorden zijn op alle punten minder positief dan degenen die het goede antwoord aankruisen. De theorie zegt dat betrokkenheid, informatie en neiging tot nadenken de *motivatie* tot elaboratie bevorderen en dat voorkennis de *mogelijkheden en vaardigheden* tot elaboratie bevordert. Uit dit onderzoek blijkt dat deze factoren een positief effect hebben op het oordeel over de uitvoering van het waterbeheer en op de houding tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer.

8 FACTOREN DIE VAN INVLOED ZIJN OP DE AFWEGING VAN VOOR- EN NADELEN VAN EEN MAATREGEL

Bij de beoordeling van een maatregel en de afweging van de kosten en baten kunnen verschillende factoren een rol spelen. In dit onderzoek zijn de volgende factoren onderzocht:

- de mate van besef van de ernst van het probleem (hierbij speelt **risicoperceptie** een rol)
- de waargenomen effectiviteit van de maatregel
- de omvang van de individuele offers
- de mate waarin de doelgroep over hulpbronnen beschikt
- de verwachtingen over toekomstige beperkingen
- de mate waarin de doelgroep tegelijkertijd met verruimende maatregelen wordt geconfronteerd
- de gevoelde rechtvaardigheid van het gevraagde offer:
 - a) het besef van verantwoordelijkheid
 - b) de waargenomen bijdrage van andere doelgroepen
 - c) de waargenomen mogelijkheden tot ontduiking.Hierbij kunnen zich **sociale dilemma's** voordoen.

In dit hoofdstuk wordt beschreven of deze factoren van invloed zijn op het oordeel over de uitvoering van het waterbeheer en op de houding tegenover het zelf moeten meebetalen hieraan.

8.1 De mate van besef van de ernst van het probleem

Dit is gemeten aan de hand van vragen over waterkwantiteit ("Denkt u dat u zelf gevaar loopt bij hoog water?", "Hoe is de waterstand in het oppervlaktewater bij u in de omgeving?" en het aantal gevolgen van slecht peilbeheer dat men noemt) en over waterkwaliteit ("Is het oppervlaktewater in uw omgeving vervuild?" en het aantal gevolgen van vervuiling dat men noemt).

Waterkwantiteit

Uit de resultaten blijkt dat 90% van de respondenten denkt zelf geen gevaar te lopen bij hoog water; 10% denkt zelf wel gevaar te lopen. Drieënvijftig procent vindt de waterstand in de omgeving goed (zie tabel 8.1).

Tabel 8.1: Perceptie van de waterstand van het oppervlaktewater in de omgeving

	Aantal	Procent
goed	960	53%
te laag	138	8%
te hoog	11	1%
soms te laag, soms te hoog	213	12%
weet niet	178	10%
geen ow. in omgeving	310	17%
Totaal	1810	100%

Om na te gaan of de beoordeling van de waterstand samenhangt met het soort oppervlaktewater is voor respondenten met oppervlaktewater in de omgeving een kruistabel gemaakt (tabel 8.2).

In de cellen van deze tabel staan de aantallen respondenten, de rij-percentages (tellen horizontaal op tot 100%) en de kolompercentages (tellen verticaal op tot 100%).

Tabel 8.2: Respondenten met oppervlaktewater in de omgeving naar soort oppervlaktewater en oordeel over de waterstand in dit oppervlaktewater

	Soort oppervlaktewater:					Rij-totaal
	sloot	meer	plas	rivier	beek	
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal	
	Rij %	Rij %	Rij %	Rij %	Rij %	
	Kolom %	Kolom %	Kolom %	Kolom %	Kolom %	
Waterstand:						
goed	345	129	201	230	55	960
	36%	13%	21%	24%	6%	64%
	63%	68%	69%	63%	51%	
te laag	74	14	17	11	22	138
	54%	10%	12%	8%	16%	9%
	14%	7%	6%	3%	21%	
te hoog	4	1	2	3	1	11
	36%	9%	18%	27%	9%	1%
	1%	1%	1%	1%	1%	
soms te laag, soms te hoog	77	12	16	88	20	213
	36%	6%	8%	41%	9%	14%
	14%	6%	6%	24%	19%	
weet niet	45	34	57	33	9	178
	25%	19%	32%	19%	5%	12%
	8%	18%	20%	9%	8%	
Kolom-totaal	545	190	293	365	107	1500
	36%	13%	20%	24%	7%	100%

In totaal beoordeelt 64% van degenen die oppervlaktewater in de buurt kennen de waterstand als goed. Dit percentage (kolom %) is het laagst voor degenen die het dichtst bij een beek wonen (of daarmee het best bekend zijn) en het hoogst voor de meren en de plassen. Het percentage dat de waterstand te laag vindt is het hoogst voor de beken. Het percentage dat de waterstand 'soms te laag, soms te hoog' vindt is het hoogst voor de rivieren maar ook bij de beken is dit relatief vaak het geval. Het aantal respondenten dat de waterstand te hoog vindt is te klein om iets over te kunnen zeggen.

Er is een significant effect op het oordeel over de uitvoering van hoe men de waterstand in het oppervlaktewater in de omgeving beoordeelt ($F(1,1193)=27,18, p<0,000$). Degenen die de waterstand goed vinden oordelen gemiddeld positiever over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater (zie tabel 8.3).

Er is ook een significant hoofdeffect van de perceptie van waterstand van het oppervlaktewater in de omgeving op de houding tegenover meebetalen aan het waterbeheer: $F(5,1316)=3,63, p<0,003$. De univariate effecten zijn significant voor redelijkheid meebetalen in het algemeen, de rechtvaardigheid van de omslag en de noodzaak van de omslag (tabel 8.4). Degenen die vinden dat de waterstanden in het oppervlaktewater in de omgeving goed zijn, oordelen positiever over deze 3 variabelen dan degenen die vinden dat de waterstanden in de omgeving niet goed zijn.

Tabel 8.3: Effect van de perceptie van de ernst van het probleem op het algemeen oordeel over de uitvoering

waterstand in omgeving:	goed	niet goed	
	4,22	3,87	
water in omgeving vervuild:	ja	sommige plaatsen	nee
	3,97	4,15	4,47
aantal gevolgen vervuiling:	0-2	3	
	3,94	4,11	

Tabel 8.4: Effect van de perceptie van de waterstand in de omgeving op de houdingsvariabelen

variabele	waterstand van oppervlaktewater in de omgeving:			F(1,1320)	p<
	niet goed	goed			
redelijkh. betalen	4,53	4,72		6,66	0,010
rechtv.heid omslag	4,33	4,61		15,32	0,000
noodz. omslag	4,35	4,56		7,61	0,006

Gevolgen slecht peilbeheer

Als de waterstanden niet goed geregeld zouden worden, voorziet men vooral problemen met het grondwater en de landbouw (zie tabel 8.5). In bijlage 8 is een kruistabel opgenomen van hoe men de waterstand beoordeelt en welke negatieve gevolgen men ziet van het niet goed beheren van de waterstanden. Het blijkt dat degenen die de waterstand in hun omgeving te hoog vinden vaker dan gemiddeld 'overlast voor burgers' en 'overstromingen' als negatieve gevolgen noemen en minder vaak 'problemen met het grondwater', 'problemen voor de landbouw' en 'problemen voor de scheepvaart'. Degenen die de waterstand in de omgeving te laag vinden kruisen vaker 'uitdroging' aan.

Tabel 8.5: Gevolgen van het niet goed beheren van de waterstanden van oppervlaktewater naar aantal respondenten dat deze gevolgen heeft aangekruist

	Aantal	Pct van antwoorden	Pct van respondenten
problemen met het grondwater	1139	19%	63%
problemen voor de landbouw	1125	19%	62%
overstromingen	873	15%	48%
uitdroging	806	14%	45%
overlast voor burgers	759	13%	42%
problemen voor de scheepvaart	645	11%	36%
problemen met drinkwaterwinning	603	10%	33%
geen nadelige gevolgen	30	1%	2%
Totaal antwoorden	5980	100%	330% *

(* omdat men meer dan 1 antwoord aan mocht kruisen is dit totaal groter dan 100)

Bij de vraag naar de gevolgen van het niet goed beheren van de waterstanden mocht men meer dan één antwoord aankruisen (er worden 7 negatieve gevolgen genoemd en er is een antwoordcategorie 'geen negatieve gevolgen'). Er zijn twee groepen gemaakt (tabel 8.6): degenen die 0, 1 of 2 nadelige gevolgen zien (23%) en degenen die 3 of meer nadelige gevolgen zien (77%).

Tabel 8.6: Respondenten naar aantal aangekruiste gevolgen slecht peilbeheer

	Aantal	Procent
minder dan 3	419	23%
3 of meer	1391	77%
Totaal	1810	100%

Er is een significant hoofdeffect op de houdingsvariabelen van het aantal gevolgen dat men aankruist: $F(5,1804)=9,83$, $p<0,000$. De univariate effecten op alle 5 deze variabelen zijn significant (tabel 8.7): degenen die méér nadelige gevolgen zien, zijn positiever over de redelijkheid van meebetalen in het algemeen en over de rechtvaardigheid en noodzaak van beide belastingen.

Tabel 8.7: Effect van het aantal gevolgen dat men ziet van slecht peilbeheer op de houdingsvariabelen

variabele	aantal gevolgen slecht peilbeheer		F(1,1808)	p<
	<3	3 of meer		
redelijkh. betalen	4,26	4,68	40,84	0,000
rechtv.heid heffing	4,11	4,45	28,34	0,000
rechtv.heid omslag	4,14	4,53	36,01	0,000
noodz. heffing	4,16	4,49	25,41	0,000
noodz. omslag	4,09	4,50	36,44	0,000

Twee factoren die de mate van besef van de ernst van het probleem meten, hebben **geen** significant effect op het algemeen oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater: het aantal gevolgen van slecht peilbeheer dat men aankruist ($F<1$) en of men denkt zelf gevaar te lopen bij hoog water ($F(1,1562)=1,1639$, $p<0,2808$). Ook als alleen de respondenten die in de buurt van een rivier wonen worden bekeken, heeft het waargenomen gevaar bij hoog water geen effect op het oordeel ($F<1$).

Er is ook geen significant effect van waargenomen gevaar bij hoog water op de houding tegenover meebetalen aan het waterbeheer: ($F(5,1804)=1,30$, $p<0,263$). Ook als alleen de respondenten die in de buurt van een rivier wonen worden bekeken, wordt geen significant effect van de perceptie van gevaar bij hoog water aangetoond ($F(5,359)=1,28$, $p<0,272$).

Waterkwaliteit

Uit de vraag over vervuiling blijkt dat de meeste respondenten (88%) denken dat het oppervlaktewater enigszins tot zwaar vervuild is (tabel 8.8). Er is gekeken of de 9% die het oppervlaktewater in hun omgeving niet vervuild vinden, soms uit één bepaald gebied komen. Dat bleek niet het geval te zijn.

Er is een significant effect op het oordeel over de uitvoering van of men denkt dat het oppervlaktewater in de omgeving vervuild is ($F(2,1529)=15,92$, $p<0,000$). Degenen die denken dat het water vervuild is oordelen minder positief over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater dan degenen die denken dat het water niet vervuild is (zie tabel 8.3).

Er is ook een significant hoofdeffect op de houdingsvariabelen van de waargenomen vervuiling van het oppervlaktewater in de omgeving: $F(10,3516)=2,81275$, $p<0,002$. De univariate effecten voor redelijkheid meebetalen in het algemeen en de rechtvaardigheid en noodzaak van de omslag zijn significant (tabel 8.9). Degenen die het water in de omgeving vervuild vinden oordelen het meest positief.

Tabel 8.8: Mate waarin men denkt dat het oppervlaktewater in de omgeving vervuild is

	Aantal	Procent
ja, zwaar vervuild	57	3%
ja, matig vervuild	363	20%
ja, enigszins vervuild	487	27%
sommige plaatsen wel, sommige niet	691	38%
nee	166	10%
er is geen o.w. bij mij in de omgeving	46	3%
Totaal	1810	100%

Tabel 8.9: Effect van de perceptie van de waterkwaliteit in de omgeving op de houdingsvariabelen

variabele	water in de omgeving vervuild:			F(2,1761)	p<
	ja	sommige plaatsen	nee		
red.h.betalen	4,61	4,62	4,36	3,40	0,034
rechtv.omslag	4,52	4,41	4,26	4,21	0,015
noodz.omslag	4,52	4,37	4,13	8,21	0,000

Met de Scheffétoets zijn de onderlinge verschillen tussen de groepen 2 aan 2 op significantie getoetst. Voor het oordeel over de redelijkheid van meebetalen aan waterbeheer in het algemeen is het verschil tussen 'nee' en de andere twee categorieën significant: degenen die vinden dat het water niet vervuild is zijn minder positief over de redelijkheid van meebetalen dan degenen die het water wel of op sommige plaatsen vervuild vinden. Voor het oordeel over de rechtvaardigheid van de omslag is alleen het verschil tussen 'ja' en 'nee' significant: degenen die vinden dat het water vervuild is zijn positiever over de rechtvaardigheid van de omslag dan degenen die vinden dat het water niet vervuild is. Voor het oordeel over de noodzaak van de omslag is alleen het verschil tussen degenen die 'ja' invullen en de andere twee categorieën significant: degenen die vinden dat het water vervuild is zijn positiever over de noodzaak van de omslag dan degenen die vinden dat het water niet of op sommige plaatsen vervuild is (Scheffétoets met $p < 0,05$).

De omslag dient voor kwantiteitsbeheer en de heffing voor kwaliteitsbeheer. Het is daarom te verwachten dat de perceptie van de waterstand wel invloed heeft op de houding ten aanzien van de rechtvaardigheid en noodzaak van de omslag en niet van de heffing. Uit het onderzoek blijkt echter dat ook de perceptie van de watervervuiling van invloed is op het oordeel over rechtvaardigheid en noodzaak van de omslag en niet van de heffing. Het is niet duidelijk waarom dat zo is. Mogelijk maakt men niet veel onderscheid tussen beide soorten belasting.

Gevolgen vervuiling

In tabel 8.10 is te zien welke gevolgen van vervuiling van oppervlaktewater de respondenten zien. Uit deze tabel blijkt dat men bij vervuiling van oppervlaktewater vooral denkt dat dit schadelijk is voor de natuur en/of het milieu. Ook denkt men dat dit gevolgen zal hebben voor de volksgezondheid en de kwaliteit van het grondwater en het drinkwater.

Bij de vraag naar de gevolgen van vervuiling van het oppervlaktewater mocht men maximaal 3 antwoorden kiezen. De respondenten zijn verdeeld in 2 groepen (zie tabel 8.11): degenen die het maximale aantal van 3 antwoorden aankruisen (83%) en degenen die minder antwoorden aankruisen of 'weet niet'(17%). Er is een effect van het aantal gevolgen van watervervuiling dat

men aankruist ($F(1,1562)=5,59$, $p<0,0181$) op het oordeel over de uitvoering. Degenen die het maximaal toegestane aantal van 3 gevolgen aankruisen oordelen positiever over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater dan degenen die minder gevolgen aankruisen of het niet weten (zie tabel 8.3).

Ook heeft het aantal gevolgen dat men aankruist een significant hoofdeffect op de houding tegenover meebetalen ($F(5,1804)=8,42$, $p<0,000$). Bovendien zijn de univariate effecten voor alle 5 deze variabelen significant (tabel 8.12). Degenen die 3 gevolgen aankruisen oordelen positiever over redelijkheid, rechtvaardigheid en noodzaak dan degenen die minder gevolgen aankruisen of het niet weten.

Tabel 8.10: Gevolgen van vervuiling van oppervlaktewater naar aantal respondenten dat deze als één van de drie ergste gevolgen ziet

	Aantal	Pct van antwoorden	Pct van respondenten
slecht voor de natuur/het milieu	1392	28%	77%
slecht voor de volksgezondheid	1026	20%	57%
slecht voor de kwaliteit van grondwater	998	20%	55%
slecht voor de kwaliteit van drinkwater	978	20%	54%
slecht voor landbouw	244	5%	14%
uiteindelijk gaat alles dood	235	5%	13%
ziet er vies uit	121	2%	7%
weet niet	31	1%	2%
	-----	-----	-----
Totaal antwoorden	5025	100%	278% *

(* omdat men meer dan 1 antwoord aan mocht kruisen is dit totaal groter dan 100)

Tabel 8.11: Respondenten naar aantal aangekruiste gevolgen van vervuiling van oppervlaktewater (max.3)

	Aantal	Procent
minder dan 3 + weet niet	302	17%
3 genoemd	1508	83%
	-----	-----
Totaal	1810	100%

Tabel 8.12: Effect van het aantal gevolgen dat men ziet van vervuiling van oppervlaktewater op de houdingsvariabelen

variabele	aantal gevolgen vervuiling oppervlaktewater:		F(1,1808)	p<
	<3	3		
redelijkh. betalen	4,22	4,66	33,48	0,000
rechtv.heid heffing	4,06	4,43	25,23	0,000
noodz. heffing	4,08	4,48	28,77	0,000
noodz. omslag	4,04	4,48	31,62	0,000

Als de factoren 'waterstand', 'vervuild' en 'hoogwatergevaar' tegelijk in de analyse worden opgenomen zijn ze geen van drieën meer significant (methode: uniek) voor de houding tegenover meebetalen. Dat betekent dat de invloed van géén van deze drie factoren zo sterk is dat ze nog een extra invloed heeft bovenop de andere twee.

Samenvattend

De risicoperceptie van hoog water heeft geen invloed op houding en beoordeling, maar de risicoperceptie van vervuiling van oppervlaktewater en van verkeerde waterstanden wel. Als

men vindt dat het oppervlaktewater in de omgeving vervuild is of dat de waterstand niet goed is, heeft men een minder positief oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater in het algemeen.

Degenen die vinden dat het oppervlaktewater in de omgeving vervuild is en degenen die vinden dat de waterstand goed is, vinden het redelijker dat ze in het algemeen moeten meebetalen aan het waterbeheer en zijn ook positiever over de rechtvaardigheid en de noodzaak van de ingezetenenomslag (maar niet van de verontreinigingsheffing). Voor de redelijkheid van meebetalen aan waterbeheer in het algemeen en over rechtvaardigheid en noodzaak van beide belastingen geldt, dat degenen die **meer negatieve gevolgen** zien van watervervuiling of van slecht beheer van de waterstanden, positiever zijn.

Blijkbaar leidt besef van de ernst van het probleem tot een positievere houding tegenover meebetalen. Alleen voor de perceptie van het gevaar bij hoog water geldt dit niet.

8.2 Risicoperceptie bij hoog water

De vraag of er dijken of kaden in de omgeving zijn is gecombineerd met de vraag of men denkt zelf gevaar te lopen bij hoog water (tabel 8.13). Uit deze tabel blijkt dat de helft van alle respondenten (51%) wel in de buurt van dijken of kaden woont maar geen gevaar denkt te lopen bij hoog water. Van de 40% die niet in de buurt van dijken of kaden woont denkt bijna niemand gevaar te lopen bij hoog water (39% van alle respondenten, tegen 1% wel). Tenslotte is er een groep van 9% van alle respondenten die wel in de buurt van dijken of kaden wonen en wel denken zelf gevaar te lopen bij hoog water.

Voor degenen waar wel dijken of kaden in de omgeving zijn, is een kruistabel gemaakt van het soort dijken of kaden met de vraag of men denkt zelf gevaar te lopen bij hoog water (tabel 8.14). In totaal denkt 15% van degenen die in de buurt van dijken of kaden wonen, zelf gevaar te lopen bij hoog water. Voor rivierdijken en polderdijken is dit percentage iets hoger, voor kaden en voor zeedijken iets lager.

Tabel 8.13: Respondenten naar aanwezigheid dijken of kaden in de omgeving en waargenomen gevaar bij hoog water (totaalpercentages)

	Gevaar:				Rij-totaal	
	ja		nee			
	Aantal	Tot. %	Aantal	Tot. %		
Dijken/kaden in omgeving:						
Ja	162	9%	924	51%	1086	60%
Nee	26	1%	698	39%	724	40%
Kolom-totaal	188	10%	1622	90%	1810	100%

Tabel 8.14: Respondenten met dijken of kaden in de omgeving naar soort dijken of kaden en waargenomen gevaar bij hoog water (rij-percentages)

	Gevaar:				Rij-totaal	
	ja		nee			
	Aantal	Rij %	Aantal	Rij %		
Soort dijken/kaden:						
Kaden	15	12%	109	88%	124	11%
Zeedijken	17	9%	167	91%	184	17%
Rivierdijken	79	17%	383	83%	462	43%
Polderdijken	51	16%	265	84%	316	29%
Kolom-totaal	162	15%	924	85%	1086	100%

De vraag 'Denkt u dat u zelf gevaar loopt bij hoog water?' werd gevolgd door een open vraag: 'Waarom denkt u dat u (geen) gevaar loopt bij hoog water?'. De antwoorden op deze vragen zijn als volgt in categorieën verdeeld.

'Waarom denkt u dat u gevaar loopt bij hoog water?'

1. ik woon (we wonen) laag, in een polder, onder NAP, onder dijkniveau, etc.; er kan hier water komen.
2. ik woon (we wonen) vlakbij een dijk, een rivier etc.
3. ik woon (we wonen) vlakbij de kust, de zee, het IJsselmeer, etc.
4. de dijken zijn (nog) niet goed (genoeg), slecht onderhouden, etc.
5. de dijken zijn (nog) niet hoog genoeg
6. het is al eens eerder gebeurd; we moesten al eens evacueren; er is een overstroming geweest, etc. ('53, '95)
7. het is al eens bijna gebeurd
8. er is altijd een kans; als het ergens anders kan, dan kan het hier ook gebeuren; etc.
10. de vervuiling verspreidt zich dan via het grondwater
11. weet niet waarom
12. fout antwoord (bedoelde ws. wel gevaar)
13. overig
14. heel nederland loopt gevaar/ligt laag, etc.

'Waarom denkt u dat u geen gevaar loopt bij hoog water?'

1. het gebied waar ik woon (we wonen) ligt hoog, boven NAP, boven dijkhoogte etc.; we wonen niet in de gevarenozône
2. ons huis staat op een terp, heuvel, zandrug, duin, bult, etc.
3. er is hier geen water, dijk, rivier, zee, etc. in de buurt; we zitten ver genoeg bij de .. vandaan
4. het water hier in de buurt komt niet zo hoog; het kan snel weg
5. het is in 1953, 1995 ook goed gegaan
6. dijken, kaden, waterkeringen etc. bieden voldoende bescherming; zijn goed onderhouden
7. duinen bieden voldoende bescherming
8. ik heb vertrouwen in het beheer, dijkbewaking, contrôles etc.
9. de dijken zijn versterkt, verhoogd, verbreed, op deltahogte gebracht etc. (1995, 1953)
10. het water wordt goed afgevoerd dmv. sluizen, gemalen, wegpompen boezemwater etc.
11. oosterscheldekering, nieuwe waterkering, stormvloedkering, zeesluizen op deltahogte, deltawerken etc.
12. ik kan zwemmen, ik kan naar een hoog gebied of gebouw hier vlakbij
13. ik woon op de ..ste verdieping, in een flat
14. weet niet waarom
15. fout antwoord
16. overig
17. dat is nog nooit eerder gebeurd
18. het is hier veilig, ik voel me veilig

Bij het coderen is voor respondenten die meerdere redenen opgaven, de eerste reden gecodeerd, behalve als dat was 'er kan hier water komen, want ..', dan is de reden waarom er water kan

komen gecodeerd. De resultaten staan in tabel 8.15 en 8.16. In tabel 8.17 en 8.18 zijn enkele categorieën samengevoegd.

Tabel 8.15: Respondenten die gevaar denken te lopen bij hoog water naar redenen waarom zij gevaar denken te lopen

	Aantal	Procent
woon laag	93	50%
woon bij dijk/rivier	22	12%
woon bij kust	11	6%
dijken niet goed	9	5%
dijken te laag	7	4%
eerder gebeurd	14	8%
eerder bijna gebeurd	13	7%
altijd kans	5	3%
vervuiling	1	1%
weet niet waarom	2	1%
fout	1	1%
overig	3	2%
heel Nl. loopt gevaar	6	3%
Totaal*	187	100% (* 1 Missing cases)

Tabel 8.16: Respondenten die geen gevaar denken te lopen bij hoog water naar redenen waarom zij geen gevaar denken te lopen

	Aantal	Procent
woon hoog	490	30%
huis ligt hoog	42	3%
geen water in buurt	373	23%
water komt niet zo hoog	36	2%
is in .. goed gegaan	40	3%
dijken bieden bescherming	230	14%
duinen bieden bescherming	19	1%
vertrouwen in beheer	32	2%
dijken zijn verhoogd	140	9%
water goed afgevoerd	41	3%
stormvloedkering ed.	37	2%
ik kan ontsnappen	5	0%
woon op ...ste verdieping	29	2%
weet niet waarom	16	1%
overig**	47	3%
nooit eerder gebeurd	25	2%
het is veilig	12	1%
Totaal*	1614	100% (* 8 Missing cases)

** enkele malen werd hier als reden genoemd 'ik woon in een stad'.

Van degenen die wel gevaar denken te lopen geeft de helft aan dat dat komt door de lage ligging van hun huis of woonplaats en 18% doordat ze vlakbij water, dijken ed. wonen. Bij 14% is het al eens (bijna) fout gegaan en bij 9% zijn de dijken (nog) niet goed. Van degenen die denken dat zij geen gevaar lopen bij hoog water, komt dat bij ruim de helft doordat zij hoog wonen of niet in de buurt van water (of in de buurt van water dat niet zo hoog stijgt), zij wonen dus niet in de gevarenszones. De rest van de groep die geen gevaar denkt te lopen heeft vooral vertrouwen in de dijken en andere waterkeringen (samen 24%), al dan niet door (recente) dijkverbeteringen.

Risicoperceptie is een subjectieve zaak. Dat wordt geïllustreerd door het feit dat sommige respondenten 'ik woon achter een dijk' opgeven als reden om zich veilig te voelen, terwijl dat voor anderen juist de reden is waarom zij denken gevaar te lopen.

Tabel 8.17: Respondenten die gevaar denken te lopen bij hoog water naar redenen waarom zij gevaar denken te lopen

	Aantal	Procent
woon laag	93	50%
woon bij water	33	18%
dijken niet goed	16	9%
ervaring	27	14%
overig	18	10%
Totaal*	187	100% (* 1 Missing cases)

Tabel 8.18: Respondenten die geen gevaar denken te lopen bij hoog water naar redenen waarom zij geen gevaar denken te lopen

	Aantal	Procent
woon hoog	532	33%
geen water	409	25%
ervaring	65	4%
goede kering	286	18%
dijkverbetering	140	9%
goed beheer	73	5%
overig	109	7%
Totaal*	1614	100% (* 8 Missing cases)

Tabel 8.19: Respondenten naar waargenomen gevaar bij hoog water en provincie (rij-percentages)

	Gevaar:					
	ja		nee		Rij-totaal	
	Aantal	Rij %	Aantal	Rij %		
Provincie:						
Groningen	5	8%	56	92%	61	3%
Friesland	12	13%	78	87%	90	5%
Drenthe	3	9%	31	91%	34	2%
Overijssel	13	12%	99	88%	112	6%
Flevoland	2	7%	29	94%	31	2%
Gelderland	29	13%	193	87%	222	12%
Utrecht	11	9%	107	91%	118	7%
Noord-Holland	31	11%	242	89%	273	15%
Zuid-Holland	63	16%	326	84%	389	22%
Zeeland	5	10%	45	90%	50	3%
Noord-Brabant	10	3%	285	97%	295	16%
Limburg	4	3%	128	97%	132	7%
Kolom-totaal	188	10%	1619	90%	1807 *	100%

* 3 missing cases

In tabel 8.19 zijn de respondenten verdeeld naar waargenomen gevaar bij hoog water en naar provincie. In totaal voelt 10% van de respondenten zich niet veilig bij hoog water. Enkele provincies wijken hier opvallend van af: vooral in Zuid-Holland voelen veel méér mensen zich onveilig terwijl in Noord-Brabant en Limburg veel minder mensen zich onveilig voelen.

8.3 Waargenomen effectiviteit van de maatregel

De waargenomen effectiviteit van het waterkwaliteitsbeheer wordt gemeten door de vraag: "Vindt u dat het oppervlaktewater de laatste jaren schoner is geworden?" (weet niet en 1=nee, helemaal niet schoner tot 6=ja, veel schoner). De resultaten staan in tabel 8.20. Van alle respondenten vindt 57% dat het oppervlaktewater de laatste jaren wel schoner is geworden terwijl 29% vindt dat dat niet het geval is. In bijlage 9 worden deze groepen uitgesplitst naar de oorzaken van watervervuiling die zij het belangrijkste vinden. Degenen die het oppervlaktewater niet schoner vinden gekruisen wat minder vaak 'bestrijdingsmiddelen uit de landbouw' en 'was- en schoonmaakmiddelen uit huishoudens' aan en wat vaker 'lozingen door de industrie', 'scheepvaart', 'grondvervuiling' en 'afval in het water/op de bodem'. Het lijkt er op dat degenen die het water niet schoner geworden vinden, minder kennis hebben van de oorzaken van vervuiling, maar deze verschillen zijn niet groot. Omdat men op de vraag naar de oorzaken meer dan één antwoord mocht geven, kan niet getoetst worden of deze verschillen significant zijn. (Op de perceptie van oorzaken van vervuiling van oppervlaktewater wordt ingegaan in paragraaf 8.8.)

Tabel 8.20: De mate waarin men denkt dat het oppervlaktewater de laatste jaren schoner is geworden

	Aantal	Procent
weet niet	257	14%
nee, helemaal niet schoner	48	3%
.	121	7%
.	352	19%
.	609	34%
.	373	21%
ja, veel schoner	50	3%
Totaal	1810	100%

De waargenomen effectiviteit van het waterkwantiteitsbeheer wordt gemeten door de vraag: "Denkt u dat de waterstanden goed beheerd worden?". Deze vraag had betrekking op al het oppervlaktewater. De resultaten staan in tabel 8.21. Van alle respondenten vindt 60% dat de waterstanden goed beheerd worden.

Tabel 8.21: Respondenten naar oordeel over beheer van de waterstanden in het algemeen

	Aantal	Procent
ja	1082	60%
soms wel, soms niet	433	24%
nee	69	4%
weet niet	226	13%
Totaal	1810	100%

Voor de analyse van het effect van de waargenomen verandering van de waterkwaliteit zijn 2 groepen gemaakt (tabel 8.22): respondenten die het oppervlaktewater de laatste jaren niet schoner vinden geworden (score 1-3) en zij die het wel schoner vinden geworden (score 4-6). Voor de analyse van het effect van de waargenomen effectiviteit van het peilbeheer zijn 'soms wel, soms niet' en 'nee' samengevoegd (tabel 8.23).

Beide factoren hebben een significant effect op het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater in het algemeen (tabel 8.24). Degenen die denken dat de waterstanden goed beheerd worden, hebben een positiever oordeel over de zorg voor oppervlaktewater in het algemeen dan degenen die denken dat de waterstanden soms of niet goed beheerd worden. Ook degenen die denken dat het oppervlaktewater de laatste jaren schoner is geworden oordelen positiever over de uitvoering.

Tabel 8.22: Respondenten naar waargenomen verandering in de kwaliteit van oppervlaktewater

	Aantal	Procent
weet niet	257	14%
niet schoner	521	29%
wel schoner	1032	57%
	-----	-----
Totaal	1810	100%

Tabel 8.23: Respondenten naar perceptie van het beheer van waterstanden

	Aantal	Procent
goed	1082	60%
niet (altijd) goed	502	28%
weet niet	226	13%
	-----	-----
Totaal	1810	100%

Tabel 8.24: Effect van de waargenomen effectiviteit van het waterbeheer op algemeen oordeel over de uitvoering

peilbeheer:	goed	niet goed	F(1,1409)	p<
	4,33	3,72	109,25	0,000
ow. schoner:	ja	nee	F(1,1410)	p<
	4,33	3,64	144,16	0,000

Er is een significant hoofdeffect van of men vindt dat de waterstanden goed beheerd worden op de 5 houdingsvariabelen: $F(5,1578)=8,44$, $p<0,000$. Ook de univariate effecten zijn significant (tabel 8.25). Degenen die menen dat de waterstanden goed beheerd worden, zijn op alle 5 deze variabelen positiever dan degenen die denken dat dat niet (altijd) het geval is.

Tabel 8.25: Effect van de waargenomen effectiviteit van het peilbeheer op de houdingsvariabelen

variabele	beheer waterstanden:		F(1,1582)	p<
	goed	niet goed		
redelijkh. betalen	4,76	4,45	23,86	0,000
rechtv.heid heffing	4,55	4,18	34,93	0,000
rechtv.heid omslag	4,62	4,28	30,32	0,000
noodz. heffing	4,60	4,22	35,18	0,000
noodz. omslag	4,60	4,23	32,10	0,000

Er is ook een significant hoofdeffect van de waargenomen verbetering van de waterkwaliteit op de 5 houdingsvariabelen: $F(5,1547)=15,09$, $p<0,000$. Alle 5 de univariate effecten zijn significant (tabel 8.26); degenen die vinden dat het water de laatste jaren schoner is geworden,

oordelen positiever over redelijkheid meebetalen in het algemeen en over rechtvaardigheid en noodzaak van beide belastingen.

Tabel 8.26: Effect van de waargenomen verandering in waterkwaliteit op de houdingsvariabelen

variabele	oppervlaktewater schoner geworden?		F(1,1551)	p<
	nee	ja		
redelijkh. betalen	4,33	4,77	48,02	0,000
rechtv.heid heffing	4,09	4,59	66,81	0,000
rechtv.heid omslag	4,25	4,61	36,76	0,000
noodz. heffing	4,19	4,61	43,95	0,000
noodz. omslag	4,21	4,60	34,79	0,000

Samenvattend

De waargenomen effectiviteit van het waterbeheer zoals door deze twee vragen gemeten, is niet alleen van invloed op het algemene oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater, maar ook op de houding tegenover het meebetalen aan het waterbeheer in het algemeen en over de noodzaak en rechtvaardigheid van beide soorten waterschapsbelasting. Degenen die vinden dat de waterstanden goed beheerd worden en degenen die vinden dat het oppervlaktewater de laatste jaren schoner is geworden, hebben een positievere houding.

8.4 De omvang van de individuele offers

De offers die mensen voor het waterbeheer over moeten hebben bestaan uit de belasting die zij moeten betalen. De hoogte van die belastingen varieert echter:

- per waterschap
- naar aantal personen van het huishouden (geldt alleen voor de zuiveringsheffing: eenpersoonshuishoudens worden aangeslagen voor 1 vervuilingseenheid, meerpersoonshuishoudens voor 3 vervuilingseenheden)
- naar woonsituatie (huurders betalen alleen als ingezetene, eigenaars ook als eigenaar van een woning). Het effect van woonsituatie wordt besproken in hoofdstuk 6: BELANG (eigenaars blijken over de hele linie positiever te oordelen).

Provincie en regio

Omdat de indeling naar waterschappen niet bekend is, is gekeken naar provincie (tabel 8.27) en regio (tabel 8.28). De indeling naar provincie geeft geen significant verschil te zien in oordeel over de uitvoering ($F < 1$) en ook wordt per regio niet significant verschillend geoordeeld ($F < 1$).

Zowel de indeling naar regio ($F(20,7204)=1,89928$, $p < 0,009$) als die naar provincie ($F(55,8975)=1,69078$, $p < 0,001$) geven multivariaat een significant hoofdeffect te zien op de 5 houdingsvariabelen.

Regio heeft univariaat een significant effect op het oordeel over de redelijkheid van meebetalen aan waterbeheer in het algemeen en op het oordeel over de noodzaak van de omslag (het oordeel over de rechtvaardigheid van de omslag valt er met $p < 0,051$ net buiten).

Als de onderlinge verschillen worden getoetst met de Scheffétoets, blijken er eigenlijk nauwelijks onderlinge verschillen te zijn ($p < 0,05$). Wel treedt er een patroon op: de houding is voor beide variabelen het meest positief in het noorden en oosten, gevolgd door het westen en de grote steden, en is het minst positief in het zuiden.

Voor 'provincie' zijn de univariate effecten op redelijkheid van meebetalen in het algemeen, rechtvaardigheid van de heffing en noodzaak van de omslag significant. Echter, als de verschillen in gemiddelden per provincie worden getoetst met de Scheffétoets, blijkt geen enkel verschil significant te zijn. Ook treedt er geen eenduidig patroon op zoals bij regio wel het geval is. Wel springen Overijssel en Friesland er uit doordat zij altijd een van de hoogste gemiddelden hebben (dus positiever zijn) terwijl Noord-Brabant, Zeeland en Utrecht altijd de laagste gemiddelden hebben (dus minder positief zijn). (Zie bijlage 10.)

Tabel 8.27: Respondenten naar provincie

	Aantal	Procent
Groningen	61	3%
Friesland	90	5%
Drente	34	2%
Overijssel	112	6%
Flevoland	31	2%
Gelderland	222	12%
Utrecht	118	7%
Noord Holland	273	15%
Zuid Holland	389	22%
Zeeland	50	3%
Noord Brabant	295	16%
Limburg	132	7%
Totaal*	1807	100% (* 3 missing cases)

Tabel 8.28: Respondenten naar regionaal gebied

	Aantal	Procent
Drie grote steden	316	18%
Rest west	514	28%
Noord	185	10%
Oost	365	20%
Zuid	427	24%
Totaal*	1807	100% (* 3 missing cases)

Tabel 8.29: Effect van regio op de houdingsvariabelen

regio:	noord	oost	rest west	3 gr. steden	zuid	F(1,1808)	p<
redelijkh. betalen	4,68	4,68	4,62	4,51	4,45	2,557	0,037
noodz.omslag	4,51	4,50	4,46	4,45	4,19	4,435	0,001

Grootte van het huishouden

Tabel 8.30 geeft de verdeling weer van de respondenten naar de grootte van het huishouden waar zij toe behoren. Omdat tweepersoonshuishoudens voor de zuiveringsheffing worden aangeslagen voor 3 vervuilingseenheden, betalen zij relatief meer. Daarom zijn voor de analyse 3 groepen gemaakt: huishoudens van 1, 2 of 3+ personen. Deze indeling heeft een significant effect op het oordeel: $F(2,1561)=14,7563$, $p<0,0000$ (tabel 8.31). De Scheffétoets toont aan dat de 3- of meerpersoonshuishoudens significant minder positief oordelen dan de 1-persoonshuishoudens en de 2-persoonshuishoudens.

De indeling in één-, twee- en drie-of-meerpersoonshuishoudens heeft een significant hoofdeffect op de 5 houdingsvariabelen ($F(10,3608)=4,78188$, $p<0,000$). De univariate effecten zijn ook significant voor alle 5 de variabelen en staan in tabel 8.32. De 1- en 2-

persoonshuishoudens verschillen nauwelijks maar de drie-of-meerpersoonshuishoudens zijn gemiddeld minder positief, ondanks het feit dat ze per persoon minder betalen. De Scheffétoets toont aan dat de verschillen tussen drie-of-meer-persoonshuishoudens enerzijds en de 1- en 2-persoonshuishoudens anderzijds significant zijn ($p < 0,05$).

Tabel 8.30: Respondenten naar grootte van het huishouden

	Aantal	Procent
Een persoon	235	13%
Twee personen	698	39%
Drie personen	227	13%
Vier personen	391	22%
Vijf personen	206	11%
Zes personen	36	2%
Zeven personen	17	1%
Totaal	1810	100%

Tabel 8.31: Effect van de grootte van het huishouden op algemeen oordeel over de uitvoering

grootte huishouden:	1	2	3 of meer
	4,16	4,24	3,94

Tabel 8.32: Effect van de grootte van het huishouden op de houdingsvariabelen

variabele:	grootte huishouden:			F(2,1807)	p<
	1	2	3+		
red.h.betalen	4,79	4,73	4,41	17,52	0,000
rechtv.heffing	4,53	4,51	4,21	15,39	0,000
rechtv.omslag	4,59	4,60	4,27	18,63	0,000
noodz.heffing	4,57	4,54	4,28	11,37	0,000
noodz.omslag	4,61	4,55	4,24	15,64	0,000

Om te onderzoeken of het effect van de grootte van het huishouden misschien veroorzaakt wordt door een geringer besteedbaar inkomen per persoon in de grotere huishoudens, is een variabele 'besteedbaar inkomen per persoon' gemaakt. Deze is berekend door het netto huishoudinkomen te verminderen met f1000,- (vaste lasten) en te delen door het aantal personen in het huishouden. Vervolgens zijn de respondenten in 4 categorieën verdeeld (zie tabel 8.35). Als voor deze nieuwe variabele wordt gecorrigeerd (door middel van meervoudige variantieanalyse, methode: uniek), blijft er wel een effect van de grootte van het huishouden op het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater bestaan, maar op de 5 houdingsvariabelen valt het effect van de grootte van het huishouden weg. Dat duidt erop dat het effect van de grootte van het huishouden op redelijkheid, rechtvaardigheid en noodzaak wellicht toegeschreven kan worden aan het geringere besteedbare inkomen per persoon in de grotere huishoudens.

Samenvattend

In het noorden en oosten van Nederland (vooral in Friesland en Overijssel) heeft men gemiddeld een wat positievere houding tegenover het meebetalen aan het waterbeheer. Dat ligt niet aan de urbanisatiegraad en stedelijkheid, want die hebben geen effect op de onderzochte variabelen (zie hoofdstuk 9). Het is niet duidelijk waaraan dat wel ligt.

Huishoudens met 3 of meer personen zijn over de hele linie minder positief dan de 1- of 2-persoonshuishoudens. Dat ligt waarschijnlijk niet aan de hoogte van de belasting. Dan had het resultaat moeten zijn, dat er vooral verschil is tussen eenpersoonshuishoudens versus meerpersoonshuishoudens (eenpersoonshuishoudens positiever omdat ze minder zuiveringsheffing betalen) en eventueel tussen tweepersoonshuishoudens en de rest (tweepersoonshuishoudens minder positief want ze betalen voor 3 vervuilingseenheden). Ook het feit dat eigenaars van huizen gemiddeld positiever oordelen terwijl zij toch meer betalen (zie paragraaf 9.2.3), wijst erop dat de hoogte van de offers in dit onderzoek geen verklarende factor is voor houding en oordeel over het waterbeheer.

Overigens hoeft het niet altijd zo te zijn dat hogere offers tot een negatievere houding leiden. Er zijn voorbeelden bekend waarbij men iets meer ging waarderen toen men er meer voor moest betalen. Toen in Duitsland aan boeren gratis uitgestort rioolslib werd aangeboden wilden ze dat niet hebben. Toen hetzelfde slib veel later opnieuw werd aangeboden voor 1 DM per m³, vond het wel aftrek.

8.5 De mate waarin de doelgroep over hulpbronnen beschikt

Onder hulpbronnen wordt verstaan: inkomen, tijd en vaardigheden waarover men beschikt om aan een maatregel te kunnen meewerken. Omdat de belastingheffing door de waterschappen de enige maatregel is die burgers direct raakt is in dit onderzoek alleen de hulpbron 'inkomen' onderzocht. Omdat in de vragenlijst steeds is gevraagd of men het redelijk (rechtvaardig, noodzakelijk) vindt dat "U of uw huishouden" moet betalen, is gekeken naar het netto huishoudinkomen (zie tabel 8.33).

Tabel 8.33: Respondenten naar netto huishoudinkomen

	Aantal	Procent
0-1500	70	4%
1501-2000	87	5%
2001-2500	102	6%
2501-3000	180	10%
3001-4000	455	26%
4001-5000	406	23%
5000-....	465	26%
	-----	-----
Totaal*	1765	100% (* 45 Missing cases)

Regressieanalyses tonen aan dat het nettohuishoudinkomen effect heeft op houding en oordeel. Maar omdat het inkomen tot op de gulden nauwkeurig is opgegeven is het beter categorieën te maken. Met deze indeling is steeds de rangcorrelatiecoëfficiënt van Spearman uitgerekend (tabel 8.34) (de rangcorrelatiecoëfficiënt van Spearman is de correlatiecoëfficiënt tussen de rangordes van de variabelen, dus een associatiemaat voor ordinale variabelen). De correlaties in tabel 8.34 zijn niet groot. Ondanks de sterke significanties kunnen hier dus geen conclusies aan verbonden worden; de sterke significanties worden veroorzaakt door de grootte van N. Bij een grote steekproef zijn correlaties altijd heel significant.

Ook hier is een variabele 'bestedbaar inkomen per persoon' gemaakt (tabel 8.35). Deze is berekend door het netto huishoudinkomen te verminderen met f1000,- (vaste lasten) en te delen door het aantal personen in het huishouden. Vervolgens zijn de respondenten in 4 categorieën

verdeeld. De rangcorrelatiecoëfficiënten van deze variabele 'bestedbaar inkomen per persoon' met de afhankelijke variabelen zijn wat groter, maar nog steeds erg klein.

Tabel 8.34: Rangcorrelatiecoëfficiënten (Spearman) van netto huishoudinkomen met de oordeel- en de houdingsvariabelen

	rancorrelatiecoëfficiënt	p<
oordeel uitvoering	0,0682	0,008
redelijkh. betalen	0,1470	0,000
rechtv.heid heffing	0,1093	0,000
rechtv.heid omslag	0,1397	0,000
noodz. heffing	0,1051	0,000
noodz. omslag	0,1228	0,000

Tabel 8.35: Respondenten naar besteedbaar inkomen per persoon

	Aantal	Procent
laag	454	26%
.	426	24%
.	448	25%
hoog	437	25%
Totaal*	1765	100% (* 45 Missing cases)

Tabel 8.36: Rangcorrelatiecoëfficiënten (Spearman) van besteedbaar inkomen met de oordeel- en de houdingsvariabelen

	rancorrelatiecoëfficiënt	p<
oordeel uitvoering	0,1334	0,000
redelijkh. betalen	0,2009	0,000
rechtv.heid heffing	0,1752	0,000
rechtv.heid omslag	0,1820	0,000
noodz. heffing	0,1567	0,000
noodz. omslag	0,1806	0,000

Samenvattend

Er is wel een positief verband tussen de afhankelijke variabelen en inkomen, maar dit is niet sterk. De verklaarde variantie is 4% of minder.

8.6 De verwachtingen over toekomstige maatregelen

De vraag "Hoe verwacht u dat de belasting van het waterschap zich in de toekomst zal ontwikkelen" kent 6 antwoordcategorieën (zie tabel 8.37). De meeste respondenten verwachten dat de belasting van het waterschap hoger of veel hoger zal worden. Omdat de andere groepen te klein zijn, zijn in de analyse alleen de categorieën 'hoger' en 'veel hoger' met elkaar vergeleken. Er is een significant verschil in oordeel over de uitvoering, tussen degenen die denken dat de waterschapsbelasting hoger zal worden en degenen die denken dat deze véél hoger zal worden: $F(1,1358)=8,77$, $p<0,0031$. Respondenten die denken dat de belasting véél hoger zal worden, oordelen minder positief over de uitvoering van het waterbeheer (tabel 8.38). Er is ook significant verschil tussen 'hoger' en 'véél hoger' voor de 5 houdingsvariabelen: $F(5,1534)=2,61$, $p<0,023$. Ook de univariate effecten zijn alle 5 significant (tabel 8.39): degenen die denken dat de belasting van het waterschap véél hoger zal worden oordelen minder positief dan degenen die denken dat deze hoger zal worden.

Tabel 8.37: Respondenten naar verwachte ontwikkeling van de waterschapsbelasting

	Aantal	Procent
zal veel lager worden	7	0%
zal lager worden	9	1%
zal gelijk blijven	143	8%
zal hoger worden	1196	66%
zal veel hoger worden	344	19%
weet niet	11	6%
	-----	-----
Totaal	1810	100%

Tabel 8.38: Effect van verwachte ontwikkeling van de waterschapsbelasting op algemeen oordeel over de uitvoering

verwachte ontwikkeling belasting waterschap:	hoger	veel hoger
	4,11	3,91

Tabel 8.39: Effect van verwachte ontwikkeling van de waterschapsbelasting op de houdingsvariabelen

variabele	verwachte ontwikkeling belasting waterschap:		F(1,1538)	p<
	hoger	veel hoger		
redelijkh. betalen	4,64	4,48	4,74	0,030
rechtv.heid heffing	4,44	4,22	8,86	0,003
rechtv.heid omslag	4,51	4,27	11,60	0,001
noodz. heffing	4,49	4,30	6,60	0,010
noodz. omslag	4,47	4,29	5,60	0,018

Samenvattend

De meeste respondenten denken dat de belasting van het waterschap hoger of veel hoger zal worden. Degenen die denken dat de belasting véél hoger zal worden hebben een minder positief oordeel en een minder positieve houding dan degenen die denken dat de belasting hoger zal worden.

8.7 De mate waarin de doelgroep tegelijkertijd met verruimende maatregelen wordt geconfronteerd

De enige maatregel van het waterbeheer die burgers direct raakt, is de belastingheffing. Dus is de enige verruimende maatregel de kwijtscheldingsregeling. Gevraagd is of men bekend is met deze kwijtscheldingsregeling. De resultaten staan in tabel 8.40.

Tabel 8.40: Respondenten naar bekendheid met kwijtscheldingsregeling ("Is er volgens u een kwijtscheldingsregeling voor de belasting van het waterschap?")

	Aantal	Procent
ja	771	43%
nee	370	20%
weet niet	669	37%
	-----	-----
Totaal	1810	100%

Om te onderzoeken of deze bekendheid verschilt per provincie, is hiervan een kruistabel gemaakt (zie bijlage 11). De bekendheid van de kwijtscheldingsregeling is niet significant verschillend per provincie (Pearsons X^2 is 23,47196, met 22 vrijheidsgraden is $p=0,37550$).

De bekendheid met de kwijtscheldingsregeling lijkt geen effect te hebben op houding en beoordeling. Bij variantieanalyse met alle drie de groepen (ja, nee, weet niet) wordt noch voor oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater (enkelvoudig, $F < 1$) noch voor de 5 houdingsvariabelen (multivariaat, $F(10,3608)=1,08517$, $p < 0,396$) een significant effect gevonden. Ook variantieanalyses waarin degenen die wel bekend zijn vergeleken worden met degenen die niet bekend zijn met de kwijtscheldingsregeling, dus zonder degenen die 'weet niet' invulden, leveren geen significante verschillen op (F is steeds kleiner dan 1). Ook het vergelijken van degenen die wel geantwoord hebben (ja of nee) versus degenen die 'weet niet' invulden levert niets op. Voor oordeel over de uitvoering is dan $F(1,1562)=1,11$, $p < 0,2931$ en voor de 5 houdingsvariabelen is $F(5,1804)=2,03$, $p < 0,072$.

Nagegaan is of de groep die eventueel in aanmerking komt voor kwijtschelding misschien bekender is met het bestaan van deze regeling (tabel 8.41). Deze groep omvat grofweg de eenpersoonshuishoudens met een netto-inkomen tot f1400,- en de meerpersoonshuishoudens met een netto-huishoudinkomen tot f1750,-. Pearsons chi-kwadraat over tabel 8.41 is niet significant ($X^2=3,57258$, $df=2$, $p=0,16758$) dus kan niet gezegd worden dat respondenten op of onder bijstandsniveau beter of slechter op de hoogte zijn van de kwijtscheldingsregeling. Ze vullen wat vaker 'ja' in en ook wat vaker 'nee', en wat minder vaak 'weet niet'.

Tabel 8.41: Respondenten naar bekendheid met de kwijtscheldingsregel en inkomen (onder of boven bijstandsniveau) (kolompercentages)

	Inkomen:				Rij-totaal	
	> bijstand		<= bijstand			
	Aantal	Kol. %	Aantal	Kol. %		
Bekend met kwijtschelding:						
ja	735	42%	36	47%	771	43%
nee	350	20%	20	26%	370	21%
weet niet	648	37%	21	27%	669	37%
Kolom-totaal	1733	96%	77	4%	1810	100%

Samenvattend

Er is geen effect van bekendheid met de kwijtscheldingsregeling op houding en oordeel.

8.8 Gevoelde rechtvaardigheid: het besef van verantwoordelijkheid

Het besef van verantwoordelijkheid valt uiteen in:

- Ben ik (mede) verantwoordelijk voor het probleem?
- Ben ik (mede) verantwoordelijk voor de oplossing van het probleem?

Ben ik (mede) verantwoordelijk voor het probleem?

Dit is alleen geoperationaliseerd voor het onderwerp watervervuiling, door middel van de vraag "Wat zijn oorzaken van de vervuiling van oppervlaktewater?" (tabel 8.42). Men mocht maximaal 3 oorzaken kiezen. Gemiddeld heeft men 2,9 oorzaken aangekruist. Uit tabel 8.42 blijkt dat de meest respondenten (80%) 'lozingen door de industrie' als een van de drie belangrijkste oorzaken van watervervuiling zien. Op de tweede plaats komt de landbouw: 71% rekent bestrijdingsmiddelen en/of mest en gier tot de belangrijkste oorzaken (zie bijlage 12).

Tabel 8.42: Oorzaken van vervuiling van oppervlaktewater

	Aantal	Pct van antwoorden	Pct van respondenten
lozingen door de industrie	1446	28%	80%
bestrijdingsmiddelen in de landbouw	869	17%	48%
mest en gier	807	15%	45%
wasmiddelen en schoonmaakmiddelen	595	11%	33%
rioolwaterlozingen	483	9%	27%
grondvervuiling	297	6%	16%
scheepvaart	289	6%	16%
afval in het water/op de bodem	283	5%	16%
zure regen	168	3%	9%
weet niet	27	1%	2%
Totaal antwoorden	5264	100%	291% *

(* omdat men meer dan 1 antwoord aan mocht kruisen is dit totaal groter dan 100)

Uit de derde nota waterhuishouding (1989) blijkt dat de lozingen met zuurstofbindende stoffen sinds 1969 in totaal zijn afgenomen. Absoluut gezien zijn de lozingen door bedrijven sterk afgenomen maar door huishoudens enigszins toegenomen, als gevolg van de bevolkingstoename. Zowel absoluut als relatief gezien is daardoor het aandeel van huishoudens in de belasting van het oppervlaktewater met zuurstofbindende stoffen groter geworden dan het aandeel van bedrijven. De belasting van het oppervlaktewater met nutriënten (fosfaat en stikstof) wordt voor het grootste deel veroorzaakt door af- en uitspoeling uit de bodem (landbouw). Ook uit de meer recente Nota Toekomst voor Water (1996) blijkt dat in de afgelopen decennia de belasting van oppervlaktewater met verontreinigende stoffen aanzienlijk verminderd is. Vooral de emissies vanuit industriële en communale (gemeentelijke) bronnen zijn verminderd. Hierdoor wordt het aandeel van de diffuse bronnen groter. Vergeleken met de jaren '70 zijn de emissies van met name de industrie en het stedelijk afvalwater sterk verminderd. Voor veel stoffen, zoals zware metalen, zijn de emissies sinds de jaren '70 met 50-90% gedaald. De vermindering van de zware metalen komt door saneringen en doorvoering van technische maatregelen bij de industrie. Door maatregelen bij de industrie en bij rioolwaterzuiveringsinstallaties is de emissie van fosfor sterk gedaald en die van stikstof ook (maar niet zoveel als de bedoeling was). De vervuiling met bestrijdingsmiddelen is voor veel stoffen afgenomen, maar voor andere weer toegenomen. Voor de grensoverschrijdende belasting (met name de Rijn) geldt globaal hetzelfde omdat in Duitsland en andere landen vergelijkbare maatregelen zijn genomen.

Samenvattend kan gezegd worden dat de rol van de industrie als grote vervuiler sinds de jaren '70 sterk is afgenomen. Toch wordt de industrie door het publiek nog steeds als grootste vervuiler gezien. Blijkbaar blijft zo'n beeld lang hangen. Ook kan het zijn dat men de vervuiling van fabrieken veel viezer vindt dan bijv. rioolwater, zoals geïllustreerd wordt in de open interviews: "Het riool is niet zo erg want dat is organisch, dus dat is afbreekbaar."

In bijlage 9 en 13 zijn kruistabellen opgenomen van de oorzaken van watervervuiling met de waargenomen vervuiling van het oppervlaktewater in de omgeving en met de waargenomen verbetering van de waterkwaliteit. Over het algemeen verschillen de genoemde oorzaken niet veel naarmate men het water in de omgeving meer of minder vervuild vindt of naarmate men wel of geen verbetering in waterkwaliteit waarneemt. Het enige opvallende is dat de oorzaak 'afval in het water of op de bodem' wat vaker genoemd wordt door degenen die het water de laatste jaren niet schoner vinden geworden en wat minder vaak door degenen die het

oppervlaktewater in de omgeving niet vervuild vinden. Dit kan wellicht verklaard worden doordat afval in het water of op de bodem zichtbaar is. Uit engels onderzoek (House, 1995 en 1996) blijkt ook dat esthetische aspecten een belangrijke rol spelen bij de perceptie van de waterkwaliteit (zie ook 2.5.1).

Was/schoonmaakmiddelen en rioolwaterlozingen

Degenen die een (mede) door huishoudens veroorzaakte oorzaak aankruisen, worden verondersteld zichzelf (deels) als oorzaak van watervervuiling te beschouwen. 'Wasmiddelen en schoonmaakmiddelen uit huishoudens' en 'rioolwaterlozingen' zijn de enige twee oorzaken die (deels) direct van huishoudens afkomstig zijn. Als deze in combinatie bekeken worden, blijkt dat 47% van de respondenten géén van deze twee oorzaken aankruist (tabel 8.43) en huishoudens dus niet als een van de belangrijkste drie oorzaken van de vervuiling van oppervlaktewater ziet.

Deze twee factoren zijn eerst apart en daarna samen in de variantieanalyse opgenomen. Op het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater heeft alleen was/schoonmaakmiddelen een significant effect: $F(1,1562)=15,31$, $p<0,0001$. Het effect van rioolwaterlozingen is niet significant ($F<1$). Degenen die was- en schoonmaakmiddelen uit huishoudens tot een van de belangrijkste drie oorzaken van de vervuiling van oppervlaktewater rekenen, oordelen positiever over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater.

Tabel 8.43: Respondenten naar aantal oorzaken van vervuiling oppervlaktewater dat afkomstig is van huishoudens (was-/schoonmaakmiddelen en/of rioolwaterlozingen)

	Aantal	Procent
geen van deze 2	856	47%
één van deze 2	830	46%
beide	124	7%
Totaal	1810	100%

Tabel 8.44: Effect van aankruisen van was/schoonmaakmiddelen op algemeen oordeel over de uitvoering

was/schoonmaakmiddelen huishoudens belangrijke oorzaak watervervuiling:	was/schoonmaakmiddelen huishoudens belangrijke oorzaak watervervuiling:	
	nee	ja
	4,01	4,23

Multivariaat heeft het feit of men was/schoonmaakmiddelen uit huishoudens tot een van de belangrijkste drie oorzaken van watervervuiling rekent, een significant effect op de 5 houdingsvariabelen: $F(5,1804)=6,33$, $p<0,000$. De univariate effecten voor rechtvaardigheid en noodzaak van beide soorten belasting zijn significant (tabel 8.45), maar voor redelijkheid meebetalen aan het waterbeheer in het algemeen niet. Degenen die was/schoonmaakmiddelen aangekruist hebben, zijn gemiddeld positiever. De verschillen zijn het meest uitgesproken voor de rechtvaardigheid en noodzaak van de zuiveringsheffing.

Degenen die rioolwaterlozingen aanwijzen als een van de drie belangrijkste oorzaken van vervuiling van oppervlaktewater wijken niet significant af van degenen die dat niet doen: $F(5,1804)=1,71$, $p<0,129$.

Tabel 8.45: Effect van aankruisen van was/schoonmaakmiddelen uit huishoudens als een van de oorzaken van vervuiling op de houdingsvariabelen

variabele	was/schoonmaakmiddelen huishoudens belangrijke oorzaak watervervuiling:			F(1,1808)	p<
	nee	ja			
rechtv.heid heffing	4,28	4,56		23,42	0,000
rechtv.heid omslag	4,40	4,52		4,68	0,031
noodz. heffing	4,32	4,61		23,28	0,000
noodz. omslag	4,34	4,54		9,52	0,002

Het aantal door huishoudens veroorzaakte oorzaken dat men aankruist

Als alle drie de antwoordcategorieën (0, 1 en 2) in de variantieanalyse worden meegenomen, wordt een significant effect gevonden: $F(2,1561)=7,11$, $p<0,0008$ (tabel 8.46). De Scheffétoets laat echter zien dat degenen die beide oorzaken aankruisen significant positiever oordelen dan degenen die er 0 of 1 aankruisen, maar dat het verschil tussen degenen die er 0 aankruisen en degenen die er 1 aankruisen niet significant is.

Het multivariate effect van het aantal door huishoudens veroorzaakte oorzaken (geen, 1 of beide) is significant voor de 5 houdingsvariabelen: $F(10,3608)=2,85204$, $p<0,002$. De univariate effecten voor rechtvaardigheid en noodzaak zijn ook significant, maar voor redelijkheid meebetalen algemeen niet. Zie tabel 8.47. Voor alle vier deze variabelen geldt dat het verschil tussen 0 en 1 significant is. Bovendien is voor rechtvaardigheid en noodzaak van de heffing het verschil tussen 0 en 2 significant (Scheffétoets met $p<0,05$). De verschillen tussen 1 en 2 zijn niet significant.

Omdat de heffing te maken heeft met waterkwaliteit en de omslag met kwantiteit, is het te verwachten dat de mate waarin men zichzelf verantwoordelijk acht voor de vervuiling van oppervlaktewater effect heeft op de houding tegenover de heffing maar niet op de houding tegenover de omslag. Er wordt echter ook een effect op de houding tegenover de omslag gevonden. Dit effect is wel kleiner dan het effect op de houding tegenover de heffing. (De verschillen tussen de gemiddelden zijn groter voor de variabelen die met de heffing te maken hebben, en F is ook veel groter.)

Tabel 8.46: Effect van het aantal aangekruiste oorzaken van watervervuiling dat uit huishoudens afkomstig is op algemeen oordeel over de uitvoering

aantal oorzaken watervervuiling door huishoudens:			
	0	1	2
	4,01	4,11	4,41

Tabel 8.47: Effect van het aantal aangekruiste oorzaken van watervervuiling dat uit huishoudens afkomstig is op de houdingsvariabelen

variabele	aantal oorzaken watervervuiling door huishoudens:			F(2,1807)	p<
	0	1	2		
rechtv.heffing	4,23	4,48	4,61	12,15	0,000
rechtv.omslag	4,35	4,52	4,52	5,05	0,007
noodz.heffing	4,29	4,51	4,62	9,18	0,000
noodz.omslag	4,32	4,49	4,44	1,56	0,014

Samenvattend

Degenen die was- en schoonmaakmiddelen uit huishoudens tot een van de belangrijkste drie oorzaken van de vervuiling van oppervlaktewater rekenen, oordelen positiever over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater. Ook is deze groep respondenten gemiddeld

positiever over de noodzaak en rechtvaardigheid van beide belastingen. De verschillen zijn het meest uitgesproken voor de rechtvaardigheid en noodzaak van de zuiveringsheffing.

Er worden geen significante verschillen gevonden tussen degenen die rioolwaterlozingen als een van de belangrijkste oorzaken van watervervuiling zien en degenen die dat niet doen. Rioolwaterlozingen zijn in tegenstelling tot 'was/schoonmaakmiddelen uit huishoudens' niet alleen van huishoudens afkomstig. Naarmate men meer van deze (deels) uit huishoudens afkomstige oorzaken aankruist, gaat men positiever oordelen.

Ben ik (mede) verantwoordelijk voor de oplossing van het probleem?

Om dit te operationaliseren is voor de drie onderwerpen (waterkwaliteit, onderhoud en versterking van dijken en kaden, en peilbeheer) gevraagd maximaal drie groepen aan te kruisen waarvan men vindt dat deze moeten bijdragen aan de kosten. De resultaten staan in de tabellen 8.48 tot 8.50.

Voor de kosten van de bestrijding van vervuiling van oppervlaktewater wordt de categorie 'bedrijven/industrie' het meest genoemd, gevolgd door 'alle inwoners van Nederland'. Voor de kosten van onderhoud en versterking van dijken en kaden en voor peilbeheer komen 'de overheid' en 'alle inwoners' op de eerste twee plaatsen. Blijkbaar worden peilbeheer en waterkering meer gezien als onderwerpen waaraan iedereen moet bijdragen dan de bestrijding van watervervuiling. Dat heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat bedrijven/industrie als de grootste vervuiler worden gezien.

Dit wordt geïllustreerd door uitspraken van respondenten tijdens de open interviews. Op de vraag wie moeten bijdragen aan de kosten van de bestrijding van watervervuiling en of men het terecht vindt dat men zelf hieraan moet bijdragen werd onder meer als volgt gereageerd:

"Bedrijven die met chemische producten werken (moeten de kosten betalen)."

"Bedrijven moeten zorg dragen voor hun afvalproducten, met name chemische middelen en zware metalen enzo."

"Ten eerste moeten vervuilers betalen en ten tweede gebruikers. Met vervuilers bedoel ik bedrijven en met gebruikers particulieren. Degene die echt chemisch vervuult, dat het er moeilijk uitgehaald kan worden, dat moest eigenlijk verboden worden, maar die moet in elk geval meer betalen. Particulieren, huishoudens, hebben veel onschuldig vervuuld water. Die moesten dan minder betalen."

"Het moet in verhouding. Een fabriek vervuult meer, duizenden liters, dus die moet meer betalen. Het is wel terecht dat wij moeten bijdragen, maar niet zo veel, wij gebruiken water om te leven, maar fabrieken die produceren, om winst te maken, dus die mogen wel extra betalen."

Het kan ook voorkomen dat men vindt dat men zelf moet meebetalen omdat dat democratisch besloten is:

"Ik ben niet zo gemotiveerd voor dijkversterking, ik ben niet overtuigd van het belang ... Ik ben een brave burger dus als dat democratisch besloten wordt (dat ik hieraan moet bijdragen) doe ik dat wel."

Sommige respondenten beschouwen de categorieën 'alle inwoners van Nederland' en 'de overheid' als synoniem. Maar dat geldt niet voor iedereen, zoals blijkt uit het volgende gedeelte van een open interview:

- Wie vindt u dat moet bijdragen aan de kosten van de bestrijding van watervervuiling?

"De regering, ik betaal al veel te veel."

- Vindt u dat u hieraan moet bijdragen?

"Nee."

- Wie vindt u dat moet bijdragen aan de kosten van dijkversterking?

"Alleen de staat."

- Vindt u dat u hieraan moet bijdragen?

"Nee."

Zijn vrouw roept uit de keuken: "Maar als de staat betaalt, betaal je mee, via de belasting."

'Ja, ik betaal wel aan meer dingen mee waar ik niet achter sta."

Tabel 8.48: Groepen die moeten bijdragen in de kosten van de bestrijding van de vervuiling van oppervlaktewater

	Aantal	Pct van antwoorden	Pct van respondenten
bedrijven/industrie	1569	32%	87%
alle inwoners van Nederland	1293	26%	71%
landbouw	947	19%	52%
de overheid	879	18%	49%
het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf	143	3%	8%
stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties	60	1%	3%
Totaal antwoorden	4891	100%	270% ●

(* omdat men meer dan 1 antwoord aan mocht kruisen is dit totaal groter dan 100)

Tabel 8.49: Groepen die moeten bijdragen in de kosten van onderhoud en versterking van dijken en kaden

	Aantal	Pct van antwoorden	Pct van respondenten
de overheid	1191	30%	66%
alle inwoners van Nederland	1184	30%	65%
bedrijven/industrie in het gebied er achter	733	18%	41%
de mensen die er achter wonen	357	9%	20%
de boeren die er land hebben	293	7%	16%
stichtingen, verenigingen, natuurbesch.org.	124	3%	7%
scheepvaart	122	3%	7%
Totaal antwoorden	4004	100%	221% ●

(* omdat men meer dan 1 antwoord aan mocht kruisen is dit totaal groter dan 100)

Tabel 8.50: Groepen die moeten bijdragen in de kosten van het regelen van de waterstanden

	Aantal	Pct van antwoorden	Pct van respondenten
alle inwoners van Nederland	1282	30%	71%
de overheid	1121	26%	62%
bedrijven/industrie	887	21%	49%
landbouw	639	15%	35%
het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf	225	5%	12%
stichtingen, verenigingen, natuurbesch.org.	86	2%	5%
Totaal antwoorden	4240	100%	235% ●

(* omdat men meer dan 1 antwoord aan mocht kruisen is dit totaal groter dan 100)

Voor de analyse zijn degenen die bij deze drie vragen 'alle inwoners van nederland' hebben aangekruist, vergeleken met degenen die dat niet hebben aangekruist. Hetzelfde is gedaan voor 'de overheid'.

Het feit of men aangekruist heeft dat alle inwoners van nederland moeten bijdragen heeft een significant effect op het oordeel over de uitvoering van het waterbeheer in het algemeen (voor alle drie de onderwerpen: watervervuiling, dijken/kaden, peilbeheer, zie tabel 8.51). Degenen die vinden dat alle inwoners van nederland moeten bijdragen aan de kosten van het waterbeheer oordelen positiever over de uitvoering daarvan.

Tabel 8.51: Effect van het antwoord op de vraag 'moeten alle inwoners van Nederland bijdragen ..' op algemeen oordeel over de uitvoering

Moeten alle inwoners van nederland bijdragen in de kosten van:			F(1,1562)	p<
	nee	ja		
bestrijding vervuiling ow.	3,78	4,20	53,19	0,000
onderhoud dijken/kaden	3,90	4,18	25,43	0,000
peilbeheer	3,84	4,18	32,19	0,000

Degenen die vinden dat de overheid moet bijdragen in de kosten van waterbeheer, oordelen juist minder positief over de uitvoering (voor alledrie de onderwerpen, zie tabel 8.52).

Indien de drie factoren tegelijk worden geanalyseerd blijft alleen de invloed van of men vindt dat de overheid moet bijdragen in de kosten van de bestrijding van watervervuiling op het oordeel over de uitvoering significant. Dat betekent dat dit effect sterker is dan de andere twee effecten (of men vindt dat de overheid moet bijdragen in de kosten van peilbeheer en of de overheid moet bijdragen in de kosten van onderhoud en versterking van dijken en kaden).

Tabel 8.52: Effect van het antwoord op de vraag 'moet de overheid bijdragen ..' op algemeen oordeel over de uitvoering

Moet de overheid bijdragen in de kosten van:			F(1,1562)	p<
	nee	ja		
bestrijding vervuiling	4,17	3,99	10,50	0,0012
onderhoud dijken/kaden	4,19	4,03	8,95	0,0028
peilbeheer	4,15	4,04	4,36	0,0369

Ook voor de 5 houdingsvariabelen geldt, dat voor alledrie de terreinen van waterbeheer degenen die vinden dat alle inwoners moeten bijdragen aan de kosten ervan significant positiever zijn dan degenen die dat niet vinden. De multivariate effecten zijn voor het bijdragen aan de kosten van de bestrijding van watervervuiling: $F(5,1804)=81,62$, $p<0,000$, voor het bijdragen aan de kosten van onderhoud en versterking van dijken en kaden: $F(5,1804)=30,27$, $p<0,000$ en voor het bijdragen aan de kosten van peilbeheer: $F(5,1804)=43,31$, $p<0,000$. De univariate effecten worden weergegeven in tabel 8.53. Voor alledrie de onderzochte terreinen van het waterbeheer geldt, dat degenen die inwoners tot een van de belangrijkste drie groepen rekenen die moeten bijdragen in de kosten, een positievere houding hebben.

Voor het bijdragen van de overheid geldt een omgekeerd effect: degenen die vinden dat de overheid moet bijdragen zijn significant minder positief op de houdingsvariabelen. Dit geldt multivariaat voor zowel de bestrijding van watervervuiling ($F(5,1804)=13,00$, $p<0,000$) als de kosten van onderhoud en versterking van dijken en kaden ($F(5,1804)=5,49$, $p<0,000$) en de kosten van peilbeheer ($F(5,1804)=5,81$, $p<0,000$) De univariate effecten zijn staan in tabel 8.54.

Voor alledrie de onderwerpen geldt dat degenen die de overheid noemen als een van de groepen die moeten bijdragen minder positief zijn dan degenen die de overheid niet noemen, zowel over de redelijkheid van het zelf moeten meebetalen als over de noodzaak en rechtvaardigheid van beide belastingen.

Als alledrie de factoren tegelijk in de analyse worden opgenomen, blijft alleen de invloed van of men vindt dat de overheid moet bijdragen aan de kosten van de bestrijding van watervervuiling significant. Dat betekent dat ook voor de 5 houdingsvariabelen dit effect sterker is dan of men vindt dat de overheid moet bijdragen in de kosten van peilbeheer en in de kosten van onderhoud en versterking van dijken en kaden.

Samenvattend

Mensen die vinden dat alle inwoners van Nederland moeten bijdragen aan de kosten van het waterbeheer hebben op alle punten een positievere houding dan mensen die dat niet vinden. Het omgekeerde geldt voor mensen die vinden dat de overheid moet bijdragen in de kosten van het waterbeheer. Zij oordelen op alle punten minder positief dan degenen die de overheid niet aankruisen. Blijkbaar leidt een besef van eigen verantwoordelijkheid voor de oplossing van een probleem tot een positievere houding en beoordeling. Deze effecten zijn het sterkst voor de kosten van de bestrijding van de vervuiling van oppervlaktewater.

Tabel 8.53: Effect van het antwoord op de vraag 'moeten alle inwoners van Nederland bijdragen ..' op de houdingsvariabelen

Moeten alle inwoners van Nederland bijdragen in de kosten van ...				
... bestrijding vervuiling oppervlaktewater:				
	nee	ja	F(1,1808)	p<
redelijkh. betalen	3,92	4,85	250,03	0,000
rechtv.heid heffing	3,62	4,67	357,88	0,000
rechtv.heid omslag	3,79	4,70	261,18	0,000
noodz. heffing	3,67	4,71	322,93	0,000
noodz. omslag	3,75	4,67	221,44	0,000
... onderhoud/versterking dijken/kaden:				
	nee	ja	F(1,1808)	p<
redelijkh. betalen	4,23	4,77	84,42	0,000
rechtv.heid heffing	4,00	4,57	100,52	0,000
rechtv.heid omslag	4,03	4,65	124,25	0,000
noodz. heffing	4,03	4,62	100,01	0,000
noodz. omslag	3,96	4,65	133,33	0,000
... peilbeheer:				
	nee	ja	F(1,1808)	p<
redelijkh. betalen	4,05	4,80	160,30	0,000
rechtv.heid heffing	3,84	4,59	162,64	0,000
rechtv.heid omslag	3,92	4,65	162,49	0,000
noodz. heffing	3,89	4,63	152,67	0,000
noodz. omslag	3,87	4,63	147,19	0,000

Tabel 8.54: Effect van het antwoord op de vraag 'moet de overheid bijdragen ..' op de houdingsvariabelen

Moet de overheid bijdragen in de kosten van ...				
... bestrijding vervuiling oppervlaktewater:				
	nee	ja	F(1,1808)	p<
redelijkh. betalen	4,75	4,40	39,08	0,000
rechtv.heid heffing	4,55	4,18	46,98	0,000
rechtv.heid omslag	4,64	4,23	58,51	0,000
noodz. heffing	4,59	4,23	40,77	0,000
noodz. omslag	4,57	4,23	32,89	0,000
... onderhoud/versterking dijken/kaden:				
	nee	ja	F(1,1808)	p<
redelijkh. betalen	4,73	4,50	14,84	0,000
rechtv.heid heffing	4,55	4,28	22,58	0,000
rechtv.heid omslag	4,63	4,34	24,13	0,000
noodz. heffing	4,58	4,33	17,27	0,000
noodz. omslag	4,57	4,32	16,51	0,000
... peilbeheer:				
	nee	ja	F(1,1808)	p<
redelijkh. betalen	4,74	4,48	20,29	0,000
rechtv.heid heffing	4,53	4,27	20,78	0,000
rechtv.heid omslag	4,61	4,34	23,51	0,000
noodz. heffing	4,58	4,31	20,28	0,000
noodz. omslag	4,54	4,32	13,52	0,000

8.9 Gevoelde rechtvaardigheid: de waargenomen bijdrage van andere groepen

Voor de drie onderwerpen (waterkwaliteit, dijken/kaden en peilbeheer) is steeds voor een aantal groepen gevraagd of deze volgens de respondenten meebetalen. De resultaten staan in tabel 8.55 tot 8.57.

Tabel 8.55: Waargenomen bijdrage van verschillende groepen aan de kosten van de bestrijding van de vervuiling van oppervlaktewater

	ja	nee	weet ik niet
<i>alle inwoners van Nederland</i>	1398 77%	169 9%	243 13%
bedrijven/industrie	1332 74%	204 11%	274 15%
landbouw	1114 62%	259 14%	437 24%
de overheid	1185 66%	251 14%	374 21%
het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf	612 34%	620 34%	578 32%
<i>stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties</i>	336 19%	905 50%	569 31%

Tabel 8.56 Waargenomen bijdrage van verschillende groepen aan de kosten van onderhoud en versterking van dijken en kaden

	ja	nee	weet ik niet
de mensen die er achter wonen	1215 67%	227 13%	368 20%
bedrijven/industrie in het gebied	1028 57%	276 15%	506 28%
de boeren die er land hebben	1110 61%	264 15%	436 24%
alle inwoners van Nederland	1336 74%	171 10%	303 17%
scheepvaart	343 19%	687 38%	780 43%
de overheid	1429 79%	118 7%	263 15%
stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties	301 17%	789 44%	720 40%

Tabel 8.57: Waargenomen bijdrage van verschillende groepen aan de kosten van peilbeheer

	ja	nee	weet ik niet
alle inwoners van Nederland	1312 73%	160 9%	338 19%
bedrijven/industrie	1015 56%	251 14%	544 30%
landbouw	1118 62%	189 10%	503 28%
de overheid	1359 75%	124 7%	327 18%
het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf	627 35%	430 24%	753 42%
stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties	293 16%	732 40%	785 43%

Voor alle drie de onderwerpen denkt ongeveer driekwart van de respondenten dat alle inwoners van Nederland meebetalen aan de kosten. De respondenten denken vaker dat bedrijven/industrie meebetalen aan de kosten van de bestrijding van watervervuiling (74%) dan aan de andere twee onderwerpen (57% resp. 56%). Van de respondenten denkt 66% dat de overheid meebetaalt aan de kosten van waterkwaliteit. Voor de ander twee onderwerpen zijn deze percentages hoger: 79% voor dijken en kaden en 75% voor peilbeheer. Het percentage respondenten dat denkt dat de landbouw meebetaalt is voor de drie onderwerpen gelijk (61%-62%). Verder valt op dat 34% van de respondenten denkt dat het nutsbedrijf of drinkwaterbedrijf een bijdrage levert aan de kosten van de bestrijding van de vervuiling van

oppervlaktewater. Tenslotte is er steeds een groep van 16%-19% die denkt dat stichtingen, verenigingen en natuurbeschermingsorganisaties meebetalen.

Voor de analyse is per respondent per onderwerp een kennisscore gemaakt, die een optelling is van de goede antwoorden op deze vragen. Als men dus op de vraag 'betaalt de volgende groep mee aan de kosten van de bestrijding van de vervuiling van oppervlaktewater' na 'alle inwoners van nederland' ja aankruist is dat een goed antwoord; als men na 'het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf' nee aankruist is dat een goed antwoord. Omdat 'de overheid' voor sommige respondenten voor verwarring zorgde is die weggelaten. Bij 'stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties' is 'nee' als goed antwoord geteld. Dat klopt niet helemaal, want als zo'n organisatie natuurgebieden bezit, zoals Natuurmonumenten, betalen zij mee aan dijken en aan peilbeheer via de omslag ongebouwd. Maar voor de meeste stichtingen, verenigingen en natuurbeschermingsorganisaties geldt dat niet. Voor de drie onderwerpen is naar de volgende groepen gevraagd (tussen haakjes staat het antwoord dat goed is):

1. bestrijding vervuiling oppervlaktewater:

- alle inwoners van nederland (ja)
- bedrijven/industrie (ja)
- landbouw (ja) **
- het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf (nee)
- stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties (nee)

Maximaal aantal goede antwoorden: 5.

2. onderhoud en versterking van dijken en kaden:

- de mensen die er achter wonen (ja)
- bedrijven/industrie in het gebied (ja) *
- de boeren die er land hebben (ja)
- alle inwoners van nederland (ja)
- scheepvaart (nee)
- stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties (nee) ***

Maximaal aantal goede antwoorden: 6.

3. peilbeheer

- alle inwoners van nederland (ja)
- bedrijven/industrie (ja) *
- landbouw (ja)
- het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf (nee)
- stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties (nee) ***

Maximaal aantal goede antwoorden: 5.

* (bedrijven betalen omslag 'gebouwd' als eigenaar rechtspersoon)

** (via vergunningen en heffingen voor lozingen, bv. spoelwater bij veetelers, of voor het gebruik van bestrijdingsmiddelen)

*** (behalve als zo'n organisatie eigenaar van natuurgebieden is, dan betalen ze nl. wel omslag)

De aldus gedefinieerde kennisscores lopen voor waterkwaliteit en peilbeheer van 0 tot 5 en voor onderhoud en versterking van dijken en kaden van 0 tot 6. Tabel 8.58 geeft een overzicht.

Tabel 8.58: Respondenten naar kennisscores van de bijdrage van verschillende groepen aan de kosten van het waterbeheer

1. waterkwaliteitsbeheer		
kennisscore	Aantal	Procent
0	123	7%
.	169	9%
.	277	15%
.	571	32%
.	417	23%
5	253	14%
	-----	-----
Totaal	1810	100%
2. onderhoud en versterking van dijken en kaden		
kennisscore	Aantal	Procent
0	155	9%
.	146	8%
.	206	11%
.	292	16%
.	504	28%
.	327	18%
6	180	10%
	-----	-----
Totaal	1810	100%
3. peilbeheer		
kennisscore	Aantal	Procent
0	241	13%
.	239	13%
.	270	15%
.	600	33%
.	272	15%
5	188	10%
	-----	-----
Totaal	1810	100%

Vervolgens zijn de scores omgecodeerd naar laag (0, 1 of twee antwoorden goed), midden (kwaliteit en peilbeheer 3 antwoorden goed, dijken 3 of 4 antwoorden goed) en hoog (kwaliteit en peilbeheer 4 of 5 antwoorden goed, dijken 5 of 6 antwoorden goed). Met de zo ontstane 3 categorieën zijn variantieanalyses gedaan.

Allerdrie de kennisscores hebben een significant effect op het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater in het algemeen. Voor de kennisscore van "wie betaalt mee aan de bestrijding van de vervuiling van oppervlaktewater" is $F(2,1561)=11,6466$, $p<0,000$. Voor de kennisscore van "wie betaalt mee aan de kosten van onderhoud en versterking van dijken en kaden" is $F(2,1561)=7,1882$, $p<0,0008$. Voor de kennisscore van "wie betaalt mee aan peilbeheer" is $F(2,1561)=4,5053$, $p<0,0112$. Zie tabel 8.59. Uit de Scheffétoets blijkt, dat de verschillen tussen laag en hoog significant zijn voor alle drie de kennisscores ($p<0,05$). Voor kwaliteit en dijken zijn ook de verschillen tussen midden en hoog significant. De verschillen tussen laag en midden zijn niet significant. Over het algemeen kan gezegd worden dat degenen met meer kennis omtrent wie er in werkelijkheid meebetalen aan het waterbeheer, een positiever oordeel over de uitvoering hebben.

Tabel 8.59: Effect van de kennisscores van de bijdrage van verschillende groepen aan de kosten van het waterbeheer op algemeen oordeel over de uitvoering

1. waterkwaliteitsbeheer			
kennisscore:	laag	midden	hoog
	3,95	4,02	4,24
2. onderhoud en versterking van dijken en kaden			
kennisscore:	laag	midden	hoog
	3,97	4,06	4,23
3. peilbeheer			
kennisscore:	laag	midden	hoog
	4,01	4,07	4,21

Tabel 8.60: Effect van de kennisscores van de bijdrage van verschillende groepen aan de kosten van het waterbeheer op de houdingsvariabelen

1. waterkwaliteit					
kennisscore:	laag	midden	hoog	F(2,1807)	p<
red.h.betalen	4,39	4,57	4,76	14,05	0,000
rechtv.heffing	4,16	4,34	4,57	19,48	0,000
rechtv.omslag	4,26	4,43	4,60	13,81	0,000
noodz.heffing	4,18	4,39	4,64	22,90	0,000
noodz.omslag	4,17	4,40	4,61	19,80	0,000
2. onderhoud en versterking van dijken en kaden					
kennisscore:	laag	midden	hoog	F(2,1807)	p<
red.h.betalen	4,35	4,60	4,78	16,13	0,000
rechtv.heffing	4,17	4,41	4,50	11,03	0,000
rechtv.omslag	4,19	4,49	4,62	18,26	0,000
noodz.heffing	4,21	4,45	4,57	11,90	0,000
noodz.omslag	4,17	4,44	4,60	15,89	0,000
3. peilbeheer					
kennisscore:	laag	midden	hoog	F(2,1807)	p<
red.h.betalen	4,42	4,64	4,76	12,39	0,000
rechtv.heffing	4,23	4,42	4,54	10,13	0,000
rechtv.omslag	4,29	4,50	4,60	11,52	0,000
noodz.heffing	4,26	4,51	4,55	11,29	0,000
noodz.omslag	4,27	4,46	4,56	8,42	0,000

Multivariaat wordt voor alle drie deze kennisscores een significant hoofdeffect gevonden op de houdingsvariabelen. Voor de kennisscore van "wie betaalt mee aan de bestrijding van de vervuiling van oppervlaktewater" is $F(10,3608)=5,18343$, $p<0,000$. Voor de kennisscore van "wie betaalt mee aan de kosten van onderhoud en versterking van dijken en kaden" is $F(10,3608)=4,38086$, $p<0,000$. Voor de kennisscore van "wie betaalt mee aan peilbeheer" is $F(10,3608)=3,74045$, $p<0,000$. Bovendien zijn steeds de univariate effecten van alle 5 de afhankelijke variabelen significant (tabel 8.60). Respondenten met meer kennis van welke groepen meebetalen aan het waterbeheer, hebben een positievere houding.

Uit de Scheffétoets (met $p<0,05$) blijkt dat voor de kennisscore over wie in werkelijkheid meebetalen aan het kwaliteitsbeheer, alle verschillen significant zijn (hoe hoger de kennisscore, hoe positiever de houding) behalve die tussen laag en midden bij 'redelijkheid meebetalen in

het algemeen', daar zijn dus alleen degenen met een hoge kennisscore significant positiever dan degenen met een midden- of lage score.

Voor de kennisscore over wie in werkelijkheid meebetaalt aan onderhoud en versterking van dijken en kaden, zijn voor 'redelijkheid meebetalen' alle verschillen significant: hoe hoger de kennisscore, hoe positiever men is over het zelf moeten meebetalen. Voor rechtvaardigheid en noodzaak van beide belastingen geldt dat degenen met een lage kennisscore significant minder positief zijn dan degenen met een midden- of hoge kennisscore.

Voor de kennisscore over wie in werkelijkheid meebetalen aan het peilbeheer geldt voor alle 5 de afhankelijke variabelen dat degenen die een midden- of hoge kennisscore hebben significant positiever zijn dan degenen met een lage kennisscore.

Samenvattend

Naarmate men meer kennis heeft van welke groepen er in werkelijkheid meebetalen aan het waterbeheer, oordeelt men positiever, zowel over de uitvoering van het waterbeheer als over de redelijkheid, rechtvaardigheid en noodzaak van het zelf bijdragen aan de kosten van het waterbeheer.

8.10 Gevoelde rechtvaardigheid: de waargenomen mogelijkheden tot ontduiking

Er is gevraagd of men denkt dat in de praktijk iedereen aan de betalingsverplichtingen wordt gehouden (tabel 8.61); degenen die hier 'nee' antwoordden is gevraagd wie men denkt dat niet aan deze verplichtingen wordt gehouden (tabel 8.62).

Tabel 8.61: Waargenomen mogelijkheden tot ontduiking

	Aantal	Procent
ja (=geen mog.heid ontduiking)	1042	58%
nee(=ontduiken is wel mogelijk)	334	19%
weet niet	434	24%
	-----	-----
Totaal	1810	100%

Tabel 8.62: Mogelijkheden tot ontduiking zien naar welke groepen men denkt dat ontduiken

	Aantal	Pct van antwoorden	Pct van respondenten
inwoners van Nederland	115	25%	34%
bedrijven/industrie	166	36%	50%
landbouw	122	26%	37%
weet niet	63	14%	19%
	-----	-----	-----
Totaal antwoorden	466	100%	140% *

(* omdat men meer dan 1 antwoord aan mocht kruisen is dit totaal groter dan 100)

Uit deze tabellen blijkt dat het grootste deel van de respondenten (58%) denkt dat iedereen aan de betalingsverplichtingen wordt gehouden, maar er is ook een groep die het niet weet (24%). Degenen die denken dat **niet** iedereen aan de betalingsverplichtingen wordt gehouden, denken hierbij vooral aan bedrijven/industrie en in mindere mate aan landbouw en inwoners.

Uit de open interviews blijkt ook dat men vooral bij industrie mogelijkheden tot ontduiking waarneemt:

"Ik denk dat er een hoop onderuit komen, door illegale lozingen, vooral fabrieken en schepen. Ze kondigen vantevoren aan op welke dag ze komen controleren of er geloosd wordt, ja dan wordt er die dag natuurlijk niet geloosd. Bedrijven die aan het water staan moeten ze harder aanpakken."

"Fabrieken worden niet echt aan de verplichtingen gehouden. De controle daarop is zo lek als een mandje. Particulieren worden er wel aan gehouden."

De waargenomen mogelijkheid tot ontduiking zoals door deze vraag geoperationaliseerd heeft een significant effect op het algemeen oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater: $F(2,1561)=26,39$, $p<0,000$. Degenen die geen mogelijkheid tot ontduiking zien oordelen positiever (tabel 8.63).

Uit de Scheffétoets blijkt dat degenen die denken dat iedereen aan de betalingsverplichting wordt gehouden significant verschillen van degenen die 'nee' en van degenen die 'weet niet' invulden, maar dat het verschil tussen 'nee' en 'weet niet' niet significant is.

Tabel 8.63: Effect van de waargenomen mogelijkheid tot ontduiking op algemeen oordeel uitvoering

Wordt iedereen aan de betalingsverplichting gehouden?	ja	nee	weet niet
	4,23	3,77	3,95

Voor de respondenten die denken dat niet iedereen aan de betalingsverplichtingen wordt gehouden, is gekeken of het verschil maakt welke groepen men denkt dat kunnen ontduiken. Dit blijkt geen significant effect te hebben op algemeen oordeel over de uitvoering (alle F's zijn kleiner dan 1).

Het multivariate hoofdeffect van de waargenomen mogelijkheid tot ontduiking op de 5 houdingsvariabelen is significant: $F(10,3608)=8,14787$, $p<0,000$. Ook hier geldt dat degenen die denken dat iedereen aan de verplichtingen wordt gehouden, positiever zijn (tabel 8.64). De verschillen tussen degenen die denken dat dat niet zo is en degenen die 'weet niet' invullen zijn verwaarloosbaar. Uit de Scheffétoets blijkt dat 'ja' significant verschilt van 'nee' en van 'weet niet' ($p<0,05$). De verschillen tussen 'nee' en 'weet niet' zijn niet significant.

Tabel 8.64: Effect van de waargenomen mogelijkheid tot ontduiking op de houdingsvariabelen

Wordt iedereen aan de betalingsverplichting gehouden?	ja	nee	weet niet	F(2,1807)	p<
red.h.betalen	4,72	4,40	4,39	16,64	0,000
rechtv.heffing	4,55	4,12	4,14	29,53	0,000
rechtv.omslag	4,63	4,17	4,20	33,12	0,000
noodz.heffing	4,60	4,19	4,15	28,94	0,000
noodz.omslag	4,61	4,11	4,13	35,01	0,000

Voor de respondenten die denken dat niet iedereen aan de betalingsverplichtingen wordt gehouden, zijn steeds degenen die een bepaalde groep wel aankruisen vergeleken met degenen die die groep niet aankruisen. Er wordt geen significant effect op de houdingsvariabelen gevonden van het aankruisen van 'bedrijven/industrie' ($F(5,328)=1,05$, $p<0,387$), noch van 'landbouw' ($F(5,328)=2,19$, $p<0,055$) of 'weet niet' ($F<1$).

Wel is er een significant verschil tussen degenen die denken dat *inwoners van nederland* niet aan de verplichting worden gehouden en degenen die dat niet denken: $F(5,328)=4,16$, $p<0,001$.

Het univariate effect is significant voor rechtvaardigheid en noodzaak van beide belastingen (zie tabel 8.65): degenen die denken dat inwoners niet aan de verplichtingen worden gehouden, dus mogelijkheid tot ontduiking hebben, oordelen positiever over rechtvaardigheid en noodzaak van beide belastingen. Anders gezegd: degenen die mogelijkheden tot ontduiking zien voor zichzelf (als inwoner) staan positiever tegenover de waterschapsbelastingen dan degenen die wel mogelijkheden tot ontduiking zien voor anderen (bijvoorbeeld industrie of landbouw) maar niet voor zichzelf.

Tabel 8.65: Effect van de waargenomen mogelijkheid tot ontduiking voor inwoners (binnen de groep die denkt dat er mogelijkheden tot ontduiking zijn) op de houdingsvariabelen

Inwoners mogelijkheid tot ontduiking	Inwoners mogelijkheid tot ontduiking		F(1,332)	p<
	nee	ja		
rechtv.heffing	3,95	4,43	11,58	0,001
rechtv.omslag	3,97	4,54	16,66	0,000
noodz.heffing	4,02	4,50	9,93	0,002
noodz.omslag	3,91	4,50	14,44	0,000

Binnen de groep respondenten die denkt dat er mogelijkheden tot ontduiking zijn, zijn dus twee groepen te onderscheiden: 1) degenen die denken dat er voor inwoners mogelijkheden tot ontduiking zijn, en 2) degenen die denken dat er voor inwoners géén mogelijkheden tot ontduiking zijn, maar wel voor andere groepen (dus wel voor anderen, maar niet voor henzelf). Deze tweede groep heeft een minder positieve houding. Dit kan verklaard worden uit de theorie over sociale dilemma's. Men is in principe bereid mee te betalen aan een publiek goed, maar deze bereidheid neemt af als men denkt dat anderen onder hun verplichting uit kunnen komen. Als men denkt dat de groep waar men zelf toe behoort onder de verplichting uit kan komen heeft men een positievere houding.

Samenvattend

Voor alle afhankelijke variabelen geldt, dat degenen die denken dat iedereen aan de betalingsverplichtingen gehouden wordt een positiever oordeel en een positievere houding hebben.

Van degenen die denken dat niet iedereen aan de betalingsverplichting wordt gehouden, oordeelt de groep die denkt dat *inwoners* een mogelijkheid tot ontduiking hebben positiever over rechtvaardigheid en noodzaak van beide belastingen dan de groep die denkt dat inwoners *geen* mogelijkheid tot ontduiking hebben maar andere groepen wel. Blijkbaar schat men de mogelijkheden tot ontduiking anders in voor de verschillende groepen. Als men denkt dat er wel mogelijkheden tot ontduiking zijn, maar alleen voor anderen en niet voor de groep waar men zelf toe behoort, leidt dat tot een minder positieve houding.

8.11 **Wie moet betalen en wie betaalt in werkelijkheid?**

In de tabellen 8.66 tot 8.68 is voor de drie onderwerpen (waterkwaliteit, onderhoud en versterking van dijken en kaden en peilbeheer) naast elkaar gezet wie men vindt dat zou moeten meebetalen en wie men denkt dat in werkelijkheid meebetaalt. Omdat men op de vraag "Wie vindt u dat moet bijdragen..." maximaal drie groepen mocht kiezen terwijl men op de vraag "Wie betaalt in werkelijkheid..." voor elke groep 'ja', 'nee' of 'weet niet' kon antwoorden,

zijn deze percentages niet geheel vergelijkbaar. Maar het is wel interessant om naar de rangordes te kijken. Dan vallen een paar dingen op:

- Voor onderhoud en versterking van dijken en en kaden en voor peilbeheer geldt dat 'alle inwoners van Nederland' en 'de overheid' steeds op de eerste twee plaatsen komen, zowel bij 'wie moet betalen' als bij 'wie betaalt in werkelijkheid'.

- Voor waterkwaliteit echter staat de overheid bij 'wie moet betalen' pas op de vierde plaats, na bedrijven/industrie, alle inwoners en landbouw. Blijkbaar gaat bij waterkwaliteit meer het principe op 'de vervuiler moet betalen' terwijl men bij onderhoud en versterking van dijken en kaden en bij peilbeheer meer een algemeen belang ziet of dit een overheidstaak vindt.

- Bij waterkwaliteit vindt men dat bedrijven/industrie als eerste in aanmerking komen om de kosten te betalen en pas daarna alle inwoners. Maar alle inwoners wordt wel het meest genoemd als groep die in werkelijkheid betaalt, gevolgd door bedrijven/industrie. Blijkbaar wringt hier iets: men vindt dat de grootste vervuiler het meest moet betalen aan de kosten van de bestrijding van vervuiling van oppervlaktewater, maar denkt dat deze kosten in de eerste plaats op alle inwoners van Nederland wordt afgewenteld.

Tabel 8.66: De kosten van de bestrijding van de vervuiling van oppervlaktewater:
Wie moeten bijdragen en wie dragen in werkelijkheid bij?

	wie moeten bijdragen (%, van hoog naar laag)	wie dragen bij (%) (rangorde)
bedrijven/industrie	87%	74% (2)
alle inwoners van Nederland	71%	77% (1)
de landbouw	52%	62% (4)
de overheid	49%	66% (3)
nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf	8%	34% (5)
stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties	3%	19% (6)

Tabel 8.67: De kosten van onderhoud en versterking van dijken en kaden:
Wie moeten bijdragen en wie dragen in werkelijkheid bij?

	wie moeten bijdragen (%, van hoog naar laag)	wie dragen bij (%) (rangorde)
de overheid	66%	79% (1)
alle inwoners van Nederland	65%	74% (2)
bedrijven/industrie in het gebied	41%	57% (5)
de mensen die er achter wonen	20%	67% (3)
de boeren die er land hebben	16%	61% (4)
stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties	7%	17% (7)
scheepvaart	7%	19% (6)

Tabel 8.68: De kosten van het regelen van de waterstanden van oppervlaktewater:
Wie moeten bijdragen en wie dragen in werkelijkheid bij?

	wie moeten bijdragen (%, van hoog naar laag)	wie dragen bij (%) (rangorde)
alle inwoners van Nederland	71%	73% (2)
de overheid	62%	75% (1)
bedrijven/industrie	49%	56% (4)
de landbouw	35%	62% (3)
het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf	12%	35% (5)
stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties	5%	16% (6)

8.12 Conclusie

Van de factoren die volgens de theorie van invloed zijn op de afweging van voor- en nadelen van een maatregel, blijken de volgende *ook voor het onderwerp waterbeheer van belang* te zijn:

- de mate van besef van ernst van het probleem (behalve het gevaar bij hoog water): naarmate men het probleem ernstiger inschat, heeft men een positievere houding tegenover het meebetalen aan de kosten van waterbeheer
- de waargenomen effectiviteit: deze heeft een positief effect op zowel het oordeel over de uitvoering als de houding tegenover het meebetalen aan de kosten van het waterbeheer
- individuele hulpbronnen: mensen met meer individuele hulpbronnen (inkomen) hebben een positiever oordeel en een positievere houding
- de verwachting omtrent toekomstige maatregelen: degenen die denken dat de waterschapbelasting in de toekomst véél hoger zal worden hebben een minder positieve houding en oordeel dan degenen die denken dat deze hoger zal worden
- het besef van verantwoordelijkheid: naarmate men zich meer verantwoordelijk voelt (zowel voor het veroorzaken als voor de oplossing van het probleem) heeft men een positiever oordeel en een positievere houding
- de waargenomen bijdrage anderen: naarmate men meer kennis heeft van wie in werkelijkheid meebetalen, heeft men een positiever oordeel en een positievere houding
- de waargenomen mogelijkheden tot ontduiking: als men denkt dat niemand kan ontduiken, heeft men een positiever oordeel en een positievere houding; als men denkt men zelf niet kan ontduiken maar anderen wel, heeft men een minder positieve houding.

Er is in dit onderzoek géén relatie aangetoond met de volgende variabelen:

- waargenomen persoonlijk gevaar bij hoog water
- de grootte van de individuele offers
- verruimende maatregelen: bekendheid met kwijtschelding

Waterschappen zijn functionele overheden met één doel: de zorg voor de waterstaat. Iedereen die belang heeft bij het werk van het waterschap moet hieraan meebetalen. Vertegenwoordigers van groepen die belang hebben bij het werk van het waterschap en hieraan meebetalen, vormen het bestuur. Dit is de zogeheten 'trits': **belang-betaling-zeggenschap**. Deze trits is de grondslag van het waterbeheer. De mate waarin men belang heeft bepaalt hoeveel men moet betalen. Dit gebeurt per taak en per categorie van belanghebbenden (de kostentoedeling). Belang hebben bijvoorbeeld: vervuilers van water (industriële en huishoudelijk), eigenaren van grond, eigenaren van bedrijfsgebouwen en eigenaren van woningen. Bovendien hebben alle inwoners (ingezetenen) een algemeen belang, dat wel geformuleerd wordt als 'het kunnen wonen, werken en recreëren in het gebied'. Omdat dus de hele financiering en belastingheffing (en ook de verkiezingen) van de waterschappen zijn gebaseerd op het principe dat men moet betalen naargelang het belang dat men heeft bij het werk van de waterschappen, is het interessant na te gaan in hoeverre het belang de houding tegenover meebetalen bepaalt. In dit onderzoek is niet gekeken naar zeggenschap en verkiezingen, daarom wordt hier alleen ingegaan op het eerste deel van de trits, nl. belang-betaling.

In dit onderzoek komt een aantal punten waarop men belang kan hebben bij het waterbeheer aan de orde. Er is gevraagd wie vooral belang heeft bij veilige dijken en kaden en bij het regelen van de waterstanden van oppervlaktewater. Ook is gevraagd welke activiteiten men beoefent in, op of bij oppervlaktewater en van welke organisaties op het gebied van natuur en milieu men lid of donateur is (als een maat voor 'groenheid'). Tenslotte is van de respondenten de politieke voorkeur bekend, of men in een eigen of een huurwoning woont (zie ook 7.1 en 8.4), de urbanisatiegraad en stedelijkheid van de woonplaats en of men zelfstandig agrariër is.

In dit hoofdstuk komt eerst het algemeen belang aan de orde en vervolgens de onderzochte specifieke belangen.

9.1 Algemeen belang

Aan de respondenten is gevraagd wie er belang heeft bij veilige dijken en kaden en bij het peilbeheer. Deze vraag is niet gesteld over het onderwerp waterkwaliteit, omdat bij de open interviews in de oriënterende fase bleek dat iedereen hierop antwoordde: "Iedereen" of "Alles en iedereen".

Men mocht maximaal 3 groepen aankruisen die vooral belang hebben bij veilige dijken en kaden. Uit de antwoorden (tabel 9.1) blijkt dat men vindt dat degenen die in het gebied achter dijken of kaden wonen, werken of land hebben in eerste instantie belang hebben bij de veiligheid van deze dijken of kaden. Voor 41% van de respondenten hebben 'alle inwoners van Nederland' belang bij veilige dijken en kaden.

Bij de vraag wie er belang heeft bij het peilbeheer mocht men meer dan 1 antwoord aankruisen. De resultaten staan in tabel 9.2. Driekwart van de respondenten (75%) vindt dat alle inwoners van Nederland er belang bij hebben dat de waterstanden van oppervlaktewater worden geregeld. Hierna worden het meest aangekruist 'landbouw' en 'het milieu/de natuur'.

Tabel 9.1: Groepen die belang hebben bij veilige dijken en kaden

	Aantal	Pct van antwoorden	Pct van respondenten
de mensen die er achter wonen	1450	30%	80%
bedrijven/industrie in het gebied er achter	1094	23%	60%
de boeren die er land hebben	989	20%	55%
alle inwoners van Nederland	740	15%	41%
dieren	329	7%	18%
de overheid	153	3%	9%
scheepvaart	91	2%	5%
Totaal antwoorden	4846	100%	268% *

(* Omdat men meer dan 1 antwoord mocht aankruisen is dit totaal groter dan 100%)

Tabel 9.2: Groepen die belang hebben bij het regelen van de waterstanden van oppervlaktewater

	Aantal	Pct van antwoorden	Pct van respondenten
alle inwoners van Nederland	1363	20%	75%
landbouw	1148	17%	63%
het milieu/de natuur	1054	16%	58%
scheepvaart	784	12%	43%
bedrijven/industrie	663	10%	37%
het waterschap	571	9%	32%
het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf	466	7%	26%
watersporters/recreanten	362	5%	20%
vissers	314	5%	17%
Totaal antwoorden	6725	100%	372% •

(* Omdat men meer dan 1 antwoord aan mocht kruisen is dit totaal groter dan 100%)

Degenen die antwoordden dat alle inwoners van Nederland belang hebben worden verondersteld een algemeen belang te zien. Deze groep is voor beide onderwerpen vergeleken met de groep die alle inwoners van Nederland **niet** aangekruist heeft.

Voor het oordeel over de uitvoering van het waterbeheer wordt geen significant verschil gevonden tussen degenen die vinden dat alle inwoners belang hebben bij veilige dijken en kaden en degenen die dat niet vinden ($F < 1$). Wel is er significant verschil in oordeel over de uitvoering tussen degenen die vinden dat alle inwoners belang hebben bij het peilbeheer en degenen die dat niet vinden ($F(1,1562)=5,2421$, $p < 0,0222$). Degenen die vinden dat alle inwoners belang hebben komen tot een positiever oordeel (zie tabel 9.3).

Tabel 9.3: Effect van het zien van algemeen belang van het peilbeheer op algemeen oordeel over de uitvoering

Hebben alle inwoners belang?		F(1,1562)	p<
ja	nee		
4,12	3,98	5,2421	0,0222

Voor de 5 houdingsvariabelen is het hoofdeffect significant voor zowel het zien van algemeen belang van veilige dijken en kaden ($F(5,1804)=3,27943$, $p < 0,006$) als het zien van algemeen belang van het peilbeheer ($F(5,1804)=9,90432$, $p < 0,000$). Univariaat is het zien van algemeen belang van veilige dijken en kaden alleen significant voor de rechtvaardigheid en noodzaak van

de omslag. Het zien van algemeen belang van het peilbeheer is univariaat voor alle houdingsvariabelen significant. Deze resultaten worden samengevat in tabel 9.4.

Tabel 9.4: Effect van het zien van algemeen belang op houding tegenover meebetalen

Hebben alle inwoners belang bij ...				
... dijken/kaden:	ja	nee	F(1,1808)	p<
rechtv.heid omslag	4,52	4,39	5,79	0,016
noodz. omslag	4,51	4,33	9,39	0,002
... peilbeheer:	ja	nee	F(1,1808)	p<
redelijkh. betalen	4,64	4,41	11,93	0,001
rechtv.heid heffing	4,47	4,09	35,81	0,000
rechtv.heid omslag	4,53	4,16	34,03	0,000
noodz. heffing	4,51	4,11	37,90	0,000
noodz. omslag	4,51	4,09	39,40	0,000

Degenen die een algemeen belang zien van veilige dijken en kaden zijn positiever over de noodzaak en rechtvaardigheid van de omslag. Degenen die een algemeen belang zien van het peilbeheer zijn positiever op alle houdingsvariabelen.

Ook de open interviews geven aanwijzingen voor een verband tussen het zien van een algemeen belang en een positieve houding tegenover meebetalen resp. het niet zien van een algemeen belang en een negatieve houding. Op de vragen 'Wie heeft belang bij .. en wie moet meebetalen aan ..' werd onder meer als volgt gereageerd.

(Over peilbeheer:)

"Iedereen moet meebetalen want het is in 't algemeen belang."

"(Belang heeft) ten eerste de landgraaf, en het waterschap. Meer niet." (Vindt u dat u hieraan moet meebetalen?) "Nee. Hier vind ik het ECHT niet. Hier zou het ECHT belachelijk zijn als ik meebetaalde."

"Het meeste belang moet het meeste bijdragen plus het Rijk helpt, dat is dus de burger. ... (belang hebben) tuin- en akkerbouw, de veeboeren, die hebben er hun broodwinning. Heel de natuur heeft eigenlijk wel belang. Wij hebben er ook wat aan, als alles dor wordt is dat niet leuk om te zien."

(Over dijkversterking:)

"Iedereen heeft belang bij goede dijken, iedereen moet bijdragen, niet alleen die eraan wonen."

Bij het onderwerp waterkwaliteit wordt soms gezegd dat iedereen moet betalen omdat het in het algemeen belang is, maar ook dat de vervuiler moet betalen:

"Sommige mensen zijn zich dat niet bewust, maar iedereen heeft daar belang bij. ... Wij moeten allemaal bijdragen: alle burgers, de industrie, landbouw, iedereen."

"Er moet een relatie zijn met het watergebruik en het wegspoelen van water: de betaling moet evenredig zijn."

"De grootste vervuiler moet het meeste betalen."

"Mens en dier (hebben belang bij schoon oppervlaktewater). Ik vind het niet meer dan normaal dat wij een bijdrage moeten leveren, wij zijn ook vervuilers. ... Bedrijven die het meest vervuilen moeten het meest betalen. Die zijn de grootste boosdoener, de industrie."

Conclusie

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat:

- het zien van een algemeen belang van peilbeheer effect heeft op het oordeel over de uitvoering en
- het zien van een algemeen belang van zowel peilbeheer als veilige dijken en kaden effect heeft op de houding tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer.

Degenen die een algemeen belang zien zijn op de meeste punten positiever dan degenen die geen algemeen belang zien.

9.2 Specifieke belangen

In de samenleving zijn allerlei groepen aan te wijzen die op een specifieke wijze belang hebben bij het waterbeheer. Grondgebruikers zoals boeren hebben belang omdat zij voor hun bedrijfsvoering afhankelijk zijn van het waterbeheer. Natuurbeheerders hebben ook belang bij goede waterkwaliteit en waterstanden in hun gebieden. Natuur- en milieubeschermers willen soms hogere waterstanden dan boeren omdat dat goed is voor bepaalde planten en dieren. Recreanten die in hun vrije tijd activiteiten in, op of bij oppervlaktewater beoefenen hebben belang bij voldoende schoon water. Woningbezitters hebben belang omdat hun vermogen wordt beschermd door dijken en door goed peilbeheer. Zo kan het belang ook verschillen naar woonplaats: woont men hoog of laag, in de stad of op het platteland. Politieke kleur kan mogelijk ook een rol spelen.

9.2.1 Recreanten

Voor twaalf activiteiten is de respondenten gevraagd of men deze vaak, soms of nooit beoefent. Tabel 9.5 geeft een overzicht van de resultaten. Degenen die wel eens vissen of duiken is gevraagd of men lid is van een hengelsport- resp. duikvereniging. Vanwege de kleine aantallen respondenten (61 personen zijn lid van een hengelsportvereniging en 6 van een duikvereniging) is met dit gegeven verder niets gedaan (zie bijlage 14).

Voor de analyse zijn 'vaak' en 'soms' samengevoegd. Sommige activiteiten vallen af omdat iedereen die beoefent (wandelen en fietsen) of omdat te weinig respondenten die beoefenen (vissen, paardrijden, surfen, duiken en waterskiën).

Er is gekeken naar: zwemmen, varen (zeilen, kanoën, roeien of gemotoriseerd varen), schaatsen en zitten aan/bij water.

Er worden geen significante verschillen in oordeel over de uitvoering gevonden tussen respondenten die wel of niet zwemmen ($F < 1$), varen ($F(1,1562)=1,5719$, $p < 0,2101$), schaatsen ($F(1,1562)=1,4373$, $p < 0,2308$) of zitten aan of bij oppervlaktewater ($F < 1$).

Voor de 5 houdingsvariabelen wordt een significant hoofdeffect gevonden voor varen ($F(5,1804)=3,07571$, $p < 0,009$) en voor zitten aan of bij water ($F(5,1804)=4,21983$, $p < 0,001$). Zowel voor varen als voor zitten zijn alle univariate effecten voor de 5 afhankelijke variabelen significant (alle $p < 0,002$), zie tabel 9.6. De respondenten die wel (eens) varen of aan het water zitten hebben een positievere houding tegenover meebetalen dan degenen die dat niet doen.

Het multivariate hoofdeffect op de 5 houdingsvariabelen is niet significant voor zwemmen ($F < 1$) en schaatsen ($F(5,1804)=1,91977$, $p < 0,088$).

Tabel 9.5: Buitenactiviteiten naar mate waarin de respondenten deze beoefenen ("Hoe vaak beoefent u de volgende activiteit?")

	vaak	soms	nooit
schaatsen (op natuurijs)	148 8%	604 33%	1058 59%
vissen	46 3%	219 12%	1545 85%
wandelen	783 43%	903 50%	124 7%
fietsen (recreatief)	786 43%	819 45%	205 11%
paardrijden	15 1%	53 3%	1742 96%
zwemmen (in oppervlaktewater)	123 7%	766 42%	921 51%
zitten aan/bij water	237 13%	1122 62%	451 25%
zeilen/kanoën/roeien	74 4%	380 21%	1356 75%
gemotoriseerd varen	32 2%	223 12%	1555 86%
surfen	14 1%	67 4%	1729 96%
duiken	13 1%	46 3%	1751 97%
waterskiën	4 0%	31 2%	1775 98%

Tabel 9.6: Houding naar het beoefenen van enkele buitenactiviteiten

- activiteit: varen	niet	wel	F(1,1808)	p<
redelijkh. betalen	4,53	4,71	9,17	0,002
rechtv.heid heffing	4,31	4,52	12,12	0,001
rechtv.heid omslag	4,37	4,59	13,26	0,000
noodz. heffing	4,36	4,55	9,69	0,002
noodz. omslag	4,34	4,56	11,59	0,001
- activiteit: zitten	niet	wel	F(1,1808)	p<
redelijkh. betalen	4,41	4,64	12,92	0,000
rechtv.heid heffing	4,22	4,42	10,04	0,002
rechtv.heid omslag	4,26	4,50	14,50	0,000
noodz. heffing	4,27	4,46	8,05	0,005
noodz. omslag	4,19	4,48	18,39	0,000

9.2.2 Groenheid

De 'groenheid' van de respondenten is gemeten door te vragen of men van bepaalde organisaties op het gebied van natuur en milieu lid of donateur is. Tabel 9.7 geeft de percentages van respondenten die van de verschillende organisaties lid of donateur te zijn. Ook worden de werkelijke ledenaantallen uit de nederlandse bevolking gegeven. (Bron: NRC Handelsblad en telefonische informatie van enkele van deze organisaties.) Uit deze tabel blijkt dat in de steekproef veel meer leden van natuur- en milieuorganisaties zitten dan in de bevolking. De verhoudingen zijn wel ongeveer gelijk: Natuurmonumenten is het grootst, gevolgd door het Wereld Natuur Fonds en Greenpeace. Voor deze oververtegenwoordiging zijn twee mogelijke verklaringen. Ten eerste zou het kunnen zijn dat de mensen in het telepanel gemiddeld meer betrokken zijn, en dus ook vaker lid of donateur van deze organisaties. Ten tweede is het denkbaar dat men wel weet dat men van één of meer van deze organisaties lid of donateur is, maar niet precies uit het hoofd weet van welke, waardoor men er bij het invullen van de vragenlijst te veel aankruist. Omdat deze vraag gesteld is als een maat voor de 'groenheid' van de respondenten, is deze oververtegenwoordiging geen bezwaar. Iemand die denkt lid te zijn van bijvoorbeeld Natuurmonumenten maar dat niet is, mag verondersteld worden achter de doelstellingen van deze organisatie te staan, en wordt dus beschouwd als 'groener' dan iemand die opgeeft géén lid of donateur van deze organisatie te zijn.

Tabel 9.7: Respondenten naar lidmaatschap van natuur/milieuorganisaties

	steekproef:	landelijk:
Natuurmonumenten	28,6%	13,2%
Wereld Natuur Fonds	22,8%	10,7%
Natuur en Milieu	2,5%	0,2%
Milieudefensie	1,8%	0,5%
Nivon	1,5%	0,3%
Vogelbescherming	4,1%	1,5%
Dierenbescherming	7,4%	2,8%
Greenpeace	19,0%	9,3%
Waddenvereniging	2,8%	0,7%
geen	47,6%	

Voor de analyse is in eerste instantie gekeken of er verschil is in oordeel en houding tussen respondenten die van geen enkele organisatie lid of donateur zijn en respondenten die wel lid of donateur van (één of meer van) deze organisaties zijn. De groep die van géén van de genoemde organisaties lid of donateur is verschilt significant van de rest in het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater in het algemeen; zij oordelen minder positief.

Tabel 9.8: Algemeen oordeel over de uitvoering naar lidmaatschap van (1 of meer) natuur- en/of milieu-organisaties

lid van natuur/milieuorganisaties?	ja	nee	F(1,1562)	p<
	4,15	4,00	8,79	0,0031

Van Natuurmonumenten, het Wereld Natuur Fonds en Greenpeace zijn voldoende respondenten lid om deze afzonderlijk te kunnen analyseren. Het verschil in oordeel over de uitvoering tussen wel- en niet-leden is wel significant voor Natuurmonumenten (tabel 9.9), maar niet voor het WNF ($F(1,1562)=1,29$, $p<0,256$) en Greenpeace ($F(1,1562)=0,32$, $p<0,5744$).

Tabel 9.9: Algemeen oordeel over de uitvoering naar lidmaatschap van Natuurmonumenten

lid van Natuurmonumenten?	ja	nee	F(1,1562)	p<
	4,24	4,02	14,49	0,0001

Ook voor de mening over redelijkheid, rechtvaardigheid en noodzaak wordt multivariaat een significant verschil gevonden tussen niet-leden en wel-leden: $F(5,1804)=16,29$, $p<0,000$. De univariate effecten voor alle 5 de houdingsvariabelen zijn significant (tabel 9.10). Degenen die nergens lid van zijn oordelen minder positief.

Tabel 9.10: Houding naar lidmaatschap van (1 of meer) natuur- en/of milieu-organisaties

lid van natuur/milieuorganisaties?	ja	nee	F(1,1808)	p<
redelijkh. betalen	4,79	4,35	60,87	0,000
rechtv.heid heffing	4,58	4,15	62,27	0,000
rechtv.heid omslag	4,64	4,22	60,24	0,000
noodz. heffing	4,61	4,20	51,76	0,000
noodz. omslag	4,62	4,17	58,56	0,000

De hoofdeffecten van het lidmaatschap van NM, het WNF en Greenpeace op de 5 houdingsvariabelen zijn alledrie significant. Voor NM is $F(5,1804)=15,26$, $p<0,000$, voor het WNF is $F(5,1804)=2,89$, $p<0,013$ en voor Greenpeace is $F(5,1804)=9,37$, $p<0,000$. Voor alledrie de organisaties zijn alle univariate effecten significant. Tabel 9.11 geeft een overzicht. Degenen die lid of donateur zijn van deze organisaties hebben een positievere houding dan niet-leden. De verschillen zijn het grootst voor Natuurmonumenten.

Tabel 9.11: Houding naar lidmaatschap van Natuurmonumenten, het Wereld natuur Fonds en Greenpeace

lid/donateur van NM:	nee	ja	F(1,1808)	p<
redelijkh. betalen	4,44	4,93	62,37	0,000
rechtv.heid heffing	4,24	4,69	53,87	0,000
rechtv.heid omslag	4,31	4,76	58,13	0,000
noodz. heffing	4,29	4,72	46,00	0,000
noodz. omslag	4,27	4,74	51,42	0,000
lid/donateur vh. WNF:	nee	ja	F(1,1808)	p<
redelijkh. betalen	4,55	4,71	5,86	0,016
rechtv.heid heffing	4,33	4,51	7,67	0,006
rechtv.heid omslag	4,40	4,57	6,72	0,010
noodz. heffing	4,38	4,55	6,51	0,011
noodz. omslag	4,35	4,60	13,05	0,000
lid/donateur Greenpeace:	nee	ja	F(1,1808)	p<
redelijkh. betalen	4,51	4,91	31,04	0,000
rechtv.heid heffing	4,29	4,71	36,04	0,000
rechtv.heid omslag	4,36	4,78	38,40	0,000
noodz. heffing	4,34	4,73	28,85	0,000
noodz. omslag	4,32	4,77	35,65	0,000

Samenvattend

'Groenheid' heeft, op deze manier geoperationaliseerd, een positief effect op oordeel en houding. Het feit of men lid of donateur van Natuurmonumenten is, heeft het grootste onderscheidende effect.

9.2.3 Eigen woning

De woonsituatie van de respondenten kan zijn 'koopwoning' of 'huur' (inclusief onderhuur en gratis woning). De woonsituatie van de respondenten en het gemiddeld oordeel over de uitvoering voor eigenaars en huurders staan in tabel 9.12. Er blijkt een significant verschil te zijn tussen eigenaars en huurders in oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater in het algemeen: $F(1,1559)=10,74$, $p<0,0011$. Mensen met een eigen woning oordelen positiever.

Tabel 9.12: Respondenten naar woonsituatie en oordeel over de uitvoering

	Aantal	Procent	gemiddeld oordeel
koopwoning	1275	71%	4,14
huurwoning	532	29%	3,94
Totaal*	1807	100%	4,08

(* 3 Missing cases)

Omdat de woonsituatie ook te maken heeft met leeftijd en inkomen, is niet alleen gekeken naar woonsituatie op zichzelf maar ook naar woonsituatie in combinatie met leeftijd, inkomen en sociaal-economische klasse (de kruistabellen zijn te vinden in bijlage 15).

Als leeftijd als covariaat in de analyse wordt opgenomen, blijven de verschillen significant voor zowel leeftijd als woonsituatie. Ook als leeftijd wordt omgecodeerd naar categorieën van 10 jaar en als factor in de analyse wordt meegenomen, blijven zowel leeftijd als woonsituatie significant (methode: uniek). Dat betekent dat het verschil in oordeel over de uitvoering tussen eigenaars en huurders niet verklaard kan worden uit de verschillende leeftijdsopbouw van deze twee groepen.

Als netto huishoudinkomen als covariaat in de analyse wordt meegenomen, is inkomen niet significant terwijl woonsituatie wel significant blijft. Als het netto huishoudinkomen wordt omgecodeerd naar 7 categorieën en als factor in de analyse wordt meegenomen, blijkt inkomen niet significant te zijn en woonsituatie wel. Dit geldt zowel voor de unieke als voor de hiërarchische methode waarbij inkomen eerst mag. Dat betekent dat het verschil in oordeel tussen eigenaars en huurders niet verklaard wordt door inkomen.

Als woonsituatie en sociale klasse tegelijk in de analyse worden opgenomen, blijven beide significant (methode: uniek). Dat betekent dat het verschil tussen eigenaars en huurders in oordeel over de uitvoering van het waterbeheer ook niet verklaard wordt door de sociale klasse.

Het multivariate effect van woonsituatie op de 5 houdingsvariabelen is significant: $F(5,1801)=3,85$, $p<0,002$. De univariate effecten zijn alle 5 significant (tabel 9.13). Ook hier geldt dat respondenten met een koopwoning positiever zijn dan de respondenten die huren.

Als leeftijd als covariaat in de analyse wordt opgenomen, blijven zowel leeftijd als woonsituatie significant. Ook als leeftijd wordt omgecodeerd naar categorieën van 10 jaar en als factor in de analyse wordt meegenomen, blijven zowel leeftijd als woonsituatie significant

(methode: uniek). Dus het verschil in houding tussen eigenaars en huurders kan niet verklaard worden door leeftijd. Als netto huishoudinkomen als covariaat in de analyse wordt meegenomen, is inkomen significant en valt woonsituatie weg. Als het netto huishoudinkomen wordt omgecodeerd naar 7 categorieën en als factor in de analyse wordt meegenomen, blijken inkomen en woonsituatie beide significant te zijn bij de unieke methode (hoewel enkele univariate effecten dan niet meer significant zijn) maar bij de hiërarchische methode valt woonsituatie weg als inkomen eerst mag. Als sociale klasse en woonsituatie tegelijk in de variantieanalyse worden opgenomen, is sociale klasse multivariaat significant terwijl woonsituatie net wegvalt ($p < 0,067$). Dus het verschil in houding tegenover meebetalen tussen eigenaars en huurders is voor een deel te verklaren door inkomen en sociale klasse.

Tabel 9.13: Houding naar woonsituatie

woonsituatie	koop	huur	F(1,1805)	p<
redelijkh. betalen	4,65	4,41	14,44	0,000
rechtv.heid heffing	4,42	4,24	9,31	0,002
rechtv.heid omslag	4,51	4,27	15,50	0,000
noodz. heffing	4,45	4,31	4,99	0,026
noodz. omslag	4,46	4,27	8,39	0,004

Samenvattend

Respondenten met een koopwoning oordelen over de hele linie positiever dan respondenten die huren. Dat effect valt niet te verklaren door de leeftijd. Het verschil in houding is deels te verklaren door inkomen en sociale klasse.

9.2.4 Urbanisatiegraad en stedelijkheid

Urbanisatiegraad is een maat voor de verstedelijking van gemeenten. Stedelijkheid is een maat voor het aantal adressen per km². Tabel 9.14 en 9.15 geven een overzicht van de respondenten naar urbanisatiegraad en naar stedelijkheid. De urbanisatiegraad en de stedelijkheid geven geen significante verschillen te zien op de onderzochte variabelen.

Tabel 9.14: Respondenten naar urbanisatiegraad

	Aantal	Procent
plattelandsgemeente	187	10%
verstedelijkte plattelandsgemeente	785	43%
plattelands/kleine/middelgrote stad	517	29%
grote stad	318	18%
Totaal*	1807	100% (* 3 Missing cases)

Tabel 9.15: Respondenten naar stedelijkheid

	Aantal	Procent
Zeer stedelijk	247	14%
Sterk stedelijk	406	23%
Matig stedelijk	384	21%
Weinig stedelijk	400	22%
Niet stedelijk	370	21%
Totaal*	1807	100% (* 3 Missing cases)

9.2.5 Agrariërs

Verondersteld mag worden dat agrariërs een bijzonder belang hebben bij het waterbeheer, omdat zij voor hun bedrijfsvoering hiervan afhankelijk zijn. Uit de beroepscode zoals deze door CenterData meegeleverd werden is niet goed te achterhalen of men zelfstandig landbouwer is. Daarom heeft CenterData later aan een andere vragenlijst een vraag hierover toegevoegd. Dat is de reden voor het grote aantal missing values: niet al onze respondenten deden mee aan deze andere vragenlijst. Er blijken zich in de steekproef 26 zelfstandige landbouwers te bevinden (tabel 9.16). Deze landbouwers zijn verspreid over de regio's en provincies.

Tabel 9.16: Respondenten naar beroep

	Aantal	Procent
zelfstandige akkerbouwer	4	,3
zelfstandige veehouder	6	,4
zelfstandige pluimveehouder	10	,7
zelfstandige tuinbouwer	4	,3
zelfstandige boomkweker	2	,1
geen van deze beroepen	1400	98,2
Totaal*	1426	100% (* 384 Missing cases)

Deze groep agrariërs is te klein om analyses mee uit te voeren. Maar als de gemiddelden op het oordeel en de houdingsvariabelen van de agrariërs naast die van de totale steekproef gezet worden blijken deze allemaal lager te zijn (tabel 9.17).

Tabel 9.17: Gemiddelden op de oordeel- en houdingsvariabelen van de zelfstandige agrariërs en van alle respondenten

Variabele	gemiddeld totaal	gemiddeld agrariërs	verschil totaal-agrariërs
noodz. omslag	4,41	3,96	0,45
redelijkh. betalen	4,58	4,23	0,35
noodz. heffing	4,41	4,15	0,26
oordeel uitvoering	4,08	3,84	0,24
rechtv.heid heffing	4,37	4,15	0,22
rechtv.heid omslag	4,44	4,42	0,02

Er is ook gekeken of de zelfstandige agrariërs verschillen van de totale steekproef in kennis over de waterschapsbelastingen. Kruistabellen van beroep (agrariërs en overig) met bekendheid met de twee soorten waterschapsbelasting staan in bijlage 16. Hieruit blijkt dat agrariërs niet beter op de hoogte zijn van wat de belastingen van het waterschap inhouden dan de rest van de steekproef.

9.2.6 Politieke voorkeur en stemintentie

De respondenten is gevraagd naar hun politieke voorkeur en naar stemintentie (is men van plan bij de volgende verkiezingen te gaan stemmen). De politieke voorkeur van de respondenten staat in tabel 9.18, samen met de uitslag van de tweede kamer-verkiezingen in mei 1998. Voor de vergelijkbaarheid van deze percentages is in de derde kolom het percentage van de respondenten teruggerekend naar het percentage van de stemmers onder de respondenten.

Tabel 9.18: Respondenten naar politieke partij eerste voorkeur
Uitslag tweede kamer-verkiezingen mei 1998

	Steekproef:		Uitslag verkiezingen tweede kamer	
	aantal	% van respond.	% van stemmers	(% van de stemmen):
PVDA	317	17,5	23,8	29,0
CDA	274	15,1	20,6	18,4
VVD	318	17,6	23,9	23,9
D66	146	8,1	11,0	9,0
Groen Links	96	5,3	7,2	7,3
CD (Centrumdemocraten)	8	,4	,6	0,6
RPF	29	1,6	2,2	2,0
SGP	6	,3	,5	1,8
GPV	31	1,7	2,3	1,3
SP	73	4,0	5,5	3,5
AOV	10	,6	,8	0,5
Unie 55+	15	,8	1,1)
een andere partij	9	,5	,7)
waarschijnlijk blanco	15	,8		
ik weet het nog niet	214	11,8		
niet stemmen	67	3,7		
missing	182	10,1		
Totaal	1810	100%		

Omdat het aantal respondenten voor sommige partijen klein is zijn enkele partijen samengevoegd. Tabel 9.19 geeft een overzicht. In de verdere analyse is de categorie 'niet stemmen' buiten beschouwing gelaten, omdat het onderwerp stemintentie hierna aan de orde komt. Uit de analyse blijkt een significant effect van politieke voorkeur op het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater: $F(7,1351)=2,2221$, $p<0,0302$. Maar volgens de Scheffétoets is er geen significant verschil tussen de groepen onderling ($p<0,05$).

Tabel 9.19: Respondenten naar voorkeur politieke partij en gemiddeld oordeel over de uitvoering

	Aantal	Procent	gemiddeld oordeel
PVDA	317	17,5	4,20
CDA	274	15,1	4,21
VVD	318	17,6	4,16
D66	146	8,1	4,11
groenlinks+SP	169	9,3	3,91
chr. rechts	66	3,6	4,16
overig	57	3,1	4,12
weet niet	214	11,8	3,95
niet stemmen	67	3,7	
missing	182	10,1	
Totaal	1810	100%	4,12

Politieke voorkeur heeft op de 5 houdingsvariabelen geen significant hoofdeffect: $F(35,7765)=1,08160$, $p<0,341$.

Van de respondenten is ook de stemintentie bekend: de kans dat men bij de eerstvolgende tweede kamer-verkiezingen zal gaan stemmen. Deze gegevens staan, samen met het gemiddeld oordeel over de uitvoering van het waterbeheer voor de 2 groepen, in tabel 9.20.

Tabel 9.20: Respondenten naar stemintentie en algemeen oordeel over de uitvoering

	Aantal	Procent	gemiddeld oordeel
niet zeker	504	36%	3,94
wel zeker	887	64%	4,20
Totaal *	1391	100%	4,08
(* 419 missing cases)			

Het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater in het algemeen geeft een significant verschil te zien tussen wel- en niet-stemmers: $F(1,1213)=17,1484$, $p<0,0000$. Degenen die zeker weten dat ze gaan stemmen oordelen positiever dan degenen die dat nog niet zeker weten.

Ook op de 5 houdingsvariabelen wordt een significant hoofdeffect van stemkans gevonden: $F(5,1385)=11,76411$, $p<0,000$. De univariate effecten zijn alle 5 significant en ook hier geldt dat degenen die zeker weten te zullen gaan stemmen, positiever zijn (tabel 9.21).

Tabel 9.21: Houding naar stemintentie

stemkans	niet zeker	zeker	F(1,1389)	p<
red.h.betalen	4,41	4,74	24,75	0,000
rechtv.heffing	4,16	4,54	34,20	0,000
rechtv.omslag	4,16	4,63	53,60	0,000
noodz.heffing	4,20	4,58	31,81	0,000
noodz.omslag	4,13	4,62	50,76	0,000

Stemintentie, de kans dat men bij de volgende verkiezingen zal gaan stemmen, hangt mogelijkterwijs samen met betrokkenheid in het algemeen: naarmate mensen meer betrokken zijn bij wat er in de samenleving gebeurt, is ook de kans dat men gaat stemmen groter. Daarom is gekeken of de stemkans samenhang vertoont met de neiging tot nadenken, de kennis van de waterschapsbelastingen en het aantal bronnen waaruit men informatie heeft gekregen. Deze tabellen staan in bijlage 17. Pearsons chi-kwadraat is voor al deze tabellen significant. Dat betekent dat er samenhang is tussen stemintentie enerzijds en neiging tot nadenken, kennis en aantal manieren en bronnen van waaruit men informatie heeft gekregen anderzijds. Degenen die zeker weten te zullen gaan stemmen hebben vaker een hogere score op neiging tot nadenken, meer kennis over de belastingen en komen op meer manieren aan informatie dan degenen die niet zeker weten of ze zullen gaan stemmen.

Dit is een aanwijzing dat er misschien een achterliggende variabele is (geïnteresseerdheid, algemene betrokkenheid, positieve instelling) die het oordeel en de houding tov. het waterbeheer positief beïnvloeden en ook een positieve invloed hebben op de intentie om te gaan stemmen, het tot zich nemen van geboden informatie enz. Daarom zal in de volgende hoofdstukken de variabele 'stemintentie' gebruikt worden als een maat voor algemene betrokkenheid.

Samenvattend

Hoewel politieke voorkeur geen effect lijkt te hebben, is het wel van belang of men denkt te zullen gaan stemmen. Degenen die zeker weten te zullen gaan stemmen oordelen op alle punten positiever. De stemintentie kan worden geïnterpreteerd als een maat voor algemene betrokkenheid.

9.3 Conclusie

Men kan op verschillende manieren belang hebben bij het waterbeheer. Belang hebben bij het waterbeheer, wordt verondersteld te leiden tot een andere afweging van voor- en nadelen en daardoor misschien tot een andere houding en/of oordeel. Uit dit onderzoek blijkt dat degenen die een **algemeen belang** zien op de meeste punten positiever zijn dan degenen die geen algemeen belang zien. Ook blijken de volgende specifieke belangen van invloed te zijn op oordeel en houding ten opzichte van het waterbeheer:

- buitenactiviteiten: hoewel er voor de meeste activiteiten niet genoeg respondenten zijn om te kunnen analyseren, lijkt er toch wel enige invloed te zijn op de houding tegenover meebetalen (maar niet op het oordeel over de uitvoering)
- 'groenheid': respondenten die lid of donateur zijn van natuur- en/of milieuorganisaties, hebben een positiever oordeel en een positievere houding dan degenen die geen lid of donateur van deze organisaties zijn. Van de onderzochte organisaties heeft Natuurmonumenten het grootste onderscheidende vermogen.
- eigen woning: woningbezitters hebben een positiever oordeel en een positievere houding dan huurders
- stemintentie: respondenten die zeker weten te zullen gaan stemmen hebben een positiever oordeel en een positievere houding dan degenen die dat (nog) niet zeker weten

In dit onderzoek is geen effect aangetoond van urbanisatiegraad en stedelijkheid

Niet duidelijk of niet goed te onderzoeken zijn:

- agrariërs: het lijkt er op dat zelfstandige agrariërs wel een andere houding hebben maar dat is in dit onderzoek niet te toetsen vanwege de te geringe aantallen
- politieke voorkeur heeft wel een effect op het oordeel maar niet op de houding.

10 ACHTERGRONDVARIABLEN

In dit hoofdstuk komen de volgende achtergrondkenmerken aan de orde: sexe, leeftijd, positie in het huishouden, soort huishouden, aantal kinderen, aanwezigheid van een partner in het huishouden en sociaal-economische status.

10.1 Sexe, leeftijd en positie in het huishouden

Sexe

In tabel 10.1 staan de gemiddelden van mannen en vrouwen op oordeel over de uitvoering van het waterbeheer. Voor het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater in het algemeen wordt een significant verschil tussen mannen en vrouwen gevonden: $F(1,1562)=17,37$, $p<0,0000$. Mannen oordelen positiever dan vrouwen.

Ook op de 5 houdingsvariabelen heeft geslacht een significant hoofdeffect: $F(5,1804)=5,81$, $p<0,000$. Het univariate effect voor noodzaak omslag is niet significant ($F(1,1808)=1,07$, $p<0,302$), voor de overige variabelen wel. De gemiddelden staan in tabel 10.2. Voor al deze variabelen geldt dat vrouwen minder positief zijn dan mannen.

Tabel 10.1: Respondenten naar geslacht en oordeel over de uitvoering

	Aantal	Procent	gemiddeld oordeel
Man	1000	55%	4,18
Vrouw	810	45%	3,95
Totaal	1810	100%	4,08

Tabel 10.2 Houding naar geslacht

variabele	geslacht:		F(1,1808)	p<
	man	vrouw		
redelijkh. betalen	4,70	4,44	21,091	0,000
rechtv.heid heffing	4,45	4,27	11,108	0,001
rechtv.heid omslag	4,50	4,37	5,030	0,025
noodz. heffing	4,48	4,33	6,669	0,010

Leeftijd

De respondenten zijn ingedeeld in 6 leeftijdscategorieën. Het gemiddelde oordeel over de uitvoering van het waterbeheer per leeftijdscategorie staat in tabel 10.3. Er is een significant verschil in oordeel tussen de leeftijdscategorieën: $F(5,1558)=8,79$, $p<0,000$. Uit de Scheffétoets blijkt dat de verschillen tussen 16-25 en 26-35 enerzijds en 56-65 anderzijds en de verschillen tussen 16-25, 26-35 en 36-46 enerzijds en 66+ anderzijds significant zijn. Ouderen oordelen steeds positiever over de uitvoering van het waterbeheer dan jongeren.

Er is ook een multivariaat hoofdeffect van leeftijd op de 5 houdingsvariabelen: $F(25,9021)=2,95$, $p<0,000$. De univariate effecten voor de 5 afhankelijke variabelen zijn significant (tabel 10.4). Over het algemeen geldt dat ouderen positiever zijn dan jongeren. Uit de Scheffétoets ($p<0,05$) blijkt dat het vooral de verschillen van de oudste leeftijdscategorie (66+) en in mindere mate die daaronder (56-65) met de jongere groepen zijn die significant zijn (zie bijlage 18). De respondenten in de hoogste leeftijdscategorieën hebben een positievere houding dan de respondenten in de jongere leeftijdscategorieën.

Tabel 10.3 Respondenten naar leeftijd en oordeel over de uitvoering

	Aantal	Procent	gemiddeld oordeel
16 tm. 25	139	8%	3,79
26 tm. 35	256	14%	3,88
36 tm. 45	493	27%	4,00
46 tm. 55	379	21%	4,10
56 tm. 65	300	17%	4,24
66+	243	13%	4,3
Totaal	1810	100%	4,08

Tabel 10.4: Houding naar leeftijd

leeftijd	16-25	25-36	36-45	46-55	56-66	66+	F(5,1804)	p<
redelijkh.betalen	4,24	4,51	4,43	4,66	4,66	4,93	8,59	0,000
rechtv.heid heffing	4,02	4,27	4,27	4,44	4,45	4,67	7,40	0,000
rechtv.heid omslag	4,19	4,33	4,33	4,42	4,61	4,74	7,34	0,000
noodz. heffing	4,14	4,31	4,33	4,48	4,46	4,71	6,67	0,000
noodz. omslag	4,12	4,28	4,34	4,41	4,45	4,79	7,06	0,000

Er is ook gekeken of er verschil is in oordeel en houding tussen degenen die de watersnood van 1953 wel en niet bewust hebben meegemaakt. Hiervoor zijn de respondenten verdeeld in twee groepen: degenen die voor 1940 geboren zijn en degenen die na 1940 geboren zijn. Het blijkt dat degenen die voor 1940 geboren zijn, gemiddeld een positiever oordeel en een positievere houding hebben (zie tabel 10.5). Ook voelen zij gemiddeld minder vaak gevaar bij hoog water en zien zij meer verbetering van de waterkwaliteit (zie bijlage 19). Deze uitkomsten zijn logisch, omdat al aangetoond is dat ouderen gemiddeld positiever zijn dan jongeren. Er kan echter niet gezegd worden dat het bewust meegemaakt hebben van de watersnood van 1953 de **oorzaak** van deze verschillen is.

Tabel 10.5: Gemiddeld oordeel en houding naar geboortejaar

	voor 1940 geboren	na 1940 geboren
oordeel uitvoering	4,31	3,99
redelijkh.betalen	4,81	4,49
rechtv.heid heffing	4,57	4,29
rechtv.heid omslag	4,68	4,34
noodz. heffing	4,59	4,35
noodz. omslag	4,62	4,32

Positie in het huishouden

Positie in het huishouden is omgecodeerd naar: hoofd van het huishouden, andere volwassenen en thuiswonende kinderen. In tabel 10.6 staan de gemiddelden van deze drie groepen op het algemeen oordeel over de uitvoering van het waterbeheer. Van de thuiswonende kinderen is 89% jonger dan 26 jaar, 9% tussen de 26 en 35 en 1% is 36 of ouder.

Het oordeel over de uitvoering is significant verschillend voor de drie posities in het huishouden: $F(2,1560)=8,571$, $p<0,0002$. Uit de Scheffétoets blijkt dat alleen het verschil tussen de hoofden van huishoudens en de kinderen in huishoudens significant is ($p<0,05$).

Positie in het huishouden geeft multivariaat een significant hoofdeffect te zien op de 5 houdingsvariabelen: $F(10,3606)=3,17630$, $p<0,000$. Bovendien zijn de univariate effecten voor alle 5 de variabelen significant (tabel 10.7). Uit de Scheffétoets blijkt dat in alle gevallen de

verschillen tussen de hoofden van huishoudens en inwonende kinderen significant zijn. Bovendien is voor 'redelijkheid meebetalen' het verschil tussen hoofden van huishoudens en andere volwassenen significant en voor 'rechtvaardigheid heffing' het verschil tussen andere volwassenen en kinderen. De hoofden van huishoudens zijn steeds het meest positief.

Tabel 10.6: Respondenten naar positie in huishouden en oordeel over de uitvoering

	Aantal	Procent	gemiddeld oordeel
hoofd	1042	58%	4,16
rest volwassenen	625	35%	4,02
thuiswonend kind	142	8%	3,76
Totaal*	1809	100%	4,08

(* 1 Missing case)

Tabel 10.7: Houding naar positie in het huishouden

positie	hoofd	rest	kind	F(2,1806)	p<
red.hd.*+***	4,70	4,46	4,27	12,67	0,000
rv.heff.**+***	4,45	4,31	4,04	8,76	0,000
rv.omsl.***	4,50	4,39	4,21	4,50	0,011
nz.heff.***	4,49	4,35	4,13	6,87	0,001
nz.omsl.***	4,47	4,35	4,15	5,07	0,006

Scheffé met sign.drempel 0,05:
 * 1 en 2 verschillen sign.
 ** 2 en 3 verschillen sign.
 *** 1 en 3 verschillen sign.
 **** alle verschillen zijn sign.

Positie in het huishouden is een variabele die sterk gerelateerd is aan leeftijd en aan geslacht (voor de kruistabellen zie bijlage 20). Daarom is ook gekeken wat er gebeurt als deze 3 tegelijk in de analyse worden opgenomen. Voor het oordeel over de uitvoering blijken de verschillen naar positie in het huishouden dan niet meer significant te zijn: $F(2,1554)=2,665$, $p<0,070$. Leeftijd (omgecodeerd naar 6 leeftijdscategorieën) blijft significante verschillen geven ($F(5,1554)=6,290$, $p<0,000$) evenals geslacht ($F(1,1554)=17,097$, $p<0,000$) (methode: uniek). Dit betekent dat de verschillen in oordeel over de uitvoering naar positie in het huishouden, zijn terug te voeren op sexe (hoofden van het huishouden zijn meestal mannen, deze oordelen gemiddeld positiever) en op leeftijd (ouderen oordelen gemiddeld positiever).

Voor de andere 5 afhankelijke variabelen kunnen leeftijd, geslacht en positie niet tegelijk als factor in een multivariate variantieanalyse worden opgenomen omdat er dan teveel lege cellen zijn. Daarom is het effect van leeftijd er eerst uitgehaald dmv. een covariantieanalyse. Dan blijkt ook hier het effect van positie in het huishouden weg te vallen (multivariate $F(10,3598)=1,00468$, $p<0,437$) terwijl het effect van geslacht wel significant blijft: multivariate $F(5,1798)=4,470$, $p<0,000$; het univariate effect van 'noodzaak omslag' valt weg, de andere 4 blijven significant.

Samenvattend

We zien dus dat vrouwen consequent minder positief oordelen dan mannen en er is een klein verschil in houding en oordeel naar leeftijd; ouderen zijn positiever. De positie in het huishouden lijkt in eerste instantie van belang te zijn voor de houding en het oordeel. Als echter rekening gehouden wordt met leeftijd en geslacht zijn deze verschillen niet meer significant. De

verschillen voor positie in het huishouden zijn dus te verklaren uit de verschillen in sexe en leeftijd.

10.2 Soort huishouden

In paragraaf 8.4 is al gebleken dat de 1- en 2-persoonshuishoudens positiever oordelen over de uitvoering van het waterbeheer dan de huishoudens van 3 of meer personen. Dit verschil lijkt niet verklaard te kunnen worden door verschillen in besteedbaar inkomen per persoon.

In deze paragraaf wordt gekeken of er verschillen bestaan naar soort huishouden waar men toe behoort, de aanwezigheid van een vaste partner in het huishouden en het aantal kinderen.

Soort huishouden

De respondenten zijn verdeeld in 3 soorten huishoudens:

1) eenpersoonshuishoudens; 2) huishoudens met 2 (of meer) volwassenen, zonder kinderen; en 3) huishoudens met kind(eren). Deze indeling wordt weergegeven in tabel 10.8 samen met het gemiddelde oordeel over de uitvoering van het waterbeheer voor deze 3 groepen.

Tabel 10.8: Respondenten naar soort huishouden en oordeel over de uitvoering

	Aantal	Procent	gemiddeld oordeel
eenpersoonshuishouden	235	13%	4,16
alleen volwassenen	679	38%	4,27
huishouden met kind(eren)	896	50%	3,92
Totaal	1810	100%	4,08

Er is significant verschil in oordeel tussen de verschillende soorten huishoudens: $F(2,1561)=19,50$, $p<0,000$. De Scheffétoets toont aan dat groep 3, de huishoudens met kinderen, significant minder positief oordelen dan groep 1 en 2, de huishoudens zonder kinderen. Als wordt gecorrigeerd voor het besteedbaar inkomen per persoon blijven deze verschillen significant (methode: uniek). Maar als wordt gecorrigeerd voor leeftijd (methode: uniek) is het effect van soort huishouden niet meer significant. Blijkbaar worden de verschillen in oordeel tussen de drie soorten huishoudens verklaard door verschillen in leeftijd tussen deze soorten huishoudens: de huishoudens met kinderen zijn gemiddeld jonger, en jongeren oordelen minder positief.

Tabel 10.9: Houding naar soort huishouden

	één-pers.	alleen volw.	hhden met kind(eren)	$F(2,1807)$	$p<$
redelijkh. betalen	4,79	4,75	4,40	20,09	0,000
rechtv.heid heffing	4,53	4,54	4,20	18,47	0,000
rechtv.heid omslag	4,59	4,62	4,26	21,13	0,000
noodz. heffing	4,57	4,55	4,27	12,65	0,000
noodz. omslag	4,61	4,55	4,24	15,95	0,000

Op de 5 houdingsvariabelen wordt ook een significant effect van soort huishouden gevonden: $F(10,3608)=5,496$, $p<0,000$. De univariate effecten op de houdingsvariabelen zijn alle 5 significant (tabel 10.9). De huishoudens zonder kinderen zijn positiever dan de huishoudens met kinderen. De Scheffétoets toont aan dat alleen de verschillen tussen de huishoudens met kinderen en de andere 2 groepen significant zijn.

Als het effect van het soort huishouden op de houdingsvariabelen wordt gecorrigeerd voor het besteedbaar inkomen per persoon, is het soort huishouden niet meer significant ($F < 1$). Dat betekent dat de gevonden verschillen tussen de huishoudens met en zonder kinderen waarschijnlijk kunnen worden toegeschreven aan het geringere besteedbaar inkomen per persoon in de huishoudens met kinderen. Deze resultaten komen overeen met de genoemde resultaten uit paragraaf 8.4 over de grootte van het huishouden.

Partner

De respondenten is gevraagd of zij een partner hebben in het huishouden waar zij toe behoren. Deze gegevens staan in tabel 10.10. Degenen die wel een partner hebben verschillen niet significant van degenen die dat niet hebben. Voor zowel het algemeen oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater als voor de houding tegenover meebetalen is $F < 1$.

Tabel 10.10: Respondenten naar aanwezigheid partner in het huishouden

	Aantal	Procent
geen partner	301	17%
wel partner	1509	83%
	-----	-----
Totaal	1810	100%

Aantal kinderen

Voor de huishoudens met kinderen is nagegaan of het aantal kinderen (1, 2 en 3 of meer, zie tabel 10.11) verschil maakt voor het oordeel over de uitvoering van het waterbeheer en de houding tegenover het moeten meebetalen hieraan. Dat blijkt niet het geval te zijn: voor het oordeel is $F < 1$ en voor de 5 houdingsvariabelen is $F(10,1780) = 1,186$, $p < 0,295$.

Tabel 10.11: Respondenten naar aantal kinderen in het huishouden

	Aantal	Procent
Een kind	239	13%
Twee kinderen	397	22%
Drie of meer kinderen	260	14%
geen	914	51%
	-----	-----
Totaal	1810	100%

Samenvattend

Het soort huishouden waar men toe behoort lijkt in eerste instantie van belang te zijn voor het oordeel over en de houding tegenover het waterbeheer. Het positievere oordeel van de huishoudens zonder kinderen blijkt echter verklaard te kunnen worden door leeftijd, terwijl de positievere houding van de huishoudens zonder kinderen waarschijnlijk veroorzaakt wordt door het gemiddeld grotere besteedbare inkomen per persoon in de huishoudens zonder kinderen. Het aantal kinderen maakt geen verschil, evenmin als de aanwezigheid van een partner in het huishouden waartoe men behoort.

10.3 Sociaal-economische status

De SES (sociaal-economische status, meegeleverd door CenterData) is geconstrueerd aan de hand van opleiding en beroep van de hoofdkostwinner (of het vroegere beroep, als hij/zij ooit

gewerkt heeft). De respondenten zijn ingedeeld in 5 SES-groepen. De indeling is globaal als volgt:

1. directeuren, hoge leidinggevenden en zelfstandigen, met een mbo-opleiding of hoger; werknemers met een wetenschappelijke opleiding.
2. directeuren, hoge leidinggevenden en zelfstandigen, met minder dan een mbo-opleiding; midden- en hoger kader met een mbo-opleiding of hoger.
3. directeuren, hoge leidinggevenden en zelfstandigen, zonder opleiding; middenkader met minder dan een mbo-opleiding; gespecialiseerde andere functies met een mbo/hbo/vwo-opleiding; niet-gespecialiseerde andere functies met een hbo-opleiding; studerend/schoolgaand/huisvrouw/-man met een hbo/wo-opleiding.
4. middenkader of gespecialiseerde andere functies, zonder opleiding; andere functies met minder dan een mbo-opleiding; studerend/schoolgaand/huisvrouw/-man, met een mbo-opleiding of minder.
5. niet-gespecialiseerde andere functies, zonder opleiding; studerend/schoolgaand/huisvrouw/-man, zonder opleiding.

Tabel 10.12 geeft de verdeling weer van de respondenten over de verschillende sociaal-economische klassen en het gemiddeld oordeel over de uitvoering voor deze klassen. Er is significant verschil in het algemeen oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater naar SES: $F(4,1548)=4,7483$, $p<0,0008$. Hoe hoger de sociale klasse, hoe positiever men oordeelt over de uitvoering van het waterbeheer. De Scheffétoets toont aan dat alleen het verschil tussen groep 4 enerzijds en groep 1 en 2 anderzijds significant is.

Ook op de 5 houdingsvariabelen heeft SES een significant hoofdeffect: $F(20,7172)$ is 4,58571, $p<0,000$. Bovendien zijn de univariate effecten alle 5 significant (tabel 10.13).

Tabel 10.12: Respondenten naar sociale klasse en oordeel over de uitvoering

	Aantal	Procent	gemiddeld oordeel
hoog	322	18%	4,19
.	571	32%	4,16
.	436	24%	4,10
.	420	23%	3,90
laag	50	3%	3,86
Totaal*	1799	100%	4,08

(* 11 Missing cases)

Er is ook gekeken of er een relatie is tussen sociaal-economische status, voorkennis en besteedbaar inkomen per persoon. Dat blijkt het geval te zijn (zie de tabellen in bijlage 21): mensen met een hogere sociaal-economische status hebben meer voorkennis en een groter besteedbaar inkomen per persoon. Daarom is onderzocht of de verschillen naar sociaal-economische status verklaard kunnen worden door voorkennis of door besteedbaar inkomen. Zowel voor het algemeen oordeel over de uitvoering als voor de houding geldt, dat als voorkennis en sociaal-economische status tegelijk in de analyse worden opgenomen, deze beide significant blijven. Dat betekent dat het positievere oordeel en de positievere houding van de hogere sociaal-economische klassen niet verklaard kunnen worden uit de grotere voorkennis die zij hebben.

Als besteedbaar inkomen per persoon en sociaal-economische status tegelijk in de analyse worden opgenomen, valt het effect van sociaal-economische status op het algemeen oordeel

weg. Dat betekent dat het positievere oordeel van respondenten uit de hogere sociaal-economische klassen wellicht toegeschreven kan worden aan een groter besteedbaar inkomen per persoon bij deze respondenten. Dit komt overeen met de resultaten in paragraaf 8.5.

Het tegelijk in de analyse opnemen van besteedbaar inkomen en sociaal-economische status is voor de houdingsvariabelen niet mogelijk vanwege lege cellen in de matrix. Indien een covariantieanalyse met het nettohuishoudinkomen als covariaat wordt uitgevoerd (dan wordt het effect van nettohuishoudinkomen eerst geëlimineerd, waarna gekeken wordt of de factor - SES- dan nog een effect heeft) blijft het effect van de sociaal-economische status op de houdingsvariabelen significant. Het effect van sociaal-economische status op houding kan dus niet verklaard worden door het netto huishoudinkomen.

Tabel 10.13: Houding naar sociaal-economische klasse

SES:	1	2	3	4	5	F(4,1794)	p<
red.heid betalen *	4,84	4,77	4,49	4,31	3,74	19,87	0,000
rechtv.heid heffing **	4,54	4,52	4,28	4,18	3,94	9,06	0,000
rechtv.heid omslag ***	4,64	4,62	4,39	4,17	3,82	15,32	0,000
noodz. heffing ****	4,59	4,55	4,31	4,23	4,06	8,02	0,000
noodz. omslag *****	4,61	4,56	4,36	4,17	3,74	11,88	0,000

Scheffé met $p < 0,05$:

- * 1 en 2 verschillen significant van 3, 4 en 5; 3 en 4 verschillen significant van 5.
- ** 1 en 2 verschillen significant van 4 en 5; 2 verschilt significant van 3.
- *** 1 en 2 verschillen significant van 4 en 5; 3 verschilt significant van 2 en van 5.
- **** 1 en 2 verschillen significant van 3 en 4.
- ***** 1 en 2 verschillen significant van 4 en 5; 3 verschilt significant van 5.

Samenvattend

Over het algemeen kan gezegd worden dat hoe lager de SES is, hoe minder positief men oordeelt. Dus mensen met een hogere opleiding en/of een hogere functie, zijn positiever. Voor het oordeel over de uitvoering kan dit effect wellicht verklaard worden door een geringer besteedbaar inkomen per persoon in de lagere sociaal-economische klassen. Dit geldt niet voor de houding tegenover meebetalen: de positievere houding van de hogere sociaal-economische klassen wordt niet verklaard door inkomen.

10.4 Conclusie

Een aantal achtergrondvariabelen geeft verschillen in houding en oordeel te zien. Mannen oordelen positiever dan vrouwen en ouderen zijn iets positiever dan jongeren. De gevonden verschillen voor positie in het huishouden en het soort huishouden waartoe men behoort blijken verklaard te kunnen worden door geslacht, leeftijd en besteedbaar inkomen per persoon. Of men een partner heeft in het huishouden, maakt geen verschil, evenmin als het aantal kinderen in de huishoudens met kinderen. Er is verschil naar sociaal-economische status: respondenten met een hogere opleiding en/of een hogere functie hebben een positievere houding en een positiever oordeel.

11 ENKELE NADERE ANALYSES

In dit hoofdstuk worden enkele nadere analyses beschreven. In de eerste paragraaf worden de resultaten besproken van een extra vraag die op verzoek van de begeleidingscommissie aan de enquête is toegevoegd om het draagvlak voor de brede taakopvatting te meten. In de tweede paragraaf wordt de groep respondenten die steeds negatief is nader bekeken. Paragraaf 12.3 behandelt de invloed van het invullen van de vragenlijst en in de laatste paragraaf wordt een deel van de factoren die effect hebben op oordeel en houding onderling vergeleken.

11.1 De brede taakopvatting

De brede taakopvatting of 'brede kijk' houdt in dat waterschappen bij hun beheer ook rekening houden met andere beleidsterreinen zoals ruimtelijke ordening, natuur- en landschapsbeleid, landbouwbeleid en milieubeheer. Voorbeelden hiervan zijn het aanleggen van natuurvriendelijke oevers, het sparen van landschap en cultuur bij dijkversterking, projecten waarbij de natuurlijke loop van beken die vroeger zijn rechtgetrokken wordt hersteld.

In de enquête zijn in eerste instantie alleen vragen gesteld die betrekking hebben op de kerntaken van de waterschappen: waterkwaliteitsbeheer, onderhoud en versterking van dijken en kaden en peilbeheer. De begeleidingscommissie wilde echter ook graag weten hoe belangrijk burgers een aantal minder bekende waterbeheerstaken vinden, die niet direct tot de kerntaken behoren. Daarom is aan de enquête een vraag toegevoegd waarin de respondent een bepaald (denkbeeldig) bedrag ter beschikking werd gesteld, dat hij of zij over een aantal onderwerpen mocht verdelen. Op deze manier wordt men gedwongen het belang dat men aan deze onderwerpen hecht tegen elkaar af te wegen. Men kon niet aan elk onderwerp een bedrag toekennen. De onderwerpen waar het geld over verdeeld moet worden, zijn in één of twee zinnestelsels kort toegelicht. Deze vraag is gebaseerd op het idee van de 'keuze-enquête'. Dat is een methode om de mening van mensen te onderzoeken over onderwerpen waar ze weinig van weten (zie Saris, Neijens en de Ridder, 1983).

In deze vraag zijn voor het waterbeheer 1000 eenheden beschikbaar. Hiervan worden er al 800 besteed aan waterkwaliteitsbeheer, waterkwantiteitsbeheer en waterkering. De overige 200 eenheden mag de respondent verdelen. In de vraag is van elk van de drie kerntaken een bekend en een minder bekend onderwerp genoemd. De toelichting die bij de verschillende onderwerpen werd gegeven is te vinden in bijlage 1 (de vragenlijst). Men kon 4 pakketjes van 50 'eenheden' over deze 6 onderwerpen verdelen. In tabel 11.1 is per onderwerp te zien hoeveel respondenten aan dit onderwerp 0, 1, 2, 3 of 4 pakketjes toebedelen. In de rechterkolom staat het gemiddelde aantal pakketjes dat elk onderwerp heeft gekregen. Uit deze tabel blijkt dat het onderwerp rioolwaterzuiverings-installaties (nieuwe technieken voor eutrofiëringsbestrijding) van de meeste respondenten (72%) één pakketje heeft gekregen, gevolgd door verdergaande dijkversterking/-verhoging (63%) en het rekening houden met natuur, landschap en cultuur bij dijkonderhoud (63%). De helft van de respondenten (51%) vindt beekherstel niet belangrijk genoeg om er pakketjes aan toe te delen, maar ook bijna de helft (46%) geeft er één pakketje aan uit. Voor het verder terugdringen van watervervuiling zodat er in meer oppervlaktewater gezwommen kan worden, heeft tweederde (66%) van de respondenten geen enkel pakketje over en 31% één pakketje. Het vervangen van met de hand bediende gemalen door computergestuurde gemalen krijgt het meest geen enkel pakketje (72%).

Tabel 11.1: Respondenten naar aantal pakketjes eenheden dat men aan de verschillende onderwerpen toekent
Het gemiddeld aantal toegekende pakketjes per onderwerp

	Aantal pakketjes:					gemiddelde
	0	1	2	3	4	
rioolwaterzuiverings- installaties	210 12%	1309 72%	264 15%	14 1%	13 1%	1,07
dijkversterking/verhoging	393 22%	1145 63%	239 13%	25 1%	8 0%	0,96
natuur, landschap, cultuur bij dijkonderhoud	527 29%	1140 63%	129 7%	7 0%	7 0%	0,80
herstel van beken	923 51%	828 46%	52 3%	4 0%	3 0%	0,53
zwemwater	1201 66%	553 31%	45 3%	8 0%	3 0%	0,38
computergestuurde gemalen	1304 72%	486 27%	15 1%	3 0%	2 0%	0,29

Conclusie

Omdat de toelichting bij de verschillende onderwerpen noodzakelijkerwijs nogal divers van aard was, kan niet gezegd worden dat deze uitkomst een precieze rangorde van het belang van de verschillende onderwerpen weergeeft. Wel mag geconcludeerd worden dat het in elk geval niet zo is dat men bij voorkeur al het geld zou spenderen aan de traditionele taken. Ook het omgekeerde is niet het geval: dat men het extra geld slechts over heeft voor nieuwe, 'leuke' dingen. De conclusie is dat er draagvlak lijkt te zijn voor de brede taakopvatting van de waterschappen.

11.2 De groep die steeds negatief is

Gemiddeld wordt door de respondenten steeds positief geoordeeld. Er is echter ook een groep die steeds negatief oordeelt. Dat zijn 141 respondenten: 7,8% van het totaal (tabel 11.2). Deze respondenten scoren minder dan 3,5 op houding tegenover meebetalen (het gemiddelde van de 5 houdingsvariabelen) en hebben een negatieve score (1, 2 of 3) op oordeel over de uitvoering.

Tabel 11.2: Respondenten met een negatief oordeel en een negatieve houding

	Aantal	Procent
niet steeds negatief	1669	92%
steeds negatief	141	8%
Totaal	1810	100%

Deze groep wijkt op de volgende punten significant af van de rest van de respondenten:

- Zij zijn gemiddeld wat jonger, hebben een lagere sociaal-economische status en komen meer uit stedelijke gebieden.
- Zij zijn minder vaak lid of donateur van natuur- en milieuorganisaties en weten vaker niet zeker of ze zullen gaan stemmen.

- Zij zeggen vaker géén informatie te hebben gehad over de belastingen van het waterschap en over het waterbeheer.
- Zij vinden vaker dat de waterstand van oppervlaktewater in de omgeving niet goed is en dat de waterstanden in het algemeen niet goed beheerd worden.
- Zij vinden minder vaak dat het oppervlaktewater de laatste jaren schoner is geworden.
- Zij verwachten gemiddeld een grotere stijging van de belastingen van het waterschap. Zij zien vaker mogelijkheden tot onduiking van deze belastingen (maar minder vaak voor burgers, hoewel dit niet significant is).
- Zij rekenen voor alledrie de onderwerpen (waterkwaliteit, dijken/kaden en peilbeheer) minder vaak 'alle inwoners' tot een van de eerste drie groepen die in aanmerking komen om mee te betalen.
- Zij zien ook minder vaak 'was- en schoonmaakmiddelen uit huishoudens' als een van de drie belangrijkste oorzaken van watervervuiling.

Samenvattend kan gezegd worden dat degenen die steeds negatief zijn, zichzelf minder vaak zien als oorzaak van vervuiling en als een van de groepen die mee moeten betalen aan het waterbeheer. Maar zij zien meer ontduikingsmogelijkheden: echter niet voor zichzelf. Bovendien denken zij in sterkere mate dat de belastingen véél hoger zullen worden. Dit wijst op een sociaal dilemma: anderen vervuilen, maar wij moeten betalen! Ook ziet deze groep gemiddeld minder resultaten van het beheer: de waterstanden in de omgeving zijn niet goed, het beheer van de waterstanden in het algemeen ook niet en er wordt ook minder verbetering van de waterkwaliteit waargenomen (zie de tabellen in bijlage 22).

11.3 De invloed van het invullen van de vragenlijst

De vragen naar het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater en naar de redelijkheid van meebetalen aan het waterbeheer in het algemeen zijn twee keer gesteld: eerst aan het begin van de vragenlijst en de tweede keer aan het einde van de vragenlijst. Dat is gedaan om te onderzoeken of het invullen van de vragenlijst van invloed is op het oordeel over de uitvoering en de houding tegenover meebetalen. Het oordeel en de houding zouden door het invullen kunnen veranderen doordat de vragenlijst informatie geeft of doordat men tijdens het invullen over het onderwerp gaat nadenken. Bij de eerste meting vindt 83% van de respondenten het redelijk dat men aan het waterbeheer moet meebetalen, bij de tweede meting 71%. Bij de eerste meting vindt 73% dat de zorg voor oppervlaktewater in het algemeen goed wordt uitgevoerd, bij de tweede meting vindt 79% dat.

Door het invullen van de vragenlijst ging men gemiddeld wat minder positief denken over de redelijkheid van het meebetalen aan het waterbeheer (het gemiddelde daalt van 4,58 naar 4,16) maar iets positiever over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater (het gemiddelde stijgt van 4,08 naar 4,16). Deze verschuivingen zijn beide significant. (Respectievelijk $F(1,1809)=267,98$, $p<0,000$ en $F(1,1448)=7,78$, $p<0,005$, zie ook bijlage 3). De oorzaken van deze verschuiving zijn niet duidelijk.

11.4 Terug naar het theoretische model

Er zijn in dit onderzoek 4 sets van variabelen onderzocht:

set 1: De variabelen uit het theoretische model die betrekking hebben op de wijze van beoordeling van een maatregel.

- set 2: De variabelen uit het theoretische model die van invloed zijn op de afweging van voor- en nadelen van een maatregel.
- set 3: Variabelen met betrekking tot belang.
- set 4: Achtergrondvariabelen.

In de voorgaande hoofdstukken is onderzocht welke van deze variabelen van invloed zijn op het oordeel en/of de houding. In deze paragraaf wordt gekeken welke variabelen het belangrijkste zijn. Hiervoor zijn steeds die variabelen die in de analyse een significant effect bleken te hebben op oordeel en/of houding, zodanig omgecodeerd dat ze in een regressieanalyse opgenomen konden worden. Dat betekent voor de meeste variabelen dat ze dichotoom zijn gemaakt. De variabelen waarbij dat niet mogelijk is zijn weggelaten. Variabelen die **wel** effect hebben maar die in deze analyse **niet** meegenomen kunnen worden zijn: voorkennis, leeftijd, sociaal-economische status, individuele hulpbronnen, de waargenomen bijdrage van anderen en de verwachting omtrent toekomstige maatregelen. Dit betekent dat dit model niet volledig is en dat de conclusies met de nodige voorzichtigheid moeten worden gehanteerd.

Vervolgens zijn de variabelen per set tegelijk in een regressieanalyse opgenomen volgens de methode 'stepwise'. Dat betekent dat steeds de variabele die de grootste verhoging van de verklaarde variantie geeft aan de regressievergelijking wordt toegevoegd terwijl ook steeds wordt gekeken of, als er een variabele is toegevoegd, een van de andere verwijderd kan worden zonder dat daardoor de verklaarde variantie significant daalt. Zo wordt gekomen tot een regressievergelijking die zoveel mogelijk van de variantie verklaart met zo weinig mogelijk variabelen.

In deze analyse zijn de volgende variabelen gebruikt:

De afhankelijke variabelen:

- oordeel over de uitvoering (schaal 1-6)
- houding (schaal 1-6).

De variabelen die redelijkheid, rechtvaardigheid en noodzaak meten zijn operationalisaties van hetzelfde begrip, nl. houding. Bovendien zijn zij hetzelfde gemeten. Daarom kan van deze 5 een schaal gemaakt worden als de betrouwbaarheidcoëfficiënt (Cronbach's alpha) hoog is. Alpha is 0,9188, dus is een nieuwe variabele "houding" gemaakt, die het gemiddelde is van deze 5. De variabele "houding" heeft een gemiddelde waarde van 4.44, de standaarddeviatie is 1.05. Van alle respondenten scoort 82% positief op deze variabele.

set 1 (wijze van beoordelen):

- betrokkenheid: de aanwezigheid van oppervlaktewater in de omgeving
- stemkans (als maat voor algemene betrokkenheid)
- heeft men informatie gehad over het beheer van oppervlaktewater en over de belasting van het waterschap
- neiging tot nadenken

set 2 (afweging van voor- en nadelen):

- de mate van besef van de ernst van het probleem: het aantal gevolgen dat men ziet van watervervuiling en van het niet goed beheeren van de waterstanden
- de waargenomen effectiviteit van maatregelen: is het oppervlaktewater de laatste jaren schoner geworden en denkt u dat de waterstanden goed beheerd worden?

- het besef van verantwoordelijkheid voor de oorzaak van het probleem (zijn was/schoonmaakmiddelen uit huishoudens en/of rioolwaterlozingen aangekruist als een van de belangrijkste drie oorzaken van watervervuiling?)
- het besef van verantwoordelijkheid voor de oplossing van het probleem: rekt men burgers tot een van de drie belangrijkste groepen die moeten bijdragen en rekt men de overheid tot een van de drie belangrijkste groepen die moeten bijdragen (in de kosten van de bestrijding van watervervuiling, van onderhoud en versterking van dijken/kaden en van peilbeheer)
- waargenomen mogelijkheden tot ontduiking: wordt iedereen aan de betalingsverplichting gehouden.

set 3 (belang):

- woonsituatie: koopwoning of huurwoning
- 'groenheid': is men lid of donateur van natuur- en/of milieuorganisaties

set 4 (achtergrond):

- geslacht

Voor de variabelen die volgens het theoretisch model van invloed zijn op de afweging van voor- en nadelen van maatregelen (set 2), blijken een groot deel van de variantie van met name de houding tegenover meebetalen te kunnen verklaren. De totaalpercentages verklaarde variantie worden in tabel 11.3 weergegeven, de complete resultaten van de regressieanalyses staan in bijlage 23.

Tabel 11.3: Verklaarde variantie van oordeel en houding dmv. multi-pele regressieanalyse met verschillende sets variabelen

% verklaarde variantie van:	oordeel	houding
variabelen:		
set 1	4,2%	10,2%
set 2	13,1%	27,5%
set 3	4,3%	5,4%
set 1+2+3+4	15,6%	30,6%

Van de variabelen uit set 1 is de belangrijkste voor zowel het oordeel over de uitvoering van de zorg voor oppervlaktewater als voor de houding, of men informatie heeft gehad over het beheer van oppervlaktewater.

Van de variabelen uit set 2 is voor het oordeel over de uitvoering de waargenomen effectiviteit het belangrijkste. Voor de houding ten aanzien van meebetalen is het besef van verantwoordelijkheid voor de oplossing van het probleem het belangrijkste, gevolgd door de waargenomen effectiviteit, de mate van besef van de ernst van het probleem en de waargenomen mogelijkheden tot ontduiking.

Als alle dichotoom gemaakte variabelen tegelijk in de regressieanalyse worden opgenomen, blijkt de volgorde van belangrijkheid voor het oordeel over de uitvoering te zijn:

- 1) waargenomen effectiviteit (peilbeheer en kwaliteit)
- 2) waargenomen mogelijkheden tot ontduiking
- 3) besef van verantwoordelijkheid voor de oplossing van het probleem (watervervuiling)
- 4) besef van verantwoordelijkheid voor de oorzaak van het probleem (watervervuiling)
- 5) heeft men informatie gehad over de belastingen van het waterschap

- 6) besef van verantwoordelijkheid voor de oplossing van het probleem (onderhoud en versterking van dijken en kaden)
- 7) algemene betrokkenheid (stemkans).

Vergeleken met deze factoren zijn de volgende van minder belang voor het oordeel:

de mate van besef van de ernst van het probleem, 'de overheid moet bijdragen aan de kosten van het waterbeheer', geslacht, woonsituatie, 'groenheid', neiging tot nadenken, de aanwezigheid van oppervlaktewater in de omgeving en of men informatie heeft gehad over het waterbeheer.

De volgorde van belangrijkheid voor de houding tegenover meebetalen is enigszins anders:

- 1) besef van verantwoordelijkheid voor de oplossing van het probleem (watervervuiling)
- 2) heeft men informatie gehad over het beheer van oppervlaktewater
- 3) 'groenheid'
- 4) besef van verantwoordelijkheid voor de oplossing van het probleem (waterstanden)
- 5) algemene betrokkenheid (stemkans)
- 6) waargenomen effectiviteit (peilbeheer)
- 7) neiging tot nadenken
- 8) waargenomen mogelijkheden tot ontduiking
- 9) mate van besef van de ernst van het probleem (peilbeheer)
- 10) besef van verantwoordelijkheid voor de oplossing van het probleem (dijkonderhoud/versterking)
- 11) mate van besef van de ernst van het probleem (vervuiling)
- 12) waargenomen effectiviteit (kwaliteit)

Vergeleken met deze factoren zijn de volgende van minder belang voor de houding:

het besef van verantwoordelijkheid voor de oorzaak van watervervuiling, 'de overheid moet bijdragen aan de kosten van het waterbeheer', geslacht, woonsituatie, de aanwezigheid van oppervlaktewater in de omgeving en of men informatie heeft gehad over de waterschapsbelastingen.

12 CONCLUSIES UIT DE PUBLIEKSENQUETE

In de publieksenquête is gekeken naar factoren die van invloed zijn op het oordeel van burgers over de uitvoering van het waterbeheer en de houding van burgers tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer. Hierbij is uitgegaan van de belastingheffing door de waterschappen, als maatregel die burgers persoonlijk treft.

Er wordt een invloed aangetoond van de volgende factoren.

- **Kennis:** weten wat de waterschapsbelastingen zijn maakt positiever dan het niet weten. Degenen die het menen te weten maar een fout antwoord geven zijn ook positiever dan *degenen die het niet weten*.
- **Betrokkenheid bij oppervlaktewater:** de aanwezigheid van oppervlaktewater in de omgeving leidt tot een positiever oordeel over de uitvoering en een positievere houding tegenover het moeten meebetalen aan het waterbeheer.
- **Informatie:** degenen die zich herinneren informatie te hebben gehad over de waterschapsbelastingen en over waterbeheer zijn positiever. De groep die steeds negatief oordeelt, is gemiddeld minder geïnformeerd.
- **De mate van besef van de ernst van het probleem:** besef van de ernst van de gevolgen van watervervuiling of verkeerde waterstanden leidt tot een positievere houding tegenover meebetalen.
- **De waargenomen effectiviteit van het waterbeheer:** waargenomen verbetering van de kwaliteit van oppervlaktewater en waargenomen goed beheer van de waterstanden leiden tot een positiever oordeel en positievere houding.
- **De verwachte ontwikkeling van de waterschapsbelasting:** degenen die denken dat deze belastingen véél hoger zullen worden zijn minder positief dan degenen die denken dat deze (gewoon) hoger zullen worden.
- **Het besef van verantwoordelijkheid:** naarmate men meer besef heeft van de eigen verantwoordelijkheid (voor de oorzaak en/of de oplossing van het probleem) is men positiever.
- **De waargenomen bijdrage van anderen:** bekendheid met het feit dat andere groepen (ook) bijdragen aan de kosten leidt tot een positievere houding en oordeel over het waterbeheer.
- **De waargenomen mogelijkheden tot ontduiking:** als men geen mogelijkheden tot ontduiking ziet, is men positiever. Als men wel mogelijkheden tot ontduiking ziet voor andere groepen maar niet voor zichzelf, is men minder positief.
- **Algemene betrokkenheid:** respondenten die zeker weten te zullen gaan stemmen hebben een positiever oordeel en een positievere houding.

Ook van invloed op oordeel en houding zijn:

- **Belang:** leden van natuur- en milieu-organisaties, eigenaars van woningen en beoefenaars van sommige vormen van buitenrecreatie zijn positiever. Ook het zien van een algemeen belang leidt tot een positievere houding.
- **Sexe, leeftijd en sociaal-economische klasse:** vrouwen en jongeren zijn wat minder positief en mensen met een hogere opleiding, functie en/of inkomen zijn positiever.

Voor de bekendheid met de kwijtscheldingsregeling (een verruimende maatregel), de risicoperceptie van hoog water en urbanisatiegraad en stedelijkheid worden *geen significante verschillen* gevonden.

Van de hoogte van de waterschapslasten kon de invloed niet onderzocht worden omdat de indeling van de respondenten per waterschap niet bekend is. In de steekproef zaten te weinig agrariërs om deze als aparte groep te kunnen analyseren.

In hoofdstuk 11 is het relatieve belang van de verschillende factoren voor het oordeel en de houding tegen elkaar afgewogen. In deze analyse konden alleen de variabelen meegenomen worden die dichotoom gemaakt konden worden. Variabelen waarvan wel een invloed op oordeel en/of houding is aangetoond maar die niet in deze analyse konden worden meegenomen zijn:

- voorkennis: onwetendheid maakt minder positief
- leeftijd: ouderen zijn positiever
- sociaal-economische status en inkomen: mensen met een hogere SES en/of een hoger inkomen zijn positiever
- de waargenomen bijdrage van anderen: bekendheid met de bijdrage van andere groepen maakt positiever
- de verwachting omtrent toekomstige maatregelen: degenen die denken dat de waterschapsbelastingen véél hoger zullen worden zijn minder positief.

Omdat dus niet alle variabelen die van invloed blijken te zijn op oordeel en houding in deze analyse zijn opgenomen, moeten de volgende conclusies met het nodige voorbehoud worden gehanteerd.

Van de factoren die wel in deze analyse zijn opgenomen, blijken de volgende relatief belangrijk te zijn voor het oordeel over de uitvoering:

de waargenomen effectiviteit, de waargenomen mogelijkheden tot ontduiking, het besef van verantwoordelijkheid (zowel voor de oplossing van het probleem: 'alle inwoners moeten bijdragen aan de kosten van het waterbeheer', als voor de oorzaak: 'was- en schoonmaakmiddelen zijn een belangrijke oorzaak van watervervuiling'), of men informatie heeft gehad over de belastingen van het waterschap en algemene betrokkenheid.

Van de onderzochte variabelen zijn de volgende relatief belangrijk voor de houding tegenover het meebetalen aan het waterbeheer:

het besef van verantwoordelijkheid voor de oplossing van het probleem ('alle inwoners moeten bijdragen aan de kosten van het waterbeheer'), of men informatie heeft gehad over het beheer van oppervlaktewater, 'groenheid', algemene betrokkenheid, de waargenomen effectiviteit, neiging tot nadenken, de waargenomen mogelijkheden tot ontduiking en de mate van besef van de ernst van het probleem.

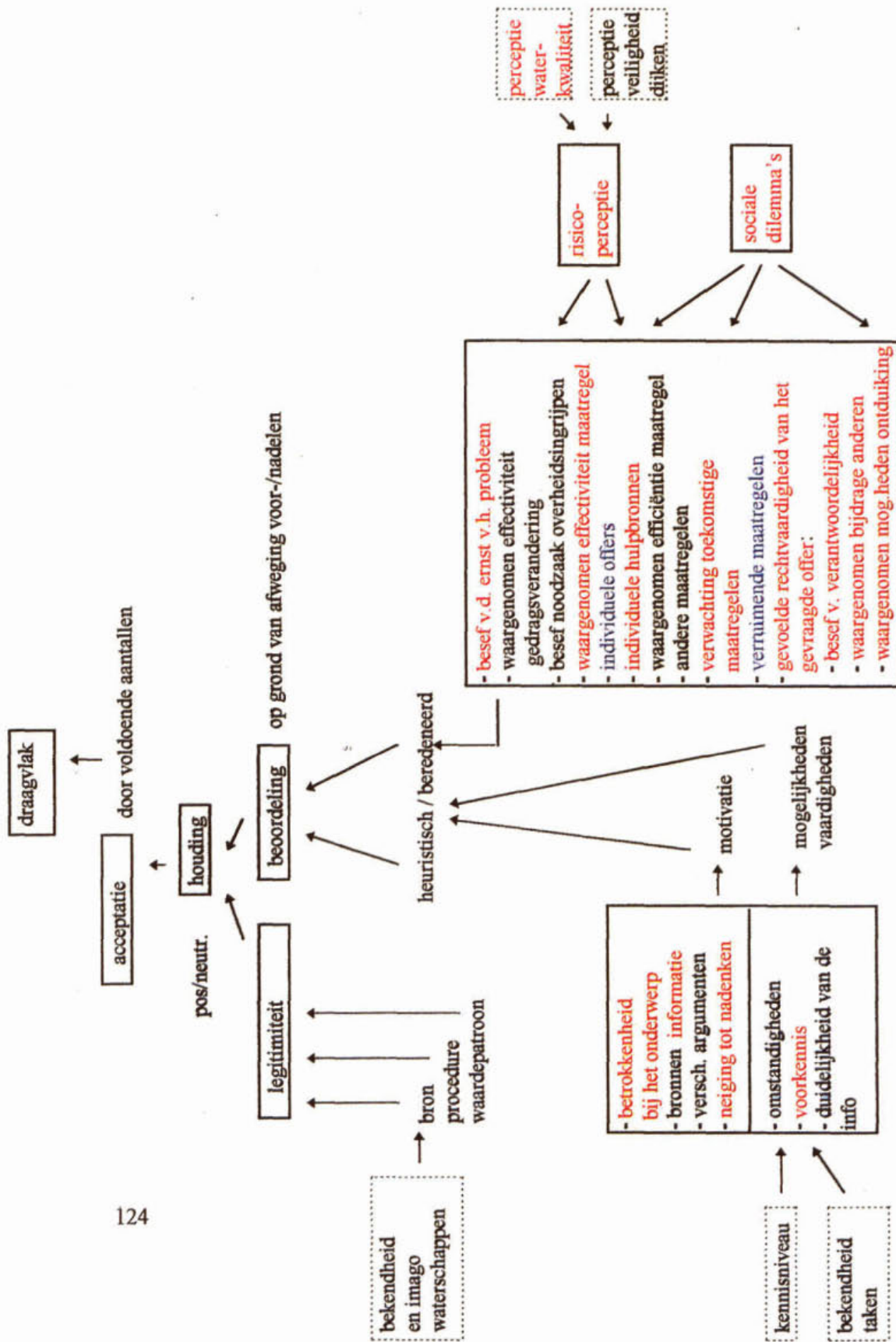
Het uitgangspunt voor het theoretisch kader van dit onderzoek is 'draagvlak'. Draagvlak is gedefinieerd als 'acceptatie door voldoende aantallen' waarbij onder acceptatie wordt verstaan: 'een positieve of neutrale houding, op basis van een oordeel over het betreffende beleid of de betreffende maatregel'. Er wordt van uitgegaan dat mensen zich pas een oordeel vormen wanneer zij geconfronteerd worden met concrete maatregelen. Voor het waterbeheer is de belastingheffing een concrete maatregel die burgers direct raakt. Het oordeel over de uitvoering van het waterbeheer en de houding tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer zijn over het algemeen positief. Uitgaande van bovenstaande definitie mag geconcludeerd worden dat er draagvlak is voor het waterbeheer.

De houding kan op verschillende manieren tot stand komen. Volgens het theoretisch model (zie schema 12.1) spelen hierbij een rol:

- 1 De manier waarop men informatie verwerkt. Deze worden bepaald door de factoren in het linker-ondergedeelte van het model.
- 2 De factoren die van invloed zijn op de afweging van voor- en nadelen (van een maatregel) zoals weergegeven in het rechts-ondergedeelte van het model.
- 3 Legitimiteit. Is in dit onderzoek verder buiten beschouwing gelaten.

Van de factoren waarvan in dit onderzoek een invloed op oordeel en houding wordt aangetoond, mag dus volgens het theoretisch model ook worden aangenomen dat zij van invloed zijn op het draagvlak. Indien men het draagvlak voor het waterbeheer wil behouden en bevorderen, dient rekening te worden gehouden met deze factoren.

In schema 12.1 zijn de factoren uit het theoretisch model waarvan in dit onderzoek een invloed op oordeel en houding is aangetoond rood afgedrukt. Van de in blauw afgedrukte factoren is geen invloed aangetoond. De overige factoren, die in zwart zijn afgedrukt, zijn in dit onderzoek niet aan de orde gekomen.

Schema 12.1: theoretisch model (van de in rood afgedrukte factoren is in dit onderzoek een effect aangetoond op oordeel en houding; van de in blauw afgedrukte factoren is geen effect aangetoond).

DEEL C: DE ENQUETE ONDER WATERSCHAPPERS

13 DE ENQUETE ONDER WATERSCHAPPERS

13.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt het onderzoek besproken dat gedaan is onder medewerkers van waterschappen, als aanvulling op de publieksenquête. In de volgende paragraaf worden de theoretische overwegingen die hieraan ten grondslag liggen besproken. Vervolgens wordt de werkwijze toegelicht. Hierna volgt een bespreking van de resultaten en het hoofdstuk eindigt met een samenvatting en conclusies.

13.2 Theoretisch kader

In de oriënterende fase van het onderzoek (deel A) is een literatuurstudie uitgevoerd en zijn diepteinterviews gehouden met mensen uit de waterschapswereld (sleutelfiguren). Dit heeft geleid tot een lijst van (deels dezelfde, deels andere) factoren die mogelijk van invloed zijn op het draagvlak (zie hoofdstuk 3). De oriënterende fase mondde uit in een theoretisch model en twee werkhypothesen (zie hoofdstuk 4):

1. Voor het beoordelen van het waterbeheer hanteren burgers andere criteria dan waterschappen.
2. Mensen met een verschillend belang bij het waterbeheer maken een andere afweging van voor- en nadelen.

In de publieksenquête (deel B) is nagegaan welke factoren van invloed zijn op het oordeel over de uitvoering van het waterbeheer en de houding tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer, en daarmee op het draagvlak van burgers voor het waterbeheer. Maar er is nog niet bekeken **of waterschappen andere criteria hanteren**.

Waterschappen geven voorlichting en educatie. De inhoud van de voorlichting van de waterschappen is gebaseerd op ideeën over wat het publiek wel en niet weet, op bepaalde (impliciete) veronderstellingen, opvattingen en ideeën over de perceptie van burgers die al dan niet overeenkomen met de werkelijkheid. Zo kunnen er afwijkende ideeën bestaan over burgers in het algemeen: bijv. ze staan negatief tegenover het betalen van waterschapsbelasting, of tegenover bepaalde groepen: bijv. boeren zullen wel positiever zijn. Ook kunnen de ideeën van waterschapsmensen over de factoren die van invloed zijn op de houding en het oordeel van burgers, wel of niet kloppen. Bijvoorbeeld: uit de oriënterende fase blijkt dat waterschapsmensen denken dat bekendheid met de kwijtscheldingsregeling een positieve invloed heeft, dit wordt echter niet aangetoond. Uit de publieksenquête weten we dat informatie een belangrijke factor is voor het oordeel en de houding van burgers ten opzichte van het waterbeheer. Kennis leidt tot een positiever oordeel en een positievere houding. De mensen die steeds negatief oordelen, zeggen vaker geen informatie te hebben ontvangen.

Uit onderzoek naar de communicatie tussen boeren en de overheid over het natuurbeleid (Aarts, 1998) blijkt hoe zich communicatieproblemen kunnen voordoen wanneer cultuurverschillen niet expliciet gemaakt worden. Onder cultuur wordt verstaan: percepties en interpretaties van de werkelijkheid en van de manier waarop daarmee omgegaan moet worden. Dit kan komen doordat cultuurverschillen niet opgemerkt worden, doordat er geen wens is om elkaars cultuur te begrijpen of doordat men zich niet bewust is van de eigen cultuur. Mensen en organisaties nemen zichzelf en de omgeving waar vanuit hun eigen perspectief. Men neemt onbewust en

vanzelfsprekend de eigen cultuur als maatstaf. Er wordt een beeld geconstrueerd op grond van enkele gegevens, aangevuld met eigen invullingen, waaraan emotionele betekenissen worden gehecht. Deze beelden of identiteiten kunnen steeds veranderen, afhankelijk van de situatie. Net zoals mensen kunnen ook organisaties zelfreferentieel worden. Zij nemen dan alleen die informatie waar, die nuttig lijkt voor zichzelf. Voor een effectieve communicatie moet deze zelfreferentialiteit tegengegaan worden en moet voortdurend teruggekoppeld worden naar de (steeds in verandering zijnde) buitenwereld. Uit onderzoek naar het tot stand komen van voorlichtingsbeleid van de overheid (te Molder, 1995) blijkt dat voorlichters geen neutrale doorgeefluiken van informatie over het beleid zijn: zij participeren actief in het formuleren en herformuleren van beleid. Overheidsvoorlichters en beleidsmakers proberen de boodschap effectief te maken door in te spelen op vermeende common sense. Hierbij lopen zij in de praktijk vaak aan tegen het dilemma dat men om bepaalde vanzelfsprekendheden onderuit te halen, in zekere mate gebruik maakt van dezelfde vanzelfsprekendheden.

Het is dus belangrijk te weten of de ideeën van waterschapsmensen over burgers kloppen, omdat door impliciete veronderstellingen de communicatie makkelijk langs elkaar heen kan gaan lopen. Door de impliciete veronderstellingen expliciet te maken, kunnen de makers van de (inhoud van) de voorlichting op dezelfde lijn gaan zitten als de doelgroep van de voorlichting (burgers). De vraagstelling voor het vervolgonderzoek luidt:

1. Op welke punten hebben waterschappers een andere voorstelling van de kennis, het oordeel en de houding van burgers dan uit de publieksenquête blijkt?
2. Op welke punten hebben waterschappers een andere voorstelling van de factoren die blijkens de publieksenquête van invloed zijn op het oordeel en de houding van het publiek ten aanzien van het waterbeheer?

13.3 Werkwijze

De vragenlijst

De vragenlijst zoals deze door het telepanel is ingevuld is als uitgangspunt genomen. De waterschapsmensen krijgen zoveel mogelijk dezelfde vragen voorgelegd, met de vraag hoe zij denken dat 'de gemiddelde burger' deze in zou vullen. Dat is echter niet in alle gevallen mogelijk. Waar nodig zijn vragen veranderd in "Welk deel van de respondenten denkt u dat ..." (met name bij de kennisvragen was dit het geval). In de publieksenquête is nagegaan welke factoren belangrijk zijn voor het oordeel en de houding van burgers. Om te onderzoeken in hoeverre waterschapsmensen hiervan een goede voorstelling hebben, zouden na elke vraag uit de originele vragenlijst twee vragen toegevoegd moeten worden, te weten: 1) Wat is de invloed hiervan op het oordeel over de uitvoering en 2) Wat is de invloed hiervan op de houding van burgers tegenover meebetalen. Ook dit is niet overal mogelijk, omdat het bij sommige vragen tot vreselijk ingewikkelde formuleringen zou leiden. In dat geval zijn de vragen naar het effect op oordeel en houding weggelaten. Tenslotte zijn de vragen naar het effect op oordeel en houding zoveel mogelijk in blokjes bij elkaar gezet. Uiteindelijk zijn de volgende onderwerpen niet in de vragenlijst voor de waterschapsmensen terechtgekomen:

- het besef van verantwoordelijkheid (de vraag 'wie vindt u dat moet bijdragen' wordt wel gesteld maar er wordt niet gevraagd naar het effect op oordeel en houding)
- de waargenomen bijdrage van anderen
- de vragen naar wie belang heeft bij dijken/kaden en bij peilbeheer
- de manieren waarop men aan informatie is gekomen.

Met de aldus ontstane vragenlijst zijn drie proefinterviews afgenomen bij DWR/AGV. De proefinterviews gaven aanleiding tot enkele aanpassingen. De belangrijkste hiervan was, dat duidelijker uitgelegd moet worden wat bedoeld wordt met "het oordeel over de uitvoering". Het bleek dat men hiervoor soms las: 'doen de waterschappen goed werk, is het goed dat het waterbeheer wordt uitgevoerd' terwijl bedoeld wordt: 'doen de waterschappen hun werk goed, wordt het waterbeheer goed uitgevoerd'. Daarom is "het oordeel over de uitvoering van het waterbeheer" veranderd in "het oordeel over manier waarop het waterbeheer wordt uitgevoerd". Vervolgens zijn nog 4 proefinterviews gehouden met de aangepaste vragenlijst. Naar aanleiding hiervan zijn nog enkele veranderingen doorgevoerd, met name in de vragen naar de invloed op het oordeel en de houding en in de formulering van sommige vragen. Ook de toelichting is op enkele punten verder verduidelijkt.

De definitieve vragenlijst werd begeleid door een brief met toelichting van de onderzoekers (op LUW-papier) en een aanbevelende brief van de voorzitter van de begeleidingscommissie (op STOWA-papier).

De steekproef

Uit alle waterschappen zijn er 32 geselecteerd. Hierbij is gelet op soort waterschap: kwaliteits-, kwantiteits- of all-in-waterschap, en op de spreiding over het land. In eerste instantie is geprobeerd per provincie een all-in-waterschap of zuiveringsschap en een kwantiteitsbeheerder in de steekproef op te nemen. Vervolgens is gekeken hoe deze over het land verspreid liggen en zijn in de gebieden die ondervertegenwoordigd waren nog enkele kwantiteitsschappen uitgekozen. Dat is gedaan enerzijds om een goede landelijke spreiding te bewerkstelligen en anderzijds om het aantal kwaliteitsschappen in de steekproef te verdubbelen zodat er uit die waterschappen, die meestal kleiner zijn, minder personen per waterschap nodig zijn. Kwantiteitsschappen hebben bijvoorbeeld meestal geen 2 voorlichters. Op deze manier zijn in de steekproef opgenomen: 7 kwaliteitsbeheerders (waaronder ook boezemwaterbeheerders), 10 all-in-waterschappen en 15 kwantiteitsbeheerders. Waterschappen waarvan iemand in de begeleidingscommissie zit, zijn niet in de steekproef opgenomen.

De geselecteerde waterschappen hebben een brief gekregen van de STOWA waarin gevraagd wordt medewerking te verlenen aan het onderzoek door de namen en huisadressen van enkele medewerkers en bestuurders ter beschikking te stellen. Deze brieven zijn gericht aan de secretaris-directeur (als die er niet is aan de directeur, als die er ook niet is aan de secretaris, als die er ook niet is aan de dijkgraaf). Aan de kwaliteitsbeheerders en de all-in-waterschappen is gevraagd om de namen en adressen van 2 voorlichters, 2 technici, 2 beleidsmedewerkers, 1 hoofd van een (technische) dienst en 1 lid van het dagelijks bestuur. Aan de kwantiteitswaterschappen is gevraagd om de namen en adressen van 1 voorlichter, 1 beleidsmedewerker, 1 technicus, 1 hoofd van een (technische) dienst en 1 lid van het dagelijks bestuur.

Vervolgens zijn al deze waterschappen telefonisch benaderd door de onderzoeker. Van de 32 hebben er uiteindelijk 30 hun medewerking verleend en de gevraagde gegevens verstrekt. Sommigen hebben eerst de betrokken medewerkers om toestemming gevraagd. Eén waterschap weigerde privé-adressen te verstrekken maar zegde toe zelf de vragenlijsten naar de privé-adressen door te sturen. Dit leverde in totaal 193 namen op. Globale verdeling: 40 voorlichters, 40 beleidsmedewerkers, 40 technici, 30 leden van het DB en 30 hoofden van (technische) diensten. Een exacte verdeling is niet te geven omdat niet alle waterschappen de functie opgaven bij de namen en ook omdat niet alle waterschappen precies die personen konden

opgeven waarom gevraagd werd. Van de 193 vielen 6 voorlichters af omdat zij deelnamen aan een discussiemiddag van de commissie Voorlichting, Communicatie en Educatie van de Unie van Waterschappen, waarin onder andere enkele conclusies van de publieksenquête besproken werden. Uiteindelijk zijn 187 vragenlijsten verstuurd. Van deze 187 vragenlijsten zijn er 133 ingevuld teruggestuurd via de bijgesloten antwoordenvolop die gericht was aan de leerstoelgroep Communicatie en Innovatiestudies van de LUW. Dat betekent een respons van 71%. Voor de precieze samenstelling verwijzen we naar de volgende paragraaf (13.4).

Bijna de helft van de waterschappen maakt deel uit van de steekproef. De onderscheiden functiegroepen daarbinnen zijn allemaal redelijk goed vertegenwoordigd. De steekproef geeft dus een goed beeld van de verschillende groepen. Een steekproef die op zo'n manier is getrokken is uiteraard geen afspiegeling van 'het' personeel van 'de' waterschappen. Maar daarvoor is deze enquête ook niet bedoeld. De bedoeling is om een beeld te krijgen van hoe binnen waterschappen gedacht wordt dat het publiek tegen het waterbeheer aankijkt, door degenen die direct of indirect betrokken zijn bij de communicatie met het publiek. Dit is breed opgevat: voorlichters en beleidsmedewerkers geven vorm aan de communicatie en het communicatiebeleid, maar technici, hoofden van diensten en leden van het dagelijks bestuur geven (mede) richting aan de (inhoud van) de communicatie.

Analyses

De resultaten van de enquête onder waterschappers zijn vergeleken met de resultaten van de publieksenquête (frequenties en gemiddelden). Hierdoor ontstaat een beeld van de mate waarin waterschappers kennis, oordeel en houding van het publiek gemiddeld goed inschatten. Tevens is gekeken of er tussen de waterschappers verschillen optreden naar functie of naar soort waterschap.

13.4 Steekproef

De enquête is ingevuld door 133 personen. In de volgende tabellen wordt de verdeling naar functie (13.1), soort waterschap (13.2) en geslacht (13.3) weergegeven.

Tabel 13.1 Respondenten naar functie

	Aantal	Procent
voorlichter	20	15%
beleidsmedewerker	27	20%
hoofd dienst/afdeling/coörd.	45	34%
technisch (beleids)medew.	17	13%
lid DB/directie/voorzitter	22	17%
anders	2	2%
	-----	-----
Totaal	133	100%

Tabel 13.2 Respondenten naar soort waterschap

	Aantal	Procent
all-in	63	47%
kwaliteit	29	22%
kwantiteit	41	31%
	-----	-----
Totaal	133	100%

Tabel 13.3 Respondenten naar sexe

	Aantal	Procent
man	113	86%
vrouw	19	14%
Totaal *	132	100%

* 1 missing case

Aan alle respondenten is gevraagd hoe lang men de huidige functie vervult, hoe lang men in dienst is van een waterschap, en aan bestuurders hoe lang men in het bestuur van een waterschap zit. Tabel 13.4 geeft de gemiddelden, standaarddeviaties en minima en maxima weer.

Tabel 13.4 Gemiddelde functieduur, tijd dat men bij een waterschap in dienst is en bestuursduur

Variabele	Gem.	Std Dev.	Min.	Max.	Aantal
hoe lang deze functie	6,27	5,40	0	26	132
hoe lang bij ws. in dienst	11,49	7,95	1	29	116
hoe lang in bestuur	9,00	4,71	2	19	19

13.5 Vergelijking van de uitkomsten van de publieksenquête met wat waterschappers denken

13.5.1 Oordeel en houding

De vraag naar het oordeel over de uitvoering van het waterbeheer uit de publieksenquête is aan de waterschappers voorgelegd, met de vraag hoe zij denken dat burgers deze ingevuld hebben. De antwoordmogelijkheden lopen van 1 (het meest negatief) tot 6 (het meest positief). Het rekenkundig gemiddelde van de schaal is dus 3,5. Als het gemiddelde hoger is dan 3,5, denkt men dus dat burgers gemiddeld positief zijn. In tabel 13.5a staan de gemiddelden van deze variabele uit de publieksenquête en uit de waterschapsenquête naast elkaar. Waterschappers schatten het publieke oordeel over de uitvoering gemiddeld wat positiever in dan uit de publieksenquête blijkt.

Tabel 13.5a Gemiddelden op oordeel over de uitvoering uit de publieksenquête en de waterschapsenquête

	publiek:	waterschappen:
algemeen oordeel uitvoering waterbeheer	4,08	4,28

In de publieksenquête zijn vijf vragen gesteld die de houding tegenover het zelf meebetalen aan het waterbeheer meten. Ook hier lopen de antwoordcategorieën van 1 tot 6. Deze vragen zijn eveneens aan de waterschappers voorgelegd, met de vraag hoe zij denken dat burgers hierop geantwoord hebben. In tabel 13.5b worden de gemiddelde scores van de waterschappers vergeleken met de gemiddelden uit de publieksenquête. De waterschappers schatten de houding van het publiek over het algemeen iets negatiever in dan uit de publieksenquête blijkt, behalve de rechtvaardigheid van de heffing. Binnen de kwantiteitswaterschappen denkt men dat het publiek minder positief is over de ingezetenenomslag (noodzaak omslag gemiddeld 3,73 en rechtvaardigheid omslag gemiddeld 3,98) dan binnen de kwaliteitswaterschappen (noodzaak omslag 4,43 en rechtvaardigheid omslag 4,76). Bovendien denken kwaliteitswaterschappers dat

het publiek positiever is over de rechtvaardigheid van de ingezetenenomslag dan all-in waterschappers (resp. 4,76 en 4,33). Deze verschillen zijn significant (alle $F > 3,8$ en $p < 0,05$).

Tabel 13.5b Gemiddelden op de houdingsvariabelen uit de publieksenquête en de waterschapsenquête

	publiek:	waterschappen:
redelijkheid meebetalen	4,58	4,38
rechtvaardigheid omslag	4,44	4,32
noodzaak omslag	4,41	4,06
rechtvaardigheid heffing	4,37	4,45
noodzaak heffing	4,41	4,33

13.5.2 Informatie en kennis

Informatie

In de publieksenquête is gevraagd of men wel eens informatie over de belastingen van het waterschap en over waterbeheer heeft ontvangen. Waterschapsmensen is gevraagd welk deel van de burgers zij denken dat zich dergelijk informatie herinnert. In tabel 13.6 worden de gemiddelde percentages vergeleken met de uitkomsten van de publieksenquête.

Tabel 13.6 Vergelijking van de vragen over informatie uit de publieksenquête en de waterschapsenquête

	publiek:	waterschappen:
Herinnert men zich informatie over de waterschapsbelastingen:	65%	45%
over waterbeheer:	28%	33%

Herinnering van informatie over de belastingen is bij het publiek groter dan binnen de waterschappen gedacht wordt. Voorlichters zijn optimistischer over welk deel van de burgers zich informatie over de belastingen herinnert (gemiddeld 53%) dan hoofden (43%) en bestuurders (35%), en beleidsmedewerkers (47%) zijn hierover optimistischer dan bestuurders. Deze verschillen zijn significant ($F > 4$, $p < 0,05$).

Kennis van de waterschapsbelastingen

Aan de waterschappers is gevraagd welk deel van de burgers men denkt dat goed, fout of 'weet niet' antwoordde op de vragen "Weet u wat ingezetenenomslag of waterschapsomslag is?" en "Weet u waarvoor de verontreinigingsheffing of zuiveringsheffing dient?" (nadat uitgelegd was uit welke antwoordcategorieën burgers konden kiezen). Ook is gevraagd welk deel van de burgers men denkt dat bekend is met de kwijtscheldingsregeling en welk percentage burgers denkt dat iedereen aan de betalingsverplichtingen wordt gehouden. Tenslotte is in dit onderdeel gevraagd hoe men denkt dat burgers verwachten dat de waterschapsbelasting zich in de toekomst zal ontwikkelen. De gemiddelde percentages zijn vergeleken met de uitkomsten van de publieksenquête.

De kennis die het publiek heeft van de waterschapsbelastingen wordt door de waterschappers redelijk ingeschat. Op de vraag waarvoor de heffing dient wordt het aantal foute antwoorden onderschat en het aantal 'weet niet' overschat. Het publiek is méér op de hoogte van de kwijtscheldingsregeling dan waterschappers denken. De waargenomen mogelijkheden tot ontduiking en de verwachting van het publiek over de ontwikkeling van de waterschapsbelastingen worden door waterschappers redelijk ingeschat.

Tabel 13.7 Vergelijking van de resultaten van de vragen over de waterschapsbelastingen

Antwoord op de vraag 'Wat is omslag ..':		
	publiek:	waterschappen:
goed	36%	30%
fout	30%	37%
weet niet	34%	33%
Antwoord op de vraag 'Waarvoor dient heffing ..':		
	publiek:	waterschappen:
goed	37%	34%
fout	49%	40%
weet niet	13%	26%
Bekendheid met de kwijtscheldingsregeling:		
	publiek:	waterschappen:
bekend	43%	25%
niet bekend (*)	57%	75%
(* inclusief 'weet niet' bij de publieksenquête)		
Wordt iedereen aan de betalingsverplichtingen gehouden?		
	publiek:	waterschappen:
ja, iedereen	58%	63%
nee, niet iedereen	19%	20%
weet niet	24%	17%
Verwachte ontwikkeling waterschapsbelastingen:		
	publiek:	waterschappen:
lager/gelijk	9%	9%
hoger	66%	61%
v�eel hoger	19%	31%
weet niet	6%	-

Waterkwaliteit

Aan de waterschapsmensen zijn dezelfde rijtjes met oorzaken en gevolgen van vervuiling van oppervlaktewater voorgelegd als in de publieksenquête, met de vraag om met een cijfer van 1 tot 3 aan te geven welke drie oorzaken en gevolgen men denkt dat het meest genoemd werden. In de publieksenquête mochten maximaal 3 oorzaken van vervuiling van oppervlaktewater gekozen worden. In tabel 13.8 is te zien welk deel van het publiek de verschillende oorzaken als een van de drie belangrijkste aankruist; daarnaast staat welk deel van de waterschapsmensen deze oorzaken noemt als een van de drie belangrijkste volgens burgers.

Tabel 13.8 Vergelijking van de resultaten van de vraag naar de belangrijkste drie oorzaken van vervuiling van het oppervlaktewater

	publiek:	waterschappen:
lozingen door de industrie	80%	87%
bestrijdingsmiddelen landbouw	48%	62%
mest en gier	45%	61%
was/schoonmaakmiddelen huishoudens	33%	22%
rioolwaterlozingen	27%	32%
grondvervuiling	16%	2%
scheepvaart	16%	6%
afval in het water/op de bodem	16%	6%
zure regen	9%	19%
weet niet	2%	2%

Als vergeleken wordt wat volgens het publiek de belangrijkste oorzaken zijn van vervuiling van oppervlaktewater met wat waterschappers denken dat volgens het publiek de belangrijkste oorzaken zijn, blijkt de volgorde ongeveer overeen te komen (de rangordes verschillen niet

significant). Er zijn wel enkele percentages die van elkaar verschillen. Het publiek lijkt de oorzaken minder af te schuiven op landbouw en industrie dan waterschappers denken, en geven was/schoonmaakmiddelen uit huishoudens wat vaker de schuld. Dus: het publiek heeft meer besef van de eigen verantwoordelijkheid voor de oorzaak van het probleem dat waterschappers denken. Het publiek noemt minder vaak 'zure regen' als oorzaak dan waterschappers denken en vaker grondvervuiling, scheepvaart en afval op de bodem of in het water.

In tabel 13.9 wordt naast elkaar gezet welk deel van het publiek de verschillende gevolgen van vervuiling van het oppervlaktewater noemt als een van de drie belangrijkste en welk deel van de waterschappers deze gevolgen noemt als een van de drie belangrijkste volgens burgers.

Tabel 13.9 Vergelijking van de resultaten van de vraag naar de belangrijkste drie gevolgen van vervuiling van het oppervlaktewater

	publiek:	waterschappen:
slecht voor de natuur/het milieu	77%	91%
slecht voor de volksgezondheid	57%	61%
slecht voor kwaliteit grondwater	55%	17%
slecht voor kwaliteit drinkwater	54%	65%
slecht voor landbouw	14%	15%
uiteindelijk gaat alle dood	13%	13%
ziet er vies uit	7%	33%
weet niet	2%	3%

Bij de vergelijking van de meest genoemde gevolgen van vervuiling van oppervlaktewater blijkt dat de volgorde enigszins verschilt (dit is echter niet significant). 'Slecht voor de kwaliteit van het drinkwater' komt bij het publiek op de vierde plaats en bij waterschappers op de tweede. 'Ziet er vies uit' komt bij het publiek op de zevende plaats en bij waterschappers op de vierde. Worden de percentages vergeleken dan blijkt het publiek vaker verband tussen oppervlaktewater en grondwater te leggen dan waterschappers denken: men denkt veel vaker dat vervuiling van het oppervlaktewater slecht is voor het grondwater dan waterschappers denken. Verderop zal ook blijken dat het publiek veel vaker problemen met het grondwater als een van de belangrijkste gevolgen van slecht peilbeheer ziet dan door waterschappers wordt gedacht. De negatieve gevolgen voor de natuur/het milieu worden door het publiek ook minder vaak als belangrijkste gevolg genoemd dan waterschappers denken.

Ook is waterschappers gevraagd welk deel van het publiek vindt dat het oppervlaktewater in hun eigen omgeving vervuild is en of men denkt dat burgers het oppervlaktewater de laatste jaren schoner vinden geworden. In tabel 13.10 worden de uitkomsten van de vragen uit de publieksenquête en de waterschapsenquête naast elkaar gezet.

Wat betreft het oppervlaktewater in de eigen omgeving zijn de waterschappers optimistischer over de mening van het publiek. Zij denken dat 40% van het publiek dit oppervlaktewater niet vervuild vindt, terwijl dit in werkelijkheid 9% is. Het publiek vindt ook minder vaak dat het oppervlaktewater de laatste jaren schoner is geworden (57%) dan waterschappers inschatten (84%).

Tabel 13.10 Vergelijking van de resultaten van de vragen over watervervuiling

Welk deel van het publiek vindt het oppervlaktewater in de eigen omgeving vervuild?		
	publiek:	waterschappen:
ja	50%	36%
sommige plaatsen	38%	-
nee	9%	40%
er is geen ow.	3%	-
weet niet	-	24%

Welk deel van het publiek vindt het oppervlaktewater de laatste jaren schoner geworden?		
	publiek:	waterschappen:
wel schoner	57%	84%
niet schoner	29%	17%
weet niet	14%	-

Waterkwantiteit

Aan de waterschapsmensen is hetzelfde rijtje met gevolgen van niet goed regelen van de waterstanden voorgelegd als in de publieksenquête, met de vraag om met een cijfer van 1 tot 3 aan te geven welke drie gevolgen men denkt dat het meest genoemd werden. Omdat de waterschapsenquête plaatsvond vlak na een periode van hoog water en overstromingen (eind 1998), zijn de waterschappers erop gewezen dat deze vragen aan het publiek gesteld zijn vóór de periode van hoog water. In tabel 13.11 wordt naast elkaar gezet welk deel van het publiek de verschillende gevolgen noemt als een van de drie belangrijkste en welk deel van de waterschappers deze gevolgen noemt als een van de drie belangrijkste volgens burgers.

Tabel 13.11 Vergelijking van de resultaten van de vraag naar de belangrijkste drie gevolgen van niet goed regelen van de waterstanden

	publiek:	waterschappen:
problemen met het grondwater	63%	16%
problemen voor de landbouw	62%	73%
overstromingen	48%	87%
uitdroging	45%	21%
overlast voor burgers	42%	64%
problemen voor de scheepvaart	36%	18%
problemen met drinkwaterwinning	33%	10%
geen nadelige gevolgen	2%	12%

Vergelijking van de meestgenoemde gevolgen van niet goed regelen van de waterstanden geeft het volgende beeld. Waterschappers denken dat het publiek hierbij vooral denkt aan overstromingen, problemen voor de landbouw en overlast voor burgers. Maar het publiek noemt het vaakst problemen met het grondwater en problemen voor de landbouw. Overstromingen worden minder vaak genoemd dan waterschappers denken maar uitdroging juist vaker. Overlast voor burgers en 'geen nadelige gevolgen' worden minder vaak genoemd dan waterschappers verwachten, problemen voor de scheepvaart en met de drinkwaterwinning vaker. Deze rangordes verschillen significant.

Vervolgens is gevraagd welk deel van de burgers vindt dat de waterstand van het oppervlaktewater in hun eigen omgeving goed is, welk deel vindt dat de waterstanden goed beheerd worden en welk deel denkt zelf gevaar te lopen bij hoog water. De beoordeling door het publiek van de waterstand van het oppervlaktewater in de omgeving hebben de waterschappers gemiddeld goed ingeschat: 53% van het publiek vindt de waterstand in de

omgeving goed, waterschappers denken gemiddeld dat dit 57% is. Dat geldt ook voor de beoordeling van het beheer van waterstanden in het algemeen: 60% van het publiek beoordeelt dit als goed, waterschappers schatten dit gemiddeld op 55%. Binnen de kwaliteitswaterschappen denkt men dat een groter deel van de burgers (gemiddeld 61%) vindt dat de waterstanden goed worden beheerd dan binnen de all-in waterschappen (51%). Dit verschil is significant ($F=5,05$, $p<0,05$).

Volgens waterschappers denken méér mensen zelf gevaar te lopen bij hoog water (gemiddeld 33%) dan uit de publieksenquête blijkt (10%).

13.5.3 De kosten van het waterbeheer

In de publieksenquête is voor drie onderdelen van het waterbeheer (bestrijding van vervuiling van oppervlaktewater, onderhoud en versterking van dijken en kaden en het regelen van de waterstanden) gevraagd wie men vindt dat zouden moeten bijdragen in de kosten. Aan de waterschappers is gevraagd welke drie groepen zij denken dat door het publiek het meest genoemd zijn. In tabel 13.12 tot en met 13.14 wordt naast elkaar gezet welke groepen het publiek noemt als een van de drie belangrijkste en welke groepen door waterschappers worden genoemd als een van de drie belangrijkste volgens burgers.

Tabel 13.12 Vergelijking van de resultaten van de vraag welke groepen moeten bijdragen aan de kosten van het kwaliteitsbeheer

	publiek:	waterschappen:
bedrijven/industrie	87%	98%
alle inwoners	71%	47%
landbouw	52%	80%
de overheid	49%	71%
nuts/drinkwaterbedrijf	8%	2%
stichtingen enz.	3%	1%

Tabel 13.13 Vergelijking van de resultaten van de vraag welke groepen moeten bijdragen aan de kosten van onderhoud en versterking van dijken en kaden

	publiek:	waterschappen:
de overheid	66%	71%
alle inwoners	65%	52%
bedrijven/industrie in gebied	41%	45%
mensen die er wonen	20%	78%
boeren die er land hebben	16%	52%
stichtingen enz.	7%	2%
scheepvaart	7%	0%

Tabel 13.14 Vergelijking van de resultaten van de vraag welke groepen moeten bijdragen aan de kosten van het peilbeheer

	publiek:	waterschappen:
alle inwoners	71%	64%
de overheid	62%	79%
bedrijven/industrie	49%	45%
landbouw	35%	90%
nuts/drinkwaterbedrijf	12%	13%
stichtingen enz.	5%	10%

Wanneer deze uitkomsten worden vergeleken, valt ten eerste op dat het publiek vaker vindt dat ze zelf moeten bijdragen dan de waterschappers denken: men noemt vaker 'alle inwoners van Nederland' en minder vaak de overheid dan waterschappers denken. Ook wordt de landbouw bij vervuiling en peilbeheer veel minder vaak genoemd. Bij dijken worden belanghebbenden in het gebied (vooral bewoners en boeren, bedrijven/industrie in mindere mate) minder gezien als de eerst aangewezenen om voor de kosten op te draaien dan waterschappers denken. Hoewel niet alle verschillen evengroot zijn, wijzen zij wel in dezelfde richting. Blijkbaar is er meer bereidheid de kosten van het waterbeheer met z'n allen te dragen, meer solidariteit dan waterschappers vermoeden.

13.5.4 De eenhedenvraag

In de publieksenquête was een vraag opgenomen waarin de respondenten een denkbeeldig geldbedrag mochten verdelen over een aantal bekende en minder bekende waterbeheerstaken. De bedoeling van deze vraag was om te achterhalen of er draagvlak is voor de 'brede taakopvatting'. Men kon niet aan elk onderdeel een bedrag toekennen, men werd dus gedwongen een keuze te maken door het belang dat men aan deze onderwerpen hecht tegen elkaar af te wegen. In tabel 13.15 worden twee rangordes weergegeven. De eerste is (van hoog naar laag) de rangorde van het gemiddeld aantal pakketjes die de onderwerpen in de publieksenquête toebedeeld kregen. De tweede rangorde is gebaseerd op de antwoorden van de waterschappers.

Tabel 13.15 Rangorde van belangrijkheid van de verschillende onderwerpen van het publiek en volgens waterschappen

	publiek:	waterschappen:
rwzi's/eutrofiëringsbestrijding	1	2
dijkversterking/verhoging	2	1
natuur/landschap/cultuur bij dijkonderhoud	3	4
herstel van beken	4	5
zwemwater	5	3
computergestuurde gemalen	6	6

De rangorde volgens de geënquêteerde waterschapsmensen wijkt op enkele punten af van de rangorde uit de publieksenquête. Het belang dat het publiek hecht aan dijkversterking en aan zwemwater, in verhouding tot de andere onderwerpen, wordt wellicht door de waterschappers enigszins overschat.

13.5.5 Invloed op oordeel en houding

In de publieksenquête is voor allerlei factoren nagegaan of deze van invloed zijn op het oordeel van burgers over de uitvoering van het waterbeheer en de houding van burgers tegenover het moeten meebetalen aan het waterbeheer. De waterschappers is gevraagd of er volgens hen een invloed uitgaat van een aantal factoren op het oordeel van burgers over de manier waarop het waterbeheer wordt uitgevoerd en de houding van burgers tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer (door middel van de waterschapsbelastingen).

Invloed van de verschillende factoren op het oordeel over de uitvoering van het waterbeheer

In tabel 13.16 staat weergegeven welk deel van de waterschappers denkt dat de verschillende factoren wel of geen invloed hebben op het oordeel. De factoren zijn onderverdeeld in de clusters 'informatie', 'belastingen', 'omgeving' en 'perceptie waterbeheer'.

Uit de publieksenquête blijkt dat informatie over de belastingen belangrijker is voor het oordeel dan informatie over het beheer. De waterschappers denken dat het andersom is.

Het merendeel van de waterschappers denkt dat bekendheid met de kwijtscheldingsregeling geen invloed heeft op het oordeel. Dat is inderdaad niet het geval. De invloed van de bekendheid met de waterschapsbelastingen op het oordeel wordt door de waterschappers onderschat, evenals de waargenomen mogelijkheden tot ontduiking.

Tenslotte valt het hoge percentage op dat denkt dat waargenomen gevaar bij hoog water een invloed heeft op het oordeel; dit wordt in de publieksenquête niet aangetoond. Voorlichters en beleidsmedewerkers denken minder vaak dat dit van invloed is op oordeel dan hoofden en bestuurders (alle $F > 2,5$, $p < 0,05$).

Tabel 13.16: Invloed van 16 factoren op het oordeel van het publiek over de uitvoering van het waterbeheer volgens waterschappers (geclusterd per onderwerp) (* = komt overeen met de uitkomsten van de publieksenquête)

	geen invloed	negatieve invloed	positieve invloed
<i>Informatie:</i>			
men herinnert zich informatie over het waterbeheer	37%	2%	62% •
men herinnert zich informatie over de waterschapsbelastingen	65%	4%	31% *
<i>Belastingen:</i>			
men denkt dat de waterschapsbelastingen véél hoger zullen worden	35%	55% *	10%
men weet waarvoor de heffing dient	52%	5%	43% •
men denkt dat iedereen aan de betalings-verplichtingen wordt gehouden	61%	5%	35% *
men weet wat de omslag is	62%	6%	32% •
men is bekend met de kwijtscheldingsregeling	83% *	11%	6%
<i>Omgeving:</i>			
er is oppervlaktewater in de omgeving	36%	6%	58% •
er zijn dijken of kaden in de omgeving	43%	2%	55% *
<i>Perceptie waterbeheer:</i>			
men vindt het oppervlaktewater in de omgeving vervuild	14%	76% •	11%
men vindt het oppervlaktewater de laatste jaren schoner geworden	20%	2%	79% *
men vindt dat de waterstanden in het algemeen goed beheerd worden	27%	2%	71% •
men vindt de waterstanden van het oppervlaktewater in de omgeving goed	30%	2%	69% *
men heeft besef van de gevolgen van niet goed beheren waterstanden	32%	15%	53%
men denkt zelf gevaar te lopen bij hoog water	33% *	18%	49%
men heeft besef van de gevolgen van vervuiling van oppervlaktewater	39%	9%	52% *

Als de factoren worden geordend van hoog (het grootste percentage dat denkt dat er wel invloed is, positief of negatief) naar laag (het kleinste percentage dat denkt dat er wel invloed

is) blijkt dat de factoren die te maken hebben met de waargenomen effectiviteit bovenaan staan (zie tabel 13.17). Uit de publieksenquête blijkt ook dat de waargenomen effectiviteit zeer belangrijk is voor het oordeel over de uitvoering (zie paragraaf 11.4).

De vergelijking laat zien dat de waterschappers over het geheel genomen een goede inschatting maken van de invloed van de gemeten factoren op het publieksoordeel. Er is echter ook een aantal factoren waarop ze afwijken. Van de waterschappers denkt ongeveer tweederde dat 'men heeft besef van de gevolgen van niet goed beheren waterstanden' en 'men denkt zelf gevaar te lopen bij hoog water' van invloed zijn op het oordeel van burgers, terwijl uit de publieksenquête blijkt dat dit geen invloed heeft. Ook van het waargenomen gevaar bij hoog water wordt in de publieksenquête geen significant effect op het oordeel aangetoond.

De waargenomen mogelijkheden tot ontduiking staan relatief onderaan in deze rangorde. Uit de publieksenquête bleek echter dat dit een relatief belangrijke factor is. Uit de vergelijking tussen verschillende soorten waterschappen blijkt dat kwaliteitswaterschappers vaker denken dat er een positieve invloed uitgaat van 'men denkt dat iedereen aan de verplichtingen wordt gehouden' ($X^2=7,06, p<0,05$) dan de anderen. (Zie ook paragraaf 11.4.)

Tabel 13.17: Invloed van 16 factoren op het oordeel van het publiek over de uitvoering van het waterbeheer volgens waterschappers (aflopend van het grootste naar het kleinste percentage dat denkt dat er wel een positieve of negatieve invloed is) * = komt overeen met de uitkomsten van de publieksenquête

	geen invloed	negatieve invloed	positieve invloed
men vindt het oppervlaktewater in de omgeving vervuild	14%	76% *	11%
men vindt het oppervlaktewater de laatste jaren schoner geworden	20%	2%	79% ♣
men vindt dat de waterstanden in het algemeen goed beheerd worden	27%	2%	71% ♣
men vindt de waterstanden van het oppervlaktewater in de omgeving goed	30%	2%	69% ♣
men heeft besef van de gevolgen van niet goed beheren waterstanden	32%	15%	53%
men denkt zelf gevaar te lopen bij hoog water	33% *	18%	49%
men denkt dat de waterschapsbelastingen véél hoger zullen worden	35%	55% *	10%
er is oppervlaktewater in de omgeving	36%	6%	58% *
men herinnert zich informatie over het waterbeheer	37%	2%	62% *
men heeft besef van de gevolgen van vervuiling van oppervlaktewater	39%	9%	52% *
er zijn dijken of kaden in de omgeving	43%	2%	55% *
men weet waarvoor de heffing dient	52%	5%	43% *
men denkt dat iedereen aan de betalings-verplichtingen wordt gehouden	61%	5%	35% *
men weet wat de omslag is	62%	6%	32% *
men herinnert zich informatie over de waterschapsbelastingen	65%	4%	31% *
men is bekend met de kwijtscheldingsregeling	83% ♣	11%	6%

Invloed van de verschillende factoren op de houding tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer

In tabel 13.18 staat weergegeven welk deel van de waterschappers denkt dat de verschillende factoren van invloed zijn (positief en negatief) op de houding. De factoren zijn onderverdeeld in de clusters 'informatie', 'belastingen', 'omgeving' en 'perceptie waterbeheer'.

Tabel 13.18: Invloed van 16 factoren op de **houding** van het publiek tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer volgens waterschappers (geclusterd per onderwerp)
(* = komt overeen met de uitkomsten van de publieksenquête)

	geen invloed	negatieve invloed	positieve invloed
<i>Informatie:</i>			
men herinnert zich informatie over het waterbeheer	36%	4%	60% ●
men herinnert zich informatie over de waterschapsbelastingen	43%	2%	55% *
<i>Belastingen:</i>			
men weet waarvoor de heffing dient	14%	5%	82% *
men denkt dat de waterschapsbelastingen véél hoger zullen worden	19%	74% *	7%
men denkt dat iedereen aan de betalingsverplichtingen wordt gehouden	21%	4%	75% *
men weet wat de omslag is	25%	6%	69% *
men is bekend met de kwijtscheldingsregeling	61% *	15%	24%
<i>Omgeving:</i>			
er zijn dijken of kaden in de omgeving	19%	2%	80% *
er is oppervlaktewater in de omgeving	20%	3%	77% *
<i>Perceptie waterbeheer:</i>			
men denkt zelf gevaar te lopen bij hoog water	13% *	3%	84%
men vindt het oppervlaktewater in de omgeving vervuild	14%	66%	20% *
men heeft besef van de gevolgen van niet goed beheren waterstanden	19%	11%	71% *
men heeft besef van de gevolgen van vervuiling van het oppervlaktewater	21%	3%	77% ●
men vindt het oppervlaktewater de laatste jaren schoner geworden	21%	4%	75% ●
men vindt dat de waterstanden in het algemeen goed beheerd worden	36%	2%	62% *
men vindt de waterstanden van het oppervlaktewater in de omgeving goed	39%	2%	60% ●

Uit de publieksenquête (zie paragraaf 11.4) bleek dat of men zich informatie over het beheer van oppervlaktewater herinnert een relatief belangrijke factor is voor de houding. Dit wordt door 40% van de waterschappers niet goed ingeschat. De meeste waterschappers denken dat 'men denkt zelf gevaar te lopen bij hoog water' een positieve invloed heeft op de houding tegenover het moeten meebetalen aan het waterbeheer, terwijl hiervan in de publieksenquête geen significant effect wordt aangetoond. Verder valt op dat tweederde denkt dat mensen die het oppervlaktewater in de omgeving vervuild vinden, een negatievere houding tegenover meebetalen hebben, terwijl deze groep juist positiever blijkt te zijn.

Ook blijkt uit de publieksenquête dat de waargenomen effectiviteit (men vindt het oppervlaktewater schoner geworden en men vindt dat de waterstanden goed worden beheerd), de waargenomen mogelijkheden tot ontduiking (denkt men dat iedereen aan de

betalingverplichtingen wordt gehouden) en de perceptie van de kwaliteit en kwantiteit van het water in de omgeving relatief belangrijk zijn voor de houding van het publiek. Een groot deel van de waterschappers onderkent deze invloed. Maar dat deze factoren relatief belangrijker zijn dan de aanwezigheid van oppervlaktewater in de omgeving wordt niet goed ingeschat.

In tabel 13.19 worden de factoren geordend van hoog (het grootste percentage dat denkt dat er wel invloed is) naar laag (het kleinste percentage dat denkt dat er wel invloed is). Dan valt ten eerste op dat de volgorde verschilt van die voor het oordeel over de uitvoering (tabel 13.17). Voor het oordeel over de uitvoering komen de factoren die te maken hebben met de waargenomen effectiviteit op de eerste plaats. Voor de houding komen waargenomen gevaar bij hoogwater en kennis van de heffing op de eerste plaats.

Tabel 13.19: Invloed van 16 factoren op de **houding** van het publiek tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer volgens waterschappers (aflopend van het grootste percentage naar het kleinste percentage dat denkt dat er **wel** invloed is) (* = komt overeen met de uitkomsten van de publieksenquête)

	geen invloed	negatieve invloed	positieve invloed
men denkt zelf gevaar te lopen bij hoog water	13% *	3%	84%
men weet waarvoor de heffing dient	14%	5%	82% *
men vindt het oppervlaktewater in de omgeving vervuild	14%	66%	20% *
er zijn dijken of kaden in de omgeving	19%	2%	80% *
men heeft besef van de gevolgen van niet goed beheren waterstanden	19%	11%	71% *
men denkt dat de waterschapsbelastingen véél hoger zullen worden	19%	74% *	7%
er is oppervlaktewater in de omgeving	20%	3%	77% *
men heeft besef van de gevolgen van vervuiling van het oppervlaktewater	21%	3%	77% *
men vindt het oppervlaktewater de laatste jaren schoner geworden	21%	4%	75% *
men denkt dat iedereen aan de betalingsverplichtingen wordt gehouden	21%	4%	75% *
men weet wat de omslag is	25%	6%	69% *
men vindt dat de waterstanden in het algemeen goed beheerd worden	36%	2%	62% *
men herinnert zich informatie over het waterbeheer	36%	4%	60% *
men vindt de waterstanden van het oppervlaktewater in de omgeving goed	39%	2%	60% *
men herinnert zich informatie over de waterschapsbelastingen	43%	2%	55% *
men is bekend met de kwijtscheldingsregeling	61% *	15%	24%

Beleidsmedewerkers verwachten vaker een positieve invloed op houding van 'men vindt dat de waterstanden goed beheerd worden'(vergeleken met technici en bestuurders, $X^2=12,08$, $p<0,05$), van 'men vindt de waterstanden in de omgeving goed' (vergeleken met voorlichters en technici, $F>5$, $p<0,05$) en van de aanwezigheid van dijken en kaden in de omgeving (vergeleken met voorlichters en bestuurders, $F>6$, $p<0,05$). Kwantiteitswaterschappers denken minder vaak dat er een positieve invloed op de houding is van bekendheid met de heffing ($F(2,129)=7,87$, $p<0,01$) en van of men zich informatie over het waterbeheer herinnert ($F>4$, $p<0,05$) dan mensen uit all-in en kwaliteitswaterschappen. Kwaliteitswaterschappers denken

vaker dat er een positieve invloed op de houding is van 'men vindt het oppervlaktewater de laatste jaren schoner geworden' ($X^2=6,93$, $p<0,05$).

Verschillen naar functie en soort waterschap

De 16 factoren waarvan gevraagd wordt of men denkt dat hiervan een invloed uitgaat op de manier waarop burgers het waterbeheer beoordelen en op de houding van burgers tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer kennen een zekere onderlinge samenhang. Cronbachs alpha voor de houdingsvariabelen is 0,74 en voor de oordeelsvariabelen 0,65.

Er zijn daarom 2 variabelen gemaakt (een voor oordeel en een voor houding) die de 'gemiddelde invloed' weergeven. Met de aldus berekende variabelen 'gemiddelde invloed van 16 factoren op het oordeel' en 'gemiddelde invloed van 16 factoren op de houding' zijn variantieanalyses uitgevoerd met functie en soort waterschap. Voor 'gemiddelde invloed op het oordeel' wordt noch van soort waterschap noch van functie een significant effect gevonden.

Er worden wel significante verschillen gevonden voor 'gemiddelde invloed op de houding'. Er is een effect van functie ($F(4,119)=2,969$, $p<0,05$) dat toegeschreven kan worden aan het gegeven dat beleidsmedewerkers gemiddeld een positievere invloed op de houding toekennen aan de 16 factoren dan de andere functies (alle $F>4,4$, $p<0,05$). De gemiddelden staan in tabel 13.20. Voor het effect van soort waterschap is $F(2,123)=2,984$, $p<0,0543$. Dit is dus net niet significant. Indien de groepen 2 aan 2 worden getoetst blijkt het verschil tussen kwaliteits- en kwantiteitswaterschappers significant te zijn ($F=4,22$, $p<0,05$). Kwaliteitswaterschappers schrijven gemiddeld een positievere invloed op de houding toe aan de 16 factoren. De gemiddelden staan in tabel 13.21.

Tabel 13.20: Gemiddelde ingeschatte invloed van 16 factoren op de houding van burgers, per functie

voorlichter	0,56
beleidsmedewerker	0,75
hoofden diensten enz.	0,64
technisch (beleids)medewerker	0,62
bestuur/directie	0,53
Totaal	0,63

Tabel 13.21: Gemiddelde ingeschatte invloed van 16 factoren op de houding van burgers, per soort waterschap

all-in	0,65
kwaliteit	0,70
kwantiteit	0,56
Totaal	0,63

Mensen uit kwaliteitswaterschappen kennen dus gemiddeld vaker een positieve invloed op houding toe aan de verschillende factoren dan kwantiteitswaterschappers. Beleidsmedewerkers verwachten gemiddeld vaker een positieve invloed op houding dan de andere functionarissen.

Verschillen naar achtergrondkenmerken

Uit de publieksenquête blijkt dat er verschillen zijn in oordeel over de uitvoering van het waterbeheer en houding tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer voor enkele achtergrondkenmerken. Aan de respondenten uit de waterschappen is gevraagd of men denkt dat bepaalde groepen verschillen in oordeel en/of in houding. Zie tabel 13.22 en 13.23.

Tabel 13.22: Vergelijking van verschillen tussen groepen burgers in oordeel over de uitvoering volgens waterschappers met in de publieksenquête gevonden verschillen

	% waterschapsmensen dat denkt dat er wel verschil in oordeel is		% géén verschil in oordeel	wordt in de publieksenquête een significant verschil gevonden?
agrariërs	agrariërs positiever: 67%	rest bevolking positiever: 32%	2%	niet aan te tonen
stedelijkheid	minder stedelijk positiever: 84%	meer stedelijk positiever: 11%	5% *	géén significant verschil
lidmaatschap natuur/milieu-organisaties	leden positiever: 52% *	niet-leden positiever: 42%	6%	leden positiever
leeftijd	ouderen positiever: 57% *	jongeren positiever: 23%	21%	ouderen positiever
inkomen	hogere ink. positiever: 65% *	lagere ink. positiever: 4%	31%	hogere inkomens iets positiever
politieke voorkeur	wel verschil: 63%		37%	niet duidelijk
sexe	mannen positiever: 21% *	vrouwen positiever: 30%	49%	mannen positiever
woonsituatie	eigenaars positiever: 42% ●	huurders positiever: 8%	49%	eigenaars positiever

Wat betreft de achtergrondkenmerken denken bijna alle waterschappers dat agrariërs in oordeel verschillen van de rest van de bevolking, wat in de publieksenquête niet aan te tonen is omdat er niet genoeg agrariërs in de steekproef zitten. Ook denkt het merendeel van de waterschappers dat er verschil in oordeel zal zijn naar stedelijkheid, hetgeen niet uit de publieksenquête blijkt.

Ook wat betreft de houding tegenover meebetalen valt op dat bijna alle waterschappers denken dat agrariërs verschillen van de rest van de bevolking, meestal in de zin dat zij een positievere houding hebben. Het aantal agrariërs in de publieksenquête is te klein om op significante verschillen te toetsen. Daarom kunnen geen conclusies over agrariërs worden getrokken maar er is wel een aanwijzing dat zij mogelijk een negatievere houding hebben (zie paragraaf 9.2.5). Ook denken bijna alle waterschappers denken dat stedelijkheid belangrijk is voor de houding, terwijl in de publieksenquête geen significante verschillen voor stedelijkheid worden aangetoond. Verder is politieke voorkeur minder belangrijk dan waterschappers denken en sexe juist belangrijker.

Kwaliteitswaterschappers denken vaker dan kwantiteitswaterschappers dat leden van natuur- of milieuoorganisaties een positievere houding hebben ($F > 3,5$, $p < 0,05$).

Tabel 13.23: Vergelijking van verschillen tussen groepen burgers in **houding** tegenover het moeten meebetalen aan het waterbeheer volgens waterschappers met in de publieksenquête gevonden verschillen

	% waterschapsmensen dat er wel verschil in houding is		% géén verschil in houding	wordt in de publieksenquête een significant verschil gevonden?
agrariërs	agrariërs positiever: 81%	rest bevolking positiever: 16%	4%	niet aan te tonen
stedelijkheid	minder stedelijk positiever: 94%	meer stedelijk positiever: 2%	4% *	géén significant verschil
lidmaatschap natuur/milieu-organisaties	leden positiever: 72% ●	niet-leden positiever: 15%	13%	leden positiever
leeftijd	ouderen positiever: 58% ●	jongeren positiever: 16%	26%	ouderen positiever
inkomen	hogere ink. positiever: 71% *	lagere ink. positiever: 4%	25%	hogere inkomens iets positiever
politieke voorkeur	wel verschil: 58%		42% ●	geen sign. verschil
sexe	mannen positiever: 14% *	vrouwen positiever: 23%	62%	mannen positiever
woonsituatie	eigenaars positiever: 61% *	huurders positiever: 10%	30%	eigenaars positiever

13.5.6 Draagvlak

Aan het eind van de vragenlijst is de open vraag gesteld: 'Wat is volgens u de belangrijkste factor voor het **draagvlak voor het waterbeheer** bij burgers?' Van de 133 respondenten hebben er 127 één of meer aspecten genoemd.

In totaal geven 68 waterschapsmensen (54%) een antwoord dat met informatie en/of met kennis te maken heeft. Hieronder valt onder meer:

- Waterschappen moeten voorlichting geven aan burgers wordt door 33 waterschappers (26%) genoemd. Hieronder vallen antwoorden als voorlichting geven over, informeren over, communiceren, uitleggen dat, herkenbaar maken dat, zichtbaar maken dat, enz.
- Burgers moeten weten, begrijpen, kennis hebben, inzicht hebben, herkennen, zien, bekend zijn met, bewustzijn hebben van enz. wordt door 39 waterschappers genoemd (31%).

Van de waterschappers antwoorden er 27 (21%) dat draagvlak met belang te maken heeft (algemeen belang of een specifiek belang).

Van de factoren uit het theoretische model worden het meest genoemd:

- waargenomen effectiviteit (41%): o.a. zien wat er bereikt is, resultaat zien, de positieve gevolgen zien, droge voeten, schoon water, veiligheid.
- bekendheid met de taken van het waterschap (13%)
- waargenomen efficiëntie (11%): o.a. zien hoe het geld wordt besteed, goede verhouding tussen kosten en baten enz.

- besef van de ernst van het probleem (9%): besef van de gevolgen als .., risicoperceptie en dergelijke
- bekendheid van het waterschap (8%).

Wanneer de antwoorden op de open vraag over draagvlak worden uitgesplitst naar functie, valt op dat voorlichters minder vaak een antwoord geven dat met informatie of kennis te maken heeft. Uit de kwantitatieve gegevens is gebleken dat voorlichters denken dat méér burgers zich informatie over de belastingen herinneren. Blijkbaar schieten voorlichters bij de open vraag andere dingen als eerste te binnen. Beleidsmedewerkers geven op de open vraag vaker een antwoord dat met informatie of kennis te maken heeft. Zij verwachten ook wat vaker een positieve invloed van informatie op de houding (niet significant). Blijkbaar is voor beleidsmedewerkers de rol van informatie voor het draagvlak belangrijk.

13.6 Samenvatting en conclusies

Algemeen

Niet op alle punten kan gesproken worden van het beeld van 'de waterschappers' over het publiek. Er zijn enkele significante verschillen gevonden naar functie. Beleidsmedewerkers verwachten vaker een positieve invloed van de verschillende factoren op de houding tegenover meebetalen aan het waterbeheer dan de overige respondenten. Ook zijn enkele significante verschillen gevonden naar soort waterschap. Kwantiteitswaterschappers denken minder vaak dat er een positieve invloed is op de houding dan kwaliteitswaterschappers.

Waterschappers schatten het publieke oordeel over de uitvoering van het waterbeheer gemiddeld wat positiever in dan het blijktens de publieksenquête is. De houding tegenover meebetalen schat men over het algemeen iets negatiever in. Kwantiteitswaterschappers zijn minder positief over hoe het publiek tegenover de ingezetenenomslag staat dan kwaliteitswaterschappers.

De invloed van sommige factoren (zoals informatie over de belastingen en waargenomen mogelijkheden tot ontduiking) op het oordeel over de uitvoering wordt vaak onderschat. Het lijkt erop dat men vaak eerder een invloed op de houding tegenover meebetalen dan op het oordeel over de uitvoering verwacht.

Informatie

Herinnering van informatie over de belastingen van het waterschap is bij het publiek groter dan binnen de waterschappen gedacht wordt. Voorlichters en beleidsmedewerkers zijn hierover optimistischer maar wijken nog steeds af van het in de publieksenquête gevonden percentage. Bovendien wordt de invloed van herinnering van de informatie op oordeel en houding door een groot deel van de waterschappers onderschat.

Waterschapsbelastingen

De kennis die het publiek heeft van de waterschapsbelastingen wordt door waterschappers redelijk ingeschat. De invloed hiervan op het oordeel wordt evenwel onderschat. De bekendheid van de kwijtscheldingsregeling wordt onderschat terwijl de invloed hiervan wordt overschat. Ook wordt de invloed van de waargenomen mogelijkheden tot ontduiking op het oordeel door de waterschappers onderschat.

De groepen die volgens het publiek moeten bijdragen aan de kosten van het waterbeheer worden door waterschappers op enkele punten anders ingeschat. Waterschappers denken vaker

dat het publiek vindt dat industrie en landbouw moeten betalen. De bereidheid om de kosten van het waterbeheer met zijn allen te dragen is groter dan waterschappers denken.

Waterkwaliteit

Waterschappers schatten de publieke perceptie van de waterkwaliteit gemiddeld te positief in. Ook zitten de waterschappen er enigszins naast wanneer zij moeten inschatten wat het publiek ziet als belangrijkste oorzaken van watervervuiling. Het publiek geeft minder vaak landbouw en industrie en vaker zichzelf (was- en schoonmaakmiddelen) hiervan de schuld dan waterschappers denken.

Burgers die het oppervlaktewater in de omgeving vervuild vinden, hebben gemiddeld een positievere houding tegenover meebetalen aan het waterbeheer. Een meerderheid van de waterschappers (66%) denkt dat dit andersom is.

Waterkwantiteit

De publieke beoordeling van het peilbeheer wordt door waterschappers gemiddeld redelijk goed ingeschat. Er zijn echter veel minder mensen dan waterschappers denken die menen dat zij zelf gevaar lopen bij hoog water. Men voelt zich dus veiliger dan waterschappers denken. Bovendien blijkt uit de publieksenquête dat hiervan geen invloed uitgaat op het oordeel en de houding. Veel waterschappers denken dat dit wel het geval is.

Grondwater

Het publiek legt vaker verband tussen oppervlaktewater en grondwater dan waterschappers denken. Dit blijkt uit de antwoorden op de vragen naar oorzaken en gevolgen van watervervuiling en van niet goed beheren van de waterstanden. Het publiek noemt vaker grondvervuiling als oorzaak van vervuiling van het oppervlaktewater dan waterschappers denken. Ook denkt het publiek veel vaker dat vervuiling van het oppervlaktewater slecht is voor de kwaliteit van het grondwater en dat niet goed regelen van de waterstanden van oppervlaktewater problemen met het grondwater en/of uitdroging tot gevolg heeft.

Invloed op oordeel en houding van diverse factoren

Uit de publieksenquête blijkt dat de factoren, geclusterd onder de noemers kennis, informatie, perceptie van de waterkwantiteit en -kwaliteit, waargenomen effectiviteit en achtergrondvariabelen, meestal een invloed hebben op het oordeel over de uitvoering en de houding tegenover meebetalen (met enkele uitzonderingen). Er is ook samenhang tussen oordeel en houding. Binnen de waterschappen verwacht men evenwel over het algemeen vaker een invloed van deze factoren op de houding tegenover meebetalen dan op het oordeel over de uitvoering. Men verwacht dat het oordeel vooral sterk samenhangt met de waargenomen effectiviteit, dus met wat mensen zien aan tastbare resultaten. Blijkbaar denken waterschappers dat het oordeel vooral afhankelijk is van 'objectieve' maatstaven. Bij houding denkt men in eerste instantie aan waargenomen gevaar bij hoog water.

Achtergrondkenmerken

Het belang van stedelijkheid voor het oordeel en de houding wordt door waterschappers overschat. Dat 'groenheid' een positieve invloed heeft op de houding tegenover meebetalen denkt ook driekwart van de waterschappers, maar dat dit ook geldt voor het oordeel over de uitvoering wordt door de helft goed geantwoord. Voor alle onderzochte achtergrondkenmerken geldt dat er steeds een percentage waterschappers is dat de verschillen tussen bepaalde groepen niet goed inschat.

DEEL D: ALGEMENE CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

14 ALGEMENE CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

14.1 Inleiding

Dit onderzoek bestaat uit vier delen. Het eerste deel, de oriënterende fase, is een verkenning van de begrippen *draagvlak* en *acceptatie van maatregelen*, alsmede van de factoren die hierop van invloed kunnen zijn. Hiertoe is een literatuurstudie uitgevoerd en zijn sleutelfiguren uit de waterschapswereld geïnterviewd. In het tweede deel, de publieksenquête, is gekeken hoe het publiek tegen het waterbeheer aankijkt en welke factoren van invloed zijn op het draagvlak voor het waterbeheer. Dit is gedaan door middel van een enquête onder een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking. In het derde deel is aan een steekproef van medewerkers en bestuurders van waterschappen gevraagd hoe men denkt dat 'de gemiddelde burger' tegenover het waterbeheer staat. Hiertoe is dezelfde vragenlijst (in aangepaste vorm) aan de waterschappers voorgelegd met de vraag hoe men denkt dat het publiek de vragen heeft beantwoord. De resultaten geven een beeld van de punten waarop waterschappers de kennis en houding van burgers goed dan wel minder goed inschatten. In dit afsluitende gedeelte tenslotte zijn de resultaten van beide enquêtes geïntegreerd en worden conclusies getrokken en aanbevelingen geformuleerd op het gebied van de interne en externe communicatie.

14.2 Conclusies

Draagvlak, oordeel en houding

Voor het theoretisch kader is het begrip 'draagvlak' als uitgangspunt genomen. Draagvlak is echter een vaag begrip. Om dit concreter te maken is het gedefinieerd als 'acceptatie door voldoende aantallen'. Onder acceptatie wordt verstaan: een positieve of neutrale houding op basis van een oordeel over het betreffende beleid of de betreffende maatregel. Acceptatie, het vormen van een oordeel, vindt pas plaats wanneer men met een concrete maatregel wordt geconfronteerd. De enige maatregel vanuit het waterbeheer die burgers direct raakt, is de belastingheffing door de waterschappen. Daarom is in dit onderzoek gewerkt met de begrippen '**oordeel over de uitvoering van het waterbeheer**' en '**houding tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer**'.

Het oordeel over de uitvoering van het waterbeheer en de houding tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer zijn over het algemeen positief. Uitgaande van de definitie van draagvlak zoals die in het theoretische gedeelte is uitgewerkt, wordt geconcludeerd dat er draagvlak is voor het waterbeheer. Waterschappers schatten het oordeel over de uitvoering gemiddeld positiever in dan het is. De houding tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer schat men over het algemeen iets negatiever in.

Factoren die van invloed zijn op oordeel en houding

In het onderzoek is van een groot aantal factoren onderzocht of ze invloed hebben op het oordeel over de uitvoering van het waterbeheer en de houding tegenover het meebetalen aan het waterbeheer. Deze factoren worden hieronder besproken.

De waterschapsbelastingen

Uit de publieksenquête blijkt dat ongeveer eenderde deel van de respondenten weet wat ingezetenenomslag is en eveneens eenderde waarvoor de heffing dient. Weten wat de waterschapsbelastingen zijn blijkt een positieve invloed te hebben op oordeel en houding.

Degenen die het menen te weten maar een fout antwoord geven zijn ook positiever dan degenen die het niet weten. De kennis die het publiek heeft van de waterschapsbelastingen wordt door waterschappers redelijk ingeschat. De invloed die bekendheid met de belastingen op het oordeel heeft, wordt door waterschappers echter onderschat.

De bekendheid van de kwijtscheldingsregeling (43%) wordt door waterschappers onderschat (25%). Uit de publieksenquête blijkt dat bekendheid met de kwijtscheldingsregeling géén significante invloed heeft op oordeel en houding. Een deel van de waterschappers denkt dat dit wel het geval is (resp. 17% en 39%).

De kosten van het waterbeheer

In de publieksenquête is gevraagd welke groepen moeten bijdragen aan de kosten van het waterbeheer. Degenen die hier 'alle inwoners' noemen, worden verondersteld een groter besef van de eigen verantwoordelijkheid voor de oplossing van het probleem te hebben dan degenen die hier niet 'alle inwoners' noemen. Het blijkt dat degenen die wel 'alle inwoners' noemen een positiever oordeel en een positievere houding hebben. Geconcludeerd wordt dat besef van verantwoordelijkheid voor de oplossing van het probleem een positieve invloed heeft op oordeel en houding.

Het blijkt dat burgers vaker 'alle inwoners' noemen dan waterschappers denken en minder vaak 'de overheid'. Dit geldt met name voor de kosten van het kwaliteitsbeheer en in mindere mate voor de kosten van peilbeheer en onderhoud en versterking van dijken en kaden. Dit wijst erop dat de bereidheid om de kosten van het waterbeheer met z'n allen te dragen groter is dan waterschappers denken.

Het merendeel van de respondenten uit de publieksenquête denkt dat de waterschapsbelastingen in de toekomst hoger (66%) of véél hoger (19%) zullen worden. Degenen die denken dat deze belastingen véél hoger zullen worden zijn minder positief dan degenen die denken dat deze (gewoon) hoger zullen worden.

Uit de publieksenquête blijkt dat bekendheid met het feit dat andere groepen (ook) bijdragen aan de kosten, leidt tot een positievere houding en oordeel over het waterbeheer. Ook zijn degenen die denken dat iedereen aan de verplichtingen wordt gehouden positiever. Echter, 19% van de respondenten denkt dat niet iedereen aan de betalingsverplichtingen wordt gehouden. Het blijkt een negatieve invloed op oordeel en houding te hebben als men denkt dat anderen kunnen ontduiken. Hierbij kunnen sociale dilemma's een rol spelen: het idee dat "ik moet betalen terwijl anderen er onderuit kunnen komen" heeft een negatieve invloed. Het belang van waargenomen mogelijkheden tot ontduiking wordt door waterschappers onderschat.

Informatie

Van het publiek herinnert 65% zich informatie over de belastingen van het waterschap en 28% over het beheer van oppervlaktewater. Waterschappers onderschatten welk deel van het publiek zich informatie over de belastingen herinnert (gemiddeld 45%; voor voorlichters in dit percentage iets hoger (53%)).

Uit de publieksenquête blijkt dat degenen die zich informatie van het waterschap (over de belastingen en/of over het waterbeheer) herinneren, zowel een positiever oordeel over de uitvoering als een positievere houding tegenover meebetalen hebben. De groep die steeds negatief oordeelt, is gemiddeld minder geïnformeerd. Deze invloed wordt door een grote groep waterschappers (rond de 40%) niet onderkend. Dit geldt in sterkere mate voor de invloed van informatie over de belastingen op het oordeel: hiervan zegt 65% van de waterschappers geen

invloed te verwachten. Het belang van informatie wordt dus niet door alle waterschappers voldoende onderkend.

Waterkwaliteit

Uit de publieksenquête blijkt dat 29% van de ondervraagde burgers denkt dat het oppervlaktewater de laatste jaren niet schoner is geworden en dat 50% denkt dat het oppervlaktewater in de omgeving vervuild is. Deze percentages worden door de waterschappers lager ingeschat (17% en 36%).

Ook blijkt uit de publieksenquête dat burgers die het oppervlaktewater in de omgeving vervuild vinden, gemiddeld een negatiever oordeel over de uitvoering hebben. Dat is logisch gezien het belang van de waargenomen effectiviteit voor het oordeel over de uitvoering: de groep die het water in de omgeving vervuild vindt, ziet niet voldoende effect van het waterbeheer. Anderzijds heeft deze groep een positievere houding tegenover meebetalen. Blijkbaar hecht men belang aan schoon water en is men bereid daaraan mee te betalen. Dit laatste gaat tegen de verwachting van de meeste waterschappers in.

De oorzaken van watervervuiling zoekt het publiek met name bij de industrie, gevolgd door de landbouw. Maar ook worden huishoudens regelmatig genoemd als een van de belangrijkste vervuilers (33% noemt hier was- en schoonmaakmiddelen uit huishoudens). Waterschappers denken dat het publiek méér verantwoordelijkheid voor vervuiling bij industrie en landbouw legt en minder (22%) bij huishoudens (dus bij zichzelf), dan uit de publieksenquête blijkt. Men heeft dus meer besef van de eigen verantwoordelijkheid dan waterschappers denken. Besef van verantwoordelijkheid heeft een positieve invloed op de houding.

Wat betreft de gevolgen van watervervuiling denkt het publiek in eerste instantie aan de natuur en het milieu, gevolgd door de volksgezondheid, grondwater en drinkwater. Waterschappers denken dat het publiek minder vaak gevolgen voor het grondwater noemt en vaker 'ziet er vies uit', als één van de belangrijkste gevolgen van vervuiling van het oppervlaktewater.

Veiligheid

Uit de publieksenquête blijkt dat 10% van de respondenten denkt zelf gevaar te lopen bij hoog water. Dit blijkt echter geen significante invloed te hebben op het oordeel en de houding. Waterschappers denken dat een groter deel van de inwoners van Nederland zich onveilig voelt bij hoog water (33%). Bovendien denkt 49% van de waterschappers dat dit een positieve invloed heeft op het oordeel over de uitvoering en 84% dat dit een positieve invloed heeft op de houding tegenover meebetalen. Men voelt zich dus veiliger dan waterschappers denken, maar, zo blijkt uit de publieksenquête, voor het draagvlak speelt dit geen grote rol.

Peilbeheer

Van de respondenten uit de publieksenquête vindt 60% dat de waterstanden in het algemeen goed worden beheerd en 53% beoordeelt de waterstand van oppervlaktewater in de omgeving als goed. Dit heeft een positieve invloed op het oordeel en op de houding. De publieke beoordeling van het peilbeheer wordt door waterschappers gemiddeld redelijk goed ingeschat. De invloed op de houding wordt door waterschappers enigszins onderschat.

De gevolgen van niet goed beheren van de waterstanden die het publiek noemt verschillen echter van wat waterschappers denken. Het publiek denkt hierbij in eerste instantie aan problemen met het grondwater en problemen voor de landbouw, gevolgd door overstromingen,

uitdroging en overlast voor burgers. Waterschappers onderschatten het verband dat het publiek legt met grondwater, uitdroging en drinkwaterwinning. Anderzijds schatten zij het verband dat het publiek legt tussen peilbeheer en overstromingen en overlast te groot in.

Grondwater

Uit de vragen over waterkwaliteit en peilbeheer blijkt dat het publiek veel vaker een verband legt tussen grondwater en oppervlaktewater dan waterschappers denken. Zij noemen relatief vaak 'problemen met het grondwater' als een van de belangrijkste gevolgen van niet goed beheren van de waterstanden van oppervlaktewater. Ook wordt vaak geantwoord dat vervuiling van oppervlaktewater slecht is voor de kwaliteit van het grondwater. Blijkbaar bekijken burgers oppervlaktewater niet als een aparte entiteit, maar zien zij dit meer als onderdeel van het geheel van alle soorten water. Men denkt meer in waterkringlopen dan waterschappers denken.

Invloed op oordeel en houding

Uit de publieksenquête blijkt dat de factoren die een positieve invloed hebben op het oordeel over de uitvoering meestal ook een positieve invloed hebben op de houding tegenover meebetalen (met enkele uitzonderingen). Er is ook samenhang tussen oordeel en houding. Binnen de waterschappen verwacht men over het algemeen vaker dat de verschillende factoren van invloed zijn op de houding tegenover meebetalen, dan op het oordeel over de uitvoering. Waterschappers verwachten dat het oordeel vooral sterk samenhangt met de waargenomen effectiviteit, dus met wat mensen zien aan tastbare resultaten, hetgeen ook uit de publieksenquête blijkt.

Wanneer de invloed van de verschillende factoren op het publieke oordeel onderling wordt vergeleken, blijken de waargenomen effectiviteit, de waargenomen mogelijkheden tot ontduiking en het besef van verantwoordelijkheid relatief belangrijk te zijn. Het grote belang van de waargenomen effectiviteit voor het oordeel wordt door waterschappers goed ingeschat. Men onderschat echter het eveneens relatief grote belang van de waargenomen mogelijkheden tot ontduiking. Ook het belang van informatie over de waterschapsbelastingen voor het oordeel wordt onderschat.

Uit de publieksenquête blijkt dat relatief belangrijke factoren voor de houding zijn: het besef van verantwoordelijkheid en of men zich informatie over waterbeheer herinnert. De waargenomen effectiviteit blijkt voor de houding eveneens een belangrijke rol te spelen. Er komt geen duidelijk patroon naar voren van wat volgens waterschappers het meest belangrijk is voor de houding. De invloed van het waargenomen gevaar bij hoog water wordt overschat. Waterschappers onderkennen de relatief belangrijke invloed van de waargenomen effectiviteit op het oordeel beter dan op de houding. Blijkbaar denken waterschappers dat het oordeel vooral afhankelijk is van 'objectieve' maatstaven terwijl voor de houding andere factoren op de eerste plaats komen.

Achtergrondkenmerken

Uit de publieksenquête blijkt dat de volgende kenmerken een rol spelen voor oordeel en houding:

Algemene betrokkenheid: respondenten die zeker weten te zullen gaan stemmen hebben een positiever oordeel en een positievere houding.

Betrokkenheid bij oppervlaktewater: de aanwezigheid van oppervlaktewater in de omgeving leidt tot een positiever oordeel over de uitvoering en een positievere houding tegenover het moeten meebetalen aan het waterbeheer.

Belang: leden van natuur- en milieu-organisaties, eigenaars van woningen en beoefenaars van sommige vormen van buitenrecreatie zijn positiever. Ook het zien van een algemeen belang leidt tot een positievere houding.

Sexe, leeftijd en sociaal-economische klasse: vrouwen en jongeren zijn wat minder positief en mensen met een hogere opleiding, functie en/of inkomen zijn positiever.

Over het algemeen schatten de waterschappers de rol die deze achtergrondkenmerken spelen voor de houding redelijk in. Dat zij ook een rol spelen voor het oordeel wordt vaker onderschat. Het feit dat mannen positiever zijn dan vrouwen wordt slechts door een minderheid onderkend.

In de publieksenquête worden géén significante verschillen in oordeel en houding aangetoond tussen respondenten uit meer en minder stedelijke gebieden. Waterschappers overschatten het belang van stedelijkheid voor oordeel en houding: zij denken bijna allemaal dat mensen uit minder stedelijke gebieden positiever zijn.

14.3 **Aanbevelingen**

De doelstelling van dit onderzoek is het verwerven van kennis en inzicht in de beleving van het waterbeheer door het publiek, opdat de beheerders beter kunnen inspelen op de verwachtingen en gevoelens van het publiek en zij de voorlichting beter op deze verwachtingen en gevoelens kunnen laten aansluiten.

De publieksenquête geeft een beeld van de kennis die het publiek heeft van het waterbeheer, van hoe men de uitvoering van het waterbeheer beoordeelt (en welke factoren hierop van invloed zijn) en van de houding die men heeft tegenover het zelf moeten meebetalen aan het waterbeheer (en welke factoren hierop van invloed zijn). Hiermee ontstaat een beeld van wat van belang is voor het publieke draagvlak voor het waterbeheer.

In de waterschapsenquête is nagegaan hoe de waterschappers de kennis, het oordeel en de houding van het publiek alsmede de invloed van verschillende factoren op oordeel en houding inschatten.

De inhoud van de voorlichting door waterschappen is gebaseerd op ideeën over wat het publiek wel en niet weet, op bepaalde veronderstellingen, opvattingen en ideeën die al dan niet overeenkomen met de werkelijkheid. Door de uitkomsten van de waterschapsenquête te vergelijken met de uitkomsten van de publieksenquête, wordt duidelijk op welke punten de waterschappers goede dan wel minder goede voorstellingen hebben van wat voor het publiek belangrijk is. Bovendien is in de waterschapsenquête gekeken of er verschillen zijn naar functie of soort waterschap.

De resultaten geven aanleiding tot aanbevelingen op het gebied van zowel interne als externe communicatie. De aanbevelingen op het gebied van de interne communicatie moeten ertoe leiden dat, waar de ideeën binnen waterschappen over 'burgers' of 'het publiek' niet voldoende overeenkomen met de werkelijkheid, deze ideeën bijgesteld worden. Soms hebben mensen met verschillende functies of uit verschillende soorten waterschappen andere ideeën over 'burgers'. Het is belangrijk dat binnen en tussen waterschappen uitgegaan wordt van dezelfde (juiste) veronderstellingen over het publiek. Hierdoor wordt voorkomen dat de informatie naar buiten niet eenduidig is. De aanbevelingen op het gebied van de externe communicatie hebben als

doel een goede afstemming van de voorlichting aan het publiek op de percepties van het publiek. Uit dit onderzoek blijkt dat sommige punten bijzondere aandacht nodig hebben. Dit leidt tot aanbevelingen op het gebied van zowel de inhoud als de vorm van de voorlichting.

Interne communicatie

Binnen de waterschappen moet men zich bewust worden van het feit dat men uitgaat van bepaalde veronderstellingen over 'burgers' of 'het publiek'. Deze veronderstellingen kloppen niet altijd. Op sommige punten schatten de waterschappers de perceptie van het publiek beter in dan op andere punten. Maar de percentages die in dit rapport staan zijn steeds gemiddelden van alle geënquêteerde waterschappers. Ook als dit gemiddelde in de buurt ligt van de uitkomst van de publieksenquête betekent dit niet dat alle waterschappers de perceptie van het publiek goed inschatten. Er zijn altijd respondenten die hier in positieve of negatieve zin van afwijken.

Ook blijkt uit de enquête onder waterschappers dat voorlichters, beleidsmedewerkers, hoofden van diensten, technici en bestuurders op sommige punten van mening verschillen over 'het publiek'. Het belangrijkste significante verschil is dat beleidsmedewerkers gemiddeld vaker een positieve invloed van de verschillende factoren op de houding verwachten. Bovendien wijken mensen uit all-in, kwaliteits- en kwantiteitswaterschappen op enkele punten van elkaar af. Het belangrijkste gevonden significante verschil is dat kwaliteitswaterschappers gemiddeld vaker een positieve invloed van de verschillende factoren op de houding verwachten dan kwantiteitswaterschappers.

Op de volgende punten wijkt het beeld dat waterschappers (gemiddeld) hebben van het publiek af van resultaten van de publieksenquête. Deze onderwerpen hebben bijzondere aandacht nodig.

Informatie

Het belang van informatie, met name informatie over de waterschapsbelastingen, wordt onderschat. Herinnering van informatie over de waterschapsbelastingen is groter dan waterschappers denken. Degenen die zich informatie herinneren hebben een positiever oordeel en een positievere houding. Dit verband wordt door waterschappers niet voldoende onderkend.

Wie moet betalen?

Uit de publieksenquête blijkt dat men vaker vindt dat 'alle inwoners van Nederland' moeten bijdragen aan het waterbeheer dan waterschappers denken. De bereidheid om mee te betalen aan het waterbeheer is relatief groot. Het belang van de waargenomen mogelijkheden tot ontduiking wordt echter onderschat. Waterschappers moeten zich bewust worden van de rol die sociale dilemma's kunnen spelen voor het draagvlak. Uit de publieksenquête blijkt dat een deel van de respondenten (19%) denkt dat niet iedereen aan de verplichtingen wordt gehouden. Dit heeft een negatieve invloed op de houding. Daarom moet duidelijk gemaakt worden dat iedereen, ook bedrijven, industrie en landbouw, aan de verplichtingen wordt gehouden en hoe dat in z'n werk gaat.

Grondwater

Wat men ziet als belangrijkste gevolgen van vervuiling van oppervlaktewater en van niet goed beheren van de waterstanden van oppervlaktewater, is anders dan waterschappers denken, met name het verband dat gelegd wordt met grondwater is opvallend. Het publiek neemt oppervlaktewater niet apart waar, maar in samenhang met bijvoorbeeld grondwater en

drinkwater. Binnen de waterschappen moet er rekening mee worden gehouden, dat mensen niet denken over oppervlaktewater als een losstaand iets maar meer als een onderdeel van de waterkringloop.

Waterkwaliteit

Men vindt het oppervlaktewater minder schoon dan binnen de waterschappen gedacht wordt. Men voelt zich meer verantwoordelijk voor de oorzaken van vervuiling van oppervlaktewater dan waterschappers denken.

Waargenomen effectiviteit

De waargenomen effectiviteit is niet alleen van belang voor het oordeel over de uitvoering maar ook voor de houding tegenover meebetalen. Hierbij is het belangrijk zich te realiseren dat het deel van de burgers dat denkt dat het oppervlaktewater schoon is, kleiner is dan binnen de waterschappen gedacht wordt.

Veiligheid

Het deel van de bevolking dat zich onveilig voelt bij hoog water is kleiner dan waterschappers denken. Het zich al dan niet veilig voelen is echter niet zo belangrijk voor het draagvlak als waterschappers denken. Waterschappers moeten zich realiseren dat andere factoren veel belangrijker zijn voor het draagvlak in vergelijking met het zich wel of niet veilig voelen bij hoog water.

Stedelijkheid

Het verschil tussen burgers uit méér en minder stedelijke gebieden wordt overschat. Waterschappers moeten afstappen van het idee dat boeren en mensen die op het platteland wonen automatisch positiever zijn.

Externe communicatie: de inhoud van de voorlichting

Volgens de 'social judgement' theorie accepteren mensen niet alleen boodschappen die precies overeenkomen met de eigen attitude over een bepaald onderwerp, maar zijn zij ook bereid boodschappen die daar enigszins van afwijken te overwegen (het 'acceptatiegebied'). Maar boodschappen die teveel afwijken van de eigen attitude worden verworpen. Dit kan weergegeven worden op een schaal met drie gebieden: rondom de eigen attitude bevindt zich het acceptatiegebied, hiernaast (aan beide kanten) een neutraal gebied en hierbuiten het verwerpingsgebied. (Theorie van sociale beoordeling van Sherif e.a. in: Röling e.a.: Basisboek voorlichtingskunde, hoofdstuk 10, door M. Koelen en C. Martijn.)

De resultaten van dit onderzoek kunnen gebruikt worden om de voorlichting aan het publiek goed af te stemmen op wat men wel en niet weet en belangrijk vindt. Uit het onderzoek blijkt dat een aantal factoren van invloed is op het oordeel en de houding van het publiek en daarmee op het draagvlak. Dat betekent dat over deze onderwerpen regelmatig gecommuniceerd moet worden met de bevolking. De studie laat zien dat de volgende onderwerpen speciale aandacht verdienen.

Besef van de ernst van het probleem (kwaliteit en peilbeheer) blijkt samen te hangen met een positievere houding. Als men meer negatieve gevolgen ziet van watervervuiling of van het niet goed beheren van de waterstanden, is de houding positiever. Een deel van de respondenten noemt twee of minder gevolgen van vervuiling (17%) en van slecht peilbeheer (23%).

Aanbeveling: leg de ernst van het probleem uit en beschrijf de gevolgen van watervervuiling en van eventueel slecht peilbeheer.

De waargenomen effectiviteit van het waterbeheer is niet alleen van invloed op het oordeel over de uitvoering maar ook op de houding tegenover meebetalen: degenen die vinden dat de waterstanden goed beheerd worden en degenen die vinden dat het water de laatste jaren schoner is geworden, hebben een positievere houding. Johanssen (1998) beschrijft hoe bedrijven tegenwoordig steeds meer afhankelijk zijn van wat het publiek denkt en vindt. Hoewel communicatie hierbij belangrijk is, is voor de maatschappelijke acceptatie het feitelijke gedrag van het bedrijf doorslaggevend.

Aanbeveling: geef informatie over wat er bereikt is, over wat er goed gaat ('be good and tell it'). Hierbij is het belangrijk zich te realiseren dat het deel van de burgers dat denkt dat het oppervlaktewater schoon is, kleiner is dan binnen de waterschappen gedacht wordt.

De verwachte ontwikkeling van de hoogte van de waterschapsbelasting. Het belangrijkste offer dat mensen moeten brengen voor het waterbeheer is het betalen van de waterschapsbelastingen. De verwachting over hoe deze lasten zich in de toekomst zullen ontwikkelen is van invloed op de houding: degenen die denken dat de belastingen véél hoger zullen worden zijn minder positief dan degenen die denken dat de belastingen 'gewoon' hoger zullen worden. Het grootste deel van de respondenten gaat ervan uit dat de belastingen hoger zullen worden. Over het algemeen is men bereid bij te dragen aan het waterbeheer. Het zien van eigen of algemeen belang heeft hierop een positieve invloed.

Aanbeveling: als de waterschapslasten omhoog gaan moet duidelijk gemaakt worden waarom dat nodig is: welk belang hiermee gediend wordt en wat de resultaten zijn.

Het besef van eigen verantwoordelijkheid is belangrijk voor de houding en beoordeling. In dit verband is het interessant dat de industrie door het publiek nog steeds als grootste vervuiler wordt gezien, maar ook dat een groot deel van het publiek de verantwoordelijkheid mede bij zichzelf legt. Toch is er een aanzienlijk deel (47%) dat huishoudens niet tot een van de belangrijkste oorzaken van vervuiling van oppervlaktewater rekent. Omdat blijkt dat degenen die huishoudens wel als oorzaak van watervervuiling zien een positievere houding hebben, is het belangrijk om ook de anderen duidelijk te maken welke rol zij zelf spelen.

Aanbeveling: voorlichting over de rol van huishoudens bij watervervuiling, in relatie tot andere vervuilers. De indruk moet niet gewekt worden dat huishoudens de enige vervuilers zijn. Wel moet duidelijk gemaakt worden dat zij er ook aan meewerken.

Kennis van welke groepen meebetalen aan het waterbeheer heeft een positieve invloed op het oordeel en de houding. Hierbij kunnen sociale dilemma's een rol spelen. Als men denkt dat andere groepen kunnen ontduiken, heeft dat een negatieve invloed. Dit effect wordt binnen de waterschappen niet voldoende onderkend.

Aanbeveling: maak duidelijk hoeveel ook door andere groepen (met name industrie en landbouw) wordt bijgedragen en dat dit ook gecontroleerd wordt, waardoor de kans op ontduiken minimaal is.

Achtergrond

Voor een aantal achtergrondkenmerken worden verschillen in oordeel en houding aangetoond. Overwogen zou kunnen worden om verschillende groepen op verschillende manieren aan te spreken.

Externe communicatie: de vorm van de voorlichting

Informatie blijkt een positieve invloed te hebben op het oordeel en de houding. Alle inwoners van Nederland krijgen informatie over de belastingen van het waterschap, in de vorm van een bijsluiter bij de aanslag, waarin vaak ook enige informatie over waterbeheer wordt gegeven. Uit dit onderzoek blijkt dat 35% zich deze informatie niet herinnert.

Ook de *kennis van de belastingen* heeft een positieve invloed op oordeel en houding. Degenen die zich herinneren informatie te hebben gehad, geven vaker het goede antwoord op de kennisvragen over de belastingen.

Volgens het Elaboration Likelihood Model van Petty en Cacioppo (zie paragraaf 2.3.2) zijn er twee routes waarlangs mensen informatie kunnen verwerken: de centrale route (*men denkt goed na over de inhoud van de informatie en weegt de geboden argumenten tegen elkaar af*) en de perifere route (waarbij de aandacht meer uitgaat naar de vorm van de boodschap). De kans dat men informatie via de centrale route zal verwerken is groter bij mensen met meer voorkennis en betrokkenheid bij het onderwerp. Ook zal men de informatie eerder centraal verwerken als deze uit verschillende bronnen komt, meerdere argumenten bevat, duidelijk is en onder geschikte omstandigheden wordt aangeboden. Tenslotte bestaan er ook verschillen tussen mensen in hun neiging en behoefte over iets na te denken.

De meest gebruikte vorm van voorlichting door de waterschappen is de bijsluiter bij de aanslag en andere gedrukte media. Dit soort informatie is meestal niet opvallend. Zij zal wel opgemerkt worden door mensen die de informatie via de centrale route verwerken (die al geïnteresseerd zijn), maar volgens het Elaboration Likelihood Model zullen sommige mensen via de perifere route op informatie geattendeerd moeten worden. De manier waarop de informatie aangeboden wordt is dan belangrijk. De vorm van de informatie moet opvallen, zodat in eerste instantie de aandacht getrokken wordt. Daarom zijn vormen van voorlichting die mensen via de perifere route bereiken ook belangrijk, zoals een spotje op de televisie, een poster op een opvallende plek e.d.

Niet elke vorm van voorlichting is geschikt voor elke boodschap. Soms zal gebruik gemaakt worden van de landelijke media, sommige informatie kan mensen via de bijsluiter bereiken en weer andere onderwerpen (zoals de waargenomen effectiviteit: zien wat er bereikt wordt) moeten zichtbaar gemaakt worden.

Geraadpleegde literatuur

Aarts, M.N.C., 1998, Een kwestie van natuur: een studie naar de aard en het verloop van communicatie over natuur en natuurbeleid. Proefschrift. Wageningen: Landbouwniversiteit, vakgroep Voorlichtingskunde.

Bearden, O., R.G. Netemeyer en M.F. Mobley, 1993, Handbook of marketing scales. Multi-item measures for marketing and consumer behavior research. Sage publications inc.

Beauchez Public Relations, 1993, Onderzoeksresultaten met strategische aanbevelingen Extern Imago-onderzoek Hoogheemraadschap West-Brabant. Breda, Beauchez Public Relations.

Brouwers, Rottink en Partners, 1993, Imago-onderzoek Waterschappen Rivierengebied. Apeldoorn, BRP.

Brouwers, Rottink en Partners, 1994, Onderzoek naar Kennisniveau ingezetenen uit Water/Zuiveringsschappen Gelderland. Apeldoorn, BRP.

Cairns, J., 1995, Urban runoff in an integrated landscape context. In: Herricks, E.E. (Ed.): Stormwater runoff and receiving systems; Impacts, monitoring and assesment, p. 9-20. New York, Lewis publ.

Centraal Bureau voor de Statistiek, Maandstatistiek van de bevolking. Diverse nummers uit 1997 en 1998.

Centraal Bureau voor de Statistiek, Bevolking der gemeenten van Nederland op 1 januari 1997.

Commissie Lange Termijn Ontwikkelingen Milieubeleid, 1983, De lange termijn begint vandaag. Advies met bijlagen en deelrapporten. Den Haag, Ministerie van VROM, Directoraat-Generaal Milieubeheer.

Fleur, E., H. Hufen en M. Korfage, 1993, Inventarisatie Meningsvorming Dijkverbetering in het Rivierengebied. Den Haag, B&A Groep.

Gemeente Almelo, 1994, Bekendheid Waterschap Regge en Dinkel in Almelo. Gedeelte van gemeentelijke omnibusenquête.

Gutteling, J. en O. Wiegman, 1996, Exploring risk communication. Dordrecht, Kluwer academie publicaties.

Hall, A. van, 1996, De bestuurder en zijn maatschappelijke omgeving. Het Waterschap 20, 658-662.

Heer, P. de, 1995, De externe communicatie van Schieland. Onderzoek naar de bekendheid van en de mening over Schieland. Afstudeerscriptie Rijksuniversiteit Utrecht.

Hoogerwerf, A., M.J. Arentsen en P.J. Klok, 1993, Om een aanvaardbaar beleid: een studie over de maatschappelijke acceptatie van overheidsbeleid. Enschede, Universiteit Twente, Centrum voor Bestuurskundig Onderzoek en Onderwijs (CBOO nr. 82).

House, M.A. and M. Herring, 1996, Aesthetic Pollution. Public Perception Survey. Middlesex University, School of Geography and Environmental Management, Flood hazard Research Centre.

House, M.A., 1995, Aesthetic Pollution and the Management of Sewage-Derived waste. Middlesex University, School of Geography and Environmental Management, Flood hazard Research Centre.

Hufen, H., M. de Kruijk en P. Rekkers, 1996, Monitor Deltaplan Grote Rivieren. Eindrapport. Den Haag, B&A Groep.

Johanssen, K.P., 1998, De omgang met het publiek. Marketing Journal 2/1998, Nederlandse vertaling in PEM-select 1998/4.

Jong, H. de en E. Koolhaas, 1995, Een eigen gezicht in een veranderend beleidsveld. Imago-onderzoek Waterschappen. Eindrapport. Den Haag, B&A Groep.

Koelen, M. en N.G. Röling, 1994, Sociale dilemma's. In: Röling, N.G. e.a.: Basisboek Voorlichtingskunde. Meppel: Boom.

Koelen, M. en C. Martijn, 1994, Persuasieve voorlichting. In: Röling, N.G. e.a.: Basisboek Voorlichtingskunde. Meppel: Boom.

Koelen, M. en L. Vaandrager, 1994, Voorlichtingskundig onderzoek. In: Röling, N.G. e.a.: Basisboek Voorlichtingskunde. Meppel: Boom.

Lijklema, L., 1995, Water quality standards: sense and nonsense. Wat.Sci.Tech. 31: 321-327.

Maes, S., 1986, Modellen voor gezondheidsvoorlichting: van angst naar cognitie. In: Visser, A.Ph. en W.F.M. de Haes (red.): Angst en gezondheidsvoorlichting en -opvoeding (gvo). Amsterdam: VU Uitgeverij.

Meegeren, P. van, 1995a, Milieuvoorlichting. Model voor een planmatige voorbereiding. Meppel: Boom.

Meegeren, P. van, 1995b, Communicatie en maatschappelijke acceptatie van milieumaatregelen: de 'dure zak' in Barendrecht. Milieu, 10 (3), 147-155.

Meegeren, P. van, 1997, Het creëren van een maatschappelijk draagvlak voor beleid. Nog niet gepubliceerd artikel.

Meegeren, P. van, 1997, Communicatie en maatschappelijke acceptatie van milieubeleid: een onderzoek naar de houding ten aanzien van de 'dure afvalzak' in Barendrecht. Proefschrift. Wageningen: Landbouwniversiteit, vakgroep voorlichtingskunde.

Ministerie van verkeer en Waterstaat, Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat, 1996, Nota Watersysteemverkenning: Toekomst voor Water.

Ministerie van verkeer en Waterstaat, Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat, 1996, Achtergrondnota Toekomst voor Water.

Ministeries van Verkeer en Waterstaat, VROM en L&V, 1989, Derde Nota Waterhuishouding. Den Haag, SDU.

Molder, H.F.M. te, 1995, Discourse of dilemmas: an analysis of government communicators' talk. Proefschrift. Wageningen: Landbouwniversiteit, vakgroep voorlichtingskunde.

Nationale Werkgroep Riolerings en Waterkwaliteit, 1989, Globaal onderzoek naar de gevolgen van de vuiluitwerp van rioolstelsels voor de kwaliteit van het ontvangend water. Thema 9 en bijlagen 3 en 4. Landbouwniversiteit Wageningen en Grontmij.
NRC Handelsblad, 15-12-1997, Milieclubs krijgen er 120.000 nieuwe leden bij.

NRC Handelsblad, 7-05-1998, Profiel Verkiezingen Tweede Kamer.

Petty, Richard E. and John T. Cacioppo, 1981, Attitudes and persuasion: classic and contemporary approaches. Dubuque, Iowa: Wm. C. Brown Company Publishers.

Potman, H.P., 1989, Acceptatie van beleid: Onderzoek naar de wet geluidshinder ter verkenning van een bestuurskundig begrip. Zeist: Kerckebosch.

Raad voor het Milieubeheer, 1995, Advies draagvlak voor het milieubeleid. Den Haag: Raad voor het Milieubeheer (RMB 95-05).

Saris, W.E., P. Neijens en J.A. de Ridder, 1983, Kernenergie: ja of nee? Een weloverwogen oordeel van de Nederlandse bevolking. Amsterdam: Stichting voor Sociometrisch onderzoek.

Team Vier, 1995, Onderzoek inzake Flevoland Waterschapsnieuws. Amsterdam, Team Vier, Markt- en Opinieonderzoek.

Uitdewilligen, E., P. van Meegeren en C. Martijn, 1993, De perceptie, acceptatie en communicatie van milieurisico's. Publikatiereeks Stoffen, veiligheid, Straling, nr. 1993/6. Den Haag: Ministerie van VROM, Directoraat-Generaal Milieubeheer.

Waterschap, Het, Veertiendaags tijdschrift voor waterschapsbestuur en waterschapsbeheer. 1995 nr. 7, 21; 1996 nr. 1, 4, 7, 15, 20; 1997 nr. 1.

Waterschapsbelangen (voorloper van Het Waterschap): 1993 nr. 2 en 8.

Woerkum, C.M.J. van, 1990, Voorlichting als beleidsinstrument: nieuw en krachtig? Inaugurale rede. Wageningen, Landbouwniversiteit, vakgroep Voorlichtingskunde.

Woerkum, C.M.J. van, 1993, Acceptatie als kernbegrip bij aanvaarden van voorlichting. Lezing op VORA-symposium. Wageningen, Landbouwniversiteit, vakgroep Voorlichtingskunde.

Woerkum, C.M.J. van, 1995a, Draagvlak: een gevaarlijk begrip. Lezing bij de nieuwjaarsbijeenkomst van de Landinrichtingsdienst. Wageningen: Landbouwniversiteit, vakgroep Voorlichtingskunde.

Woerkum, C.M.J. van, 1995b, Naar een draagvlak voor milieubeleid? Lezing op bestuurlijke conferentie. Wageningen: Landbouwniversiteit, vakgroep Voorlichtingskunde.

Zandstra, B., H. Hufen en J. Geerlof, 1996, Monitoronderzoek Deltaplan Grote Rivieren. Den Haag, B&A Groep.

BIJLAGEN

- 1 Vragenlijst
- 2 Representativiteit
- 3 Respondenten naar oordeel en houding
Analyse van de verschuiving in oordeel door het invullen van de vragenlijst
- 4 Respondenten naar aanwezigheid dijken en naar provincie
- 5 Respondenten die informatie via een folder hebben gehad naar van wie de informatie afkomstig is
- 6 Respondenten naar aantal bronnen van informatie en aantal manieren van informatie
- 7 Kruistabellen van neiging tot nadenken met kennis, aantal bronnen en aantal manieren van informatie
- 8 Kruistabel hoe men de waterstand beoordeelt met welke negatieve gevolgen men ziet van het niet goed beheren van de waterstanden
- 9 Kruistabel van oorzaken vervuiling met waargenomen verbetering waterkwaliteit
- 10 Houding naar provincie
- 11 Bekendheid kwijtscheldingsregeling naar provincie
- 12 Kruistabel van twee uit de landbouw afkomstige oorzaken van watervervuiling
- 13 Kruistabellen van de oorzaken van watervervuiling met de waargenomen vervuiling van het oppervlaktewater in de omgeving
- 14 Lidmaatschap van een hengelsport- resp. duikvereniging
- 15 Kruistabellen van woonsituatie met leeftijd, inkomen en sociaal-economische klasse
- 16 Kruistabellen van beroep (agrariërs en overig) met bekendheid met de twee soorten waterschapsbelasting
- 17 Kruistabellen van stemintentie met neiging tot nadenken, kennis van de waterschapsbelastingen en aantal bronnen waaruit men informatie heeft gekregen
- 18 Scheffétoets voor leeftijd
- 19 Analyses van voor en na 1940 geboren
- 20 Kruistabellen van positie in het huishouden met sexe en leeftijd
- 21 Kruistabellen van sociaal-economische status met voorkennis en besteedbaar inkomen per persoon
- 22 Tabellen van de groep die steeds negatief is
- 23 Resultaten van de regressieanalyses uit hoofdstuk 13

BIJLAGE 1: VRAGENLIJST

Definitieve vragenlijst zoals ingevuld door het telepanel.

Deze week willen we u enige vragen stellen over water. Allereerst volgen nu vragen over **OPPERVLAKTEWATER**. Oppervlaktewater is water in sloten, meren, rivieren, plassen, kanalen, beken, enz. Dus **NIET**: grondwater, drinkwater en zeewater.

Waterbeheer is het bestrijden van vervuiling van oppervlaktewater, het regelen van de waterstanden in oppervlaktewater en de bescherming tegen overstromingen. Waterbeheer kost geld.

Vindt u het redelijk dat u (of uw huishouden) hieraan moet meebetalen?

heel	heel
onredelijk	redelijk
1 2 3 4 5 6	

Hoe vindt u in het algemeen dat de zorg voor oppervlaktewater wordt uitgevoerd?

heel	heel
slecht	goed
1 2 3 4 5 6	

Als u het niet weet kunt u het cijfer nul intypen.

In het volgende deel willen we het hebben over zaken als ingezetenenomslag/waterschapsomslag en verontreinigingsheffing/zuiveringsheffing.

Weet u wat **INGEZETENENOMSLAG** of **WATERSCHAPSOMSLAG** is?

- 1 belasting van de gemeente
- 2 belasting van het waterschap
- 3 belasting van het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf
- 4 de rekening van het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf
- 5 een rekenmaat voor de gemeentelijke belasting
- 6 een rekenmaat voor de waterschapsbelasting
- 7 een rekenmaat van het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf
- 8 weet niet

Het waterschap heft verschillende soorten belastingen. Ieder huishouden in Nederland betaalt de zogenoemde ingezetenenomslag. Deze wordt gebruikt voor het regelen van de waterstanden in oppervlaktewater en voor de bescherming tegen overstromingen door aanleg en onderhoud van kaden en dijken.

Vindt u het rechtvaardig dat u (of uw huishouden) ingezetenenomslag moet betalen?

helemaal niet	heel
rechtvaardig	rechtvaardig
1 2 3 4 5 6	

Denkt u dat het noodzakelijk is dat u (of uw huishouden) ingezetenenomslag moet betalen?

overbodig	noodzakelijk
1 2 3 4 5 6	

Weet u waar de verontreinigingsheffing (of zuiveringsheffing) voor dient?

- 1 voor schoon drinkwater
- 2 voor de riolering
- 3 voor schoon grondwater
- 4 voor schoon oppervlaktewater
- 5 voor de verwerking van huishoudelijk afval
- 6 weet niet

Verontreinigingsheffing (of zuiveringsheffing) is ook een belasting van het waterschap. Deze wordt gebruikt voor het bestrijden en voorkomen van vervuiling van het oppervlaktewater. (Dus NIET voor schoon drinkwater, grondwater en zeewater.)

Vindt u het rechtvaardig dat u (of uw huishouden) verontreinigingsheffing (of zuiveringsheffing) moet betalen?

helemaal niet	heel
rechtvaardig	rechtvaardig
1 2 3 4 5 6	

Denkt u dat het noodzakelijk is dat u (of uw huishouden) verontreinigingsheffing (of zuiveringsheffing) moet betalen?

overbodig	noodzakelijk
1 2 3 4 5 6	

Denkt u dat in de praktijk iedereen aan de betalingsverplichtingen wordt gehouden?

- 1 ja
- 2 nee
- 3 weet niet

(Voor degenen die 'nee' invulden:) Wie worden er volgens u niet aan deze verplichtingen gehouden? (U mag meer dan één antwoord geven.)

- 1 inwoners van Nederland
- 2 bedrijven/industrie
- 3 landbouw
- 4 weet niet

Is er volgens u een kwijtscheldingsregeling voor de belasting van het waterschap?

- 1 ja
- 2 nee
- 3 weet niet

Hoe verwacht u dat de belasting van het waterschap zich in de toekomst zal ontwikkelen?

- 1 zal veel lager worden
- 2 zal lager worden
- 3 zal gelijk blijven
- 4 zal hoger worden
- 5 zal veel hoger worden
- 6 weet niet

Nu volgen er vragen over de KWALITEIT van oppervlaktewater.

Wat zijn volgens u de OORZAKEN van vervuiling van oppervlaktewater?

(U mag maximaal drie oorzaken kiezen die volgens u het meest belangrijk zijn.)

- 1 mest en gier
- 2 bestrijdingsmiddelen in de landbouw
- 3 lozingen door de industrie
- 4 wasmiddelen en schoonmaakmiddelen uit huishoudens
- 5 rioolwaterlozingen
- 6 scheepvaart
- 7 grondvervuiling
- 8 afval in het water/op de bodem
- 9 zure regen
- 10 weet niet

Wat zijn volgens u de gevolgen van vervuiling van het oppervlaktewater?

(U mag maximaal drie gevolgen kiezen die volgens u het ergst zijn.)

- 1 slecht voor de kwaliteit van het drinkwater
- 2 slecht voor de kwaliteit van het grondwater
- 3 slecht voor de volksgezondheid
- 4 slecht voor landbouw
- 5 ziet er vies uit
- 6 slecht voor de natuur/het milieu
- 7 uiteindelijk gaat alles dood
- 8 weet niet

Denkt u dat het oppervlaktewater in uw omgeving vervuild is?

- 1 ja, zwaar vervuild
- 2 ja, matig vervuild
- 3 ja, enigszins vervuild
- 4 op sommige plaatsen wel en op andere plaatsen niet
- 5 nee
- 6 er is geen oppervlaktewater bij mij in de omgeving

Wie vindt u dat moet(en) bijdragen in de kosten van de bestrijding van de vervuiling van oppervlaktewater? (U mag maximaal drie groepen kiezen die u het meest belangrijk vindt.)

- 1 alle inwoners van Nederland
- 2 bedrijven/industrie
- 3 landbouw
- 4 de overheid
- 5 het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf
- 6 stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties

Betaalt de volgende groep volgens u in werkelijkheid mee aan de kosten van de bestrijding van vervuiling van oppervlaktewater?

- alle inwoners van Nederland
- bedrijven/industrie
- landbouw
- de overheid
- het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf
- stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties

(Voor elke groep verschijnt op het scherm:)

- 1 ja
- 2 nee
- 3 dat weet ik niet

Vindt u dat het oppervlaktewater de laatste jaren schoner is geworden?

nee,	ja,
helemaal	veel
niet schoner	schoner
1 2 3 4	5 6

Als u het niet weet kunt u het cijfer nul intypen.

Nu willen we enkele vragen stellen over ONDERHOUD en VERSTERKING van dijken en kaden. Dijken en kaden zijn vormen van waterkering: zij bieden bescherming tegen overstromingen.

Zijn er dijken of kaden in uw omgeving?

- 1 ja
- 2 nee

(Voor degenen die 'ja' invulden:) Wat voor dijken of kaden zijn er aanwezig in uw woonomgeving?

(Kies hier de dijken of kaden die het dichtst bij uw woonplaats liggen of waarmee u het best bekend bent.)

- 1 kaden
- 2 zeedijken
- 3 rivierdijken
- 4 polderdijken

Denkt u dat u zelf gevaar loopt bij hoog water?

- 1 ja
- 2 nee

(Voor degenen die 'ja' invulden:) Waarom denkt u dat u gevaar loopt bij hoog water?

(U hebt de rest van het scherm voor uw antwoord).

(Voor degenen die 'nee' invulden:) Waarom denkt u dat u geen gevaar loopt bij hoog water?

(U hebt de rest van het scherm voor uw antwoord).

Wie heeft er volgens u vooral BELANG bij veilige dijken en kaden?

(U mag maximaal 3 antwoorden kiezen)

- 1 de mensen die er achter wonen
- 2 bedrijven/industrie in het gebied er achter
- 3 de boeren die er land hebben
- 4 alle inwoners van Nederland
- 5 scheepvaart
- 6 dieren
- 7 de overheid

Wie vindt u dat moet(en) bijdragen in de kosten van onderhoud en versterking van dijken en kaden? (U mag maximaal 3 groepen kiezen die volgens u het eerst hiervoor in aanmerking moeten komen.)

- 1 de mensen die er achter wonen
- 2 bedrijven/industrie in het gebied er achter
- 3 de boeren die er land hebben
- 4 alle inwoners van Nederland
- 5 scheepvaart
- 6 de overheid
- 7 stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties

Betaalt de volgende groep volgens u in werkelijkheid mee aan de kosten van onderhoud en versterking van dijken en kaden?

- de mensen die er achter wonen
- bedrijven/industrie in het gebied er achter
- de boeren die er land hebben
- alle inwoners van Nederland
- scheepvaart
- de overheid
- stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties

(Voor elke groep verschijnt op het scherm:)

- 1 ja
- 2 nee
- 3 weet ik niet

De volgende vragen gaan over PEILBEHEER. Peilbeheer is het regelen van de waterstanden in sloten, meren, plassen en ander oppervlaktewater. Kent u in uw omgeving sloten, meren, plassen of ander oppervlaktewater?

- 1 ja
- 2 nee
- 3 niet in de omgeving maar wel elders

(Voor degenen die 'ja' invulden:) Wilt u hieronder één oppervlaktewater kiezen dat het dichtst bij u in de buurt ligt of waarmee u het best bekend bent.

- 1 sloot
- 2 meer
- 3 plas
- 4 rivier
- 5 beek

Hoe is volgens u de waterstand in ... deze sloot/dit meer/deze plas/deze rivier/deze beek (... het soort oppervlaktewater dat in de vorige vraag is gekozen)?

- 1 goed
- 2 te laag
- 3 te hoog
- 4 soms te laag, soms te hoog
- 5 weet niet

De volgende vragen hebben betrekking op al het oppervlaktewater. Sloten, meren, plassen, enz. Denkt u dat de waterstanden goed beheerd worden?

- 1 ja
- 2 soms wel, soms niet
- 3 nee
- 4 weet niet

Wat zijn volgens u de gevolgen als de waterstanden van oppervlaktewater niet goed geregeld worden? (U mag meer dan één antwoord kiezen).

- 1 geen nadelige gevolgen
- 2 problemen met drinkwaterwinning
- 3 problemen met het grondwater
- 4 problemen voor de landbouw
- 5 problemen voor de scheepvaart
- 6 overlast voor burgers
- 7 overstromingen
- 8 uitdroging

Wie heeft er volgens u BELANG bij dat de waterstanden van oppervlaktewater worden geregeld? (U mag meer dan één antwoord kiezen).

- 1 alle inwoners van Nederland
- 2 bedrijven/industrie
- 3 landbouw
- 4 scheepvaart
- 5 vissers
- 6 watersporters/recreanten
- 7 het milieu/de natuur
- 8 het waterschap
- 9 het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf

Wie vindt u dat moet(en) bijdragen in de kosten van het regelen van de waterstanden van oppervlaktewater? (U mag maximaal 3 groepen kiezen die volgens u het eerst hiervoor in aanmerking moeten komen.)

- 1 alle inwoners van Nederland
- 2 bedrijven/industrie
- 3 landbouw
- 5 de overheid
- 6 het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf
- 7 stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties

Betaalt de volgende groep volgens u in werkelijkheid mee aan de kosten van het regelen van de waterstanden in oppervlaktewater?

- alle inwoners van Nederland
- bedrijven/industrie
- landbouw
- de overheid
- het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf
- stichtingen, verenigingen, natuurbeschermingsorganisaties

(Voor elke groep verschijnt op het scherm:)

- 1 ja
- 2 nee
- 3 weet ik niet

Het volgende onderwerp is informatie van het Waterschap.

Hebt u wel eens informatie over de belastingen van het Waterschap ontvangen?

- 1 ja
- 2 nee
- 3 weet ik niet

(De volgende 2 vragen zijn alleen gesteld aan degenen die op de vorige vraag 'ja' invulden.)

Hoe bent u aan die informatie over de BELASTINGEN van het waterschap gekomen? (U kunt meer dan één antwoord kiezen)

- 1 folder bij de aanslag
- 2 krantenartikel
- 3 advertentie in de krant
- 4 tijdschrift
- 5 tv
- 6 anders

Van wie was deze informatie afkomstig? (U kunt meer dan één antwoord kiezen).

- 1 van de gemeente
- 2 van de provincie
- 3 van de rijksoverheid
- 4 van het waterschap
- 5 van het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf
- 6 anders
- 7 weet niet

Hebt u wel eens informatie over het BEHEER van het oppervlaktewater ontvangen?

- 1 ja
- 2 nee
- 3 weet ik niet

(De volgende 2 vragen zijn alleen gesteld aan degenen die op de vorige vraag 'ja' invulden.)
Hoe bent u aan die informatie over het beheer van het oppervlaktewater gekomen? (U kunt meer dan één antwoord kiezen).

- 1 folder
- 2 krantenartikel
- 3 advertentie in de krant
- 4 tijdschrift
- 5 tv
- 6 anders

Van wie was deze informatie afkomstig? (U kunt meer dan één antwoord kiezen).

- 1 van de gemeente
- 2 van de provincie
- 3 van de rijksoverheid
- 4 van het waterschap
- 5 van het nutsbedrijf/drinkwaterbedrijf
- 6 anders
- 7 weet niet

Stel, aan het waterbeheer wordt een bedrag uitgegeven van 1000 eenheden. Voor een redelijke taakuitvoering moeten 800 eenheden worden uitgegeven aan WATERKWALITEITSBEHEER, WATERKWANTITEITSBEHEER en WATERKERING.

WATERKWALITEITSBEHEER houdt in: het zuiveren van afvalwater van huishoudens en bedrijven, het voorkomen van verontreiniging en controle door de waterkwaliteit te meten.

WATERKWANTITEITSBEHEER houdt in: een juiste hoeveelheid water. Met gemalen, stuwen en sluizen wordt de aan- en afvoer van water geregeld om overal een goede drooglegging te verkrijgen.

WATERKERING is: de bescherming tegen overstromingen door dijken (zowel zeedijken als rivierdijken), kaden en duinen.

(N.B. Grondwater en drinkwater horen hier dus niet bij!)

Van de 1000 eenheden voor waterbeheer liggen er 800 vast. 200 eenheden kunnen nog ingevuld worden. Stel, u mag 4 pakketjes van ieder 50 eenheden besteden. U kunt kiezen uit zes onderwerpen. Per onderwerp mogen meerdere pakketjes worden ingezet. Het betreft de volgende zes onderwerpen.

1. RIOOLWATERZUIVERINGSINSTALLATIES.

Momenteel wordt het rioolwater voor een heel groot deel gezuiverd in rioolwaterzuiveringsinstallaties. Deze installaties lozen het gezuiverde water op het oppervlaktewater. Maar het gezuiverde water bevat nog stoffen die in oppervlaktewater overmatige algengroei veroorzaken ('groene soep'). De algen verstikken het leven in het water. Met behulp van nieuwe technieken kunnen deze stoffen beter verwijderd worden, waardoor dit probleem vermindert.

2. ZWEMWATER.

Momenteel kan in een deel van het oppervlaktewater in Nederland gezwommen worden. Als de vervuiling verder wordt teruggedrongen kan er in meer wateren gezwommen worden.

3.DIJKEN.

De huidige dijken hebben een bepaalde kans op doorbraken. Verdergaande versterking/verhoging zou deze kans kunnen verminderen.

4.REKENING HOUDEN MET NATUUR, LANDSCHAP, CULTUUR BIJ ONDERHOUD DIJKEN.

Bij het onderhoud van dijken kan rekening worden gehouden met natuur, landschap en cultuur. Hierbij kunt u denken aan: gevarieerde begroeiing op de dijk, natuurontwikkeling op en langs de dijk, het sparen van bomen aan de dijk, het sparen van dijkhuisjes.

5.COMPUTERGESTUURDE GEMALEN.

Het vervangen van met de hand bediende gemalen door computergestuurde gemalen. Dit betekent een belangrijke modernisering en leidt tot efficiënter en preciezer werken.

6.BEEKHERSTEL.

Beken die vroeger rechtgetrokken zijn, worden weer in hun oude staat teruggebracht (met kronkels). De natuur in en om het water kan zich weer ontwikkelen.

ALS U HET VOOR HET ZEGGEN HAD, WAAR ZOU U DE OVERIGE 200 EENHEDEN DAN AAN WILLEN BESTEDEN?

1.rioolwaterzuiveringsinstallaties (.. x 50)

2.zwemwater (.. x 50)

3.dijkversterking/verhoging (.. x 50)

4.rekening houden met natuur, landschap, cultuur bij onderhoud dijken (.. x 50)

5.computergestuurde gemalen (.. x 50)

6.beekherstel (.. x 50)

TOTAAL TELT OP TOT: $4 \times 50 = 200$

Waterbeheer is het bestrijden van vervuiling van oppervlaktewater, het regelen van de waterstanden in oppervlaktewater en de bescherming tegen overstromingen. Waterbeheer kost geld.

Vindt u het redelijk dat u (of uw huishouden) hieraan moet meebetalen?

heel					heel
onredelijk					redelijk
1	2	3	4	5	6

Hoe vindt u in het algemeen dat de zorg voor oppervlaktewater wordt uitgevoerd?

heel					heel
slecht					goed
1	2	3	4	5	6

Als u het niet weet kunt u het cijfer nul intypen.

Tot slot willen we u nog een paar algemene vragen stellen.

Hoe vaak beoefent u de volgende activiteit?

- schaatsen (op natuurijs)
- vissen
- wandelen
- fietsen (recreatief)
- paardrijden
- zwemmen (in oppervlaktewater)
- zitten aan/bij water
- zeilen/kanoën/roeien
- gemotoriseerd varen
- surfen
- duiken
- waterskiën

(Voor elke activiteit verschijnt op het scherm:)

- 1 vaak
- 2 soms
- 3 nooit

(Voor degenen die vaak of soms vissen:) Bent u lid van een hengelsportvereniging?

- 1 ja
- 2 nee

(Voor degenen die vaak of soms duiken:) Bent u lid van een duikvereniging?

- 1 ja
- 2 nee

Van welke onderstaande organisaties op het gebied van natuur- en milieu bent u lid of donateur? (U kunt meer dan één antwoord kiezen).

- 1 Geen
- 2 Natuurmonumenten
- 3 Wereld Natuur Fonds
- 4 Natuur en Milieu
- 5 Milieudefensie
- 6 NIVON
- 7 Vogelbescherming
- 8 Dierenbescherming
- 9 Greenpeace
- 10 Waddenvereniging
- 11 Het Landschap

BIJLAGE 2: REPRESENTATIVITEIT

CBS: "Maandstatistiek vd. bevolking" jan. 1998:

Bevolking naar provincie in oktober 1997:			steekproef:	
Groningen	558.222	3,569%	3,6%	3,4%
Friesland	617.465	3,948%	3,9%	5,0%
Drenthe	463.854	2,966%	3,0%	1,9%
Overijssel	1062.687	6,795%	6,8%	6,2%
Flevoland	291.276	1,862%	1,9%	1,7%
Gelderland	1894.791	2,115%	12,1%	12,3%
Utrecht	1087.138	6,951%	7,0%	6,5%
Noord-Holland	2484.352	15,884%	15,9%	15,1%
Zuid-Holland	3356.090	21,458%	21,5%	21,5%
Zeeland	369.689	2,364%	2,4%	2,8%
Noord-Brabant	2317.145	14,815%	14,8%	16,3%
Limburg	1137.669	7,274%	7,3%	7,3%
totaal	15.640.378	100%		

CBS: "Bevolking der nederlandse gemeenten op 1 januari 1997":

stedelijkheid:		steekproef	
zeer sterk stedelijk	2743.918	17,6%	13,7%
sterk stedelijk	3679.428	23,6%	22,5%
matig stedelijk	3219.425	20,7%	21,3%
weinig stedelijk	3322.377	21,3%	22,1%
niet stedelijk	2601.959	16,7%	20,5%
nederland	15567.107	100%	

idem:

geslacht:		steekproef:	
mannen	7696.803	49,4%	55,2%
vrouwen	7870.304	50,6%	44,8%
totaal	15567.107		

CBS: "Maandstatistiek bevolking" dec. 1997

Leeftijdsofbouw per 1-1-1997		% van 15+:	% in steekproef (16+):
0-4	972.763		
5-9	977.221		
10-14	911.369		
15-19	926.011	7,3	5,3
20-29	2316.488	18,2	6,0
30-39	2576.707	20,3	20,6
40-49	2330.324	18,3	25,7
50-64	2472.385	19,5	27,3
65-79	1596.420	12,6	13,9
80+	487.419	3,8	1,3
tot. 15+	12705.754		

idem, nov. 1997:

bevolking in particuliere huishoudens naar huishoudenspositie, midden 1996				
x 1000			zonder thuiswonende kinderen:	
		%	%	steekproef
thuiswonend kind	4456	29,2		
alleenstaand	2100	13,7	19,4	13,1
samenwonend* z.k.	4048	26,5	37,4	36,8
samenwonend* met knd.	4128	27,0	38,1	47,1
eenouder	335	2,2	3,1	2,7
overig	173	1,1	1,6	0,3
totaal	15278	100%		
totaal zonder thuisw.knd:	10822		100%	
(* al dan niet gehuwd)				

idem:

huishoudens naar samenstelling, midden 1996		%	steekproef
eenpersoons	2100	31,8	20,4
paar z. k.	2042	30,9	37,7
paar met knd.	2065	31,3	37,6
eenouder	335	5,1	3,8
overig	59	0,9	0,5
totaal	6601	100%	

idem, juli 1997:

huishoudens naar grootte, midden 1996		%	steekproef
1	2100	31,8	20,4
2	2270	34,4	40,2
3	863	13,1	11,8
4	933	14,1	16,6
5+	436	6,6	11,0
totaal	6601	100%	

idem:

meerpersoonshuishoudens naar aantal kinderen, medio 1996			
		%	steekproef
0	2099	46,6	48,0
1	953	21,2	16,3
2	998	22,2	21,5
3	349	7,8	11,4
4	74	1,6	2,0
5+	29	0,6	0,8
totaal	4501	100%	

Responsverantwoording CenterData:

Totaal aantal personen geselecteerd voor het onderzoek: 2448 (100%)
 Valid nonrespon: personal reasons: 109) 220 (9%)
 technical reasons: 111)

Maximum expected respons: 2228 (100%)
 Invalid nonrespon: 418 (19%)
 Actual respons: 1810 (81%)

BIJLAGE 3: RESPONDENTEN NAAR OORDEEL EN HOUDING

Tabel B3.1 Respondenten naar oordeel over redelijkheid betalen waterbeheer
(aan het begin van de vragenlijst)

	aantal	procent
heel onredelijk	36	2,0
.	78	4,3
.	199	11,0
.	430	23,8
.	617	34,1
heel redelijk	450	24,9
	-----	-----
Totaal	1810	100,0

Tabel B3.2 Respondenten naar oordeel over redelijkheid betalen waterbeheer
(aan het eind van de vragenlijst)

	aantal	procent
heel onredelijk	30	1,7
.	137	7,6
.	351	19,4
.	554	30,6
.	479	26,5
heel redelijk	259	14,3
	-----	-----
Totaal	1810	100,0

Tabel B3.3 Respondenten naar oordeel over uitvoering zorg voor oppervlaktewater
(aan het begin van de vragenlijst)

	aantal	procent
weet niet	246	13,6
heel slecht	23	1,3
.	79	4,4
.	328	18,1
.	548	30,3
.	485	26,8
heel goed	101	5,6
	-----	-----
Totaal	1810	100,0

Tabel B3.4 Respondenten naar oordeel over uitvoering zorg voor oppervlaktewater
(aan het eind van de vragenlijst)

	aantal	procent
weet niet	258	14,3
heel slecht	12	,7
.	45	2,5
.	277	15,3
.	638	35,2
.	508	28,1
heel goed	72	4,0
	-----	-----
Totaal	1810	100,0

Tabel B3.5 Respondenten naar oordeel over rechtvaardigheid betalen ingezetenenomslag

	aantal	procent
helemaal niet rechtvaardig	33	1,8
.	73	4,0
.	252	13,9
.	495	27,3
.	621	34,3
heel rechtvaardig	336	18,6
Totaal	1810	100,0

Tabel B3.6 Respondenten naar oordeel over rechtvaardigheid betalen verontreinigingsheffing

	aantal	procent
helemaal niet rechtvaardig	38	2,1
.	81	4,5
.	252	13,9
.	557	30,8
.	564	31,2
heel rechtvaardig	318	17,6
Totaal	1810	100,0

Tabel B3.7 Respondenten naar oordeel over noodzaak betalen ingezetenenomslag

	aantal	procent
overbodig	51	2,8
.	96	5,3
.	239	13,2
.	472	26,1
.	584	32,3
noodzakelijk	368	20,3
Totaal	1810	100,0

Tabel B3.8 Respondenten naar oordeel over noodzaak betalen verontreinigingsheffing

	aantal	procent
overbodig	43	2,4
.	81	4,5
.	244	13,5
.	519	28,7
.	560	30,9
noodzakelijk	363	20,1
Totaal	1810	100,0

De verschuivingen door het invullen van de vragenlijst:

Tabel B3.9 Respondenten naar verschuiving van het oordeel over de redelijkheid van meebetalen aan waterbeheer in het algemeen

	aantal	procent
-5	4	,2
-4	12	,7
-3	80	4,4
-2	162	9,0
-1	418	23,1
0	926	51,2
1	159	8,8
2	34	1,9
3	10	,6
4	4	,2
5	1	,1
	-----	-----
Totaal	1810	100,0

Tabel B3.10 Respondenten naar verschuiving in het oordeel over de uitvoering

	aantal	procent
-5	1	,1
-4	1	,1
-3	12	,8
-2	48	3,3
-1	249	17,2
0	751	51,8
1	297	20,5
2	76	5,2
3	14	1,0
	-----	-----
Totaal *	1449	100,0 (* 361 missing cases)

Analyse van de verschuiving van redelijkheid meebetalen:

```
***** Analysis of Variance-- design 1*****
Tests of Between-Subjects Effects.
Tests of Significance for T1 using UNIQUE sums of squares
Source of Variation      SS      DF      MS      F      Sig of F
WITHIN+RESIDUAL      4166,93  1809      2,30
CONSTANT              69101,07   1  69101,07  29998,99      ,000
-----
Tests involving 'VERSCHI' Within-Subject Effect.
Tests of Significance for T2 using UNIQUE sums of squares
Source of Variation      SS      DF      MS      F      Sig of F
WITHIN+RESIDUAL      1111,36  1809      ,61
VERSCHI                164,64   1  164,64   267,98      ,000
```


Analyse van de verschuiving van het oordeel over de uitvoering:

***** Analysis of Variance -- design 1 *****					
Tests of Between-Subjects Effects.					
Tests of Significance for T1 using UNIQUE sums of squares					
Source of Variation	SS	DF	MS	F	Sig of F
WITHIN+RESIDUAL	2177,92	1448	1,50		
CONSTANT	49780,58	1	49780,58	33096,85	,000

Tests involving 'VERSCH2' Within-Subject Effect.					
Tests of Significance for T2 using UNIQUE sums of squares					
Source of Variation	SS	DF	MS	F	Sig of F
WITHIN+RESIDUAL	654,98	1448	,45		
VERSCH2	3,52	1	3,52	7,78	,005

BIJLAGE 4: RESPONDENTEN NAAR AANWEZIGHEID DIJKEN OF KADEN EN PROVINCIE

Tabel B4.1: Respondenten naar provincie en aanwezigheid dijken en kaden

	Dijken/kaden aanwezig:				
	ja	Aantal Rij %	nee	Aantal Rij %	Rij-totaal
Provincie:					
Groningen	33	54%	28	46%	61 3%
Friesland	64	71%	26	29%	90 5%
Drenthe	7	21%	27	79%	34 2%
Overijssel	50	45%	62	55%	112 6%
Flevoland	29	94%	2	7%	31 2%
Gelderland	149	67%	73	33%	222 12%
Utrecht	57	48%	61	52%	118 7%
Noord Holland	180	66%	93	34%	273 15%
Zuid Holland	286	74%	103	27%	389 22%
Zeeland	45	90%	5	10%	50 3%
Noord Brabant	111	38%	184	62%	295 16%
Limburg	72	55%	60	46%	132 7%
Kolom-totaal	1083	60%	724	40%	1807 100% *

* 3 missing cases

Tabel B4.2 Respondenten met dijken of kaden in de omgeving naar provincie en soort dijken of kaden

	Soort dijken/kaden:				Rij-totaal
	kaden Aantal Rij %	zeedijken Aantal Rij %	rivierdijken Aantal Rij %	polderdijken Aantal Rij %	
Provincie:					
Groningen		27 82%	2 6%	4 12%	33 3%
Friesland	6 9%	35 55%	1 2%	22 34%	64 6%
Drenthe	3 43%		1 14%	3 43%	7 1%
Overijssel	9 18%	1 2%	34 68%	6 12%	50 5%
Flevoland		1 3%		28 97%	29 3%
Gelderland	10 7%		121 81%	18 12%	149 14%
Utrecht	2 4%	1 2%	38 67%	16 28%	57 5%
Noord Holland	26 14%	40 22%	10 6%	104 58%	180 17%
Zuid Holland	38 13%	30 11%	136 48%	82 29%	286 26%
Zeeland	3 7%	38 80%	2 4%	4 9%	45 4%
Noord Brabant	9 8%	12 11%	61 55%	29 26%	111 10%
Limburg	17 24%	1 1%	54 75%		72 7%
Kolom-totaal	123 11%	184 17%	460 43%	316 29%	1083 100%

BIJLAGE 5: VAN WIE KOMT DE INFORMATIEFOLDER

Aan de respondenten die informatie over de belastingen van het waterschap en over het waterbeheer hebben gehad is steeds gevraagd aan te kruisen op welke manier en van wie men deze informatie heeft gekregen. Hierbij was het mogelijk meer dan één antwoord aan te kruisen. Daardoor tellen de kolompercentages op tot meer dan 100%.

In de onderstaande tabellen worden de respondenten uitgesplitst naar of men informatie via een folder heeft gekregen en naar van wie men informatie heeft gekregen. Er kan echter niet geconcludeerd worden dat bijvoorbeeld de 114 personen die die in de rechterboven-cel van tabel B5.1 staan (zij hebben informatie via een folder gekregen **en** zij hebben informatie van de gemeente gekregen) **dus** een folder van de gemeente hebben gekregen. Het is ook mogelijk dat zij een folder hebben gehad en een andere vorm van informatie van de gemeente.

Tabel B5.1: Respondenten die informatie over de waterschapsbelastingen hebben gehad naar of men informatie via een folder heeft gekregen en van wie men informatie gehad heeft

	Informatie via folder:				Rij-totaal
	nee	Aantal Rij % Kolom %	ja	Aantal Rij % Kolom %	
Informatie van wie:					
gemeente	2 2% 5%	114 98% 10%		116 10%	
provincie	4 4% 10%	92 96% 8%		96 8%	
rijksoverheid	6 16% 15%	31 84% 3%		37 3%	
waterschap	20 2% 51%	944 98% 84%		964 82%	
nutsbedrijf/ drinkwaterbedrijf	6 3% 15%	174 97% 15%		180 15%	
anders	2 13% 5%	13 87% 1%		15 1%	
weet niet	8 17% 21%	39 83% 3%		47 4%	
Kolom-totaal	39 3%	1131 97%		1170 100%	

Tabel B5.2: Respondenten die informatie over waterbeheer hebben gehad naar of men informatie via een folder heeft gekregen en van wie men informatie gehad heeft

	Informatie via folder:			Rij-totaal
	nee	Aantal Rij % Kolom %	ja	
Informatie van wie:				
Gemeente	3 6% 4%	49 94% 11%	52 10%	
Provincie	10 16% 13%	53 84% 12%	63 12%	
Rijksoverheid	7 21% 9%	27 79% 6%	34 7%	
Waterschap	54 14% 68%	341 86% 79%	395 97%	
Nutsbedrijf/ Drinkwaterbedrijf	12 14% 15%	72 86% 17%	84 16%	
Anders	13 46% 16%	15 54% 4%	28 6%	
Weet niet	7 23% 9%	24 77% 6%	31 6%	
Kolom-totaal	80 16%	431 84%	511 100%	

BIJLAGE 6: RESPONDENTEN NAAR AANTAL BRONNEN EN MANIEREN VAN INFORMATIE

Tabel B6.1 Respondenten die informatie over de waterschapsbelasting hebben gehad naar aantal manieren waarop men informatie heeft ontvangen

aantal manieren	aantal	procent
1	869	74,3
2	202	17,3
3	88	7,5
4	9	,8
5	1	,1
6	1	,1
Totaal	1170	100,0

Tabel B6.2 Respondenten die informatie over de waterschapsbelasting hebben gehad naar aantal bronnen waaruit men informatie heeft ontvangen

aantal bronnen	aantal	procent
0	47	4,0
1	900	76,9
2	174	14,9
3	38	3,2
4	9	,8
5	2	,2
Totaal	1170	100,0

Tabel B6.3 Respondenten die informatie over waterbeheer hebben gehad naar aantal manieren waarop men informatie heeft ontvangen

aantal manieren	aantal	procent
1	378	74,0
2	95	18,6
3	32	6,3
4	4	,8
5	2	,4
Totaal	511	100,0

Tabel B6.4 Respondenten die informatie over waterbeheer hebben gehad naar aantal bronnen waaruit men informatie heeft ontvangen

aantal bronnen	aantal	procent
0	31	6,1
1	346	67,7
2	99	19,4
3	29	5,7
4	5	1,0
5	1	,2
Totaal	511	100,0

BIJLAGE 7: KRUISTABELLEN NEIGING TOT NADENKEN MET VOORKENNIS EN AANTAL BRONNEN EN MANIEREN VAN INFORMATIE

Tabel B7.1: Repondenten naar neiging tot nadenken en kennisscore belastingen (aantal goede antwoorden)

	Kenniscore waterschapsbelastingen:				Rij-totaal
	0	Aantal Rij %	1	Aantal Rij %	
Neiging tot nadenken:					
1 laag		148 56%	82 31%	36 14%	266 20%
2 .		124 45%	109 40%	40 15%	273 20%
3 .		95 36%	127 48%	45 17%	267 20%
4 .		115 42%	106 39%	51 19%	272 20%
5 hoog		93 34%	111 41%	66 24%	270 20%
Kolom-totaal		575 43%	535 40%	238 18%	1348 100% *

* 462 missing cases

Tabel B7.2: Repondenten naar neiging tot nadenken en aantal manieren informatie over belastingen ontvangen

	Aantal manieren informatie belasting:				Rij-totaal
	0	Aantal Rij %	1	Aantal Rij %	
Neiging tot nadenken:					
1 laag		119 45%	107 40%	40 15%	266 20%
2 .		115 42%	121 44%	37 14%	273 20%
3 .		81 30%	137 51%	49 18%	267 20%
4 .		77 28%	143 53%	52 19%	272 20%
5 hoog		52 19%	158 59%	60 22%	270 20%
Kolom-totaal		444 33%	666 49%	238 18%	1348 100% *

* 462 missing cases

Tabel B7.3: Repondenten naar neiging tot nadenken en aantal bronnen informatie over belasting

	Aantal bronnen informatie belasting:				Rij-totaal			
	0	Aantal Rij %	1	Aantal Rij %		2+	Aantal Rij %	
Neiging tot nadenken:								
1 laag	119	45%	120	45%	27	10%	266	20%
2 .	115	42%	130	48%	28	10%	273	20%
3 .	81	30%	153	57%	33	12%	267	20%
4 .	77	28%	156	57%	39	14%	272	20%
5 hoog	52	19%	178	66%	40	15%	270	20%
Kolom-totaal	444	33%	737	55%	167	12%	1348	100% *

* 462 missing cases

Tabel B7.4: Repondenten naar neiging tot nadenken en aantal manieren informatie over waterbeheer ontvangen

	Aantal manieren informatie waterbeheer:				Rij-totaal			
	0	Aantal Rij %	1	Aantal Rij %		2+	Aantal Rij %	
Neiging tot nadenken:								
1 laag	209	79%	38	14%	19	7%	266	20%
2 .	210	77%	45	17%	18	7%	273	20%
3 .	177	66%	64	24%	26	10%	267	20%
4 .	183	67%	70	26%	19	7%	272	20%
5 hoog	163	60%	81	30%	26	10%	270	20%
Kolom-totaal	942	70%	298	22%	108	8%	1348	100% *

* 462 missing cases

Tabel B7.5: Repondenten naar neiging tot nadenken en aantal bronnen informatie over waterbeheer

	Aantal bronnen informatie waterbeheer:				Rij-totaal			
	0	Aantal Rij %	1	Aantal Rij %		2+	Aantal Rij %	
Neiging tot nadenken:								
1 laag	209	79%	41	15%	16	6%	266	20%
2 .	210	77%	44	16%	19	7%	273	20%
3 .	177	66%	65	24%	25	9%	267	20%
4 .	183	67%	66	24%	23	9%	272	20%
5 hoog	163	60%	81	30%	26	10%	270	20%
Kolom-totaal	942	70%	297	22%	26	10%	1348	100% *

* 462 missing cases

--- SPEARMAN CORRELATION COEFFICIENTS ---

KENNIS ,1383
N(1348)
Sig ,000

NADENK

--- SPEARMAN CORRELATION COEFFICIENTS ---

BELBR1 ,1785
N(1348)
Sig ,000

BELBR2 ,1801 ,9050
N(1348) N(1810)
Sig ,000 Sig ,000

BEHBR3 ,1338 ,4497 ,4198
N(1348) N(1810) N(1810)
Sig ,000 Sig ,000 Sig ,000

BEHBR4 ,1367 ,4455 ,4259 ,9901 (aantal bronnen info beheer)
N(1348) N(1810) N(1810) N(1810)
Sig ,000 Sig ,000 Sig ,000 Sig ,000

NADENK BELBR1 BELBR2 BEHBR3
(neiging (aantal (aantal (aantal
nadenken) manieren bronnen manieren
info info info
belasting) belasting) beheer)

BIJLAGE 8: OORDEEL OVER WATERSTAND EN NEGATIEVE GEVOLGEN

Op de vraag naar de gevolgen van het niet goed beheren van de waterstanden mocht men meer dan één antwoord geven. Daardoor tellen de kolompercentages in tabel B8.1 op tot meer dan 100%.

Tabel B8.1 Respondenten met oppervlaktewater in de omgeving naar aangekruiste gevolgen slecht peilbeheer en oordeel over de waterstand van het oppervlaktewater in de omgeving

	Waterstand:					
	goed	te laag	te hoog	soms te laag,soms te hoog	weet niet	Rij-totaal
	Aantal Rij % Kolom%	Aantal Rij % Kolom%	Aantal Rij % Kolom%	Aantal Rij % Kolom%	Aantal Rij % Kolom%	
Gevolgen:						
geen nadelige gevolgen	16 70% 2%	0 0% 0%	0 0% 0%	1 4% 1%	6 26% 3%	23 2%
problemen met drinkwater	287 61% 30%	46 10% 33%	4 1% 36%	76 16% 36%	61 13% 34%	474 32%
problemen met grondwater	616 64% 64%	90 9% 65%	4 0% 36%	139 15% 65%	112 12% 63%	961 64%
problemen voor landbouw	637 66% 66%	89 9% 65%	6 1% 55%	140 14% 66%	97 10% 55%	969 65%
problemen voor scheepvaart	382 69% 40%	38 7% 28%	2 0% 18%	79 14% 37%	56 10% 32%	557 37%
overlast voor burgers	427 67% 45%	33 5% 24%	5 1% 46%	96 15% 45%	73 12% 41%	634 42%
Overstromingen	495 67% 52%	39 5% 28%	6 1% 55%	118 16% 55%	78 11% 44%	736 49%
Uitdroging	415 60% 43%	96 14% 70%	4 1% 36%	102 15% 48%	70 10% 39%	687 46%
Kolom-totaal	960 64%	138 9%	11 1%	213 14%	178 12%	1500 100%

Percents and totals based on respondents. 1.500 valid cases; 310 missing cases

BIJLAGE 9: VERBETERING WATERKWALITEIT EN OORZAKEN VERVUILING

Op de vraag naar de oorzaken van vervuiling van oppervlaktewater mocht men meer dan één antwoord geven. Daardoor tellen de kolompercentages in tabel B9.1 op tot meer dan 100%.

Tabel B9.1 Respondenten naar waargenomen oorzaken vervuiling oppervlaktewater en waargenomen verbetering waterkwaliteit

	Oppervlaktewater schoner geworden?			Rij-totaal
	nee	Aantal Rij % Kolom %	ja	
Oorzaken vervuiling:				
mest en gier	230 32% 45%	494 68% 48%	724 47%	
bestrijdingsmiddelen landbouw	220 30% 43%	526 71% 51%	746 49%	
lozingen door industrie	430 35% 84%	814 65% 80%	1244 81%	
was/schoonmaakmiddelen huishoudens	151 29% 29%	366 71% 36%	517 34%	
Rioolwaterlozingen	141 33% 27%	285 67% 28%	426 28%	
Scheepvaart	95 40% 19%	144 60% 14%	239 15%	
Grondvervuiling	99 40% 19%	149 60% 15%	248 16%	
afval in het water/op de bodem	105 43% 20%	140 57% 14%	245 16%	
zure regen	50 37% 10%	85 63% 8%	135 9%	
Kolom-totaal	515 34%	1023 67%	1538 100%	

Percents and totals based on respondents. 1.538 valid cases; 272 missing cases (= weet niet)

BIJLAGE 10: HOUDING NAAR PROVINCIE

Gemiddelden per provincie

1. Redelijkheid meebetalen algemeen

Groningen	4,60656
Friisland	4,84444
Drenthe	4,38235
Overijssel	4,77679
Flevoland	4,67742
Gelderland	4,63514
Utrecht	4,50000
Noord Holland	4,54212
Zuid Holland	4,66067
Zeeland	4,38000
Noord Brabant	4,34915
Limburg	4,68939

2. Rechtvaardigheid heffing

Groningen	4,40984
Friesland	4,53333
Drenthe	4,38235
Overijssel	4,58036
Flevoland	4,45161
Gelderland	4,27027
Utrecht	4,23729
Noord Holland	4,37363
Zuid Holland	4,46272
Zeeland	3,86000
Noord Brabant	4,28136
Limburg	4,43939

3. Noodzaak omslag

Groningen	4,62295
Friesland	4,48889
Drenthe	4,35294
Overijssel	4,66071
Flevoland	4,45161
Gelderland	4,42793
Utrecht	4,28814
Noord Holland	4,44322
Zuid Holland	4,52956
Zeeland	4,32000
Noord Brabant	4,15593
Limburg	4,25758

BIJLAGE 11: BEKENDHEID KWIJTSCHELDINGSREGELING NAAR PROVINCIE

Tabel B11.1 Respondenten naar bekendheid met de kwijtscheldingsregeling en provincie

	Is er een kwijtscheldingsregeling?			Rij-totaal
	ja Aantal Rij %	nee Aantal Rij %	weet niet Aantal Rij %	
Provincie:				
Groningen	30 49%	15 25%	16 26%	61 3%
Friesland	42 47%	19 21%	29 32%	90 5%
Drenthe	19 56%	4 12%	11 32%	34 2%
Overijssel	49 44%	20 18%	43 38%	112 6%
Flevoland	14 45%	6 19%	11 36%	31 2%
Gelderland	91 41%	41 19%	90 41%	222 12%
Utrecht	61 52%	15 13%	42 36%	118 7%
Noord Holland	122 45%	53 19%	98 36%	273 15%
Zuid Holland	157 40%	90 23%	142 37%	389 22%
Zeeland	20 40%	13 26%	17 34%	50 3%
Noord Brabant	118 40%	58 20%	119 40%	295 16%
Limburg	48 36%	36 27%	48 36%	132 7%
Kolom-totaal	771 43%	370 21%	666 37%	1807 100% *

* 3 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	23,47196	22	,37550
Likelihood Ratio	23,82509	22	,35646
Mantel-Haenszel test for linear association	4,41099	1	,03571

Minimum Expected Frequency - 6,348

Number of Missing Observations: 3

BIJLAGE 12: KRUISTABEL UIT LANDBOUW AFKOMSTIGE OORZAKEN
VERVUILING

Tabel B12.1 Respondenten naar waargenomen belangrijkste oorzaken watervervuiling
(mest en gier en bestrijdingsmiddelen in de landbouw)

	Bestrijdingsmiddelen landbouw:				Rij-totaal
	nee	Aantal Totaal %	ja	Aantal Totaal %	
Mest en gier:					
Nee		522 29%		481 27%	1003 55%
Ja		419 23%		388 21%	807 45%
Kolom-totaal		941 52%		869 48%	1810 100%

BIJLAGE 13: PERCEPTIE WATERKWALITEIT IN OMGEVING EN OORZAKEN
VERVUILING

Op de vraag naar de oorzaken van vervuiling van oppervlaktewater mocht men meer dan één antwoord geven. Daardoor tellen de kolompercentages in tabel B13.1 op tot meer dan 100%.

Tabel B13.1 Respondenten naar waargenomen oorzaken vervuiling oppervlaktewater en perceptie waterkwaliteit in de omgeving

	Water in omgeving vervuild?			Rij-totaal
	ja	sommige plaatsen	nee	
	Aantal Rij % Kolom%	Aantal Rij % Kolom%	Aantal Rij % Kolom%	
Oorzaken vervuiling:				
mest en gier	422 54% 47%	295 37% 44%	71 9% 45%	788 45%
bestrijdingsmiddelen landbouw	450 54% 50%	321 38% 48%	68 8% 43%	839 48%
lozingen door industrie	723 51% 80%	552 39% 82%	132 9% 83%	1407 81%
was/schoonmaakmiddelen huishoudens	308 53% 34%	219 38% 32%	50 9% 31%	577 33%
Rioolwaterlozingen	248 52% 28%	180 38% 27%	45 10% 28%	473 27%
Scheepvaart	138 49% 15%	113 40% 17%	32 11% 20%	283 16%
Grondvervuiling	132 46% 15%	127 44% 19%	30 10% 19%	189 17%
afval in het water/op de bodem	159 57% 18%	104 37% 15%	15 5% 9%	278 16%
zure regen	84 51% 9%	67 41% 10%	14 9% 9%	165 10%
Kolom-totaal	902 52%	676 39%	159 9%	1737 100%

Percents and totals based on respondents

1.737 valid cases; 73 missing cases (= weet niet / er is geen o.w. in de omgeving)

BIJLAGE 14: LIDMAATSCHAP HENGELSPORT- EN DUIKVERENIGINGEN

Tabel B14.1 Respondenten die soms of vaak vissen naar lidmaatschap hengelsportvereniging

	aantal	procent
ja	61	23,0
nec	204	77,0
	-----	-----
Totaal	265	100,0

Tabel B14.2 Respondenten die vaak of soms duiken naar lidmaatschap duikvereniging

	aantal	procent
ja	6	10,2
nec	53	89,8
	-----	-----
Totaal	59	100,0

BIJLAGE 15: KRUISTABELLEN WOONSITUATIE MET LEEFTIJD, INKOMEN EN SES

Tabel B15.1 Respondenten naar leeftijd en woonsituatie

	Woonsituatie:			Rij-totaal
	koop	Aantal Rij %	huur	
Leeftijd:				
16-25	106	76%	33	139
			24%	8%
26-35	177	69%	78	255
			31%	14%
36-45	363	74%	130	493
			26%	27%
46-55	281	74%	98	379
			26%	21%
56-65	213	71%	86	299
			29%	17%
66-99	135	56%	107	242
			44%	13%
Kolom-totaal	1275		532	1807
	71%		29%	100% *

* 3 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	32,41129	5	,00000
Likelihood Ratio	30,77891	5	,00001
Mantel-Haenszel test for linear association	13,28977	1	,00027

Minimum Expected Frequency - 40,923

Number of Missing Observations: 3

Tabel B15.2 Respondenten naar netto huishoudinkomen en woonsituatie

	Woonsituatie:			Rij-totaal
	koop	Aantal Rij %	huur	
Netto huishoudinkomen:				
- 1500	28	41%	41	69
			59%	4%
- 2000	24	28%	63	87
			72%	5%
- 2500	41	40%	61	102
			60%	6%
- 3000	95	53%	85	180
			47%	10%
- 4000	320	70%	135	455
			30%	26%
- 5000	334	82%	72	406
			18%	23%
5000 +	397	86%	66	463
			14%	26%
Kolom-totaal	1239		523	1762
	70%		30%	100% *

* 48 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	256,78647	6	,00000
Likelihood Ratio	248,94917	6	,00000
Mantel-Haenszel test for linear association	235,93227	1	,00000

Minimum Expected Frequency - 20,481
Number of Missing Observations: 48

Tabel B15.3 Respondenten naar sociale klasse en woonsituatie

	Woonsituatie:		
	koop Aantal Rij %	huur Aantal Rij %	Rij-totaal
SES:			
1 (hoog)	255 80%	65 20%	320 18%
2	446 78%	125 22%	571 32%
3	310 71%	126 29%	436 24%
4	238 57%	182 43%	420 23%
5 (laag)	23 46%	27 54%	50 3%
Kolom-totaal	1272 71%	525 29%	1797 100% *

* 13 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	82,42885	4	,00000
Likelihood Ratio	79,82155	4	,00000
Mantel-Haenszel test for linear association	73,29357	1	,00000

Minimum Expected Frequency - 14,608
Number of Missing Observations: 13

BIJLAGE 16: AGRARIËRS NAAR BEKENDHEID MET DE
WATERSCHAPSBELASTINGEN

Tabel B16.1 Respondenten naar beroep en bekendheid met waterschaps-
/ingezetenenomslag

	Beroep:		Rij-totaal
	overig Aantal Kolom %	agrariër Aantal Kolom %	
Wat is omslag?			
belasting van de gemeente	36 3%	2 8%	38 3%
belasting van het waterschap	505 36%	7 30%	512 36%
belasting van het nuts/drinkwaterbedrijf	50 4%	1 4%	51 4%
rekening van het nuts/drinkwaterbedrijf	15 1%	1 4%	16 1%
rekenmaat gemeentelijke belasting	20 1%	2 8%	22 2%
rekenmaat waterschapsbelasting	294 21%	4 15%	298 21%
rekenmaat nuts/drinkwaterbedrijf	26 2%		26 2%
weet niet	454 32%	9 35%	463 33%
Kolom-totaal	1400 98%	26 2%	1426 100% *

* 384 missing cases

Tabel B16.2 Respondenten naar beroep en bekendheid verontreinigings-
/zuiveringsheffing

	Beroep:		Rij-totaal
	overig Aantal Kolom %	agrariër Aantal Kolom %	
Waarvoor dient de heffing:			
voor schoon drinkwater	295 21%	5 19%	300 21%
voor de riolering	184 13%	5 19%	189 13%
voor schoon grondwater	108 8%	6 23%	114 8%
voor schoon oppervlaktewater	533 38%	6 23%	539 38%
voor verwerking huishoudelijk afval	103 7%	2 8%	105 7%
weet niet	177 13%	2 8%	179 13%
Kolom-totaal	1400 98%	26 2%	1426 100% *

* 384 missing cases

BIJLAGE 17: KRUISTABELLEN STEMINTENTIE MET ENKELE VARIABELEN

Tabel B17.1 Respondenten naar neiging tot nadenken en kans dat men gaat stemmen

	Neming tot nadenken:					Rij-totaal
	laag Aantal Rij %	. . . Aantal Rij %	. . . Aantal Rij %	. . . Aantal Rij %	. hoog Aantal Rij %	
Stemkans:						
niet zeker	109 26%	107 26%	66 16%	62 15%	70 17%	414 35%
Zeker	136 18%	136 18%	165 22%	166 22%	156 21%	759 65%
Kolom-totaal	245 21%	243 21%	231 20%	228 19%	226 19%	1173 100% *

• 637 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	30,16838	4	,00000
Likelihood Ratio	30,10076	4	,00000
Mantel-Haenszel test for linear association	20,22805	1	,00001
Minimum Expected Frequency - 79,765			

Tabel B17.2 Respondenten naar kennisscore waterschapsbelastingen en kans dat men gaat stemmen

	Kennisscore waterschapsbelastingen:			Rij-totaal
	0 Aantal Rij %	1 Aantal Rij %	2 Aantal Rij %	
Stemkans:				
niet zeker	241 48%	183 36%	80 16%	504 36%
Zeker	341 38%	381 43%	165 19%	887 64%
Kolom-totaal	582 42%	564 41%	245 18%	1391 100% *

* 419 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	11,60672	2	,00302
Likelihood Ratio	11,56303	2	,00308
Mantel-Haenszel test for linear association	8,77836	1	,00305
Minimum Expected Frequency - 88,771			

Tabel B17.3 Respondenten naar aantal manieren informatie belasting en kans dat men gaat stemmen

	Aantal manieren informatie belasting:			
	0 Aantal Rij %	1 Aantal Rij %	2 + Aantal Rij %	Rij-totaal
Stemkans:				
niet zeker	203 40%	222 44%	79 16%	504 36%
Zeker	262 30%	454 51%	171 19%	887 64%
Kolom-totaal	465 33%	676 49%	250 18%	1391 100% *

* 419 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	16,77965	2	,00023
Likelihood Ratio	16,60363	2	,00025
Mantel-Haenszel test for linear association	9,82844	1	,00172

Minimum Expected Frequency - 90,582

Tabel B17.4 Respondenten naar aantal bronnen informatie belasting en kans dat men gaat stemmen

	Aantal bronnen informatie belasting:			
	0 Aantal Rij %	1 Aantal Rij %	2 + Aantal Rij %	Rij-totaal
Stemkans:				
niet zeker	203 40%	250 50%	51 10%	504 36%
Zeker	262 30%	511 58%	114 13%	887 64%
Kolom-totaal	465 33%	761 55%	165 12%	1391 100% *

• 419 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	16,87958	2	,00022
Likelihood Ratio	16,71008	2	,00024
Mantel-Haenszel test for linear association	10,55255	1	,00116

Minimum Expected Frequency - 59,784

Tabel B17.5 Respondenten naar aantal manieren informatie beheer en kans dat men gaat stemmen

	Aantal manieren informatie beheer:			
	0 Aantal Rij %	1 Aantal Rij %	2 + Aantal Rij %	Rij-totaal
Stemkans:				
niet zeker	380 75%	94 19%	30 6%	504 36%
Zeker	589 66%	218 25%	81 9%	887 64%
Kolom-totaal	969 70%	311 22%	111 8%	1391 100% *

* 419 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	12,66127	2	,00178
Likelihood Ratio	12,94101	2	,00155
Mantel-Haenszel test for linear association	10,40575	1	,00126

Minimum Expected Frequency - 40,219

Tabel B17.6 Respondenten naar aantal bronnen info beheer en kans dat men gaat stemmen

	Aantal bronnen informatie beheer:			Rij-totaal
	0 Aantal Rij %	1 Aantal Rij %	2 + Aantal Rij %	
Stemkans:				
niet zeker	380 75%	90 18%	34 7%	504 36%
Zeker	589 66%	218 25%	80 9%	887 64%
Kolom-totaal	969 70%	308 22%	114 8%	1391 100% ●

* 419 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	12,31228	2	,00212
Likelihood Ratio	12,54808	2	,00188
Mantel-Haenszel test for linear association	7,94875	1	,00481

Minimum Expected Frequency - 41,306

BIJLAGE 18: SCHEFFETOETS VOOR LEEFTIJD

Multiple Range Tests: Scheffe test with significance level ,05

Variable	GELDBEER	betalen voor waterbeheer	By Variable	LEEFTIJD:
				G G G G G G
				r r r r r r
				p p p p p p
				1 3 2 5 4 6
Mean	LEEFTIJD			
4,2446	Grp 1			
4,4341	Grp 3			
4,5078	Grp 2			
4,6633	Grp 5	*		
4,6649	Grp 4	*		
4,9259	Grp 6	* * *		

Variable	RVHEFFEN	rechtvaardigheid heffing	By Variable	LEEFTIJD:
				G G G G G G
				r r r r r r
				p p p p p p
				1 2 3 4 5 6
Mean	LEEFTIJD			
4,0216	Grp 1			
4,2695	Grp 2			
4,2738	Grp 3			
4,4354	Grp 4	*		
4,4533	Grp 5	*		
4,6749	Grp 6	* * *		

Variable	RVOMSLAG	rechtvaardigheid ingezetenenomslag	By Variable	LEEFTIJD:
				G G G G G G
				r r r r r r
				p p p p p p
				1 3 2 4 5 6
Mean	LEEFTIJD			
4,1942	Grp 1			
4,3266	Grp 3			
4,3281	Grp 2			
4,4248	Grp 4			
4,6067	Grp 5	•		
4,7449	Grp 6	* * * *		

Variable	NZHEFFEN	noodzaak verontreinigingsheffing	By Variable	LEEFTIJD:
				G G G G G G
				r r r r r r
				p p p p p p
				1 2 3 5 4 6
Mean	LEEFTIJD			
4,1367	Grp 1			
4,3086	Grp 2			
4,3266	Grp 3			
4,4567	Grp 5			
4,4802	Grp 4			
4,7119	Grp 6	* * *		

Variable	NZOMSLAG	noodzaak ingezetenenomslag	By Variable	LEEFTIJD:
				G G G G G G
				r r r r r r
				p p p p p p
				1 2 3 4 5 6
Mean	LEEFTIJD			
4,1151	Grp 1			
4,2813	Grp 2			
4,3367	Grp 3			
4,4116	Grp 4			
4,4467	Grp 5			
4,7901	Grp 6	* * * *		

BIJLAGE 19: VERSCHILLEN TUSSEN VOOR EN NA 1940 GEBORENEN

Tabel B19.1 Respondenten naar geboortejaar

	aantal	procent
voor 40	515	28,5
na 40	1295	71,5
	-----	-----
Totaal	1810	100,0

Analyse van het effect van geboortejaar op het oordeel over de uitvoering:

O N E W A Y						
Variable	ZRGWATER	zorg voor water	By Variable	GEBJAAR	geboortejaar	
Analysis of Variance						
Source	D.F.	Sum of Squares	Mean Squares	F	F Prob.	
Between Groups	1	33,4615	33,4615	30,8287	,0000	
Within Groups	1562	1695,3978	1,0854			
Total	1563	1728,8593				
Group	Count	Mean	Standard Deviation	Standard Error	95 Pct Conf Int for Mean	
Grp 1	453	4,3135	1,0104	,0475	4,2202 TO	4,4068
Grp 2	1111	3,9910	1,0543	,0316	3,9289 TO	4,0531
Total	1564	4,0844	1,0517	,0266	4,0322 TO	4,1366

Analyse van het effect van geboortejaar op de houdingsvariabelen:

```

***** Analysis of Variance *****
1810 cases accepted. 0 cases rejected because of out-of-range factor values.
0 cases rejected because of missing data. 2 non-empty cells. 1 design will be processed.
EFFECT .. GEBJAAR
Multivariate Tests of Significance (S = 1, M = 1 1/2, N = 901 )
Test Name      Value      Exact F Hypoth. DF   Error DF   Sig. of F
Pillais        ,01880      6,91158           5,00     1804,00     ,000
Hotellings     ,01916      6,91158           5,00     1804,00     ,000
Wilks          ,98120      6,91158           5,00     1804,00     ,000
Rois           ,01880
Note.. F statistics are exact.

Univariate F-tests with (1;1808) D. F.
Variable Hypoth. SS   Error SS Hypoth. MS   Error MS           F   Sig. of F
GELDBEHR 36,58501 2601,64924   36,58501   1,43897   25,42453     ,000
RVHEFFEN 28,67811 2475,82797   28,67811   1,36937   20,94250     ,000
RVOMSLAG 41,40308 2414,53283   41,40308   1,33547   31,00259     ,000
NZHEFFEN 21,65092 2633,74631   21,65092   1,45672   14,86281     ,000
NZOMSLAG 32,59184 2806,12861   32,59184   1,55206   20,99905     ,000
-----
Combined Adjusted Means for GEBJAAR
Variable .. GELDBEHR
      GEBJAAR
      1      UNWGT.      4,80777
      2      UNWGT.      4,49266
-----
Variable .. RVHEFFEN
      GEBJAAR
      1      UNWGT.      4,57087
      2      UNWGT.      4,29189
-----
Variable .. RVOMSLAG
      GEBJAAR
      1      UNWGT.      4,67961
      2      UNWGT.      4,34440
-----
Variable .. NZHEFFEN
      GEBJAAR
      1      UNWGT.      4,58835
      2      UNWGT.      4,34595
-----
Variable .. NZOMSLAG
      GEBJAAR
      1      UNWGT.      4,61942
      2      UNWGT.      4,32201
    
```


Tabel B19.2 Respondenten naar waargenomen gevaar van hoog water en geboortejaar

	Geboortejaar:		Rij-totaal
	voor 1940 Aantal Kolom %	na 1940 Aantal Kolom %	
Gevaar?			
Ja	33 6%	155 12%	188 10%
Nee	482 94%	1140 88%	1622 90%
Kolom-totaal	515 29%	1295 71%	1810 100%

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	12,24353	1	,00047
Continuity Correction	11,65333	1	,00064
Likelihood Ratio	13,33920	1	,00026
Mantel-Haenszel test for linear association	12,23676	1	,00047

Minimum Expected Frequency - 53,492. Number of Missing Observations: 0

Analyse van het effect van geboortejaar op waargenomen verbetering waterkwaliteit:

- - - - - O N E W A Y - - - - -							
Variable	SCHOONWT	oppervlaktewater	schoner	By Variable	GEBJAAR	geboortejaar	
Analysis of Variance							
			Sum of	Mean	F	F	
Source	D.F.	Squares	Squares	Ratio	Prob.		
Between Groups	1	183,3187	183,3187	68,3945	,0000		
Within Groups	1808	4846,0078	2,6803				
Total	1809	5029,3265					
Standard Standard							
Group	Count	Mean	Deviation	Error	95 Pct Conf Int for Mean		
Grp 1	515	3,7903	1,4783	,0651	3,6623 TO 3,9183		
Grp 2	1295	3,0849	1,6961	,0471	2,9925 TO 3,1774		
Total	1810	3,2856	1,6674	,0392	3,2088 TO 3,3625		

BIJLAGE 20: POSITIE IN HET HUISHOUDEN NAAR SEXE EN LEEFTIJD

Tabel B20.1 Respondenten naar positie in huishouden en geslacht

	Geslacht:			Rij-totaal
	man	Aantal Rij % Kolom %	vrouw Aantal Rij % Kolom %	
Positie in huishouden:				
Hoofd	875	84% 88%	167	1042 58%
rest volwassenen	40	6% 4%	585	625 35%
inwonend kind	85	60% 9%	57	142 8%
Kolom-totaal	1000	55%	809	1809 100% *

* 1 missing case

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	952,26996	2	,00000
Likelihood Ratio	1081,81272	2	,00000
Mantel-Haenszel test for linear association	469,76924	1	,00000

Minimum Expected Frequency - 63,504

Number of Missing Observations: 1

Tabel B20.2 Respondenten naar leeftijd en positie in huishouden

	Positie in huishouden:			Rij-totaal
	hoofd	rest volwass.	inw. kind	
	Aantal Rij % Kolom%	Aantal Rij % Kolom%	Aantal Rij % Kolom%	
Leeftijd:				
16-25	8	4	127	139
	6% 1%	3% 1%	91% 89%	8%
26-35	126	117	13	256
	49% 12%	46% 19%	5% 9%	14%
36-45	286	207		493
	58% 27%	42% 33%		27%
46-55	236	141	2	379
	62% 23%	37% 23%	1% 1%	21%
56-65	196	103		299
	66% 19%	34% 17%		17%
66-99	190	53		243
	78% 18%	22% 9%		13%
Kolom-totaal	1042	625	142	1809
	58%	35%	8%	100% *

* 1 missing case

<u>Chi-Square</u>	<u>Value</u>	<u>DF</u>	<u>Significance</u>
Pearson	1505,03370	10	,00000
Likelihood Ratio	830,29217	10	,00000
Mantel-Haenszel test for linear association	350,53643	1	,00000

Minimum Expected Frequency - 10,911
Number of Missing Observations: 1

BIJLAGE 21: KRUISTABELLEN VAN SES MET VOORKENNIS EN BESTEEDBAAR INKOMEN PER PERSOON

Tabel B21.1 Respondenten naar sociaal-economische klasse en kennisscore waterschapsbelastingen (aantal goede antwoorden)

	Kennisscore waterschapsbelastingen:			
	0 Aantal Rij %	1 Aantal Rij %	2 Aantal Rij %	Rij-totaal
SES:				
1 (hoog)	117 36%	135 42%	70 22%	322 18%
2	223 39%	228 40%	120 21%	571 32%
3	193 44%	181 42%	62 14%	436 24%
4	218 52%	150 36%	52 12%	420 23%
5 (laag)	29 58%	16 32%	5 10%	50 3%
Kolom-totaal	780 43%	710 40%	309 17%	1799 100% *

* 11 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	37,06899	8	,00001
Likelihood Ratio	37,17044	8	,00001
Mantel-Haenszel test for linear association	33,34198	1	,00000

Minimum Expected Frequency - 8,588. Number of Missing Observations: 11

Tabel B21.2 Respondenten naar sociaal-economische klasse en besteedbaar inkomen per persoon

	Besteedbaar inkomen per persoon:				
	1 Aantal Rij %	2 Aantal Rij %	3 Aantal Rij %	4 Aantal Rij %	Rij-totaal
SES:					
1 (hoog)	33 11%	64 20%	73 23%	143 46%	313 18%
2	101 18%	144 26%	166 30%	146 26%	557 32%
3	120 28%	101 24%	105 25%	98 23%	424 24%
4	162 40%	104 25%	94 23%	50 12%	410 23%
5 (laag)	32 64%	11 22%	7 14%		50 3%
Kolom-totaal	448 26%	424 24%	445 25%	437 25%	1754 100% *

• 56 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	206,51595	12	,00000
Likelihood Ratio	210,88266	12	,00000
Mantel-Haenszel test for linear association	176,31844	1	,00000

Minimum Expected Frequency - 12,087. Number of Missing Observations: 56

-- SPEARMAN CORRELATION COEFFICIENTS ---

KENNIS	-,1354	
	N(1799)	
	Sig ,000	
BESTEED	-,3125	,1243
	N(1754)	N(1765)
	Sig ,000	Sig ,000
	SES	KENNIS

BIJLAGE 22: DE GROEP DIE STEEDS NEGATIEF IS

Tabel B22.1 Leeftijd

	Leeftijd:						Rij-totaal
	16-25 Aant. Rij%	26-35 Aant. Rij%	36-45 Aant. Rij%	46-55 Aant. Rij%	56-65 Aant. Rij%	66-99 Aant. Rij%	
Negatief:							
niet steeds negatief	124 7%	229 14%	451 27%	351 21%	282 17%	232 14%	1669 92%
steeds negatief	15 11%	27 19%	42 30%	28 20%	18 13%	11 8%	141 8%
Kolom-totaal	139 8%	256 14%	493 27%	379 21%	300 17%	243 13%	1810 100%

t-tests for Independent Samples of NEGAT1 negatieveelingen

Variable	Number of Cases	Mean	SD	SE of Mean
GEBJAAR geboortejaar				
niet steeds	1669	1949,3990	15,196	,372
steeds neg.	141	1953,4965	15,094	1,271

Mean Difference = -4,0974

Levene's Test for Equality of Variances: F = ,454 P = ,501

t-test for Equality of Means

Variances	t-value	df	2-Tail Sig	SE of Diff	95% CI for Diff
Equal	-3,08	1808	,002	1,332	(-6,710; -1,485)
Unequal	-3,09	164,90	,002	1,324	(-6,712; -1,482)

Tabel B22.2 Sociaal-economische klasse

	SES:					Rij-totaal
	1(hoog) Aantal Rij%	2 Aantal Rij%	3 Aantal Rij%	4 Aantal Rij%	5 (laag) Aantal Rij%	
Negatief:						
niet steeds negatief	300 18%	540 33%	401 24%	377 23%	41 3%	1659 92%
steeds negatief	22 16%	31 22%	35 25%	43 31%	9 6%	140 8%
Kolom-totaal	322 18%	571 32%	436 24%	420 23%	50 3%	1799 100% *

* 11 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	15,65097	4	,00353
Likelihood Ratio	14,04489	4	,00715
Mantel-Haenszel test for linear association	10,12353	1	,00146

Minimum Expected Frequency = 3,891
 Cells with Expected Frequency < 5 = 1 OF 10 (10,0%)
 Number of Missing Observations: 11

Tabel B22.3 Stedelijkheid

	Stedelijkheid:					Rij-totaal
	zeer Aantal Rij %	sterk Aantal Rij %	matig Aantal Rij %	weinig Aantal Rij %	niet Aantal Rij %	
Negatief:						
niet steeds negatief	225 14%	364 22%	351 21%	383 23%	343 21%	1666 92%
steeds negatief	22 16%	42 30%	33 23%	17 12%	27 19%	141 8%
Kolom-totaal	247 14%	406 23%	384 21%	400 22%	370 21%	1807 100% *

• 3 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	11,54882	4	,02104
Likelihood Ratio	12,50011	4	,01400
Mantel-Haenszel test for linear association	4,87430	1	,02726

Minimum Expected Frequency - 19,273
Number of Missing Observations: 3

Tabel B22.4 Lidmaatschap natuur-en milieuorganisaties

	Lidmaatschap natuur/milieuorganisaties:		Rij-totaal
	wel lid Aantal Rij %	nergens lid van Aantal Rij %	
Negatief:			
niet steeds negatief	890 53%	779 47%	1669 92%
steeds negatief	58 41%	83 59%	141 8%
Kolom-totaal	948 52%	862 48%	1810 100%

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	7,74619	1	,00538
Continuity Correction	7,26517	1	,00703
Likelihood Ratio	7,75614	1	,00535
Mantel-Haenszel test for linear association	7,74191	1	,00540

Minimum Expected Frequency - 67,150

Tabel B22.5 Kans dat men gaat stemmen

	Stemkans:		Rij-totaal
	niet zeker Aantal Rij %	wel zeker Aantal Rij %	
Negatief:			
niet steeds negatief	445 35%	835 65%	1280 92%
steeds negatief	59 53%	52 47%	111 8%
Kolom-totaal	504 36%	887 64%	1391 100% *

* 419 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	14,94695	1	,00011
Continuity Correction	14,16171	1	,00017
Likelihood Ratio	14,34989	1	,00015
Mantel-Haenszel test for linear association	14,93621	1	,00011

Minimum Expected Frequency - 40,219
Number of Missing Observations: 419

Tabel B22.6 Informatie over belastingen gehad

Informatie over belastingen gehad:				
	ja	nee	weet niet	
	Aantal	Aantal	Aantal	
	Rij %	Rij %	Rij %	Rij-totaal
Negatief:				
niet steeds negatief	1099 66%	202 12%	368 22%	1669 92%
steeds negatief	71 50%	32 23%	38 27%	141 8%
Kolom-totaal	1170 65%	234 13%	406 22%	1810 100%

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	17,50316	2	,00016
Likelihood Ratio	15,88101	2	,00036
Mantel-Haenszel test for linear association	7,80420	1	,00521

Minimum Expected Frequency - 18,229
Number of Missing Observations: 0

Tabel B22.7 Informatie over beheer oppervlaktewater gehad

Informatie over waterbeheer gehad:				
	ja	nee	weet niet	
	Aantal	Aantal	Aantal	
	Rij %	Rij %	Rij %	Rij-totaal
Negatief:				
niet steeds negatief	483 29%	435 26%	751 45%	1669 92%
steeds negatief	28 20%	60 43%	53 38%	141 8%
Kolom-totaal	511 28%	495 27%	804 44%	1810 100%

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	18,33133	2	,00010
Likelihood Ratio	17,09065	2	,00019
Mantel-Haenszel test for linear association	,05193	1	,81973

Minimum Expected Frequency - 38,561
Number of Missing Observations: 0

Tabel B22.8 Perceptie waterstand in de omgeving

	Waterstand in omgeving:		
	goed Aantal Rij %	niet goed Aantal Rij %	Rij-totaal
Negatief:			
niet steeds negatief	902 74%	322 26%	1224 93%
steeds negatief	58 58%	40 41%	98 7%
Kolom-totaal	960 73%	362 27%	1322 100% *

* 488 missing cases

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	9,60599	1	,00194
Continuity Correction	8,89018	1	,00287
Likelihood Ratio	8,92297	1	,00282
Mantel-Haenszel test for linear association	9,59873	1	,00195

Minimum Expected Frequency - 26,835
Number of Missing Observations: 488

Tabel B22.9 Beheer waterstanden in het algemeen

	Beheer waterstanden:			
	goed Aantal Rij %	niet goed Aantal Rij %	weet niet Aantal Rij %	Rij-totaal
Negatief:				
niet steeds negatief	1035 62%	434 26%	200 12%	1669 92%
steeds negatief	47 33%	68 48%	26 18%	141 8%
Kolom-totaal	1082 60%	502 28%	226 13%	1810 100%

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	45,38249	2	,00000
Likelihood Ratio	44,16978	2	,00000
Mantel-Haenszel test for linear association	23,03060	1	,00000

Minimum Expected Frequency - 17,606

Tabel B22.10 Oppervlaktewater schoner geworden?

	niet steeds neg.	steeds negatief	Rij-totaal
	Aantal Kolom %	Aantal Kolom %	
Water schoner geworden:			
weet niet	232 14%	25 18%	25 14%
helemaal niet schoner	38 2%	10 7%	48 3%
.	104 6%	17 12%	121 7%
.	304 18%	48 34%	352 19%
.	583 35%	26 18%	609 34%
.	358 21%	15 11%	373 21%
veel schoner	50 3%		50 3%
Kolom-totaal	1669 92%	141 8%	1810 100%

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	58,16874	6	,00000
Likelihood Ratio	58,06309	6	,00000
Mantel-Haenszel test for linear association	25,64219	1	,00000

Minimum Expected Frequency - 3,739

Cells with Expected Frequency < 5 - 2 OF 14 (14,3%)

Number of Missing Observations: 0

Tabel B22.11 Verwachte ontwikkeling waterschapsbelastingen

	Belasting zal:					Rij-totaal
	weet niet	lager worden	gelijk blijven	hoger worden	v�eel hoger worden	
	Aantal Rij %	Aantal Rij %	Aantal Rij %	Aantal Rij %	Aantal Rij %	
Negatief:						
niet steeds negatief	96 6%	15 1%	138 8%	1124 67%	296 18%	1666 92%
steeds negatief	15 11%	1 1%	5 4%	72 51%	48 34%	141 8%
Kolom-totaal	111 6%	16 1%	143 8%	1196 66%	344 19%	1807 100% *

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	32,19310	4	,00000
Likelihood Ratio	29,45660	4	,00001
Mantel-Haenszel test for linear association	,69800	1	,40346

Minimum Expected Frequency - 1,246

Cells with Expected Frequency < 5 - 1 OF 10 (10,0%)

Tabel B22.12 Wordt iedereen aan de betalingsverplichting gehouden?

	Iedereen aan verplichtingen gehouden:			Rij-totaal
	ja Aantal Rij %	nee Aantal Rij %	weet niet Aantal Rij %	
Negatief:				
niet steeds negatief	991 59%	286 17%	392 24%	1669 92%
steeds negatief	51 36%	48 34%	42 30%	141 8%
Kolom-totaal	1042 58%	334 19%	434 24%	1810 100%

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	34,45402	2	,00000
Likelihood Ratio	32,32193	2	,00000
Mantel-Haenszel test for linear association	16,10170	1	,00006

Minimum Expected Frequency - 26,01

Number of Missing Observations: 0

Tabel B22.13 Moeten alle inwoners bijdragen aan kosten bestrijding vervuiling oppervlaktewater?

	Inwoners moeten bijdragen:		Rij-totaal
	nee Aantal Rij %	ja Aantal Rij %	
Negatief:			
niet steeds negatief	417 25%	1252 75%	1669 92%
steeds negatief	100 71%	41 29%	141 8%
Kolom-totaal	517 29%	1293 71%	1810 100%

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	134,45890	1	,00000
Continuity Correction	132,21704	1	,00000
Likelihood Ratio	118,94551	1	,00000
Mantel-Haenszel test for linear association	134,38461	1	,00000

Minimum Expected Frequency - 40,275

Number of Missing Observations: 0

Tabel B22.14 Moeten alle inwoners bijdragen aan kosten onderhoud en versterking dijken/kaden?

	Inwoners moeten bijdragen:		Rij-totaal
	nee Aantal Rij %	ja Aantal Rij %	
Negatief:			
niet steeds negatief	537 32%	1132 68%	1669 92%
steeds negatief	89 63%	52 37%	141 8%
Kolom-totaal	626 35%	1184 65%	1810 100%

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	55,03338	1	,00000
Continuity Correction	53,67405	1	,00000
Likelihood Ratio	51,82190	1	,00000
Mantel-Haenszel test for linear association	55,00297	1	,00000

Minimum Expected Frequency - 48,766
Number of Missing Observations: 0

Tabel B22.15 Moeten alle inwoners bijdragen aan kosten peilbeheer?

	Inwoners moeten bijdragen:		
	nee Aantal Rij %	ja Aantal Rij %	Rij-totaal
Negatief:			
niet steeds negatief	444 27%	1225 73%	1669 92%
steeds negatief	84 60%	57 40%	141 8%
Kolom-totaal	528 29%	1282 71%	1810 100%

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	68,40929	1	,00000
Continuity Correction	66,82280	1	,00000
Likelihood Ratio	61,45422	1	,00000
Mantel-Haenszel test for linear association	68,37149	1	,00000

Minimum Expected Frequency - 41,131
Number of Missing Observations: 0

Tabel B22.16 Was- en schoonmaakmiddelen uit huishoudens belangrijke oorzaak watervervuiling?

	Was/schoonmaakmiddelen oorzaak:			
	ja Aantal Rij %	nee Aantal Rij %	Rij-totaal	
Negatief:				
niet steeds negatief	1104 66%	565 34%	1669 92%	
steeds negatief	111 79%	30 21%	141 8%	
Kolom-totaal	1215 67%	595 33%	1810 100%	

Chi-Square	Value	DF	Significance
Pearson	9,31851	1	,00227
Continuity Correction	8,75732	1	,00308
Likelihood Ratio	9,99619	1	,00157
Mantel-Haenszel test for linear association	9,31336	1	,00227

Minimum Expected Frequency - 46,351
Number of Missing Observations: 0

BIJLAGE 23: UITKOMSTEN VAN DE REGRESSIEANALYSES H12

De volgende variabelen uit het theoretische model zijn in deze analyse niet meegenomen:

set 1:

- voorkennis: omdat er significante verschillen zijn tussen degenen die weten wat de belastingen van het waterschap zijn, degenen die het niet weten en degenen die het denken te weten maar een fout antwoord geven, kan deze variabele niet dichotoom gemaakt worden.

set 2:

- besef van de noodzaak van overheidsingrijpen: door de wijze van vraagstelling is dit een afhankelijke variabele geworden, zie 'werkwijze'.
- de grootte van de individuele offers: in dit onderzoek is geen relatie tussen offers en oordeel/houding gevonden
- de individuele hulpbronnen: deze variabele kan niet goed dichotoom gemaakt worden
- de verwachting omtrent toekomstige maatregelen: er is alleen een significant verschil tussen degenen die denken dat de belasting hoger resp. véél hoger zal worden, maar dan zouden niet alle cases in de analyse meegenomen kunnen worden.
- verruimende maatregelen: er wordt in dit onderzoek geen relatie aangetoond tussen de bekendheid met de kwijtscheldingsregeling en oordeel/houding.
- de waargenomen bijdrage van anderen. De kennisscore waarmee dit begrip is geoperationaliseerd is niet op een zinvolle en logische manier dichotoom te maken.

set 4:

- leeftijd en sociaal-economische status: deze kunnen niet op een zinvolle manier dichotoom gemaakt worden

SET 1 -> OORDEEL

```

***** MULTIPLE REGRESSION *****
Listwise Deletion of Missing Data
Equation Number 1   Dependent Variable..  ZRGWATER   zorg voor water
Block Number 1. Method: Stepwise   Criteria   PIN ,0500   POUT ,1000
SCORE  STEMKANS  SILMEERPL  INFOBEHR  INFOBEL
Step  MultR   Rsq    F(Eqn)  SigF    Variable  BetaIn
  1   ,1484   ,0220   23,069  ,000   In:  INFOBEHR  -,1484
  2   ,1831   ,0335   17,752  ,000   In:  STEMKANS  ,1076
  3   ,2045   ,0418   14,870  ,000   In:  INFOBEL   -,0988
Variable(s) Entered on Step Number
  3..  INFOBEL   informatie over belastingen
Multiple R           ,20451
R Square            ,04182
Adjusted R Square   ,03901
Standard Error      1,01299

Analysis of Variance
                DF      Sum of Squares      Mean Square
Regression         3          45,77709          15,25903
Residual        1022         1048,72194          1,02615
F =          14,87022      Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----
Variable      B      SE B      Beta      T      Sig T
STEMKANS      ,222711  ,066717   ,102642    3,338  ,0009
INFOBEHR     -,224788  ,072764  -,102671   -3,089  ,0021
INFOBEL     -,222897  ,074987  -,098823   -2,972  ,0030
(Constant)    4,649189  ,137836
----- Variables not in the Equation -----
Variable      Beta In  Partial  Min Toler      T      Sig T
SCORE         ,009404  ,009412   ,836266      ,301  ,7637
SILMEERPL    -,002500  -,002492   ,831861     -,080  ,9366

```

SET 1 -> HOUDING

***** MULTIPLE REGRESSION *****
 Listwise Deletion of Missing Data
 Equation Number 1 Dependent Variable.. HOUDING gemiddelde van de 5 afh. v
 Block Number 1. Method: Stepwise Criteria PIN ,0500 POUT ,1000
 SCORE STEMKANS SLMEERPL INFOBEHR INFOBEL

Step	MultR	Rsq	F(Eqn)	SigF	Variable	BetaIn
1	,2200	,0484	59,545	,000	In: INFOBEHR	-,2200
2	,2800	,0784	49,774	,000	In: STEMKANS	,1738
3	,3062	,0938	40,315	,000	In: SCORE	,1258
4	,3147	,0991	32,105	,000	In: INFOBEL	-,0797
5	,3203	,1026	26,677	,000	In: SLMEERPL	-,0612

Variable(s) Entered on Step Number
 5.. SLMEERPL sloten, meren en plassen
 Multiple R ,32027
 R Square ,10257
 Adjusted R Square ,09873
 Standard Error ,97572

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	5	126,98770	25,39754
Residual	1167	1111,02274	,95203
F =	26,67716	Signif F = ,0000	

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
SCORE	,266409	,065596	,115275	4,061	,0001
STEMKANS	,333598	,060300	,155179	5,532	,0000
SLMEERPL	-,169901	,079444	-,061189	-2,139	,0327
INFOBEHR	-,343335	,067989	-,153896	-5,050	,0000
INFOBEL	-,154933	,067039	-,070862	-2,311	,0210
(Constant)	5,062426	,155458		32,565	,0000

SET 2 -> OORDEEL

***** MULTIPLE REGRESSION *****
 Listwise Deletion of Missing Data
 Equation Number 1 Dependent Variable.. ZRGWATER zorg voor water
 Block Number 1. Method: Stepwise Criteria PIN ,0500 POUT ,1000
 BETVPL AANTGEVV AANTGEWS BEHWATST SCHOONWT OORZK04 OORZK05 BDVERV1 BDVERV4 BDDIJK4 BDDIJK6
 BDRKOST1 BDRKOST5

Step	MultR	Rsq	F(Eqn)	SigF	Variable	BetaIn
1	,2486	,0618	102,892	,000	In: BEHWATST	-,2486
2	,3105	,0964	83,264	,000	In: SCHOONWT	,1908
3	,3371	,1136	66,663	,000	In: BDVERV1	,1332
4	,3526	,1243	55,342	,000	In: BETVPL	-,1063
5	,3580	,1281	45,796	,000	In: OORZK04	,0623
6	,3623	,1313	39,216	,000	In: BDDIJK4	,0585

Variable(s) Entered on Step Number
 6.. BDDIJK4 alle inwoners van Nederland bijdrage ver
 Multiple R ,36233
 R Square ,13128
 Adjusted R Square ,12793
 Standard Error ,98214

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	6	226,96879	37,82813
Residual	1557	1501,89055	,96461
F =	39,21617	Signif F = ,0000	

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
BETVPL	-,218196	,052122	-,101787	-4,186	,0000
BEHWATST	-,204846	,028323	-,177563	-7,233	,0000
SCHOONWT	,259959	,038579	,164795	6,738	,0000
OORZK04	,136812	,053550	,061000	2,555	,0107
BDVERV1	,221754	,059027	,094574	3,757	,0002
BDDIJK4	,128782	,054247	,058462	2,374	,0177
(Constant)	4,032907	,125344		32,175	,0000

----- Variables not in the Equation -----

Variable	Beta In	Partial	Min Toler	T	Sig T
AANTGEVV	,016071	,017099	,879917	,675	,5000
AANTGEWS	-,043349	-,045777	,879779	-1,808	,0709
OORZK05	,022019	,023466	,880398	,926	,3546
BDVERV4	-,021709	-,021640	,773571	-,854	,3933
BDDIJK6	-,027619	-,029035	,871779	-1,146	,2521
BDRKOST1	,036271	,034281	,775996	1,353	,1762
BDRKOST5	-,003734	-,003918	,855151	-,155	,8772

End Block Number 1 PIN = ,050 Limits reached.

SET 2 -> HOUDING

***** MULTIPLE REGRESSION *****

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. HOUDING gemiddelde van de 5 afh. v

Block Number 1. Method: Stepwise Criteria PIN ,0500 POUT ,1000

BETVPL AANTGEVV AANTGEWS BEHWATST SCHOONWT OORZK04 OORZK05 BDVERV1 BDVERV4 BDDIJK4 BDDIJK6

BDRKOST1 BDRKOST5

Step	MultR	Rsq	F(Eqn)	SigF	Variable	BetaIn
1	,4207	,1770	388,813	,000	In: BDVERV1	,4207
2	,4571	,2089	238,605	,000	In: BDRKOST1	,1932
3	,4832	,2335	183,361	,000	In: BEHWATST	-,1585
4	,4961	,2461	147,334	,000	In: BDDIJK4	,1228
5	,5059	,2559	124,102	,000	In: SCHOONWT	,1035
6	,5135	,2637	107,628	,000	In: AANTGEVV	,0892
7	,5201	,2705	95,478	,000	In: BETVPL	-,0856
8	,5245	,2751	85,432	,000	In: AANTGEWS	,0705

Variable(s) Entered on Step Number

8.. AANTGEWS aantal gevolgen slecht peilbeheer

Multiple R ,52449

R Square ,27509

Adjusted R Square ,27187

Standard Error ,89189

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	8	543,66354	67,95794
Residual	1801	1432,63235	,79546

F = 85,43173 Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
BETVPL	-,182121	,043905	-,086141	-4,148	,0000
AANTGEVV	,200996	,058183	,071718	3,455	,0006
AANTGEWS	,174588	,051953	,070472	3,360	,0008
BEHWATST	-,107872	,022683	-,101992	-4,756	,0000
SCHOONWT	,121635	,030410	,084650	4,000	,0001
BDVERV1	,677795	,051401	,293007	13,186	,0000
BDDIJK4	,244399	,048214	,111249	5,069	,0000
BDRKOST1	,303097	,052497	,131849	5,774	,0000
(Constant)	3,170901	,162488		19,515	,0000

----- Variables not in the Equation -----

Variable	Beta In	Partial	Min Toler	T	Sig T
OORZK04	,009216	,010671	,771791	,453	,6508
OORZK05	,008365	,009802	,771553	,416	,6775
BDVERV4	-,035068	-,038263	,729918	-1,625	,1044
BDDIJK6	-,019116	-,021703	,763323	-,921	,3572
BDRKOST5	-,007335	-,008107	,719467	-,344	,7309

End Block Number 1 PIN = ,050 Limits reached.

SET 3 -> OORDEEL

***** MULTIPLE REGRESSION *****

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. ZRGWATER zorg voor water

Block Number 1. Method: Stepwise Criteria PIN ,0500 POUT ,1000

WOONSIT LIDNM01

Step	MultR	Rsq	F(Eqn)	SigF	Variable	BetaIn
1	,0827	,0068	10,742	,001	In: WOONSIT	-,0827
2	,1052	,0111	8,711	,000	In: LIDNM01	-,0652

Variable(s) Entered on Step Number

2.. LIDNM01 Geen lidmaatschap natuur-en milieuorgani

Multiple R ,10516

R Square ,01106

Adjusted R Square ,00979

Standard Error 1,04508

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	2	19,02761	9,51381
Residual	1558	1701,63991	1,09220

F = 8,71072 Signif F = ,0002

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
WOONSIT	-,178251	,058848	-,076647	-3,029	,0025
LIDNM01	-,137248	,053259	-,065209	-2,577	,0101
(Constant)	4,374344	,081758		53,503	,0000

SET 3 -> HOUDING

```

***** MULTIPLE REGRESSION *****
Listwise Deletion of Missing Data
Equation Number 1   Dependent Variable..   HOUDING   gemiddelde van de 5 afh. v
Block Number 1.   Method: Stepwise   Criteria   PIN ,0500   POUT ,1000
WOONSIT LIDNM01
Step   MultR   Rsq   F(Eqn)   SigF   Variable   BetaIn
1     ,2028   ,0411   77,423   ,000   In: LIDNM01   -,2028
2     ,2141   ,0458   43,334   ,000   In: WOONSIT   -,0689
Variable(s) Entered on Step Number
2..   WOONSIT   woonsituatie
Multiple R           ,21410
R Square            ,04584
Adjusted R Square   ,04478
Standard Error      1,02114
Analysis of Variance
                DF      Sum of Squares      Mean Square
Regression       2          90,37100          45,18550
Residual        1804        1881,06922          1,04272
F = 43,33421      Signif F = ,0000
----- Variables in the Equation -----
Variable      B      SE B      Beta      T      Sig T
WOONSIT      -,157872   ,052899   -,068888   -2,984   ,0029
LIDNM01      -,411775   ,048272   -,196906   -8,530   ,0000
(Constant)   4,842066   ,074337          65,137   ,0000

```

SET 1+2+3+4 -> OORDEEL

```

***** MULTIPLE REGRESSION *****
Listwise Deletion of Missing Data
Equation Number 1   Dependent Variable..   ZRGWATER   zorg voor water
Block Number 1.   Method: Stepwise   Criteria   PIN ,0500   POUT ,1000
BETVPL AANTGEVV AANTGEWS BEHWATST SCHOONWT OORZK04 OORZK05 BDVERV1 BDVERV4 BDDIJK4 BDDIJK6
BDRKOST1 BDRKOST5 GESLACHT WOONSIT LIDNM01 SCORE STEMKANS SLMEERPL INFOBEL INFOBEHR
Step   MultR   Rsq   F(Eqn)   SigF   Variable   BetaIn
1     ,2623   ,0688   75,576   ,000   In: BEHWATST   -,2623
2     ,3118   ,0972   55,043   ,000   In: SCHOONWT   ,1724
3     ,3487   ,1216   47,110   ,000   In: BETVPL     -,1577
4     ,3641   ,1326   38,983   ,000   In: BDVERV1    ,1079
5     ,3741   ,1400   33,163   ,000   In: OORZK04    ,0867
6     ,3822   ,1461   29,026   ,000   In: INFOBEL    -,0800
7     ,3891   ,1514   25,913   ,000   In: BDDIJK4    ,0755
8     ,3951   ,1561   23,499   ,000   In: STEMKANS   ,0702
Variable(s) Entered on Step Number
8..   STEMKANS   kans dat men gaat stemmen
Multiple R           ,39515
R Square            ,15614
Adjusted R Square   ,14950
Standard Error      ,95312
Analysis of Variance
                DF      Sum of Squares      Mean Square
Regression       8          170,77909          21,34739
Residual        1016        922,96335          ,90843
F = 23,49925      Signif F = ,0000
----- Variables in the Equation -----
Variable      B      SE B      Beta      T      Sig T
BETVPL      -,260350   ,063129   -,122776   -4,124   ,0000
BEHWATST    -,233009   ,036313   -,191848   -6,417   ,0000
SCHOONWT    ,196649   ,047170   ,125780    4,169   ,0000
OORZK04     ,187996   ,063959   ,085813    2,939   ,0034
BDVERV1     ,171710   ,072083   ,073220    2,382   ,0174
BDDIJK4     ,163653   ,065125   ,075229    2,513   ,0121
STEMKANS    ,152475   ,063559   ,070231    2,399   ,0166
INFOBEL     -,183367   ,066682   -,081232   -2,750   ,0061
(Constant)   4,383483   ,180739          24,253   ,0000

```



```

----- Variables not in the Equation -----
Variable      Beta In  Partial  Min Toler  T  Sig T
AANTGEVV      ,038687  ,041945  ,878987    1,337  ,1814
AANTGEWS      -,013616  -,014588  ,878960   -,465  ,6422
OORZK05       ,022332  ,024067  ,878219    ,767  ,4433
BDVERV4       -,030056  -,030320  ,769691   -,966  ,3341
BDDIJK6       -,022163  -,023704  ,872934   -,755  ,4502
BDRKOST1      ,053856  ,051886  ,783263    1,655  ,0982
BDRKOST5     -,016327  -,017365  ,852798   -,553  ,5802
GESLACHT     -,042175  -,044217  ,875833   -1,410  ,1588
WOONSIT      -,031305  -,033734  ,872065   -1,075  ,2825
LIDNM01      -,029768  -,031843  ,874706   -1,015  ,3103
SCORE        4,671E-04  ,000495  ,879099    ,016  ,9874
SLMEERPL     ,026965  ,028671  ,877406    ,914  ,3610
INFOBEHR     -,049012  -,048406  ,823106   -1,544  ,1229
End Block Number 1  PIN = ,050 Limits reached.

```

SET 1+2+3+4 -> HOUDING

```

***** MULTIPLE REGRESSION *****
Listwise Deletion of Missing Data
Equation Number 1  Dependent Variable.. HOUDING  gemiddelde van de 5 afh. variabelen
Block Number 1. Method: Stepwise  Criteria PIN ,0500  POUT ,1000
BETVPL  AANTGEVV  AANTGEWS  BEHWATST  SCHOONWT  OORZK04  OORZK05  BDVERV1  BDVERV4  BDDIJK4  BDDIJK6
BDRKOST1  BDRKOST5  GESLACHT  WOONSIT  LIDNM01  SCORE  STEMKANS  SLMEERPL  INFOBEL  INFOBEHR
Step  MultR  Rsq  F(Eqn)  SigF  Variable  BetaIn
1  ,4093  ,1675  235,411  ,000  In: BDVERV1  ,4093
2  ,4446  ,1977  143,990  ,000  In: INFOBEHR  -,1748
3  ,4695  ,2204  110,064  ,000  In: LIDNM01  -,1528
4  ,4909  ,2409  92,605  ,000  In: BDRKOST1  ,1549
5  ,5063  ,2564  80,394  ,000  In: STEMKANS  ,1260
6  ,5192  ,2695  71,641  ,000  In: BEHWATST  -,1176
7  ,5278  ,2786  64,216  ,000  In: SCORE  ,0972
8  ,5359  ,2871  58,557  ,000  In: BETVPL  -,0951
9  ,5421  ,2938  53,720  ,000  In: AANTGEWS  ,0834
10 ,5475  ,2998  49,711  ,000  In: BDDIJK4  ,0841
11 ,5509  ,3035  45,946  ,000  In: AANTGEVV  ,0624
12 ,5530  ,3058  42,548  ,000  In: SCHOONWT  ,0518

```

Variable(s) Entered on Step Number
12.. SCHOONWT oppervlaktewater schoner

Multiple R ,55300
R Square ,30581
Adjusted R Square ,29863
Standard Error ,86111

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	12	378,59738	31,54978
Residual	1159	859,40549	,74151
F =	42,54825	Signif F = ,0000	

```

----- Variables in the Equation -----
Variable      B          SE B      Beta      T      Sig T
BETVPL      -,180299  ,052828  -,086154  -3,413  ,0007
AANTGEVV    ,172464  ,071699  ,060639   2,405  ,0163
AANTGEWS    ,163012  ,065273  ,063806   2,497  ,0126
BEHWATST   -,092724  ,028985  -,083028  -3,199  ,0014
SCHOONWT    ,074205  ,037550  ,051847   1,976  ,0484
BDVERV1     ,648997  ,062758  ,280499  10,341  ,0000
BDDIJK4     ,171160  ,057961  ,078818   2,953  ,0032
BDRKOST1    ,229271  ,063571  ,100146   3,607  ,0003
LIDNM01     -,232001  ,052065  -,112421  -4,456  ,0000
SCORE       ,184980  ,058166  ,080028   3,180  ,0015
STEMKANS    ,220377  ,054145  ,102432   4,070  ,0001
INFOBEHR    -,231094  ,057295  -,103566  -4,033  ,0001
(Constant)  3,634715  ,234890  ,15,474  ,0000

```

```

----- Variables not in the Equation -----
Variable      Beta In  Partial  Min Toler  T  Sig T
OORZK04     -3,639E-04  -,000431  ,776571   -,015  ,9883
OORZK05     ,002806  ,003358  ,775675    ,114  ,9090
BDVERV4     -,004167  -,004582  ,725487   -,156  ,8761
BDDIJK6     -,017805  -,020782  ,768275   -,707  ,4795
BDRKOST5    -,018195  -,020498  ,723932   -,698  ,4855
GESLACHT    ,031815  ,036091  ,776217    1,229  ,2193
WOONSIT     -,031432  -,037317  ,773918   -1,271  ,2041
SLMEERPL    -,013972  -,016157  ,772477   -,550  ,5825
INFOBEL     -,038198  -,041141  ,776669   -1,401  ,1614
End Block Number 1  PIN = ,050 Limits reached.

```